

valuisse Jonam patet ex dodecasticho, institutioni A que illustrat Barthius xix, 17, Adversar., Theodul-
huic premissis, in quo inter alia :
Qui quondam metris iudeham promptus in odis,
Corpore nunc quasso nil nisi flere lubet.
Sed oda Sapphica sub Jonæ nomine edita a Cani-
sio, atque inde per Andream Rivinum Lips. 1653
in-8. cum Drepanii Flori, et aliorum, carminibus,
quæ incipit : *Eu adest Caesar pius et benignus*, quam-

phum Aurelianensem auctorem habet, atque conse-
crata ab eo est adventui Ludovici Augusti apud Au-
relia nos, Vide Canisii antiquas lectiones editio-
vissima Basnagiana, tom. II. parte II, pag. 75.

Non diversus a Jona nostro est Jonas qui Hubertii
Leodiensis, episcopi translationem scripto con-
signavit.

NOTITIA LITTERARIA ALTERA.

(Ex Bellarmino, de Script. eccles.)

Jonas, episcopus Aurelianensis imperante Iudovico B
vico, scripsit libris tres, qui continent, adversus
Claudium episcopum Taurinensem, pro defensione ar-
crarum imaginum, etc. Sed hic tamen auctor caute
legendus est, quoniam laborat eodem errore quo

Agobardus et reliqui eius ætatis Galli, qui negabant
sacris imaginibus ullum deberi cultum religiosum. De
quæ re vide Anastasium Bibliothecarium, præfatione
in septimam synodum.

IN OPUS SUBSEQUENS.

MONITUM

Aureum hoc opus, non a laicis modo, verum ab
ipsis potissime qui Christi oves pascunt perpetua
manu versandum est, ait Acherius. Eo enim unicus
Jonæ scopus, eo tota colliumavit industria, ut excerpta
divinæ Scripture, sanctorumque Patrum amœnitate
præcipua doctrinæ inde Christianæ molitos, speco-
more argumentosæ apis exprimeret, per ordinata, hu-
jus operis partes velut alvearis proprii totidem favos
ac cellas distribueret ; cordibus humanis incedendis
fovendis, porrigeret. Unicum mihi apographum, a
quingentis circiter annis exscriptum, veteris Corbeie
Bibliotheca suppeditavit. Porro antistes ille episcop-
atum quæ religiose prædicat, et docet, gerens, et
prædicabatque, celebriores, inter Gallicæ præsules,
imperante Carolo Calvo, opus hoc tribus libris distin-
ctum Mattheo Aurelianensi conventui consecravit.
quæ vero idem prædicavit, ad hunc usum pro-

propria sua impudenter est quædam
recessione, quæ non componitur, ab
vulga Editione de sancti Bonedicti,
lib. I. cap. 22, recitat item in
et sancti Dionysii inquit inquit
ita missi sunt Jones presbiter et
Jallaga, quæ legitur in
suis, et quædam
bravia opera, quorum hic nomen
instituti mei non est. Lege, si lubet, inter alia Annales
Ecclesie Aurelian. ab Carolo Sausseyo Aureliano,
pag. 315.

Varie deinde lectiones Acherio subministravit D.
Petrus Sauret ex codice mss. Carmelitarum discal-
ceatorum apud Clarummontem in Arvernia, qui olim
hic in ecclesia cathedralis. Iis vero usi
sumus ad emendandum textum, perinde atque iis
quas Baluzius adnotavit ex veteri editione hujus
operis, quæ prodiit anno 1648, ex mss. codice
monasterii Elnonensis ; neque, iis quas ipsi depre-
hendimus cum conferremus aliquot libri primæ
æra, cum eisdem Jone optusculo de Institutione
Regia, quod inferedimus.

gnum opus, quæ per
restat. Lupa Editionis carum opus
subministravit Jones, quæ in
notas ad Lupa, pag. 202, ubi
sua tractatæ retinuit et elegantissimam
Carolo Calvo, quæ in
Jones, sententia (1), non habet
tores prædicantem imaginem, tam et
ortare more ecclesiæ, hoc est, salu-
quem enim honorem et cultum sanctis com-
memoriae ac reliquias de cordibus ; non
sas se habere ut deum, sed respectum
D. neam, extranotem a communeclesiis, ut tibi citis-
sime et quam brevissime scriberemus qualiter te ca-
teroque qui uxorio vinculo ligantur, vitam Deo
debat, et sequitur, in his, que in
totum hoc constitutum est in codice Classico, pag. 102.

JONÆ

DE INSTITUTIONE LAICALI

LIBRI TRES.

JONÆ PREFATIO.

Dilecto in Christo Mattheo Jona in Domino per-
petuas salutem.
The nuper strenuitatis litteras suscipi, quibus
Extremis, Sic in hunc usum con-
jecerat, sicut editum est. Duci ; sed hic in textu

memoriae ac reliquias de cordibus ; non
sas se habere ut deum, sed respectum
D. neam, extranotem a communeclesiis, ut tibi citis-
sime et quam brevissime scriberemus qualiter te ca-
teroque qui uxorio vinculo ligantur, vitam Deo
debat, et sequitur, in his, que in
totum hoc constitutum est in codice Classico, pag. 102.

-placitam ducere oporteret. Opus nempe mihi charissimè, quod a me omnium imperitissimo fieri tibi flagitatis magnum est, viresque intelligentiae meae propius excedunt, quod etiam non nisi a doctis et eloquentissimis viris arripiendum est. Cum itaque in concetis ad salutem animarum tuarum pertinentibus humillimè petitioni tuae parere semper optaverim, solummodo huic speciali petitioni tuae, conscius imbecillitatis et imperitiae meae, magis reniti, quam obsequi prius statueram; quoniam me ad hoc conficiendum imparè antusque idoneum sentio; magnam namque petitioni tuae et inertia mea in corde meo conflictationem generaverunt; illa, scilicet, ut [idem opus aggredere] persuadendo; haec autem ne tanti ponderis discrimen subiretur abnuendo.

igitur cum [in] huiusmodi conflictatione animus meus diutissime alternaretur, trutinaque iudicii sui semetipsum subtilissime praeponderans, ad idem opus subeundum modis omnibus impotens agnosceretur; eoque deliberando ventum est, ut idem opus ommitteretur; sed charitas, quae omnia suffert, omnia sperat, omnia credit, omnia tolerat (I. Cor. XIII, 4), impatiens tantae omissionis, prosilivit in medium, propulsans timoris infirmitatem, tribuens arripiendi audaciam, pollicens etiam per eum qui aperit ora mutorum, et linguas infantium facit disertas (Sap. x, 21), possibilitatis copiam; tandem idem opus me aggredi compulit. Fretus quippe ad idem opus subeundum, in eo magna ex parte exstiti, quod non mei sensus verba stylo eloquentiae, quae nulla mihi inest, exarata, sed sententias ex divinis oraculis promulgatas, et a sanctis Patribus facetissime expositas, huic forem innoxurum operi. Quapropter studii mei fuit pro captu ingenii eloquia divina, sanctorumque Patrum dicta scrutari; ac veluti ex diversis pratis diversos flosculos carpere, et quasi in quodam cartallo congerere, tuaeque pie devotioni, nec non et eorum quibus id forte placuerit, hoc commentariolum condere; ut in eo quasi in quodam speculo te assidue contemplari, qualiterque conjuncte eadem saepius repetamus, lectorem seire volumus quidquid ex eo codice adjectum est, nos uncis includi curavisse.

galem vitam honeste illucere debetis, quibus crebra lectione valetis instruere. Quae si tibi non sit, quod quidam objidero voluerit, spemque ad ex superfluum in hoc opere meam desudasse paritatem, propter eam modum vite Christianae in legalibus, prophetice, evangelicae, apostolicae, constat perfectaeque in sermone Domini in monte habito, ut, beatus ait, Augustinus, idem digestus huiusmodi: naverit quod prisci Patres sylvam sanctarum Scripturarum penetrantes, diversos atque innumeros ramos, fidei ex ea ramos praeciderint, e quibus ob multorum utilitatem, et divinae servitutis honorem salutiferas formulas ediderint, e quibus etiam consistit Christo quae devotè famulatur, canonica atque monastica institutio. Porro laicalis, licet in divinis eloquiis sparsim sit digesta, propter eos tamen quibus aut cordi aut posse non est, latos divinarum Scripturarum campos perecurrere, utile dignumque iudicatum est, in hoc negotio tuae benevole petitioni assensum praebere, et sententias, ut dictum est, Veteris, Novique Testamenti, et sanctorum Patrum dicta excerpere, quibus ad petitionem tuam hoc opus congressi, et tuae devotioni dedicati; imo pro te caeterisque, quibus studii fuerit, id cum charitate suscipere, et pia devotione amplecti.

Et ne ob sui prolixitatem tadio esset legentibus, id tribus libellis a distinxit; videlicet ut, primus et ultimus omnibus generaliter fidelibus, medius autem magna sui ex parte conjugalem vitam ducentibus specialiter conveniret. Monco interea tuam experientissimam sagacitatem, et erga Christi famulatum devotionem humillimam, ut hoc crebro legas, aut tibi legi facias; eisque quibus animo est magis aliena carpere, quam fraterno affectu diligere, non facile prodas. Si quid vero in hoc opere secus quam debui congressi, per Dominum mihi humiliter peto ignosci. Si quid autem in eo legentes, sive audientes, sibi profuturum inesse cognoverint, non mihi, sed Deo, mecum gratias agere meminerint.

Id tribus libellis. Sic codex Clar. et editio Duaci Parisiensis habebat id tibi libellis.

LIBER PRIMUS.

CAPITULUM PRIMUM.

Quae generaliter omnes fideles nosse oporteat, in quantum pro lapsonis damnationem, propter reatum primi hominis, devenerint.

Protoplastus totius humani generis parens mirabiliter a Deo de limo terrae creatus, et in paradisi felicitate collocatus, quia, male suadente uxoris consilio, acquievit et interdictae arboris fructum comedit, non solum ipse divini precepti praevicator exstitit, verum etiam in nos, qui ex illis peccati trāduce nascimur, suae praevicationis noxam, et

quod in uno archa... PRIMUS...
 D justae damnationis penam transfudit. Liqueat enim quia, illo praevicante, nos etiam cum illo pactura Domini praevicati sumus, unde ait Psalmista: Praevicatores reputavi omnes peccatores terrae (Psal. cxviii, 119). Et Apostolus: Per unum, inquit, hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; ita et in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12). Ecce qualem hereditatem idem parens noster, cui peccanti dictum est: Terra est, et in senem tibi (Genes. iii, 10), nobis dimisit; pro patria, scilicet, exsilium; pro felicitate

miseriam, pro gloria ignobilitatem, et pro immortalitate infligit nobis corporis et anime mortem. Valde namque cum diabolo miserabile fecit commercium. Diabolus per superbiam de angelica dignitate in apostasiam lapsus, cujus invidia mors intravit in orbem terrarum (Rom. v, 12), felicitati ejus invidens promisit ei divinitatem, et ademit immortalitatem, et de habitatore paradisi fecit exsulem mundi: et non solum eum, sed etiam suam stirpem suo exitabili subjugavit imperio; in quo etatenus miserabiliter et exitabiliter detentus est, donec ille Samaritanus, Dominus videlicet noster Jesus Christus, iter faciens misericordia motus, appropinquans, vulnera ejus alligans, vinum et oleum infundens, eumque in jumentum suum imponens, in stabulum duxerit, altera die stabulario duos denarios ad sancium sanandum protulerit; et id quod supra erogasset sanans se reditorum promiserit (Luc. x, 35). Scribit itaque Augustinus in libro Sermionum ad populum: «Lapsus invidit stanti, eumque defecti, sed Christus descendens jacentem erexit.» Scribit etiam in libro Enchiridion (Cap. xxxiii): «Tenebatur autem justa damnatione genus humanum, et omnes erant filii irae. De qua ira scriptum est: Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur (Psal. lxxxix, 9). De qua ira dicit etiam Job: Homo natus ex muliere, brevis vitae et plenus irae (Job. xiv, 1). De qua ira dicit Dominus Jesus Christus: Qui credit in Filium Dei, habet vitam aeternam; qui autem non credit in Filio, non vita, sed ira Dei manet super eum (Joan. iii, 36); non ait veniet, sed manet; cum ea quippe omnis homo nascitur: propter quod dicit Apostolus: Fuimus et nos natura filii irae, sicut et ceteri (Ephes. ii, 3). In hac quippe cum essent homines per originale peccatum, tanto gravius et perniciosius, quanto majora vel plura insuper addiderunt, necessarius erat mediator, hoc est reconciliator, qui hanc iram (cujus erant umbrae omnia sacrificia legis et prophetarum) oblatione placaret (Hebr. viii, 6, et ix, 14). Unde dicit Apostolus: Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multo magis nunc reconciliati in sanguine ejus, salvi erimus ab ira per ipsum (Rom. v, 10).

Scribit etiam Prosper: «In Adam omnia bona quae potuimus habere, perdidimus; in Christo etiam majora, et sine fine habenda recepturi sumus, si perseverantes ejus vestigia teneamus. Adam nos obnoxiiavit malis omnibus per propriam culpam, a quibus nos liberavit adventus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit ac poenam; hic qui culpam nostram suscipere, ut pote conceptus et natus sine peccato non potuit, de susceptione poenae nostrae culpam nostram simul abolevit et poenam; et ut totum dicam, Adam eripuit nobis paradisum, Christus donavit et caelum.» Patet igitur quia idem

Imo Julianus Pomeranus, de Vita contemplat., lib.

De susceptione poenae. In priori editione, de sus-

originale peccatum, quo genus humanum damnabiliter obstringebatur, non poterat solvi, ac dilui, nisi per eundem mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum: nec aliter per ipsum liberari oportebat, nisi sicut verus homo, verus esset et Deus. Manifestum est ergo quod per gratiam Redemptoris nostri Jesu Christi simus salvati; et per indebitam ejus mortem, quamvis a morte communi non sumus immunes, a debita tamen et perpetua erepti morte; et de filiis tenebrarum filii lucis, et de vasis irae vasa simus misericordiae effectivi. Proinde oportet ut unusquisque fidelis agnoscat ubi merito corruerit, et unde per gratuitam Christi pietatem erit us fuerit, et tantum ereptorem et liberatorem toto corde, tota anima, tota virtute diligere satagat, et ab amore illius in nullo tepescat; sed omne tempus vitae suae in ejus servitio insumat.

CAPUT II.

Quod in baptismo vetus homo exuatur, et novus induitur, et Christo commoritur, et consepelitur. Exuendum veterem hominem cum actibus suis, et induendum novum Apostolus admonet dicens: «Exuite vos veterem hominem cum actibus suis; et induite novum qui renovatur in agnitionem Dei (Coli. iii, 9). Et idem alibi: Quotquot autem in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii, 27). Item: Induite vos Dominum Jesum Christum (Rom. xiii, 14). Item: Induite novum hominem qui secundum Deum creatus est (Ephes. iv, 23). Iste quippe est novus homo, quo universi credentes debemus indui atque vestiri: unde scribitur in Apocalypsi: Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et appareat turpitudine ejus (Apoc. xvi, 15). Et in Ecclesiaste: Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat (Eccles. ix, 8). Hujus nempe novi hominis indumentis vestiti erant, de quibus in eadem Apocalypsi legitur: Habeo pauca nomina in Sarrati, qui non inquinaverunt vestimenta sua, et ambulaverunt mecum in albis. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de libro vitae (Apoc. iii, 4). Hujus etiam novi hominis indumentis nateant vestiri hypocritae, et hujusmodi nequam homines. Nam qui ejus vestimentis, id est virtutibus, veraciter fuerit indutus, merito poterit dicere cum Apostolo: Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus (Gal. ii, 20).

Vetus quippe homo quid est, nisi vita prior quam duximus in peccatis? Novus homo quid est, nisi Christus, qui est utique justitia, et veritas, et sanctificatio: cui juxta Apostolum commorimur et consepelimur in baptismo, sicut ipse ait: An ignoratis quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? (Rom. vi, 3). Quae verba beatus Augustinus ita exponit: «Ut nihil aliud in Christo baptismum intelligamus, nisi mortis Christi similitudinem; nihil autem aliud optione capta, quod ferri non poterat.

Enchirid. cap. 52

servantes, hostemque antiquum, cui abrenuntiave-
 runt cum vobis. *scilicet* sponmentes, ad baptis-
 civitatis: mysterio sacros baptismatis, et Spiritus
 sancti dono, in ore dentibus reserata, infatigabiliter
 scandere contendunt.

CAPUT IV.

Quod in Veteri Testamento diversa fuerint baptismata,
 in Novis autem unum tribus modis conferat remissionem
 peccatorum.

Legimus in Exodo quod Moyses, qui typum Christi
 tenuit, in mari Rubro, quod figurat baptismatis
 geris, eoque Christi sanguine rubricatum sit, pul-
 verem Dei baptizaverit, Apostolo testante atque di-
 cente: Nota enim vos ignorare, fratres, quoniam
 omnes patres nostri sub nube fuerunt, et omnes mare
 transierunt, et omnes in Moyses baptizati sunt in
 nube, et in mari. (I. Cor. x. 1).

Mare, ut dictum est, baptismi, nubes, Spiritus sancti, manna panis vite
 formam, gerebat, Erabant et alia baptismata in Ve-
 teri Testamento, quae dispensatione temporum neci-
 tabantur, sed usque ad Baptistam Joannem us-
 quam baptismus in penitentiam legitur fuisse da-
 tum. Scribit namque Isidorus in illicto Officiorum
 (lib. II. cap. 24): Baptizavit et Joannes, sed non
 ex toto, Julajce. Non enim solum in aqua, nec tan-
 tum in Spiritu, sed hoc solum addidit, quod in po-
 nitentia baptizavit, sicut ait Paulus in Actibus
 apostolorum: Joannes baptizavit baptismis peniten-
 tiae populum, dicens, in eum qui peccatis est
 ignis, hoc est in Jesum, ut crederem in eum. (Act.
 xx. 3).

Compturgo perfectam baptismi dispensationem
 ipse ergo baptizavit primum in Spiritu sancto, sicut
 Joannes dicit: Ego quidem baptizavi vos in aqua, et me-
 dicam, et aqua, et Spiritu sancto, quem vos nescitis, sed
 postea baptizavit in Spiritu sancto et igne. (I. Joh. 1. 26). Hec
 est perfectio baptismi, Deus, est enim qui baptizat,
 et possit, et qui baptizantur fieri Filii Dei.

Hujus compendii causa exat baptismum salvare, de quo
 apostolus ait: Unus Dominus, una fides, unum
 baptismum. (Ephes. 4. 5). Quod etiam quatuordecim tri-
 bus modis conferat remissionem peccatorum, unum
 tamen, est, pan quod mundantur peccata. Scribit
 namque presbiter Isidorus in eodem libello tria esse
 baptismata. Primum, dicit, de quo apostolus ait,
 quo cordes peccatorum per regenerationis lavacrum
 abluuntur.

De quo et beatus Augustinus in epistola
 parvuli originali assumit, morientur peccato, ma-
 res, etiam his omnibus morientur peccatis, quae
 contra male vivendo addiderunt, ad illud quod
 nascendo transierunt. Secundum est baptismus, ut
 presbiter ait, Isidorus, quo quis sanguine suo per
 martyrium baptizatur, quo baptismis etiam Christus
 baptizatus est, ut et in hoc sione in ceteris for-
 mam credentibus daret, sicut dicebat ad discipulos:

Et sic usque ad. Sic emendavi, tunc ante legeretur
 et usque ad, infra ubi dicitur recitatum in Spiritu
 Acherus recte vidit legi emendare, in ceteris
 Enchirid. cap. 44.

De quo Isidorus, sicut
 in baptismo, hic etiam Acherus recte emendat.

suos filios Zebedaei: Potestis bibere calicem quem
 ego bibiturus sum: et baptismum quo ego baptizor,
 baptizare. (Matth. xx. 22, Marc. x. 38). Itaque aqua
 et sanguis gemini est figura baptismatis: unum
 quo regeneratur, ex baptismo, aliud quo conse-
 cratur in sanguine. Est et verum baptismum lacry-
 marum, quod habitosius transigitur, sicut et ille
 qui per singulas noctes stratum suum rigabat lacry-
 mis (Psal. vi. 7), vel qui imitantur confessionem
 Manassae, et humilitatem Ninitarum, per quam
 misericordiam consecuti sunt, et orationem publi-
 canum illius in templo stantis a longe, et percussoris
 petrus suum, quique nec ausus erat oculos levare
 ad caelum. Quorum etiam oculi, juxta prophetiam,
 divisiones deducunt aquarum, etc. (Thren. ii. 10).

Isti procul ubi peccata sua baptismum lacrymarum
 mundare noscuntur.

De his tribus baptismis, licet alio quo superius
 dictum sit ordine, Psalmista ait: Beati quorum re-
 missae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata
 (Psal. xxxi. 1). Id est, in baptismate per confessio-
 nem peccatorum et fluentia lacrymarum. Ratum, ut
 est non impulari Dominus peccata, nec est in spi-
 ritu ejus dolus (Ibid. 2); per martyrii coronam,
 Quia ergo primum baptismum ob fidem Christi, scien-
 ter petitur, salubriter percipitur, Secundum, Chri-
 sto pacem Ecclesiae suae tribuente, per sanguinem
 martyrii hodie non efficitur, Tertium, valde neces-
 sarium non desidioso, nec cum aliqua deiectione,
 sicut a multis, quod periculosum est, fieri solet,
 sed cum magna acceleratione et animi devotissima
 intentione, dum tempus est acceptabile, et dies ar-
 bitris, et Dominus inveniri potest, ab omnibus Chri-
 stianis est appetendum et amplectendum.

CAPUT V.
 De septem remissionibus peccatorum.

In praecedenti capitulo dictum est, quod tria sint
 baptismata, per quae ablutio et purgatio fit peccato-
 rum. In hoc capitulo demonstrandum est quibus mo-
 dis fiat remissio peccatorum. Scribit namque Orige-
 nes in homilia prima libri Levitici ita: Audi nunc
 quante sint remissiones peccatorum. Est ista qua
 baptismum in remissionem peccatorum. Secunda
 est in passione martyrii. Tertia est qua per elemo-
 synam datur, dicit enim Salvator: Verumtamen
 date elemosynam, ecce omnia munda sunt vobis. (Luc.
 xi. 41). Quarta nobis sit remissio peccatorum, per
 hoc quod et nos remittimus peccata fratribus, non
 sicut, sic enim dicit Dominus ipse Salvator: Quia
 si remiseritis ex corde fratribus vestris peccata, ipse
 remittet et vobis remittet Pater vester peccata vestra.
 Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde,
 nec vobis remittet Pater vester peccata vestra. (Matth.
 xviii. 35). Et sicut in oratione nos dicere docuit:
 ex aquae lavacro. Supra ex codice Clar. restitui ge-
 mini est figura, nam editum erat gemina est, et
 deinde reponendum sit Manassae ut
 Acherus dicit, ubi videtur ubi confessionis vox
 non male usurpata videtur.

De his tribus baptismis, licet alio quo superius
 dictum sit ordine, Psalmista ait: Beati quorum re-
 missae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata
 (Psal. xxxi. 1). Id est, in baptismate per confessio-
 nem peccatorum et fluentia lacrymarum. Ratum, ut
 est non impulari Dominus peccata, nec est in spi-
 ritu ejus dolus (Ibid. 2); per martyrii coronam,
 Quia ergo primum baptismum ob fidem Christi, scien-
 ter petitur, salubriter percipitur, Secundum, Chri-
 sto pacem Ecclesiae suae tribuente, per sanguinem
 martyrii hodie non efficitur, Tertium, valde neces-
 sarium non desidioso, nec cum aliqua deiectione,
 sicut a multis, quod periculosum est, fieri solet,
 sed cum magna acceleratione et animi devotissima
 intentione, dum tempus est acceptabile, et dies ar-
 bitris, et Dominus inveniri potest, ab omnibus Chri-
 stianis est appetendum et amplectendum.

CAPUT V.
 De septem remissionibus peccatorum.

In praecedenti capitulo dictum est, quod tria sint
 baptismata, per quae ablutio et purgatio fit peccato-
 rum. In hoc capitulo demonstrandum est quibus mo-
 dis fiat remissio peccatorum. Scribit namque Orige-
 nes in homilia prima libri Levitici ita: Audi nunc
 quante sint remissiones peccatorum. Est ista qua
 baptismum in remissionem peccatorum. Secunda
 est in passione martyrii. Tertia est qua per elemo-
 synam datur, dicit enim Salvator: Verumtamen
 date elemosynam, ecce omnia munda sunt vobis. (Luc.
 xi. 41). Quarta nobis sit remissio peccatorum, per
 hoc quod et nos remittimus peccata fratribus, non
 sicut, sic enim dicit Dominus ipse Salvator: Quia
 si remiseritis ex corde fratribus vestris peccata, ipse
 remittet et vobis remittet Pater vester peccata vestra.
 Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde,
 nec vobis remittet Pater vester peccata vestra. (Matth.
 xviii. 35). Et sicut in oratione nos dicere docuit:
 ex aquae lavacro. Supra ex codice Clar. restitui ge-
 mini est figura, nam editum erat gemina est, et
 deinde reponendum sit Manassae ut
 Acherus dicit, ubi videtur ubi confessionis vox
 non male usurpata videtur.

De his tribus baptismis, licet alio quo superius
 dictum sit ordine, Psalmista ait: Beati quorum re-
 missae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata
 (Psal. xxxi. 1). Id est, in baptismate per confessio-
 nem peccatorum et fluentia lacrymarum. Ratum, ut
 est non impulari Dominus peccata, nec est in spi-
 ritu ejus dolus (Ibid. 2); per martyrii coronam,
 Quia ergo primum baptismum ob fidem Christi, scien-
 ter petitur, salubriter percipitur, Secundum, Chri-
 sto pacem Ecclesiae suae tribuente, per sanguinem
 martyrii hodie non efficitur, Tertium, valde neces-
 sarium non desidioso, nec cum aliqua deiectione,
 sicut a multis, quod periculosum est, fieri solet,
 sed cum magna acceleratione et animi devotissima
 intentione, dum tempus est acceptabile, et dies ar-
 bitris, et Dominus inveniri potest, ab omnibus Chri-
 stianis est appetendum et amplectendum.

CAPUT V.
 De septem remissionibus peccatorum.

In praecedenti capitulo dictum est, quod tria sint
 baptismata, per quae ablutio et purgatio fit peccato-
 rum. In hoc capitulo demonstrandum est quibus mo-
 dis fiat remissio peccatorum. Scribit namque Orige-
 nes in homilia prima libri Levitici ita: Audi nunc
 quante sint remissiones peccatorum. Est ista qua
 baptismum in remissionem peccatorum. Secunda
 est in passione martyrii. Tertia est qua per elemo-
 synam datur, dicit enim Salvator: Verumtamen
 date elemosynam, ecce omnia munda sunt vobis. (Luc.
 xi. 41). Quarta nobis sit remissio peccatorum, per
 hoc quod et nos remittimus peccata fratribus, non
 sicut, sic enim dicit Dominus ipse Salvator: Quia
 si remiseritis ex corde fratribus vestris peccata, ipse
 remittet et vobis remittet Pater vester peccata vestra.
 Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde,
 nec vobis remittet Pater vester peccata vestra. (Matth.
 xviii. 35). Et sicut in oratione nos dicere docuit:
 ex aquae lavacro. Supra ex codice Clar. restitui ge-
 mini est figura, nam editum erat gemina est, et
 deinde reponendum sit Manassae ut
 Acherus dicit, ubi videtur ubi confessionis vox
 non male usurpata videtur.

De his tribus baptismis, licet alio quo superius
 dictum sit ordine, Psalmista ait: Beati quorum re-
 missae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata
 (Psal. xxxi. 1). Id est, in baptismate per confessio-
 nem peccatorum et fluentia lacrymarum. Ratum, ut
 est non impulari Dominus peccata, nec est in spi-
 ritu ejus dolus (Ibid. 2); per martyrii coronam,
 Quia ergo primum baptismum ob fidem Christi, scien-
 ter petitur, salubriter percipitur, Secundum, Chri-
 sto pacem Ecclesiae suae tribuente, per sanguinem
 martyrii hodie non efficitur, Tertium, valde neces-
 sarium non desidioso, nec cum aliqua deiectione,
 sicut a multis, quod periculosum est, fieri solet,
 sed cum magna acceleratione et animi devotissima
 intentione, dum tempus est acceptabile, et dies ar-
 bitris, et Dominus inveniri potest, ab omnibus Chri-
 stianis est appetendum et amplectendum.

CAPUT V.
 De septem remissionibus peccatorum.

In praecedenti capitulo dictum est, quod tria sint
 baptismata, per quae ablutio et purgatio fit peccato-
 rum. In hoc capitulo demonstrandum est quibus mo-
 dis fiat remissio peccatorum. Scribit namque Orige-
 nes in homilia prima libri Levitici ita: Audi nunc
 quante sint remissiones peccatorum. Est ista qua
 baptismum in remissionem peccatorum. Secunda
 est in passione martyrii. Tertia est qua per elemo-
 synam datur, dicit enim Salvator: Verumtamen
 date elemosynam, ecce omnia munda sunt vobis. (Luc.
 xi. 41). Quarta nobis sit remissio peccatorum, per
 hoc quod et nos remittimus peccata fratribus, non
 sicut, sic enim dicit Dominus ipse Salvator: Quia
 si remiseritis ex corde fratribus vestris peccata, ipse
 remittet et vobis remittet Pater vester peccata vestra.
 Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde,
 nec vobis remittet Pater vester peccata vestra. (Matth.
 xviii. 35). Et sicut in oratione nos dicere docuit:
 ex aquae lavacro. Supra ex codice Clar. restitui ge-
 mini est figura, nam editum erat gemina est, et
 deinde reponendum sit Manassae ut
 Acherus dicit, ubi videtur ubi confessionis vox
 non male usurpata videtur.

De his tribus baptismis, licet alio quo superius
 dictum sit ordine, Psalmista ait: Beati quorum re-
 missae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata
 (Psal. xxxi. 1). Id est, in baptismate per confessio-
 nem peccatorum et fluentia lacrymarum. Ratum, ut
 est non impulari Dominus peccata, nec est in spi-
 ritu ejus dolus (Ibid. 2); per martyrii coronam,
 Quia ergo primum baptismum ob fidem Christi, scien-
 ter petitur, salubriter percipitur, Secundum, Chri-
 sto pacem Ecclesiae suae tribuente, per sanguinem
 martyrii hodie non efficitur, Tertium, valde neces-
 sarium non desidioso, nec cum aliqua deiectione,
 sicut a multis, quod periculosum est, fieri solet,
 sed cum magna acceleratione et animi devotissima
 intentione, dum tempus est acceptabile, et dies ar-
 bitris, et Dominus inveniri potest, ab omnibus Chri-
 stianis est appetendum et amplectendum.

CAPUT V.
 De septem remissionibus peccatorum.

In praecedenti capitulo dictum est, quod tria sint
 baptismata, per quae ablutio et purgatio fit peccato-
 rum. In hoc capitulo demonstrandum est quibus mo-
 dis fiat remissio peccatorum. Scribit namque Orige-
 nes in homilia prima libri Levitici ita: Audi nunc
 quante sint remissiones peccatorum. Est ista qua
 baptismum in remissionem peccatorum. Secunda
 est in passione martyrii. Tertia est qua per elemo-
 synam datur, dicit enim Salvator: Verumtamen
 date elemosynam, ecce omnia munda sunt vobis. (Luc.
 xi. 41). Quarta nobis sit remissio peccatorum, per
 hoc quod et nos remittimus peccata fratribus, non
 sicut, sic enim dicit Dominus ipse Salvator: Quia
 si remiseritis ex corde fratribus vestris peccata, ipse
 remittet et vobis remittet Pater vester peccata vestra.
 Quod si non remiseritis fratribus vestris ex corde,
 nec vobis remittet Pater vester peccata vestra. (Matth.
 xviii. 35). Et sicut in oratione nos dicere docuit:
 ex aquae lavacro. Supra ex codice Clar. restitui ge-
 mini est figura, nam editum erat gemina est, et
 deinde reponendum sit Manassae ut
 Acherus dicit, ubi videtur ubi confessionis vox
 non male usurpata videtur.

De his tribus baptismis, licet alio quo superius
 dictum sit ordine, Psalmista ait: Beati quorum re-
 missae sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata
 (Psal. xxxi. 1). Id est, in baptismate per confessio-
 nem peccatorum et fluentia lacrymarum. Ratum, ut
 est non impulari Dominus peccata, nec est in spi-
 ritu ejus dolus (Ibid. 2); per martyrii coronam,
 Quia ergo primum baptismum ob fidem Christi, scien-
 ter petitur, salubriter percipitur, Secundum, Chri-
 sto pacem Ecclesiae suae tribuente, per sanguinem
 martyrii hodie non efficitur, Tertium, valde neces-
 sarium non desidioso, nec cum aliqua deiectione,
 sicut a multis, quod periculosum est, fieri solet,
 sed cum magna acceleratione et animi devotissima
 intentione, dum tempus est acceptabile, et dies ar-
 bitris, et Dominus inveniri potest, ab omnibus Chri-
 stianis est appetendum et amplectendum.

Dimittite nobis debita nostra (Matth. vi. 12). Quinta peccatorum remissio est cum converterit quis peccatorem ab errore viae suae; [ita enim dicit Scriptura divina: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salabit animam ejus a morte, et cooperiet multitudinem peccatorum* (Jac. v. 20)]. Sexta quoque fit remissio peccatorum per abundantiam charitatis, sicut ipse Dominus dicit: *Amen dico tibi, remittuntur ei peccata, quoniam dilexit multum* (Luc. vii. 47). Et Apostolus ait: *Quoniam charitas cooperit multitudinem peccatorum* (I. Patr. iv. 8). Est adhuc et septima, licet laboriosa et dura per penitentiam, remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrymis stratum suum, sicut ei lacrymae suae panes die ac nocte (Psal. xlii. 4). Cum non erubescit accersit Dominum indicare peccatum, ut acquirat medicinam, secundum eum qui ait: *Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitiam meam; et tu remisisti impietatem peccati mei* (Ibid. 5). Et illud: *Convertus sum in ærumna mea, dum configitur spina* (Psal. xlii. 4).

Harum itaque remissionum, quæ modo in Ecclesia fiunt, typus erant sacrificia quæ fiebant in lege. Nec enim vacat a mysterio, quod septem dicuntur esse remissiones, quoniam Spiritus sanctus per quem remissio peccatorum confertur, septiformis gratia dicitur. Cujus dona cum de Christo, qui est virga virtutis Domini, Isaias prophetaret, ait: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet; et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientia et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientia et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isai. xi. 4). Non quod diversus sit juxta differentias nominum idem Spiritus sanctus, sed quod unus atque idem cunctarum virtutum fons sit atque principium. Sicut enim, Apostolo testante, Christus dicitur virtus Dei quæ sapientia; et in Proverbis legitur: *Deus in sapientia sua fundavit terram, et pavavit oculos prudentia* (Prov. iii. 19); et quomodo idem sermo vocatur lux, et vita, et resurrectio: sic Spiritus sanctus dicitur spiritus sapientia et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, scientia et pietatis, ac timoris Domini. Continet itaque in eisdem septenarius numerus ternarium et quaternarium numerum. In ternario mysterium sanctæ Trinitatis, in quaternario Evangelii; sive enim tres per quatuor, sive quatuor per tres multiplicentur, ad duodenarium numerum pervenitur, quia mysterium sanctæ Trinitatis, et doctrina Evangelii per duodecim apostolos in quatuor mundi plagas porrigitur. Si quis autem plenius et latius de ejusdem septenarii numeri mysterio nosse desiderat, legat librum primum Gregorii papæ in Moralibus, in quo copiosissime de eo disputatum inveniet.

Virga virtutis. Acherius edidit *virga et virtus*, non quidem omnino male, sed magis placuit lectio codicis Char.; sic enim ad illud Psalmi citi respexisse videtur Jonas: *Virgam virtutis tuæ mittet, etc.*

^b Serm. 163, de Tempore.

CAPUT VI.

Quoæ patres spirituales eos quos de sacro fonte suscipiunt, verbis et exemplis ad meliora provocare debeant.

Provocamur Danielis propheta magisterio, ut non modo nos ipsos ad doctrinam salutarem capessendam excitemus, verum etiam alios ad justitiam erudiamus; ait enim: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiant alios, sicut stellæ in perpetuas æternitates* (Dan. xii. 5). Beatus quoque Augustinus in Sermone ad populum ait: *Quicumque igitur viri, vel quæcumque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperint, cognoscant se pro ipsis fidejussores apud Deum existisse. Et ideo necesse est, ut semper illis sollicitudinem veræ charitatis impendant, admoneant et castigent, atque corripiant, ut castitatem custodiant, virginitatem usque ad nuptias servant; a maledicto, vel a perjurio linguam refrænent; cantica turpia vel luxuriosa ex ore non proferrant; non superbiant, non invidiant, iracundiam vel odium in corde non retineant; auguria non observent, phylacteria vel characteres diabolicos nec sibi, nec suis aliquando suspendant; præcantatores vel ministros diaboli fugiant; fidem catholicam veraciter teneant; ad Ecclesiam frequentius conveniant; contempta verbositate, lectiones divinas attentius aure percipiant. Esurientes pascant, sitientes potent, nudos vestiant, pauperes et peregrinos excipiant, infirmos et in carcere positos visitent, eisque in necessitatibus suis administrare procurent, pacem teneant, et discordes ad concordiam revocare contendant, sacerdotibus honorem impendant. Hæc ergo omnia et his similia si filios et filias vestras admonere confenditis, cum ipsis ad æternam beatitudinem feliciter pervenietis. Nemo se circumveniat, fratres charissimi, nullus homo sibi moritur; sed sicut frequenter suggesti, quantoscunque quilibet exemplo sanctæ vitæ edificaverit, cum tot tantisque, et pro tantis mercedem beate retributionis accipiet. Et qui tantiscunque exemplum male conversationis, etiamsi illi eum non sequantur, præbuerit, pro tantis se malis noverit rationem redditurum. Et ideo, sicut jam supra suggesti, neophytis nostris, auxiliante Domino, exemplum bonæ conversationis quantum possumus ostendere debemus, ut non pro illorum destructione pœnam recipere, sed potius pro edificatione ad indulgentiam peccatorum mereamur pervenire. Et quia vobis quid vitare, vel quid fugere debeatis, frequenter est ostensum; et quid agere, vel expetere debeatis, assidua prædicatione monstratum; sic Deo auxiliante agite, ut vobis admonitio nostra magis ad præmium, quam ad judicium, ante tribunal æterni judicis proficiat.*

^c *Et quia vobis.* Hæc velut ex sancto Augustino ferri nemo non intelligit, quæ tamen laudato loco non estant. Quod deinde unci inclusum est, totum deerat in priori editione.

[His et hujusmodi doctoris tanti documentis aperte instrumur, quia cum omnes quos possumus, verbis et exemplis ad honestatem vite sancte informare, bonisque operibus insistendum provocare debeamus: potissimum tamen, vigilantiusque erga eos quos de sacro fonte suscepimus, id nobis agendum sit. Multi sane hanc saluiferam susceptionem non illius salutis causa qui suscipitur, sed magis mundi exercere amore. Hi autem utrum merito patres spirituales appellari debeant, ipsi dijudicent. Quicumque igitur spiritualis quilibet in baptisate pater efficitur, elaborare necesse est quantum potest, ut idem quem suscepit spiritualis filius permaneat, ne rursus male vivendo ejus filius fiat, a cujus servitio per gratiam baptismatis ereptus, et per adoptionem filius Dei est effectus.]

CAPUT VII.

Ut ad accipiendum per manus pontificis impositionem Spiritus sancti donum, sollicite et devote concuratur.

Perceptio sancti Spiritus, quæ per manus impositionem ab episcopis tribuitur, a quibusdam congruenter, a quibusdam vero negligenter appetitur. Sunt enim quidam nobiles, quod est laudabile, qui hujusmodi dono se suosque insigniri accelerant ardentem; sunt etiam quidam, quod emendatione dignum est, qui in longum id facere differunt. Porro ignobiles partim incuria, partim ignorantia, in tantum in hac re negligentes existunt, ut etiam quidam illorum, non nisi jam in decrepita ætate, hujus doni consecrationem perecipiant.

Quod vero solius episcopi sit per manus impositionem fidelibus tradere Spiritum sanctum, Acta docent apostolorum, in quibus legitur: *Factum est autem cum Apollo esset Corinthi, et Paulus, peragratis superioribus partibus, venisset Ephesum, ibique eum invenisset quosdam discipulos, dixit ad illos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est audivimus. Dixitque eis: In quo ergo baptizati estis? At illi dixerunt: In Joannis baptisate. At autem Paulus: Joannes baptizavit baptismò penitentiae populum, dicentis, in eum qui venturus est post ipsum, hoc est in Jesum, ut crederent in eum. Quod cum audissent, baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manum, Paulus, venit Spiritus sanctus super eos; et loquebantur, linguis, et propheta-bant. (Act. xix, 4).* Attende, quod post baptismatis perceptionem, illico per impositionem manuum a beato Paulo acceperint Spiritum sanctum. Item alio loco: *Cum audissent apostoli qui erant Jerosolymis quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad illos Petrum et Joannem. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat; sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Et imponebant illis manus, et accipiebant Spiritum sanctum. (Act. viii, 16).* Notandum est quod in neminem bap-

^a Innocent. I. epist. 4, cap. 3.

tizatum venerit Spiritus sanctus, nisi per impositionem manuum apostolorum. Credendum vero est quia sicut baptismatis, et corporis, et sanguinis Domini sacramenta, per sacerdotum mysteria visibilia sunt, et per Dominum invisibiliter consecrantur; ita nimirum Spiritus sancti gratia per impositionem manuum, ministerium administratum episcoporum fidelibus invisibiliter tribuitur. Cur autem non a presbyteris, sed ab episcopis, apostolorum successoribus, credentium frontes ob percipiendum sancti Spiritus donum sacrosancto chrismate signentur, sanctus papa Innocentius in Decretalibus suis plenissime scribit: ad quem locum curiose diligenterque scire volentem mitto. ^a Præmissis itaque documentis plenissime prædocetur nequaquam a fidelibus tanti doni perceptio negligenter differranda, sed potius remoto torpore negligentia, cum magna animi aviditate, et devotione potenda, et percipienda; ne [quod absit] sine ipsius doni munere, quis rebus humanis eximatur.

CAPUT VIII.

Quod parvuli instruendi sint, cum ad intelligibilem ætatem venerint et fidei sacramento, et baptismatis mysteria, et septiformis gratia Spiritus dono.

Salutaris disciplina domus est, ut beatus ait Augustinus, Ecclesia Christi, in qua idcirco dicitur bene vivere, ut perveniatur ad semper vivere. Ergo quicumque in schola hujus sunt disciplina, in qua docet summus doctor, et magister Christus, tanti doctoris magisterio humiliter colla submittantur necesse est. In hac quippe multimoda sanctæ fidelis discuntur præcepta; quæ eum multâ sint, et ab uno sapientiæ fonte profluant, et parvulos in apertis, et magnos exercent in obscuris, oportet ut qui necesse est profundiora Christi præcepta discere queunt, humiliora interim discere satagent: donec adjuvante divina misericordia altiora percipere valeant; unde et Dominus in monte discipulos docet, in campis turbas pascit.

Si quis autem forte existit, qui tarditatem et obtusitatem sensus sui ostendat, et dicat: Non possunt discere, quia nec tantæ sum capacitatis, ut tot tantaque Christi præcepta, quæ utique mirabilia et innumerabilia sunt, discere valeam; audiat quid præfatus beatus Augustinus, in libro de Disciplina Christianorum scribat: Præcepta, inquit, multa sunt in lege, quibus ipsa vita bona continetur, imperatur et discitur. Multa omnino præcepta sunt, et innumerabilia sunt. Præceptorum ipsorum paginas vix quisque numerat, quanto magis ipsa? Voluit tamen Dominus propter eos qui se possent excusare, vel quia eis non vacat legere, vel quia non norunt legere, vel quia non possunt facile intelligere, ut excusationem nemo habeat in die judicii; voluit, sicut scriptum est, consummare et brevare verbum super terram, sicut de illo propheta prædixerat: *Verbum enim consummans et brevans faciet Dominus super terram. (Isai. x, 25; Rom. ix,*

^b Serm. de disciplina Christ., cap. 2.

28). Hoc ipsum verbum consummatum et brevium, non obscurum esse Deus voluit. Ideo breve, ut vacaret legere, ideo apertum, ne dicas, non mihi licuit intelligere. Thesaurus ergo est magnus divinarum Scripturarum, habens in se mirabilia et præcepta multa; tanquam multas gemmas, et pretiosa monilia, et vasa ingenia et magni metalli. Sed quis potest scrutari thesaurum istum, et uti eo, et pervenire ad omnia quæ ibi sunt? Quando hanc similitudinem Dominus dedit in Evangelio suo, et dixit: *Simile est regnum cælorum thesauro invento in agro (Matth. XIII, 44)*, ne quis se minus idoneum diceret ad perscrutandum thesaurum, continuo dedit aliam similitudinem: *Simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas: qui invenit unam pretiosam margaritam; et vendidit omnia quæ habebat, et emit illam (Ibid., 45)*: ut si piger eras ad perscrutandum thesaurum, non sis piger unam margaritam sub lingua ferre, et quo vis securus ambulare. Quod est ergo verbum consummans et brevians? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua (Matth. XXII, 37)*. Et, *Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet et prophetæ (Ibid., 39)*. Ecce quod discitur in domo disciplinæ: diligere Deum, diligere proximum: Deum tanquam Deum, proximum tanquam te.

In primordio namque sanctæ Dei Ecclesiæ non baptizabantur nisi primum instructi fuissent, et fide sanctæ Trinitatis, et mysterio sacrosancti baptismatis. Nunc autem quia nomen Christi ubique pollet, et parvuli de Christianis parentibus nati, ad percipiendam baptismatis gratiam necdum loquentes incunctanter deportantur: (nec immerito: quippe ut qui alienis peccatis obnoxii sunt, aliorum deportatione et responsione a prævaricatione originalis noxæ absolvantur, quatenus eruti de potestate tenebrarum, in regnum Domini sui transferantur,) summopere procurandum est, sive parentibus, sive his qui eos de sacro fontis lavacro susceperint, ut cum ad intelligibilem ætatem pervenerint, et fidei et baptismatis mysterio instruantur: ut si forte latius, uberiusque in sensu divinarum Scripturarum proficere aut noluerint, aut nequiverint, saltem fide Trinitatis sanctæ et mysterio sacri baptismatis inexcusabiliter existant instructi.

CAPUT IX.

Quod quia baptismus iterari non potest, necessario penitentia secundus sit baptismus.

Propitiatio divina nos per baptismi gratiam a primi hominis reatu absolvit, et de filiis perditionis filios fecit salvationis, et de filiis alienis filios fecit adoptionis, unde etiam superius dictum est. Sed quia post baptismum multa amisimus, et in multis collapsi sumus, et idem baptismus nullo pacto iterari potest, eadem propitiatio divinitas quoddam et saluberrimum penitentia nobis contulit remedium;

* S. Aug. ubi supra, cap. 7.

A ad quod nos per prophetica et evangelica hortatur indifferenter currere admonitionem. Clamat enim Isaias propheta: *Quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus; et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum (Isai. LV, 6)*. Et per Ezechielem Dominus ait: *Nolo mortem impii; sed ut convertatur impius a via sua, et vivat (Ezech. XXXIII, 11)*. Item: *Convertimini, et agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: et non erit vobis in ruinam iniquitas (Ibid., XVIII, 30)*. Item: *Peccator in quacunque die conversus fuerit, omnes iniquitates ejus in oblivione erunt (Ibid., XXXIII, 12)*. Et Salomon: *De perpetrato peccato noli esse sine metu: neque adjicias peccatum super peccatum (Ecclesi. V, 5)*. Item: *Ne tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem (Ibid., 8)*. Item: *Altissimus odio habet peccatores: et misertus est penitentibus (Ibid. XII, 3)*. Item: *Relinque peccata tua, et converte ad Dominum (Ibid., XVII, 21)*. Item: *Fili, peccasti, ne adjicias iterum: sed et de pristinis deprecare, ut tibi remittantur (Ibid., XXI, 1)*. Et Dominus in Evangelio: *Penitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum (Matth. III, 2)*. Joannes Baptista: *Facite, inquit, fructus dignos penitentia, Luc. III, 8*. Et Apostolus ait Paulus: *Ecce enim nunc dies salutis (II Cor. VI, 2)*. Et Petrus: *Penitemini igitur et convertimini, ut deleatur peccatu vestra (Act. III, 19)*. Hieronymus in expositione Ecclesiastæ: *Ne impie agas multum, et noli esse stultus, cum morieris in tempore non tuo: cum Dominus loquatur Nolo mortem morientis, sed tantum ut revertatur, et vivat. Semel peccasse sufficiat. Debemus ergo nos erigere post ruinam. Si enim juxta eos qui de physicis disputant, novit hirundo pullos de succo oculare chelidoniam, et dictamnum capræ expetunt vulneratæ, cur nos ignoramus medicinam propositam esse peccantibus? Augustinus in libro Sermonum b: « Scio ego, inquit, et mecum omnis homo qui paulo attentius consideraverit, neminem Dominum timentem sub verbis ejus non se corrigere, nisi qui putat quia plus habet vivere. Ipsa res est quæ multos occidit, cum dicunt, Cras, cras; et subito ostium clauditur. Remansit foris cum voce corvina, quia non habuit gemitum columbianum, sed corvi vox est. Geme ut columbus, et tunde pectus; sed plagas tibi dando, cæcus correctus esto. » Et paulo post: « Dic mihi, rogo te. Ecce ego consentio, concedo, et cognosco, quia indulgentiam tibi promisit Deus. Crastinum enim diem quis tibi promisit? Dic mihi ubi legis te indulgentiam accepturum, si te non correxeris? Lege mihi quantum victurus sis. Non lego, inquit. Nescis ergo quantum victurus sis. Correctus esto et semper paratus. Noli timere diem ultimum, tanquam furem, qui te dormiente effodiat parietem; sed vigila et corrige hodie quæ differis in crastinum. »*

b De Verbis Domini serm. 16, cap. 11.

Gregorius in homilia de novem ordinibus angelo-
rum: «*Sinum Dominus sicut pietatis aperit; nos-
que in se recipere per poenitentiam quærit; sed
poenitentiam digne agere non possumus, nisi mo-
dum quoque ejusdem poenitentia cognoscamus. Po-
enitentiam quippe vere agere est, perpetrata mala
plangere, et plangenda non perpetrare. Nam qui
hic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc
poenitentiam agere, aut dissimulat, aut ignorat.
Quis enim prodest si peccata quis luxurie desinat,
et tamen adhuc avaritiæ testibus anhelat? Aut quid
prodest si iræ culpas jam fugat, et tamen adhuc
invidia factibus tabescat? Sed minus est valde quod
desimus, ut qui peccata deplorat, ploranda minime
committat; et qui plangit vitia, perpetrare vitia ti-
meat. Nam cogitandum summopere est, ut qui se
illibera meminit commississe, a quibusdam etiam li-
beris studeat abstinere. » exemplo David nolentis
squam habere cum periculo suorum allatam. Item
idem: «*Facite fructus dignos poenitentia (Luc.
III, 8). In quibus verbis notandum est, quod ami-
cus sponsi non solum fructus poenitentia, sed di-
gnos poenitentia admonet [faciendos. Aliud nam-
que est fructus facere, aliud di nos poenitentia]
facere; ut enim secundum dignos poenitentia fru-
ctus loquamur, sciendum est quia quisquis illicita
nulla commisit, huic iure conceditur ut licitus ut-
atur; sicque pietatis opera faciat, ut tamen si no-
hubit, ea quæ mundi sunt non relinquat. At si quis
in fornicationis culpam, vel fortasse, quod gravius
est, in adultærii lapsus est, tanto a se licita de-
bet abscindere, quanto se meminit et illicita perpe-
trasse. Neque enim par fructus esse boni operis
debet ejus qui minus, et ejus qui amplius deliquit:
aut ejus qui in hominis, et ejus qui in quibusdam sa-
cerdotibus cecidit, et ejus qui in multis est lapsus.
Per hoc ergo quod dicitur: *Facite fructus dignos
poenitentia*; universusque conscientia convenitur,
ut tanto major crescant honorum operum iura per
poenitentiam, quanto graviora sibi intulit delicta
per culpam. » Item ipse in moralibus: «*Omnis pec-
cator in poenitentia duplicem habere gemitum de-
bet: unum quia quod bonum quod potuit, non fe-
cit; et nullum quia non debuit, fecit. Cum in bona
opera non assurgimus, necesse est ut nosmetipsos
duplitter debeat; quia et recta non fecimus, et
peccata opera committimus.* »**

CAPIT. X.
Quod poenitentia modus in arbitrio sacerdotum
est constitutus.

Quis peccati vultus poenitentia remedio sanari
valeat, ea quæ in precedenti capitulo collecta sunt,
testantur, modus vero ejusdem poenitentia, quibus
ligandi atque solvendi potestas est a Christo collata,
est constitutus. Unde scribit beatus Augustinus in
libro Enchiridii (Cap. 65): «*Certa, inquit, con-
stituantur ab his qui præsumunt in ecclesiis tempora
poenitentia, ut fiat salus etiam Ecclesie, in qua re-
mittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non re-
mittuntur. Ipsa namque Spiritum sanctum plenus
acceptit, sine quo non remittuntur ulla peccata. Ita
ut quibus remittuntur, vitam consequantur æter-
nam. » Ferrari namque sunt hodie in Ecclesia, qui
talem agant poenitentiam, qualem antiquorum Pa-
trum poenitentiam exempla, et auctoritas canonicis
sancti. Quis namque criminis reus, qui litteque poe-
nitentia publica debuit mulctari, et angulum hæretice
deponit, et a liminibus Ecclesie cæteraque fidem
arectur, et a Christi corpore separatur? Quis porro
in cinere, et cinis, more poenitentiam assurgens
lamenta poenitentia suscipit? Insuper quodque in
libro Sententiarum: «*Bene, inquit, in cilio et li-
tere poenitens deplorat peccatum, quoniam in cinis
asperitas et compunctio peccatorum; in cinere
autem pulvis ostenditur mortuorum. Et hoc in
poenitentiam agimus, ut et in punitione
cilio agnoscamus vitia quæ per culpam commis-
mus, et per favillam cineris perpendamus mortis
sententiam, ad quam peccando pervenimus.* »*

Unde colligitur quæ religionis nostræ præcis tem-
poribus, dum quis secundum constitutum sibi a sa-
cerdote usque ad satisfactionem cilio indutus, et
cinere conspersus, habitus incutus, humique pro-
stratus, lacrymisque profusus videbatur, statim poe-
nitens agnoscebatur, et et a Domino ignoscebatur,
atque omnibus deprecabatur. Nunc autem in cætu Chri-
stiano hæretici vix poenitentia agnoscentur, quia pene
nulli homini erga poenitentem agitur. Quapropter cre-
dibile est, ut sicut antea multa in religione Christiana
fuerunt, ita quodque poenitentia modus
ab usu, quod forniciosum est, recesserit.
Et hæretici a multis diversa flagitia perpetrantur
audacter. Verum etiam si quosdam nostri tempo-
ris Christianus hodie aut homicidium, aut aliquid
aliud admisit, quia hæreticorum poenitentia non
plectitur, idcirco eas conventum fidelium irreverenter
se adungere non veretur. Et hæc Ecclesiam, cui
poenitendo satisfacere debuit, scandalizare con-
stitit. Solent enim aut publice, aut tacite, intra se
adversus hujusmodi dicere: «*o interfectore! o flagi-
tiosè! heri illud et illud admisisti, et hodie collegi-
stis.* »

Homil. 34, post medium.
Homil. 20, ante medium.
Morbus plus invalescens. Sic emendavimus, ex ingenio. Antea legebatur parvipenditur moribus, plus invalescens.

Lib. II Offic., cap. 16.
In punitione cilio. Quin melius sit quod Acherius ad marginem annotavit in compunctione cilio, dubitare nemo potest.

nostrò, sanguine proximi a tui cruentatis manibus te impudenter inseris : et, quod majoris est impudentiæ, nobiscum participare non trepidas corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi? Quod dico plus usu quam voto expertus sum.

Cum igitur tempora pœnitentiæ idcirco sint constituta, ut satisfaciat pœnitens Ecclesiæ, quam peccando læsit, nescio utrum ille pœnitentiam dignè agat, qui Ecclesiam quam primum peccando læsit, postea tam impudenti consortio in sui murmuratione et detractatione devenire compellit. Hæc non de occultis, sed de manifestis criminibus dicta sunt, quæ dum publice admittuntur, publica pœnitentiæ satisfactione diluantur necesse est.

[Qualiter autem in his Occidentalibus partibus antiquitus erga pœnitentes mos servabatur, in Historia ecclesiastica tripartita Sozomenus transcribit : « Quoniam omnino, inquit, non peccare divinum, et supra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus et pœnitentiam agentibus veniam Dominus præcepit ; qui vero confiteri refugiunt, majus peccatum acquirunt. Propterea visum est antiquis pontificibus, ut velut in theatro sub testimonio ecclesiastico populi delicta pandantur ; et ad hanc causam probum, bonæ conversationis, servantemque secretum, ac sapientem virum statuerunt ; ad quem accedentes hi qui delinquebant, delicta propria fatebantur. At ille secundum uniuscujusque culpam dicebat et mulctam ; quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus servatur ecclesiis, et maxime apud Romam, ubi etiam locus erectus est pœnitentium. Stant enim rei et velut in lamentationibus constituti ; dum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu et lamentatione semetipsos in terram prosternunt, ad quos concurrens episcopus, et ipse cum lacrymis et gemitu spiritali prosternitur, ut omnis ecclesiæ plebs fletibus intendatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, et elevat jacentes a terra. Tunc competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes ; at illi afflictionibus sponte vacantes, aut jejuniis, aut abstinence lavacri, aut suspensione ciborum, aut rebus aliis quæ jubentur, exspectant commune tempus quod decernit episcopus. Constituto vero tempore velut quoddam delictum exsolventes afflictionem, peccato curati cum populo communionem participantur. » Hæc ergo antiquitus Romani pontifices usque ad nostrum conservaverunt tempus. Qualiter autem et quomodo pœnitentes ad suscipiendam corporis et sanguinis Domini gratiam accedere debeant, Innocentius papa in Decretalibus suis plenissime docet, transcribens : « De pœnitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægri tudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo

* Sanguine proximi. Ita optimus codex Clar. Prior editio cum manibus sanguine plenis. Quod sequitur ex Sozomeno et Innocentio papa exscri-

A demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus et lacrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis in ægri tudinem incidit, atque usque ad desperationem devenit, et est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de sæculo absque communionem discedat. »]

Illud etiam minime prætereundum est, quod quidam peccatorum suorum conscii, imperitos animarum suarum medicos expetunt, ut sibi ad votum suum pœnitentiæ tempora imponant ; et peritos idcirco declinant, ne austerius pœnitentiæ eos addicant. Si enim peritus medicus ad morbos corporis pellendos quæritur, quanto magis medicus animæ peritissimus quærendus est? Ut ergo artis medicinæ nescius, dum curare nescit vulnus corporis, non illud minuit, sed magis plerumque incrementum ei addit : ita et imperitus medicus animarum, dum eorum languoribus mederi videri vult, quia his congrua medicamenta nescit adhibere, eosdem languores creditur incrementare. De talibus inquit Dominus per prophetam : *Virificabant animas quæ non vivebant : et mortificabant animas quæ non moriebantur* (*Ezech. xiii, 18*).

Sunt etiam plerique spirituales medici, qui mendendi animarum vulnera habent scientiam, sed aut amoris proprii, aut adulationis causa errata, qui sibi eorum confessionem peccatorum suorum faciunt, saluberrimæ pœnitentiæ rigore ferire refugiunt. De quibus rursus Dominus per prophetam : *Væ, inquit, his qui consuunt pulvillos sub omni cubitu manus : et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas* (*Ibid.*). Hunc locum papa Gregorius in libro Pastoralis ita exponit : « Pulvillus quippe sub omni cubitu manus est ponere, cadentes a sua rectitudine animas, atque in hujusmodi se delectatione reclinantibus blanda adulatione refovere : quasi enim pulvillo cubitus, vel cervicalibus caput ponentis excipitur, cum correptionis duritia peccanti subtrahitur, eique mollities favoris adhibetur, ut in errore molliter jaceat, quem nulla asperitas contradictionis pulsat. » Hi autem qui imperitos adulatores animarum suarum medicos quærent, vana securitate se ipsos decipiunt. Ad hoc nempe tales quærerere solent, ut in pœnitendo pene nihil afflictionis corpus eorum sentiat : præsertim cum præfatus papa Gregorius dicat : « Caro læta nos traxit ad mortem, afflicta reducat ad veniam. »

Porro de abstinence cui quidam pœnitentes discrete et laudabiliter, quidam vero indiscrete et negligenter se subdere solent, Prosperi sententia hæc est ^b : « Membra, inquit, sua, quæ sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus jejuniorum continuatione castigant ; quando intra necessarium

ptum est e codice Clarom.

^b Lib. ii de Vita contemp., cap. 22.

modum suum temperant appetitum; quando non solum a delicatioribus cibis moderata districtione suspendunt, sed etiam in ipsis communibus nihil carni suae pro desiderio, sed pro sustentanda vitae necessitate permittunt: corti quod non delicias qualibet, si absque desiderio percipiuntur, efficiunt; et viles cibi plerumque abstinentiam profectum, si appetenter accipiuntur, impediunt. Hinc est quod sanctus David aquae vitae concupiscentiam castigavit, et eam sibi a suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacere videretur, effudit. Et sancto Eliae perceptio carnum, quoniam non concupivit, non nocuit. Unde datur intelligi, quod veraciter abstinentias escarum non naturas, sed concupiscentias damnent, ac voluptates suas desiderati cibi vel potus abusione mortificent. Qui autem non solum a qualitate, sed etiam a quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, nisi ut quantum stomacho reficiendo ac fami eximendae satis esse videtur, indulgeant; nec expleant suos appetitus aviditate percipiendi, sed comprimant; atque eis non saturitatis edendi finem faciat, sed voluntas; quia tam a cupiditate pretiosorum ciborum animos, quam a nimia perceptione vilium continebunt, qui cibis nec lautioribus volunt, carne luxuriante, dissolvi, nec distentione ventris vilibus onerari; quando abstinentes viri nec delicosi soleant esse, nec avidi. Jam de vino nec delinendo vel percipiendo quid dicam? Unde sanctus Apostolus certam fixit regulam dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria* (Ephes. v, 18). Quasi diceret: Luxuriam facit et nutrit vini perceptio nimia, non natura; et propterea non vos uti vino, sed inebriari prohibeo. Quandoquidem infirmum stomachum moderatus usus vini confortat, ebrietas animum corpusque debilitat. Denique Timotheo suo discipulo, qui se longa abstinentiae districtione jam fregerat, et stomachum suum aquae perceptione corruerat, modico vino uti debere praecipit, dicens: *Noli adhuc aquam bibere; sed modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes infirmitates tuas* (1 Tim. v, 25). Ac per hoc nihil contra abstinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt; nec hoc eis offert voluntas, sed permittit infirmitas: quae si defuerit, a vino abstinendum, ne vini perceptio, quae infirmum sustentat, sanum corpus incendat: quoniam quidem vino uti, et usui habere oleum, nullus dixerit esse peccatum, sed haec ideo non debemus carni deside-

A ranti praestare, ne cum illi licita concedere ceperimus, poscat illicita; et sibi obsequentes in minimis, in flagitia puniendae compellat; ac naturali ordine perturbato, non spiritui corpus, sed spiritus corpori dominantem deseruiat. Et post pauca; « Caeterum si a quadrupedibus abstinentias, phasianis alijibus, capris, atque pavonibus, vel aliis avibus pretiosis, aut piscibus perfruantur, non mihi videntur resecare delectationes sui corporis, sed mutare; nec pro abstinentia, sed velut pro pascio qua immunditia, vel certe, quod verius est, pro stomachi nauseantis teneritudine delicias illas committunt ac viles carnes abijcere, quo possint aliis non solum carnis, sed etiam delicatioribus ac pretiosioribus suis voluptates explorare, cum, sicut supra jam patuit, non aliquarum carnum quae usui humano concessae sunt, nobis naturae dampnae sint, quas Deus instituit; sed carnales concupiscentiae fugiendae, quas sensui carnis diabolus introduxit. Illi autem qui parciores videri volunt, et gloriam sibi velut de abstinentiae districtione conquirunt, sic ab omnibus animalibus iudicant temperandum, ut peregrinis pomis, ac sorbis poculis delicatis, caeterisque alijs immanem sui corporis impleant appetitum, cum spiritualis abstinentia, non aliquorum ciborum usum, sed desiderium suadeat compescendum. Et illi magis parcimoniae servare censendi sunt, qui sibi non aliquarum rerum perceptiones, sed delectationes corporis interdiciunt. Illi quoque qui, negata sibi vini perceptione, diversorum poculorum potionibus inundantur, nequaquam mihi abstinentiam videntur implere. Qui et ad hoc se fortassis a vino suspendunt, ut mercentur ab hominibus laudem, et interdici sibi vini compensant poculis suavioribus voluptatem. »

Liquet igitur quia ad vana peccatorum sananda, non indocti, et peccatis faventes, sed docti et spirituales medici sint expetendi, et ad eorum arbitrium poenitentiae tempora humiliter subeunda, et de capitalibus manifestisque peccatis publica sit irtractabiliter agenda poenitentia. De mensura vero atque perceptione cibi et potus, poenitentibus, qui rigore abstinentiae corpora sua discrete domare statuunt, supra notata Prosperi sententia consulto est sequenda. Decet quippe ut cum quis poenitentiae mancipatur, ita corpus suum jejuniis continuatione, vigiliarum et orationum assiduitate, caeterarumque sanctarum virtutum exercitatione domare studeat, ut merito cum Psalmista dicere va-

quod non eorum perceptio, sed potius immoderata delectatio sit culpa. Quapropter cum quis vult agere poenitentiam, oportet ut in cibo et potu sumendo supra comprehensum teneat modum. Decet quippe ut qui illicita admisit, licita etiam sibi interdiciat. Castiget etiam membra sua quae sunt super terram, jejuniis, vigiliis, et orationibus; et caeteris salutaribus afflictionibus; ut, juxta Apostolum, hostia viva, sancta, et Domino placens fieri, et cum Psalmista dicere valeat: *Silivit in te anima mea, quam multipliciter et caro mea.* »

^a *Aquae vitae.* Acherius mavult *aquae in se.* Infra quam a nimia perceptione, etc., sic optimus codex Clarom. Prior editio hoc in loco foedum in modum corrupta erat; nam in ea sic legabatur: *quam a perceptione animi continebant vilium.*

^b *Sorbis poculis.* Alias, Acherius, *sorbitionculis.*

^c *Liquet igitur.* Haec reliqua capitis ab his verbis desunt in codice Clarom. et horum loco habentur sequentia verba, quae quidem editis praefero: « Patet igitur quia cibi potusque perceptio abstinentibus non ad voluptatem, sed ad necessarium corporis moderate sit vitanda [*Lego* usitanda], et

lecti. *Stituit in te anima mea, quam multipliciter et a caro mea (Psal. Lxii, 2).*

CAPUT XI.

Quod ad ecclesiam orandi gratia frequenter conveniri debeat.

Quia moderno tempore Christiani populi devotio a devotione plebium fidelium, quæ sub apostolis exstitit, longe sit impar, in ultimo libelli hujus capitulo breviter commemorabitur. Procul nempe quorundam Christianorum devotio, sicut et in nonnullis aliis, ita et in eo quod ad ecclesiam tepide conveniunt, ab illius plebis religiosa devotio distat. Verum sicut sunt plerique, qui pio religiosoque studio orandi gratia ecclesiam sæpissime frequentant, ita e contrario existunt quidam, qui licet e vicino habeant basilicam, id tamen perraro, quod emendatione dignum est, faciunt. Ut ergo templa divinis cultibus mancipata frequenter adiri, ibique Deum constanter et devote oporteat invocari, divinæ Scripturæ testimonia subtus collecta testantur. Legitur itaque in libro Paralipomenon: *Apparuit nocte Dominus Salomoni et ait: Audivi orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii, etc. (II Paral. xii).* Et paulo post: *Oculi quoque mei erunt aperti, et aures meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco isto oraverit: elegi enim et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum; et permaneant oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus.* Et in Evangelio Lucæ: *Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis et serebatur in cælum. Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno. Et erant semper in templo laudantes, et benedicentes Dominum (Luc. xxiv, 52).* Et in Actibus apostolorum: *Erant autem, inquit, perseverantes in doctrina apostolorum, communicatione fractionis panis, et orationibus (Act. ii, 42).* Et paulo post: *Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exsultatione et simplicitate cordis; collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem (Ibid., xlvi).* Item ibi: *Petrus et Joannes ascenderunt in templum ad horam orationis nonam (Ibid., iii, 1).* Origenes quoque in homilia de Rebecca: *Vereor, inquit, ne sitis matri vestræ Ecclesiæ adhuc in tristitia et gemitu, cum non convenitis ad audiendum verbum Dei, et vix festis diebus ad ecclesiam proceditis; et hoc non tam desiderio verbi quam studio solemnitatis, et publicæ quodammodo remissionis obtentu. Quid igitur ego faciam, cui dispensatio verbi credita est? Ubi vel quando vestrum tempus inveniam? Plurimum ex hoc, imo pene totum mundanis occupationibus teritis; in foro aliud, et aliud in negotiatione consumitis; aliud litibus vacat, et ad audiendum verbum Dei nemo, aut pauci admodum vacant. Sed quid vos de occupationibus culpo? Quid de absentibus conqueror? Præsentes etiam in ecclesia positi non*

estis intenti; sed communes et ex usu fabulas teritis, et verbo Dei vel lectionibus divinis terga convertitis. Vereor ne et vobis dicatur a Domino: *Converterunt ad me dorsa, et non facies suas (I Jer. xii).* Et post aliqua in eadem: *Dicite mihi, vobis qui tantummodo festis diebus ad ecclesiam convenitis: cæteri dies non sunt festi? Non sunt dies Domini? Judæorum est dies certos et raros observare solemnes, et ideo ad eos dicit Dominus: Quia nomenias vestras, et sabbata, et diem magnum non sustineo. Jejunium, et serias, et dies festos vestros odit anima mea (Isa. i, 13).* Odit ergo Deus eos qui una die putant esse festum Domini? Quia ergo Christiani instar templi Jerosolymitani, ubi sanguis brutorum animalium effundebatur, basilicas in honore et amore Dei construunt, ubi non jam sanguis taurorum effunditur, sed corpus et sanguis Christi conficitur, et a fidelibus percipitur; et Deus tam evidentibus oraculis loca nomini suo dicata inhabitare, ibique supplicum preces se exaudire polliceri dignatur; et pontifices sub tanta invocatione eas Deo dedicant, ut omnes qui illuc deprecaturi conveniunt, de quacunque tribulatione ad eum clamaverint, consolationis ejus beneficia consequantur: oportet ut fideles, remoto negligentie tepore, hujuscemodi loca ad Deum exorandum, sibi que propitium faciendum, frequenter ac devote adeant, dignosque se aspectibus angelorum, quorum conventus ibi minime adesse dubitatur, exhibeant.

Quod si etiam memoratum templum, in quo pecudes mactabantur, tantæ venerationi habebatur, ut ad illud non solum Judæi divinæ legis notitiam habentes, verum etiam nationes a testamento Dei longe remotæ orandi gratia concurrerent, sicut habetur in Actibus apostolorum de viro Æthiopo euncho, qui venerat adorare in Jerusalem, et revertebatur, et a Philippo catechizatus, et baptizatus est (Act. viii, 26): quanto magis templa Christi, ubi ejus caro et sanguis immolatur, a fidelibus sunt religiosis obsequiis veneranda, et assiduis precibus inexcusabiliter frequentanda. Non igitur sicut se habet quorundam reprehendenda et emendanda consuetudo, propter ædículas quas sibi ad votum suum construunt, ibique Deo sacrificium offerri posse et debere contendunt, templa per sacerdotum ministeria nomini divino dicata penitus sunt negligenda ac relinquenda: præsertim cum Dominus dicat in lege: *Ad locum quem elegerit Dominus Deus de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo, venietis et offeretis illo loco holocausta ac victimas vestras (Deut. xii, 6).* Et post pauca: *Cave ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris; sed in eo quem elegerit Dominus in una tribuum tuarum offeres hostias (Ibid., 13).* Et in sacris capitulis, in concilio scilicet Laodicensi sit institutum (Cap. 58): *Quod non oporteat in domibus oblationes ab episcopis et presbyteris fieri.*

CAPUT XII.

De instantia orationis.

Religiosæ devotioni orationis a multis ut oportet, et ut exempla sanctorum antiquorum Patrum docent, non insistitur; quorumdam etiam orationis intentio terrenarum rerum curis, et illicitis cogitationibus miserabiliter præpeditur. Quod cum ita sit, quanto in oratione acrius adversitatibus mundi concutimur, et cogitationum carnalium graviore tumultus patimur, tanto ardentius orationi et vehementius insistere debemus. Instantia quippe orationis auxilium nobis tribuit in adversis, quoniam ubi non sufficit humanum, necesse est ut impleretur orationibus divinum auxilium.

Quantum autem orationi insistendum sit sequentia docent. Ait enim Psalmista: *[Memor fui nocte nominis tui, Domine (Psal. cxxviii, 55). Item: Media nocte surgebam ad confitendum tibi (Ibid. xii). Item: In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum (Psal. cxxxiii, 2). Item:] Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi, 7).* Existunt et alia ejusdem psalmographi de orationis usu jugiter habendo plura documenta; quæ hic proximitatis causa non ponuntur. Habes et in libro Ecclesiastico: *Ne impediaris, inquit, orare semper: et ne verearis usque ad mortem justificari: quia merces Domini manet in æternum (Eccl. xviii, 22). Ante orationem prepara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum (Ibid. 23). Qui conservat legem, multiplicat orationem. Precationem læsi exaudivit Dominus (Ibid. xxxv, 1). Oratio cum humilitate, super nubes penetrabit (Ibid. xxi).* Dominus quoque in Evangelio ait: *Oportet semper orare, et non deficere (Luc. xviii, 1).* Et alibi: *Petite et dabitur, quærite et invenietis. Pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit; et qui quærit invenit: et pulsanti aperietur (Matth. vii, 7).* Item: *Vigilate itaque omni tempore; ut digni habeamini effugere ista omnia quæ futura sunt, et astare ante filium hominis (Luc. xxi, 26).* Et Apostolus: *Semper gaudete: sine intermissione orate: in omnibus gratias agite (I Thess. v, 17).* Item idem: *Orationi instate, vigilantes in ea (Coloss. iv, 2).* Item idem: *Dominus in proximo est: nihil solliciti sitis: sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestre impotescant apud Deum (Philip. iv, 6).* Et Petrus: *Estate, inquit, prudentes et vigilate in orationibus (I Petr. iv, 7).* Isidorus in libro Sententiarum: *Orationibus mundamur, lectionibus instruimur; utrumque bonum est si liceat; si non liceat, melius est orare quam legere; quia in lectionibus agnoscimus quid facere debeamus, et in orationibus eadem accipimus quæ postulamus.* Hieronymus ad Eustochium a: *Quantquam Aposto-*

lus semper orare nos ubeat, et sanctis etiam ipse somnus oratio sit, tamen divisa orandi horas habere debemus; ut si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat: horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vespere, nemo est qui nesciat. Nec cibus ante sumatur nisi oratione præmissa; nec recedatur a mensa nisi referantur gratiæ Creatori. [Noctibus] bis terque surgendum: revolvenda de Scripturis quæ memoriter tenemus. Item Isidrus b: *« Sicut enim militi c sine armis ad bellum exire non convenit, ita omni Christiano procedere quolibet sine oratione non expedit. Hoc est remedium ejus qui riliorum temperamentis exæstuat, ut quoties quolibet impugnatur vitio, toties in oratione subdatur; quia frequens oratio vitiorum impugnationem exstinguit. Tam perseveranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris subrepunt sensibus, fortissima intentione superemus: ac tandiu insistere, quoad exurgendo vincamus. »* Et paulo post: *« Oratio cordis est, non labiorum; neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quod si tacite cor oret, et vox sileat, quamvis hominem lateat, Deum latere non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est cum silentio orare corde sine sono vocis, quam solis verbis, sine intuitu mentis. Nunquam est sine gemitu orandum, nam peccatorum recordatio mœrorem gignit; dum enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, et magis reos tunc nos esse cognoscimus. Ideoque cum Deo assistimus, gemere et flere debemus; reminiscentes quam gravia sint scelera quæ commisimus, quamque dira inferni supplicia quæ timeamus. »*

Porro sunt nonnulli qui orationi frequenter insistent, et a cæteris bonis operibus vacant: quibus necesse est ut orationi cæterarum quoque virtutum adjungant operationem. Sunt, e contrario, qui aliis bonis operibus inserviunt, et assiduæ orationis usum negligunt: quibus etiam convenit ut bonis operibus orationem quoque assiduam annectant. Ait autem Jeremias propheta: *Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum (Thren. ix, 41).* Quod Isidorus ita exponit d: *« Cor, inquit, cum manibus levat, qui orationem cum opere subleat. Nam quisquis orat, et non operatur, cor levat, et manus non levat. Quisquis vero operatur, et non orat, manus levat, et cor non levat. Sed quia operari necesse est et orare, bene juxta utrumque dictum est: *Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum.* »*

Quia ergo Salvator noster non solum formam orationis, sed instantiam frequentiamque tradidit orandi, oportet ut importunitatem illius viduæ ju-

a Epist. 22.

b Isidor. Sent. lib. iii, cap. 7.

c Sicut enim militi. Hæc usque ad *Hoc est remedium*, in Isidoro nunc non reperiuntur, ait

Acherius. Idem ubi habetur *in oratione subdatur*, alias legi monet *ad orationem se convertat.*

d Ibid. ubi supra.

dicem iniquum crebris vocibus interpellantis, nec oculis intentus, corde tamen et cogitationibus evagatur, aversus est. Quid ergo est conventi? Si his omnibus terga vertitis, et studio ac mentis sollicitudine verbo Dei operam detis, in lege ejus die ac nocte meditemini: hoc est conversum esse ad Dominum. Aliqui vestrum, ut recitari audierint quæ leguntur, statim discedunt; nulla ex his quæ lecta sunt inquisitio adinvicem, nulla collatio, nusquam memoria mandati illius, quo te divina lex commonet: *Interroga patres tuos, et dicent tibi; presbyteros tuos, et annuntiabunt tibi* (Deut. xxxii, 7). Alii ne hoc ipsum quidem patienter exspectant, quod lectiones in ecclesia recitentur. Alii vero nec si recitentur sciunt, sed in remotioribus Dominicæ domus locis, sæcularibus fabulis occupantur. De quibus ego ausus sum dicere, quia cum legitur Moyses, jam non velamen super cor eorum, sed paries quidam et murus est positus.

CAPUT XIII.

Quod in ecclesia Dei non sit otiosis turpibusque fabulis vacandum. Et quod qui hæc faciunt, non solum sibi peccatum non minuunt, sed etiam majora accumulunt.

Multi ecclesiam ingressi, non ad Deum puram simplicemque orationem dirigunt, quoniam quod ore precantur, hoc etiam mente non meditantur. De talibus Beda in homilia 17 Evangelii a. c. Sunt, inquit, qui intrant in ecclesiam, multis psalmodiam vel orationem sermonibus prolongant, sed alibi corde intendendo, nec ipsi quid dicant, recolunt: ore quidem orantes, sed mente foris vagantes, omni se orationis fructu privant; putantes a Deo precem exaudiri, quam nec ipsi qui fundunt, audiunt. Quod antiqui hostis instinctu fieri nemo est qui animadvertere nequeat. Sciens enim utilitatem orandi, et hominibus invidens gratiam impetrandi, immittit orantibus multimoda cogitationum levium, et aliquando etiam turpium nocentiumque phantasmata, quibus orationem impediatur; adeo ut non nunquam tales tantosque discurruntur cogitationum fluctus prostrati in oratione toleremus. Sunt itaque plerique, quibus potius cordi est vanis et obscenis confabulationibus vacare, quam lectionibus divinis aurem accommodare; quibus etiam nusquam tam delectabile videtur esse susurrations aliorum auribus ingerere, cachinnis ora dissolvere, quam in ecclesia Dei, ubi etiam humiliter devotique debuerunt invocare, et peccata sua deslere: sed et hoc ejusdem hostis antiqui instinctu fieri dubium non est.

Quod autem domus Dei non sit hujuscemodi illicitarum actionum, sed potius orationum, Dominus docet in Evangelio, dicens: *Domus mea, domus orationis est, vos autem fecistis eam speluncam latronum* (Luc. xix, 46). Origenes quoque ubi de velamine Moysis scribit b, ita dicit: c. Dicendam nobis prius est quid sit homo aversus a Domino, ut scire possimus quid sit conversus. Omnis qui, cum recitantur verba legis, communibus fabulis occupatur, aversus est. Omnis qui, cum legitur Moyses, de negotiis sæculi, de pecuniis, de lucris sollicitudinem gerit, aversus est. Omnis qui possessionum curis stringitur, et divitarum cupiditate distenditur, qui gloria tur sæculo, et mundi honoribus studet, aversus est. Sed et alius qui ab his quidem videtur alienus, assistit autem et audit verba legis, et vultu atque

B ausus sum dicere, quia cum legitur Moyses, jam non velamen super cor eorum, sed paries quidam et murus est positus.

Augustinus in homilia d ad populum: e. Quando conventis, inquit, ad ecclesiam, pro peccatis vestris orate; nolite rixas committere, nosse litas et scandala concitare, aut otiosas fabulas dicere. [Qui ad ecclesiam veniens hæc fecerit, ibi se litigando vulnerat, ubi se orando sanare potuerat.] In ecclesia stantes nolite verborum, sed sacras Scripturas patienter audite. Qui enim in ecclesia verba vana locutus fuerit, et pro [se et pro] aliis rationem reddurus est in die iudicii, quia verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit. Item idem:

G. Plures sunt de quorum perditione nimium contristor; illos dico qui, venientes ad ecclesiam, magis litigare cupiunt quam orare, et quando lectiones divinas debent in ecclesia intentis auribus et tota pietate suscipere, tunc foris causas dicere, et diversis [se] student calumniis impugnare. Aliquando etiam, quod pejus est, aliqui nimium irabundia succenduntur, amarissime rixantur, et turpiter sibi convicia, et crimina, et calcibus et pugnis invicem colliduntur. Melius enim fuerat talibus ad ecclesiam non venire, quam tot malis contra se divinum iram provocare. Isti enim etsi cum minoribus peccatis ad ecclesiam venissent, cum multis criminibus de ecclesia revertuntur. Item item: f. Sunt namque aliqui qui in natalitiis sanctorum, aut in quavis festivitate, causas aut dicere, aut audire volunt; et, quod pejus est, non pro veritate, sed pro avaritia et cupiditate. Debent enim causas dicere et cum justitia deliberare; sed aliis diebus, alio tempore, non in sanctorum solemnitate, quando omnes homines magis debent Deo vacare, quam se diversis litibus impugnare. Item idem: g. Quando ad ecclesiam convenitis, nolite vos talibus fabulis occupare, unde possitis peccata acquirere. Nolite vos occupare ad litigandum, sed potius ad orandum, ut non rixando Deum offendere, sed supplicando gratiam ipsius possitis acquirere. Beda e in homilia Evangelii

a Dominica secunda in Quadragesima.

b In cap. 34 Exodi, hom. 12.

c Ibid. paulo post.

d De Tempore sermo 214.

e Beda, cap. 2 in Evang. Joannis.

vigilantia : Cum fecisset Dominus quasi flagellum de funibus, omnes eiecit de templo (Joan. II, 15). Quid ergo, fratres mei, quid putatis faceret Dominus, si rixis dissidentes, si fabulis vacantes, si risu dissolutos, vel alio quolibet scelere repletos inretitos, qui hostias quæ sibi immolarentur, ementes in templo [vidit, et] eliminare festinavit? Hæc propter illos diximus, qui ecclesiam ingressi, non solum intentionem orandi negligunt, verum etiam ea pro quibus orare debuerant, augent. Insuper et arguentes se pro hujusmodi stultitia, conviciis odiisque vel detractionibus insequuntur : addentes videlicet peccata peccatis, et quasi funem sibi longissimum incaute eorum augmentationem texentes, nec timentes ex eo districti iudicis examinatione damnari. » Et paulo post : « Unde multum tremenda sunt hæc, dilectissimi, et digno expavescentia timore, sedulaque præcavendum industria, ne veniens improvisus perversum quid immerito, nobis, unde [merito] flagellari ac de ecclesia ejici debeamus, inveniat; et maxime in illa quæ specialiter domus orationis vocatur, observandum ne quid ineptum geramus, ne cum Corinthiis audiamus ab Apostolo : Nunquid domos non habetis ad agenda vel loquenda temporalia, aut ecclesiam Dei contemnitis? (I Cor. XI, 22.) Item idem in eadem : Zelus domus tuæ comedit me (Joan. II, 18). Zelemus et nos, fratres charissimi, domum Dei, quantum possumus, ne quid in ea pravum geratur insistamus; si viderimus fratrem, qui ad domum Dei perlinet, superbia tumidum, si detractionibus assuetum, si ebrietati servientem, si luxuria enervatum, si iracundia turbidum, si alio cuiquam vitio substratum, studeamus in quantum facultas suppetit, castigare, polluta ac perversa corrigere; et si quid de talibus emendare nequimus, non sine acerrimo mentis sustinere dolore; et maxime in ipsa domo orationis, ubi corpus Domini consecratur, ubi angelorum præsentia semper adesse non dubitatur, ne quid ineptum, ne quid nostram, sive fraternam orationem impediatur, totis viribus agamus. »

Apostolus namque omnibus Christianis stultitiorum et scurrilitatem penitus cavendam esse decernit; quibus magis convenit lugere quam ridere, juxta illud evangelicum : Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. V, 5). Quapropter summo opere omnibus fidelibus procurandum est, ut nihil in ecclesia inhonestum, aut cogitatione, aut dicto, aut facto gerant; ne forte peccatis, pro quibus absolvendis confluerant, peccata accumulantes, non absolutionem peccatorum acquirant; sed magis funes, quibus quodammodo ligentur, sibi accumulent.

CAPUT XIV.

Quod, et in aliis competentibus locis, si locus basilicæ procul fuerit, oratio ad Deum, et confessio peccatorum fieri possit et debeat

Sicut sunt nonnulli qui orandi gratia ecclesie li-

^a Epist. 22, sub finem.

na frequentare negligunt, ita e contrario existunt plerique, qui pro eo quod basilicæ adire nequeunt, et reliquias sanctorum præsto non habent, idcirco vota precum suarum ad Dominum, ut oporteret, supplicii devotione non fundunt : non animadvertentes quod Deus non sit minus in parte quam in toto; sed ubique totus, ubique præsens, ubique mirabilis. Unde ait Psalusta : Quo ibo a spiritu tuo; et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in caelum, tu illis es : si descendero in infernum, ades (Psal. cxxxviii, 7). Item : In omni loco dominationis ejus benedic, anima mea, Domino (Ibid. cii, 22). Legitur itaque in libro Regum : Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos per viam, quocumque miseris eos, erabunt te contra viam civitatis quam elegisti, et contra domum quam edificavi nomini tuo : et exaudies in caelo orationem eorum, et preces eorum, et facies iudicium eorum. Quod si peccaverint, non est enim homo qui non peccet, et iratus tradideris eos inimicis suis, et captivi ducti fuerint in terram inimicorum suorum longe vel prope, et egerint penitentiam in corde suo in loco captivitatis, et concersi deprecatis te fuerint in captivitate sua dicentes : Peccavimus, inique egimus, impie gessimus; et reversi fuerint ad te in universo corde suo et tota anima sua in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti sunt, et adoraverint te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, et civitatis quam elegisti, et templi quod edificavi nomini tuo : exaudies in caelo, in firmamento solii tui orationem eorum et preces; et facies iudicium eorum (III Reg. viii, 44). Et in libro Danielis : Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, et fenestris apertis in cœnatulo suo contra Jerusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, et adorabat; confitebaturque Deo suo, sicut et ante facere consueverat (Dan. vi, 10). Apostolus quoque ait : Volo igitur viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione. Hieronymus ^a ad Eustochiam : « Egredientes hospitium armet oratio; regredientibus de platea oratio occurrat antequam sessio. Nec prius corpusculum requiescat, quam anima verbo Dei pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incensum, manus pingat crucem. »

Joannes Os aureum : « Quando, inquit, accubueris super stratum tuum, et neminem infestum patris, antequam veniat tibi somnus, profer in medio codicem conscientiam tuam, reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Hæc enim dicit Propheta : Irascimini, et nolite peccare; quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini (Psal. iv, 5). Per diem non habuisti tempus, sed observasti iudicia tua; et injunctum negotium, et confabulatio amicorum, et domestica necessitas, et filiorum cura, et conjugis sollicitudo, et militiæ timor et mille circumdederunt causæ. Quando in lectulum tuum veneris ut sopori membra concedas,

ad tranquillam portum nemo tibi molestus est; nemo pulsatus; dicitur in corde tuo et anime tua: Expéndis diem, et animam; quid boni fecimus? aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias ago Deo tuo; si quid vero mali, de cetero ne facias: et reminiscens peccatorum tuorum, effunde lacrymas, et poteris in lectulo tuo positus ea delere. Roga Dominum tuum, et sic permittit animam tuam soporare. His et cæteris sanctæ Scripturæ innumeris testimoniis aperte demonstratur, si basilica prope fuerit, et possibilitas permiserit, in basilica; sin autem procul fuerit, ubique Deum pro peccatis exorandum; eique confessionem peccatorum faciendam, supernorumque civium, quorum virtus apud Altissimum magna est, suffragia deprecanda.

CAPUT XV.

Quod confessio peccatorum, excepta ea quæ sacerdotibus ad consilium accipiendum Deumque placandam fit, Deo in oratione sit facienda.

Fideles idcirco peccata sua sacerdotibus confitentur, quoniam illis potestas est a Domino collata ligandi atque solvendi. Ad quorum etiam iudicium, penitentiae tempora subeunt. Quod vero penitentia proficitate temporis non sit pensanda, sed contritione cordis, penitentia David et cæterorum sanctorum penitentium in promptu est. Quanquam autem peccata sua quispiam sacerdoti confiteatur, et ad ejus consilium tempora penitentiae peragat, in oratione tamen Deo, quem sibi peccando iratum fecit, peccata sua confiteri, et ab eo donato corde et lacrymæ suspiriis veniam sibi deponere debet. Tunc enim peccator recte Deo dicere potest: *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.* (Psal. l, 41), cum peccata sua penitendo et desilendo coram se ponit, juxta aliud Psalmista: *Et peccatum meum contra me est semper.* (Ibid. v). Et illud: *Convertens sum in verum meam dux confitebor spina. Delictum meum cognitum tibi feci, et iniquitates meas non abscondi. Dixi: Confitebor ad verum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei.* (Ibid. xxxi, 4). Et iterum: *Rebelle Domino viam tuam, et spera in eum, et ipse faciet.* (Ibid. xxxvii, 8). Et Salomon quoque ait: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confitebitur fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur.* (Prov. xxviii, 12). Joannes apostolus ait: *Si autem confitemur peccata nostra, fidelis et justus est, ut remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni peccato.* (I Joán. i, 9). Joannes Op. aureum: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.* (Psal. l, 6). O mentis integritas! Non est oblitus peccati sui et iniquitatis; quamvis concessam sibi fuerit, ille tamen in conscientia sua tanquam in imagine adulterium et homicidium depictum habebat, et per singulos dies videbat putredinem, ideo dicebat: *Et peccatum meum contra me est semper.* Ego illud video, tu Domine, consideras. Ego illud scribo, tu quasi Dominus dele.

Vide enim quid sit: scitu memor sis, Deus non erit memor; si tu ejus oblitus fueris, Deus ejus memorabitur. Nec enim, si non dixeris, ignorat ea Deus. Nunquid a te vult ea cognoscere? cum faciebas ea, præsto erat; cum admitteres, noverat. Peccare non erubuisti, et confiteri erubescis? Dicitur in hac vita, ut in illo requies habeas. Dicitur ingemiscens et lacrymans. In codice scripta sunt peccata tua: spongia peccatorum tuorum lacrymæ tuæ sunt. Grandis enim virtus. Dicam tibi quid valeant lacrymæ. Quid martyribus majus, qui animam suam ponunt pro amico suo? Grandis gloria martyrum. Martyres effundunt sanguinem. Peccatores effundunt lacrymas. Meretrix illa non fudit sanguinem, sed fontes lacrymarum profudit, et delevit peccata sua. Et Biquid dicam de meretrice et immunda muliere? Columna Ecclesie, et fundamentum fidei, primus apostolus Petrus ad ancillulæ vilissimæ mulierculæ interrogationem tertio negavit Deum: nunquid sanguinem fudit? Nonne amare profudit lacrymas, et abstulit peccatum suum, et recepit pristinam dignitatem? Habeto codicem conscientiam tuam, et scribe peccata quotidiana.

Præmissa igitur saluberrima testimonia indicant quod, excepta confessione, quæ sacerdotibus absque cunctatione fieri debeat, unicuique in oratione Deo sua jugiter sint confitenda peccata, et gemitibus et lacrymis ablenda. Si quis autem curiose scire vulerit, ubi in Novo Testamento legatur quod peccatores sacerdotibus confessionem peccatorum suorum facere debeant, audiant quod secundum Marci evangelicæ testimonium, qui a Joanne baptisabantur, peccata sua confitebantur (Marc. xv). Audiant autem quod, prædicante Paulo Ephesius, *Multi credentium veniebant, confitentes et annuntiantes actus suos.* (Act. xix, 18). Et in Epistola Joannis apostoli: *Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis et justus est, ut remittat nobis peccata.* (I Joán. i, 9). Item in Epistola Jacobi apostoli: *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut saltemini.* (Jac. v, 16).

CAPUT XVI.

De eo quod majora peccata sacerdoti, quotidiana vero et levia alterutrum sint manifestanda.

Moris est Ecclesie de gravioribus peccatis sacerdotibus, per quos homines Deo reconciliantur, confessionem facere; de quotidianis vero et levibus quibusque peccatis sunt qui invicem confessionem faciant, exoptis monachis, qui id quotidie faciunt. Quod vero de levibus et quotidianis peccatis confessio mutua fieri debeat, sequentiâ manifestant. Jesus filius Sirach dixit: *Non confundaris confiteri peccata tua.* (Eccli. iv, 31). Et alibi: *Justus in principio accusator est sui.* (Prov. xviii, 17). Et Dominus in Evangelio: *Arcta et angusta est via quæ ducit ad vitam.* (Matth. vii, 14): hoc est peccatorum confessio. Jacobus apostolus ait: *Confitemini alterutrum peccata vestra: et orate pro invicem, ut saltemini*

(*Jac. iv, 16*). Hunc locum Bedæ Venerabilis presbyter ita exponit: «In hac sententia illa debet esse discretio, ut quotidiana levique peccata alterutrum œqualibus confiteamur, eorumque quotidiana credamus oratione salvari. Porro gravius lepræ immunditiam, juxta legem, sacerdoti pandamus; atque ad ejus arbitrium, qualiter et quanto tempore jusserit, purificare curemus.» Hieronymus in expositione Ecclesiastæ: «Si quem sane serpens diabolus occulte momorderit, et eum, nullo conscio, peccati veneno infecerit: si taceat qui percussus est, et non egerit poenitentiam, neque vulnus suum fratri et magistro voluerit confiteri, magister et frater qui linguam habent ad curandum, facile ei prodesse non poterunt. Si enim erubescat agrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.» Item in expositione Proverbiorum: «*Os impiorum operit iniquitatem* (Prov. x, 41). Impii sunt qui vulnera sua vel proximorum errata, ne ad sanitatem perveniant, defendendo contegunt; quod execrans Propheta Dominum orat, ut non declinet cor suum in verbum malum ad excusandas excusationes in peccatis (Psal. cix, 4).»

Gregorius in homiliis dicit: «Humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. Usitatum humani generis vitium est, et labendo peccatum committere, et commissum non confitendo proderi; sed negando defendere, atque convictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiae ducimus: ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Ad hoc primus homo requisitus fuerat, ut peccatum, quod transgrediendo commiserat, confitendo deleret: et interrogatus ubi esset, ut perpetratam culpam confitendo cognosceret, et quam longe a conditoris sui facie abesset.» Indicia veræ confessionis sunt, si quisquisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. Scriptum est: *Justus in principio accusator est sui* (Prov. xviii, 17). Non magis peccator, sed justus videri appetit, cum peccatorem se quisque nullo arguente confitetur. Et post pauca: «Curandum sumnoperi est, ut mala quæ fecimus, et sponte fateamur, et hæc aliis arguentibus non negemus. Superbiæ quippe vitium est, ut quod se fieri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur.» Pignus debitoris est, confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum a peccatore jam confessio peccati tenetur. Origenes in Leviticæ libri expositione: «Si peccaverit, inquit, unum aliquid de istis, pronuntiet peccatum suum quod peccavit. Est aliquid in hoc mirabile secretum, quod jubet pronuntiare peccatum; etenim omni genere pronuntianda sunt, et in publicum proferenda cuncta quæ gerimus, si quid in

occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari: proferri autem ab illo, qui et accusator peccati est et incensor. Ipse enim et nos ut peccemus instigat; ipse etiam cum peccaverimus, accusat. Si ergo in hac vita præveniamus eum, et ipsi nostri accusatores simus, nequitias diaboli inimici nostri et accusatoris effugimus: sic enim et alibi propheta dicit: *Dic tu, inquit, iniquitates tuas prior, ut justificaris* (Isa. xliiii). Nonne evidenter mysterium quod tractamus ostendit, cum dicit: *Dic tu prior?* Ut ostendat tibi quia prævenire illum, debeas, qui paratus est ad accusandum. Tu ergo, inquit, dic prior; ne te ille, præveniat. Quia si prior dixeris, et sacrificium poenitentiae obtuleris, et traxeris carnem tuam in interitum, ut spiritus salvus fiat in diem Domini (I Cor. v, 5), dicetur et tibi, quia recepisti in vita tua mala tua, nunc vero requiesce hic (Luc. xvi, 25). Ille enim qui non sponte compungitur, sed alio arguente convincitur, difficilius remedium consequitur.

His documentis colligi potest, quod sicut quotidie in multis offendimus, ita quotidie de admissis confessionem alterutrum facere, et orationibus, et elemosynis, et humilitate, et contritione cordis et corporis ea debemus pargare.

CAPUT XVII.

De cogitationibus immundis cavendis: et quot modis peccatum in corde, et quot perpetretur in opere.

Sicut sunt plerique qui in turpiloquiis, et scurrilitatibus, conviciisque, atque otiosis sermonibus vacando, ita existunt quamplures, qui dum vanis et immundis cogitationibus delectantur, se minime deliquisse credant. Illa quippe non solum dicentibus, verum etiam aurem libenter accommodantibus peccati maculam ingerunt. Porro cogitationes immundæ plerumque ad grava pertrahunt, juxta illud evangelicum: *Ex corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, et reliquæ* (Matth. xv, 16). Manifestam est autem quia sicut cogitationes sanctæ custodiunt, ita e contrario immundæ dum delectant, inquinant: quæcumque autem (ut Bedæ Venerabilis presbyter scripsit) sæpius agere, loqui, vel audire solemus, eadem necesse est sæpius ad animum quasi solitam propriamque recurrant ad sedem. Et sicut volubra suæ palustris, columbæ limpida solent frequentare fluentia, ita cogitationes imparam mentem immundæ perturbant, eam spirituales sanctificant. Scribit etiam Isidorus in libro Sententiarum: «Quamvis, inquit, et si ab opere malo quisque vacet, pro solius tamen pravæ cogitationis malitia non erit innocens.» Unde Dominus per Isaiam: *Auferte, inquit, malitiam cogitationum vestrarum ab oculis meis* (Isa. i, 16). Non enim solum factis, sed et cogitationibus.

^a Habetur quid simile in psalmo Poenit. 3, vers. 4.

^b Moral. lib. xxii, cap. 10.

^c Origen. in cap. 3 Levit., homilia 3.

^a In cap. 5 Epist. Jacobi.

^b Hieronymi Comment. in cap. 10, vers. 11.

^c In expos., cap. 10.

delinquamus, si eis illicite occurrentibus delectemur: sicut vipera a filiis in utero positis lacerata perimitur, ita nos cogitationes nostras intra nos a contritis occidimus, et conceptas interius vipereo veneno consumunt, animamque nostram crudeli vulnere perimunt.

Nostræ quippe voluntatis est cogitationes illicitas animo versare, eisque oblectari: demonum vero est eis incitamenta præbere. Non ergo diabolus auctor, sed inceptor est immundarum cogitationum; sicut beatus Hieronymus in commentariis Matthæi evangelistæ dicit ^b: « Arguendi sunt qui cogitationes a diabolo immitti putant, et non ex propria nasci voluntate. Diabolus adjutor esse et inceptor maliarum cogitationum potest, auctor esse non potest; sia autem tempor in insidiis possit, * levem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammavit, non debemus opinari eam cordis quoque occulta rimari, sed ex corporis habitu et gestibus æstimare quid versemus intrinsicus. Verbi gratia, si pulchram mulierem nos crebro viderit respicere, intelligit cor amoris jáculo vulneratum. Sunt sane nonnulli qui dum corde peccatum concipiunt, faciendumque delibent, id aut timore omittunt, aut difficultate adimplere nequeunt: hi profecto in domo, id est, in corde moriuntur, ideoque necesse est ut hujusmodi in talibus cogitationibus se deliquisse cognoscant; et per confessionem ad penitentiam lamenta confugiant, sanctorumque intercessionem et auxilia deposcant; quatenus a Domino Jesu Christo, cui omnia vivunt, instar illius filie archisynagoga in domo, id est, in corde, ad vitam resuscitari mereantur.

Oportet itaque ut omnes a suis cordibus noxias cogitationes, veluti muscas immundas, divina opera suffragante, propulsent: ut eam quis a veste sua, si quidpiam sordium in eam eiderit, protinus id abjicit, ita nihilominus cogitationes immundas a corde suo abicere debet: quoniam sicut ignitus carbo cum in aliqua parte corporis lapsus fuerit, nisi illico rejiciatur, exurit, ita et cogitationes sordidæ, quæ se mentibus humanis importune immergunt, nisi a mente cito repellantur, peccati quodammodo vulnus gignunt.

Nosse etenim oportet, quot modis peccatum in corde, et quot perpetratur in opere. Unde beatus Gregorius in Moralibus ^c: « Quatuor, inquit, modis peccatum perpetratur in corde; quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Plerumque culpa, quæ terrere mentem debuit, extollit, et deiciendo elevat, sed gravius elevando supplantat. Unde et illam primi

^a Nostræ intra nos. Sic codex Clar. emendate: prior editio nostræ non corrupte. Infra ubi legitur in insidiis possit, Acherius recte movit legendum in insidiis positus.

^b Ex Comment. in Matth. cap. 15.

hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suavit. Eva delectata est, Adam consensus, qui etiam requisitus confiteri culpam per audaciam noluit. Quatuor item modis peccatum consummatur in opere: prius namque intus culpa agitur; postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur, dehinc et in consuetudinem ducitur, ad extremum quoque vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis exurit. Hæc quatuor peccata non abs re possunt intelligi quadrigæ Pharaonis, id est, diaboli: proinde accessus est ut ab omnibus caveantur. Cum enim prius suggestioni repugnatur, delectatio non sequitur; si vero delectationi renisum fuerit, consensionis malæ opus non pericitur. At si consensus non repellitur, miserabiliter in defensionis audaciam et desperationis obstinationem labitur, ossaque, id est, virtutes animæ illius, quæ his vitiis mancipata fuerit, juxta illud psalmographi inveterascent; ait enim: *Quoniam tacui, id est, non sum peccata mea confessus, inveteraverunt omnia ossa mea, id est, virtutes animæ meæ. Quod vero subjungit, dum clamarem tota die (Psal. xxxi, 3), idem est ac si diceret: dum defenderem peccata mea: defensio quippe et obstinatio peccatorum in Scripturis sanctis clamor appellatur. Quapropter summo opere perpendendum his est qui noxiis cogitationibus delectantur, in qualem ab his culpa prolabi solent.*

CAPUT XVIII.

Quod quorundam alienorum peccatorum consilii, nisi ea emendationis causa et salutis prodiderint, delinquant.

Confidentes secreta confessione sacerdotibus peccata sua, et ea dignæ penitentiae satisfactione delentes, nequaquam sunt prodendi. De peccatis vero quæ frater in fratrem admiserit, evangelicam documentum prorsus est sequendum. Quod autem ^d consilii quorundam alienorum peccatorum, nisi ea aut correxerint, aut emendationis gratia manifestaverint, in discrimen adiacentur, ea quæ sequuntur manifestant. Scribit itaque Origenes in homilia ^e libri Levitici: « Videamus, inquit, jam quid ait et ista anima, quæ audit vocem juramenti, et testis est, vel quæ vidit aliquid, et consilia, et non indicat: ex quo accepit etiam ipsa peccatum ejus sine dubio, qui intus aut egit aliquid, aut juravit. Hoc etiam secundum historiam nos edificat, et docet, ne unquam in peccatis alterius posuamus conscientias nostras, nec consensum male agentibus præbeamus. Consensum autem dico, non solum pariter agendo, sed etiam quæ illicite gesta sunt relicto. Vis autem scire quia consentiant hæc etiam evangelicis præceptis? Ipse Dominus dicit: *Si videris fratrem tuum peccare, argue eum inter te et ipsum solum; si*

^e Lib. iv, cap. 25, in cap. 5 Job.

^d Quod autem consilii. Sic edidimus delecto verbulo est post adverbium autem. Acherius, qui autem sunt consilii, quam recte, cui libet patebit.

^e Homil. 5; Levit. cap. 3, vers. 4.

te audierit, lucratus eris fratrem tuum; quod si te non audierit, adhibe tecum alios duos vel tres. Quod si nec ipsos audierit, dic Ecclesiam: Si vero Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus (Matth. xviii, 15). Et paulo post: Cum ergo Evangelii tale mandatum sit, et lex præcipiat, quia si tacuerit, accipiet peccatum ejus: sciendum est quod si quis ea quæ videt in delicto proximi sui, vel non indicat secundum regulam superius dictam, vel in testimonium vocatus, non quæ vera sunt, dixerit, peccatum quod commisit ille, quem celat, ipse suscipiet; et poena commissi revolvetur ad conscientiam: Item idem in homilia de Achan furante linguam auream: Si peccaverit, inquit, anima et audierit vocem jurantis, testisque fuerit, quod aut ipse vidit aut conscius est, nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam (Levit. v, 1): Item idem in eadem: Sed et illud non otiose transcurrendum est; quod uno peccante ira super omnem populum venit. Hoc quomodo accidit? quando sacerdotes qui populo præsent, ergo delinquentes benigni volunt videri; et præsentem peccantium linguas ne forte male de his loquantur, sacerdotalis severitatis inmemores, nolent implere quod scriptum est: Peccantes coram vobis argue, ut ceteri metum habeant (I Tim. v, 20). Et iterum: Auferte malum de vobis ipsis (I Cor. v, 13). Nec zelo Dei succensi imitantur Apostolum dicentem: Tradidi hujusmodi hominem in interitum carnis; ut spiritus salvus fiat (Ibid. 5). Neque illud evangelicum student, ut si viderint peccantem primo secrete conveniant; post etiam duobus vel tribus dicant arbitraris: quod si contempserit, et post Ecclesiam correctionem non fuerit emendatus de Ecclesia, velat gentilem habeat et publicanum. Et dum parvum tui, universæ Ecclesie moluntur interitum. Quæ est ista bonitas? Quæ ista misericordia est? Ubi parere, et omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus: sicut una ovis morbida grex universus inficitur, sic etiam uno vel fornicante, vel aliud quodcumque sceleris committente, plebs universa polluitur. Et ideo observemus nos invicem, ut uniuscujusque conversatio nota sit maxime sacerdotibus et ministris. Nec præsentem secrete dicere: Quid hoc ad me spectat, si alius male agit? Hoc est dicere caput ad pedes: Quid ad me pertinet, si dolent, si male habent pedes mei? non mea interest, dummodo caput in sanitate perduret. Aut si dicat: oculus manus, Non indigeo opera tua, quid ad me pertinet a doles, si vulnerata es? Nunquid ego oculus conturbor ex agitudine tua? Tale ergo est quod agunt hi qui Ecclesiam præsent, non cogitantes quia unum corpus sumus omnes qui credimus, unum Deum habentes, qui nos in unitate constringit et continet.

Et Apostolus: Non solum, inquit, qui faciunt, sed etiam qui consentiant facientibus digni sunt morte (Rom. v, 32). Item idem in epistola ad Corinthios:

^a Homil. 7 in Jesu Nave.

^b Et nullis ex. In cap. 12 Insti. Reg. infra; et nul-

Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit; expurgate veteris fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis auguri (I Cor. v, 7). Gregorius in libro Pastoralium: Quis enim, inquit, proximorum mala respiciant, et tamen in silentio linguam pre-munt, quasi conspectis vulneribus usum medicamentis subtrahant: et eo mortis auctores sunt, quo viris, quod poterant curare, noluerunt. Audiant hoc illi qui propter amorem, aut timorem, aut numeris acceptionem malorum lethalia peccata detegere relugiant: quod nisi ea correctionis et salutis causa prodiderint, similes peccanti fiant; et uno peccante, ceteris tacentibus, et non corripientibus, periculum imminet. Qui enim malum videt, et tacet, non solum in illud psalmistæ labitur dicentis: Si videris furum, currebas cum eo: et cum adulteris portionem tuam ponebas (Psal. xlix, 18): verum etiam cum Isaiâ, necesse est clamet et dicat: Vae mihi quia tacui: quia vir pollutus labiis ego sum (Isai. vi, 5). Quisquis igitur mala videt, et tacet, procul dubio vir pollutus labiis existit, et peccanti facinus in semetipsum retorquet.

CAPUT XIX.

Quod gravius puniuntur qui fidem Christi perciperunt, et in malis vitam finierunt, quam illi qui sine fide mortui sunt, et tamen bona opera egerunt.

Dicit solet a nonnullis Christianis, quod hi qui in Christo renati sunt, quanquam scelerate vivant, et in malis operibus diem claudant extremam, diuturno atque purgatorio, non tamen perpetuo igni sunt puniendi. Cum multi hoc asserant, et nullis ex divinis oraculis id affirmare verum esse queant, cavendum est illis, ut hoc non solum non credant, verum etiam nec ex ore proferant: ne forte hoc dicendo, et se et alios quodammodo vana securitate deludant. Quod ergo necinim sola fides Christi sine operibus ad regnum provehat æternum; in subsequenti demonstrabitur capitulo. Quod autem qui in flagitiis viventes, et hæc nec poenitentia lamentis nec elemosynarum largitionibus redimantur, sed in eis potius perseverantes diem obeunt, atrociora sint tormenta passuri, quam illi qui, illoque lavacro Christi in Ecclesia nequaquam sunt baptizati, bona tamen opera fecerunt: subitis testimoniis col-lecta declarant.

Ait itaque Petrus: Melius enim illis fuerat non agnoscere viam justitiæ, quam post cognitionem veritatis retrosum redire ab eo quod traditum est illis, sancto mandato. Conspicit enim eis illud veri proverbii: Cumis reversus ad suam vomitum: et sua tota in volatibro tuit (II Petr. ii, 21). Et Dominus in Evangelio: Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, et non præparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, reputabit malis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, reputabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum queritur ab eo: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eis id verum esse divinis oraculis observare videtur quod mihi quidem melius videtur.

et (Luc. XII, 47, 48). Item : Cum immundus spiritus egerit ab homine, vadit per lectum arida, et quærit requiem, et non invenit : et ultimo dicit, Revertaris in domum meam, unde exiit. Et si veniens invenierit eam sordidam, mundatam, et ornata, vadit : et adducit septem alios spiritus nequiores se : ut intrant in domum illam, et habitant in ea. Et erunt novissima hominis illius pejora prioribus (Matth. XII, 44). Origenes quoque in homilia de initiis Decalogi : « Habitavit enim in vobis immundus spiritus, antequam crederemur, antequam venissemus ad Christum, cum adhuc fornicaretur anima nostra a Deo, et esset cum amatoribus suis demonibus. Sed posteaquam dixit Revertar ad virum meum priorem, et venit ad Christum, qui eam ab initio ad imaginem suam creavit, necessario locum dedit adultis spiritibus, ubi vadit ad legitimum virum. Suscepit ergo sanas a Christo, et mandata est domus nostra a peccatis prioribus, et ornata est ornamentis sacramentorum fidelium, quæ norunt qui initiati sunt. » Item post pauca : « Non enim domus tantum, sed templum esse debet, in quo habitat Deus. Si ergo acceptam gratiam negligat, et implicet se negotiis secularibus, continuo ille immundus spiritus vadit, et vendicat sibi domum vacantem. Et ne iterum possit expelli, alios secum septem spiritus adhibet nequiores se, et sunt novissima hominis pejora prioribus. » Et Beda in expositione Evangelii Lucæ : « Quocumque enim post baptismum sive pravitatis hæretica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium prosternet in fundamentorum. Unde peccati nequiores spiritus dicuntur ingressi ; quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septem spiritualibus contraria sunt virtutibus, sed et per hypocrisis ipsas se virtutes habere simulabit, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Melius quippe erit ei viam veritatis non cognoscere, quam post agnitionem retrorsum converti (II Petr. II, 21). Quod in Juda traditore, vel Simone Mago, cæterisque talibus specialiter legitimus impletum. »

Augustinus quoque in libro Enchiridii : « Credidit, inquit, a quibusdam etiam illi qui nomen Christi non relinquunt, et ejus lavacro sancto initiantur, nec ab eo ullo schismate vel hæresi præjudicantur, in quancumque sceleribus vivant, quæ nec diluant poenitendo, nec elemosynis redimant ; sed in eis usque ad ultimum hujus vite diem pertinacissime perseverent, salvi futuri per ignem ; licet pro magnitudine facinorum flagitiorumque duntaxat non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, et tamen catholici sunt, humana quadam benevolentia mihi falli videntur : nam Scriptura divina aliud nonnulla respondet. » Et paulo post : « Porro autem si homo sceleratus propter solam fidem per ignem

^a Homil. 8 in Exod.

^b In exposit. cap. 11, vers. 26.

^c Enchirid., cap. 67.

^d Breviter concessisse. Potest restitui commostrasse, aut aliud quiddam simile ; nec displicet breviter contextu demonstrasse. Statim lego institu-

A salvatur, et sic est accipiendum quod ait beatus Paulus : Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem (I Cor. III, 15) poterit ergo salvare sine operibus fides, et falsum erit quod dixit ejus coepiscopus Jacobus : falsum erit et illud quod idem ipse Paulus dixit : Nolite, inquit, errare ; neque fornicatores, neque idolis servientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (Ibid. VI, 19). Si enim in istis perseverantes criminosi ; tamen propter fidem Christi salvi erunt ; quomodo in regno Dei non erunt ? Si igitur dum juxta evangelicam sententiam post agnitionem Christi quis nequam vivendo spiritum immundum, qui a se tempore baptismatis expulsus est, cum dæmonum septenario sibi numero addito ad se redire facit, pristinumque domum in se quodammodo vindicare sinit, sunt illi novissima pejora prioribus ; patet profecto, si in eisdem nequitiis vitam finierit, gravius illum quam eos qui licet fidem Christi non perceperint, bonis tamen operibus operam dederunt, puniendum.

Proinde necesse est ut unusquisque fidem Christi quam perceperit, operibus exornet. Et sicut nulli de misericordia Dei desperandum est, ita nemo post hanc vitam judicium Dei, quod nisi justum esse non potest, sibi alitque favorabiliter molliendo temperet, et propter hoc in hac vita bonis operibus deditus esse negligat. Quapropter procurandum est ut dum in hac vita vivitur, bonis operibus insistatur, Domino momento per prophetam : Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos (Jerem. XIII, 16). Et alibi : Quærite Dominum dum inveniri potest ; invocare eum dum prope est. Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, etc. (Isa. LV, 6, 7). Et Dominus in Evangelio : Vigilate, et orate : quia nescitis diem, neque horam (Matth. XXVI, 41). Item : Dies Domini sicut fur, ita in nocte veniet (II Petr. III, 10). Item : Ambulate dum lucem habetis ; ne tenebræ vos comprehendant (Joan. XII, 35). Et Apostolus : Ecce nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis (II Cor. VI, 2). Quibus documentis perdoceat quod multa tempora poenitentiae nequam in vanum deducere, sed potius bonis operibus indesinenter debeamus insistere.

[Hæc usque quid generaliter cunctis fidelibus conveniat, ex divinis oraculis, et sanctorum Patrum sententiis breviter concessisse sufficit : ad hinc omissis ordinibus qui salutiferæ institutionis supposito congruentissimis formulis ad divinæ potentie famulandam constringunt, qualis esse conjugatorum, qualiterque eis vivendum sit, ex præfatis auctoritatibus ostendetur. Primum tamen de proposito Christianitatis, quod operibus a plerisque ut operationis proposito... constringuntur, atque ita intellego omissis quæ pertinent ad ordines clericorum, monachorum, etc., qui ad Deo peculiari quodammodo serviendum ipsa sua conditione astriunguntur. Addendum etiam verbum debeat post vocem conjugatorum censeo.]

let, non exornant, dicendum; postea quod pollicitum est, capitulatim prosequendum.]

CAPUT XX.

Quod multi Christianam professionem verbis teneant, sed operibus negligant.

Si mundanarum legum jura ob jurgiorum forensium negotia dirimenda a mortalibus edita, homines avidissime discere, et intelligere acutissime satagunt, ut his bene notis, quid verum, quid falsum, quid justum, quidve injustum sit in hac terra mortientium liquido discernere queant; quanto magis jura coelestia a summo opifice Deo omnium creatore hominibus promulgata, salubriterque collata, quibus cavendum malum, faciendumque bonum perdocetur; quæ etiam sectatores suos ad terram provehunt viventium, cunctis fidelibus discere et intelligere intentioni esse debet.

Lex itaque Christi non specialiter clericis, sed generaliter cunctis fidelibus observanda, est a Domino attributa. Licet in Evangelio quædam sint præcepta specialia, quæ solummodo contemptoribus mundi et apostolorum sectatoribus conveniant; cætera tamen cunctis fidelibus, unicuique scilicet in ordine quo se Deo deservire devovit, indissimulanter observanda censentur. Multi namque laicorum existunt, qui legem evangelicam et apostolicam sibi datam credunt, et intelligere procurant, et secundum eam vivere pro viribus vigilant. Sunt alii qui eam sibi datam credunt, hanc tamen intelligere, et secundum eam vivere detrectant. De talibus beatus Augustinus in libro Sermonum ad populum: « Homo, inquit, nimium aliquando mente perversa timet intelligere, ne cogatur quod intellexerit facere. Unde ait Psalmista: *Noluit intelligere, ut bene ageret* (Psal. xxxv, 4). Tales vero nisi impræsentiarum se correxerint, quid eis in futurum proveniat si animadvertere curaverint, et in Evangelio et in Apostolo in promptu habent. »

Porro sunt alii tantæ recordiæ, qui eam non ad se, sed solummodo ad clericos pertinere contentant; gloriantes se nomine Christi insignitos, et putantes fide tenus tantum salvari posse; cum Dominus in Evangelio dicat: *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum* (Matth. xii, 21). Et apostolus Jacobus: *Fides, inquit, sine operibus, otiosa est* (Jac. ii, 26). Item: *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid fides poterit salvare eum* (Ibid. 14)? Et paulo post: *Fides, inquit, si non habuerit opera, mortua est in semetipso*. Joannes apostolus: *Qui dicit, inquit, se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est; et in eo veritas non est* (I Joân. ii, 4). Paulus: *Confitentur, inquit, se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. i, 16). Item alibi: *Qui autem sunt Christi, carnem suam cruci-*

fixarunt cum vitis et concupiscentiis (Galat. v, 24).

Ait autem beatus Augustinus in præfato libro sermonum: « Dico charitati vestræ, fratres, omnes mali catholici contentantur Christum in carne venisse, factis autem negant. Nolite ergo esse tanquam fide securi; adjungite fidei rectam vitam rectam; ut Christum confiteamini in carne venisse, et verbis vera dicendo, et factis bene vivendo. Nam si contentimini verbis, et factis negetis, fides talitum præpe fides est dæmoniorum. Jacobus itaque apostolus cum de fide et operibus loqueretur adversus eos; qui sibi putabant fidem sufficere, et opera bona habere volebant, ait: *Tu credis quia unus est Deus, bene facis: et dæmones credunt; et contremiscunt* (Jac. ii, 19). Nunquid fidei dæmones ab æterno igne liberabuntur, quia credunt et contremiscunt? Miserabilis plane et valde lamentanda fides; quæ dæmonum fidei comparatur. Apostolus nempe: *Fidem credentium a fide dæmonum distinguens, ait: Fides quæ per dilectionem operatur* (Galat. v, 6). Claret namque quia fides nisi dilexerit quod credit, sequæ bonis operibus exornaverit, meritum fidei amittit. Quam multi hodie in Ecclesia existunt (quod non sine magno animi moerore prosequi potest), qui fidem Christi perceperunt, et opera habere contemnunt, vitis inserviunt, et Christianitatis nomen sibi sufficere putant. Nunquid sola fides superbus, invidus, avarus, adulteros, perjuros, raptores, fornicatores, homicidas, et cæteris innumeris vitis mancipatos, pro vectura est ad regnum Dei, cum Dominus in Evangelio, et Apostolus dicat, quod hujusmodi regnum Dei non possidebit? Quam multi etiam qui propter mundi amorem, dilectionem sui, parvipendunt Creatorem, cum mundus eadat et concupiscentia ejus, et qui Christo adhaeret, manent in æternum; sicut et Christus manet in æternum, et qui, ipso testante, suam sermonem serbaverit, mortem non videbit in æternum! (Joân. viii, 51). Ait autem Dominus per Prophetam: *Attendite, popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei* (Psal. lxxvii, 1). Qui populus Domini est, ejus legem attendere, illiusque verbis aurem accommodare prociaret: qui autem facere negligit, populum ejus non esse demonstrat.

Verum sunt nonnulli qui legem divinam non solum opere complere, sed nec audire dignantur. Et quid rogo faciunt de eo quod scriptum est: *Qui obturat aurem suam, ne audiat legem, verbum ejus execrabitur erit?* (Prov. xxviii, 9). Quod si oratio legem divinitus audire volentis execratur, nihilominus ejus cor despicitur; si ejus cor despiciatur, Christus in eo habitare dedignatur. Nequaquam igitur ad ejus cor venit qui suas leges odit; quoniam cor hujusmodi subditum peccato tantum hospitem habere non meretur, Scriptura testante, quæ ait: *Spiritus sanctus disciplinae effugiet æterum; nec habitabit in corpore subdito peccatis* (Sap. i, 5). Audiant hoc illi qui dies suos in peccatis ducunt, quod vitis substrati nequa-

• De verbis apost. serm. 13.

• De verbis apost. serm. 31, cap. 9.

quam Spiritum sanctam habitatorem habere possint, et quod nemo peccato Christoque pariter servire possit, Domino in Evangelio dicente: *Nemo potest duobus dominis servire* (Matth. xvi, 24; Luc. vi, 13). Et per Prophetam: *Coangustatum est stratum, breve est pallium: utrumque operire non potest* (Isai. xxvi, 20). Ac si patenter dicat: Nemo me, auctoremque peccati in suæ mentis lecto, pariter recipere potest: *Quæ enim, ut Apostolus ait, conventio Christi ad Beati? Et quæ participatio luci ad tenebras?* (II Cor. vi, 15.)

Negligitur etiam professio Christiana a multis, et in multis, propter delectationes carnales et diversissimas hujus sæculi vanitates; quibus quanto plus justo, imo inaniter inserviunt, tanto minus operibus Christianæ professionis vacare inveniuntur. Quod si Acta apostolorum relegamus, et devotionem Christianæ plebis, quæ sub eisdem apostolis floruit, diligenter animadvertimus, multum nostri sæculi Christiani populi devotionem ab illorum distare reperimus. Et quanto illi ardentius ac devotius eam sunt sectati, tanto nonnulli ab ejus operibus longe sunt disgressi. Proinde sicut tunc initio nascentis Ecclesiæ eadem fides operibus floruit, ita nunc eisdem neglectis, apud quosdam marcescit. Ut enim verbis beati Augustini^a utar, et Christus in nobis est idem, qui et in illis: eadem fides in nobis, sed non eadem devotio. In illis enim major erat fraternitas Christi, quam sanguinis. In illis sicut una fides, ita erat et una substantia; et quibus erat communis Christus, communis fuit et sumptus. Nefas enim putabant eum sibi participem non adsciscere in substantia, qui particeps esset in gratia. Non ergo verebantur ne esurirent, sed potius timebant ne alii esurirent. Nunc autem, ut idem beatus Augustinus ait, ita alter de alterius inopia non cogitat, ut illud sit quod dicit Apostolus: *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est* (I Cor. xii, 21). Et paulo post; *Nunc est illud tempus, quod Dominus in Evangelio ait, Abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum* (Matth. xxiv, 12). Modo enim abundat avaritia et iniquitas, quæ ante largitatis bonitate cessabat, et refrigescit fraternitatis charitas, quæ prius amore Christi fervebat. Tunc enim sub apostolis tanta fraternitatis dilectio fuit, ut in conventu suo non inveniatur indigentia. Tanta autem modo Christianitatis dissimulatio est, ut in cœtu nostro vix invenias locupletem: locupletem autem vix inveniri dico, non facultatibus, sed operibus. Ait autem Apostolus: *Divites sint in operibus bonis* (I Tim. vi, 18). Locupletem enim intellegi voluit in Ecclesia, qui dives in Christo est. Et idem post pauca: *Raro igitur hæc tempore invenimus in Christiano populo locupletem; et si plerique in domibus auro sint divites, in Ecclesia tamen sunt mendici. Dum enim circa pauperes non pro eo quod prævalent operantur, nec hoc est gra-*

tum quod afferunt, nec illud est satiabile quod reservant. Dixit autem Dominus ad Cain cum offerret munera: *Si autem recte offeras, recte autem non divides, peccasti. Quiesce*, sic tu, Christiane, recte non divides, qui de tanto auro tuo majorem partem mammonæ servas, quam Deo largiris.

In primordio igitur sanctæ Dei Ecclesiæ circa credentes ardor fidei ita vigeat, ut perseverarent in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus, et haberent omnia communia; et sumerent cibum cum exultatione, et simplicitate cordis, collaudantes Deum. Nunc autem devotio Christianitatis apud plerosque longe aliter se habet: quoniam a quibusdam^b doctrinæ apostolorum præponitur amor terrenorum negotiorum; communicationi fractionis panis, tenacitas; frigus charitatis, et cupiditas ambiendæ rei alienæ, potius quam propriæ largiendæ; orationibus delectatio carnis, curiositas rerum, sollicitudo mundi, et multimoda mentis in diversa vagatio. Quæ autem illis erant communia, nunc quibusdam ita sunt propria, ut perraro in alterius ex his quidquam retroquoatur usum. Illi sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis, collaudantes Deum; nunc autem vix a quibusdam sumitur cibus sine detractione, sine simulatione, sine insultatione, sine histrionum saltatione, et obscena jocatione, et turpiliquis, et scurrilitatibus, et cæteris innumeris vanitatibus, quæ animum Christianum a vigore sui status emolliunt. Illi in simplicitate cordis, isti autem, e contrario, subdolo et duplici animo, cum Scriptura dicat: *Sentis de Domino in bonitate: et in simplicitate cordis querite illum* (Sap. i, 1). Illi sumentes cibum, Deum collaudabant; isti diversorum ciborum genera ad suum libitum exigentes, erga lautissimos sibi cibos præparatos artem collaudant coquorum: et ideo in comedendo et bibendo nimii existunt, ut Nabuzardan princeps coquorum muros Jerusalem, id est virtutes animarum suarum, subruere videatur. Nec non et illius evangelici ita sunt immemores, quo præcipitur: *Videte ne graventur corda vestra in ebrietate, et crapula, et curis hujus vitæ* (Luc. xxi, 34), ut deliciosis cibis ventribus distentis, et diversissimis potionibus irrigatis, non ad laudes Dei, sed ad cachinnationes ora dissolvant: non attendentes illud quod Dominus in Evangelio ait: *Vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis, et flebitis* (Ibid. vi, 25). Et alibi Scriptura dicit: *Risus dolore miscbitur; et extrema gaudii luctus occupat* (Prov. xiv, 13). Et e contrario, de justis: *Beati igitur qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v, 5). Non enim a magno mysterio vacat, quod Dominus noster Jesus Christus flevisse, non risisse, in Evangelio legitur: scilicet ut in hoc, sicut et in cæteris membris suis exemplum daret, quod in hac convalle lacrymarum non propter fumea et fugitiva gaudia ridendum, sed magis pro-

^a Sermo sancti Maximi episcopi de divers. inter Ambrosianos 9.

^b Quoniam a quibusdam. Hunc locum fœdis men-

pter amissam nostram æternæ patriæ hæreditatem, a qua diu exsulamus, nobis esset deffendum.

Terrendi sunt ergo epulis multiloquioque vacantes damnatione illius purpurati divitis, qui micæ Lazaro indigenti dare noluit (*Luc. xxvi, 24*); et ideo, ut beatus Gregorius ait, usque ad minima petenda pervenit; qui idcirco linguam sibi refrigerari poposcit, quia loquacitati, quæ inter epulas maxime fieri solet, insolenter inservivit. Mulcendi sunt vero, atque ad opus misericordiæ provocandi, exemplo beati Job dicentis: *Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduæ expectare feci: si comedi buccellam meam solus, et non comedit ex ea pusillus (Job. xxxi, 16)*. Igitur ne multiloquio impune se vacare posse quis putet, audiat quod Psalmista canit: *Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Coerceat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum. Divertat a malo et faciat bonum (Psal. xxxiii, 13)*. Multi nempe propter dies malos, quos fallente mundi amore putant esse bonos, perdunt dies bonos æternos, ubi est summa felicitas, et perpetui gaudii inenarrabilis beatitudo.

Est et aliud in Christiana religione magna admiratione dignum, eo quod leges humanæ, quæ plerumque peccare volentibus terrorem potius quam Christi præcepta incutiunt, majorem vim quam divinæ habere videantur, cum utique illæ sibi parentes, a temporalibus hæc quoque ab æterna liberent pœna. Cum enim quispiam regiæ aut imperialis dignitatis apicem tenens, mortalibus temporaliter imperans, aliquid edictum proponit, quod a sibi subditis et audiri diligenter, et impleri fideliter sagaciterque velit; quis, rogo, subditorum non inhiante id audire, illiusque jussionibus fideliter accelerat obtemperare? Quis in tantam vero audaciam prorumpere audeat? Quis id nisi ad sui discrimen contemnere præsumat? Cum hæc quippe dico, stupor et ineffabilis admiratio gignitur in animo meo: homines condunt leges, et a subditis custodiuntur: Deus creator omnium æternaliter imperans, qui nostro augmento non crescit, nec nostro detrimento decrescit, in cuius manu ita sumus quasi lutum in manu figuli, dedit ob salutem animarum capescendam legem, et audire contemnitur; et si aure corporis auditur, aure cordis non percipitur, opere non adimpletur. Quid autem excusationis Christiani Domino afferre poterunt, qui mundanæ legis censuram ob mundialem metum suscipiunt; et jugo Christi, quod leve et suave est, et ad vitam ducit æternam, colla submittere rennunt. Dominus dicit: *Venite ad me, qui laboratis et onerati estis:*

et ego reficiam vos. Et idem alibi: Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris: jugum enim meum suave est et onus meum leve (Matth. xi, 28-30). Et venire ad talem tantumque vocantem, et ab eo humilitatem, et mansuetudinem discere, ejusque jugum suscipere recusatur: Hoc qui faciunt, quid aliud faciunt; nisi a salute propria deficiunt? Quod quam miserabile et exitiale sit explicari non potest.

Providendum est ergo omnibus fidelibus, ut divinis legibus humanas, et divino amori mundi non præponant amorem. Amatoribus namque munda lata et spatiosa via est, quæ ducit ad mortem; amatoribus vero Christi, arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam. Majoris quippe numeri sunt hodie in Ecclesia, quod valde lugubre est, qui per latam et spatiosam viam, quæ ducit ad mortem, ambulant, quam qui per arctam et angustam viam, quæ ducit ad vitam, contendunt intrare. Et hoc idcirco fit, quia videtur illud impletum esse quod Apostolus ad Timotheum scribit: *Hoc autem scio, inquit, quod in diebus novissimis instabunt tempora periculosa; et erunt homines seipsos amantes, et cætera quæ in eadem prosequitur Epistola (II Tim. iii, 2)*. Et idem alibi: *Omnes enim sua quarunt, non quæ Jesu Christi (Phil. ii, 22)*. Perspicue sane animadverti, quod professio Christiana modernis temporibus a plerisque non sic devote ac religiose colitur, sicut a patribus colebatur Christianis.

Hanc itaque fidei regulam (de qua superius breviter, et in memoratis Actibus apostolorum plenissime dictum est) apostoli, imo per apostolos Christus tenendam fidelibus censuit. Si igitur hanc Christus docuit, imo quia docuit, ut quid tot tantisque consuetudinibus ad votum quorundam repertis contemnitur? Quæ quamvis, Deo annuente, veraciter percipiatur, operibus tamen a nonnullis diversissimis negligitur modis. Et hoc idcirco accidisse reor, quia irrepsit inter quosdam laicos nimium deploranda consuetudo: qui utique legibus divinis, quibus se per fidem subdiderunt, non ut oportet animadversis, non solum quod libet et licitum non est, sed et id quod licet, non tamen expedit, legem sibi faciunt; et secundum id quod tamen libitum fuerit, vivere se posse inculpabiliter credunt: quod quia hic per singula ex oraculis divinis, et sanctorum Patrum sententiis ostendere magnæ est prolixitatis, in sequentibus, prout Deus posse dederit, demonstrabitur capitalis.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod conjugium a Deo sit institutum; et non est appetendum causa luxuria; sed liberorum procreandorum.

Gum Deus summe bonus, cuncta que fecit, bona sint valde, dicitur Scriptura: *Et vidit Deus cuncta que fecit, et erant valde bona* (Gen. 1, 31); plerique quibusdam bonis a Deo bono creatis, quibus male utuntur, in malum sibi eadem bona convertere noscuntur. Innumerabilia quippe sunt, et ineffabilia ejus bona, inter que bonum esse conjugium, et in exordio creationis humane a Deo esse institutum, cum liber demonstrat Genesios, in quo legitur: *Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem, et adheret uxori sue; et erunt duo in carne una* (Ibid. 2, 24). Item ibi: *Et facit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum; masculinum, et feminam creavit eos, et benedixit eis dicens: Crescite et multiplicamini, et replete terram* (Ibid. 1, 27). Et Salomon a Deo, inquit, preparatur viro uxor (Prov. xix, 14). Et in Evangelio: *Non legis, quia qui creavit ab initio masculinum et feminam creavit eos? Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat* (Math. xix, 6). Et Paulus ad Corinthios: *Si autem acceperis uxorem, non peccasti; et si nuperit virgo, non peccavit* (I Cor. vii, 28). Item idem ad cbræos: *Honorabiles, inquit, nuptie, et cubile immaculatum* (Hebr. xiii, 4). Quod autem si causa libidinis, et non potius fructu propaginis appetatur, tantum bonum in culpam convertatur, habes in libro beati Augustini de Bono conjugali (Cap. 19): *Bonum ergo, inquit, sunt nuptie, in quibus tanto meliores sunt conjugati, quanto castiores ac fideliores, si Deum timent, maxime si filios, quos carnaliter desiderant, etiam spiritualiter meritant.* Item idem in eodem (Cap. 9): *Sane videndum est alia bona nobis Deum dare, que propter seipsa expetenda sunt, sicut sapientia, salus, amicitia; alia que propter aliquid sunt necessaria, sicut doctrina, albas, potus, somnus, conjugium, concubitus. Horum enim quedam sunt necessaria propter sapientiam, sicut doctrina; quedam propter salutem, sicut cibus, potus, somnus; quedam propter amicitiam, sicut nuptie, vel concubitus. Hinc enim subsistit propagatio generis humani, in quo societas amicitie magnam bonam est. His itaque bonis, que propter alia necessaria sunt, qui non ad hoc utitur, propter quod insistentia sunt, peccat alias venialiter, alias damnabiliter. Quisquis vero eis propter hoc utitur, propter quod data sunt, beneficit. Chi ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, melius facti.* Item idem in eodem (Cap. 3): *Liberorum procreatione. Ut in indice capitulum illud in codice clar. videtur, et non bonorum conjugiarum vita per Job esse significati, quod in prior editione haud mirum est defuisse: quippe que adnotata est ad idem codicem, in quo desiderabatur quicquid de Jobo exscripturi sumus ex codice Clarom.*

Uud nunc dicimus secundum istam conditionem nascendi et moriendi quam novimus, et in qua creati sumus, aliquid boni esse conjugium masculi et femine; cuius se detractionem bita divina Scriptura commendat, ut nec dimissa a viro nubere liceat alteri, quandiu vir ejus vivit, nec dimisso ab uxore liceat alteram ducere, nisi mortua fuerit que recessit. Bonum ergo conjugium, quod etiam Dominus in Evangelio confirmavit, non solum quia prohibuit dimittere uxorem nisi excepta causa fornicationis, sed etiam quia invitatus ad nuptias venit. Item idem in eodem: *Cur sit bonum conjugium merito quaeritur. Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem. Alioquin non jam diceretur conjugium in senibus, praesertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent. Nunc vero in bono, licet annoso conjugio, etsi emarceat ardor castitatis inter masculum et feminam, viget tamen ordo charitatis inter virum et uxorem: quia quanto meliores sunt, tanto maturius a commistione carnis suae pari consensu se continere ceperunt; non ut necessitatis esset postea non posse quod velent, sed ut laudis esset prius noluisse quod possent.* Scribit etiam idem beatus Augustinus ad Valerium comitem: *Copulatio maris et feminae generandi causa bonum est naturale nuptiarum; sed isto bono male utitur, qui bestialiter utitur, ut sit ejus intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis.* Et paulo post: *Verum quod dixi ad naturam pertinere nuptiarum, ut masculus, et femina generandi societate jungantur, et ita invicem non fraudent, sicut omnis societas fraudulentum socium naturaliter pati non vult: hoc tam evidens bonum, cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt.* Idem post pauca (Cap. 7): *Proinde nuptie quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur; quia vero sine illo fieri non potest, erubescunt; tanquam si quispiam pede vitiatoad aliquid bonum etiam claudicando perveniat; nec propter claudicationis qualum mala est illa perventio, nec propter perventionis bonum, bona est claudicatio. Ita nec propter libidinis malum, nuptias condemnare; nec propter nuptiarum bonum, libidinem laudare debemus.* Isidorus in libro Officiorum: *Illæ sunt inquit, certe nuptie, que in conjugio non libidinem, sed prolem requirunt; neque enim sic institute sunt, ut carnis voluptatibus serviant, sed tantum ut fructum propaginis quaerant. Nam ut ipse doctus tabulae indicant, causa procreandorum liberorum Cujus se detractionem. Acherius hoc loco legit optere censet, cuius considerationem: quod quidem non displicet, modo scribatur quodcum.*

e De Nupt. et Concup. cap. 4.
 d Lib. II, cap. 19.

ducitur uxor. Quando ergo quisque luxuriose vivit amplius, quam necessitas procreandorum liberorum cogit, jam peccatum est. » Bona igitur sunt conjugia, sed bono virginali et continentiae viduali non sunt coequanda. Ait autem Isidorus in eodem libello : « Conjugia tantum per se bona sunt, per ea vero quae circa ea sunt, mala fiunt. Per id namque mala sunt, per id quod dicit Apostolus : *Qui autem cum uxore est, cogitat ea quae sunt mundi.* Et iterum : *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat* (I Cor. vii, 34). Quod autem non unus et multae, sed unus et una copulantur, ipsa primum divinitus facta conjunctio in exemplum est. Nam cum Dominus hominem figurasset, eique parem necessariam prospexisset, unam de costis ejus mutuatus, unam illi feminam sinxit. Sicque Adam et mulier Eva inter se nuptiis functi, formam hominibus de originis auctoritate, et prima Dei voluntate sanxerunt. »

Præfatus quoque Augustinus in libro sermonum ita scribit de laude conjugatorum : « Est, inquit, conjugalis vita laudabilis, et habet in corpore Christi locum suum. » Et paulo post : « Novimus membra Christi esse quae conjugalem agunt vitam; si membra Christi sunt, id est, si fideles sunt. » Item idem : « Audeo, inquit, dicere conjugalem agentes vitam, si tenent humilitatem, superbis castis meliores esse. »

His et cæteris innumeris documentis manifestatur conjugium, de quo sancta et humilis nascitur virginitas, bonum esse et honestum, si tamen caste utatur. Et quisquis illud pro eo quod institutum est, appetit, bono bene utitur; quisquis eo male utitur, procul dubio bonum sibi in peccatum convertere probatur. Ac per hoc oportet ut conjugati hujusmodi admissum intelligant, caveantque ne id quod licitum est, causa libidinis sibi in peccatum convertant. Qui autem thori conjugalis pudicitiam hujusmodi incontinentiae navis fuscaverint, id necesse est quotidianis eleemosynarum largitionibus, orationum jugibus precibus, poenitentiae lacrymis, et cæteris bonis operibus diluere satagant.

[Illud namque non incongrue in hoc capitulo subjungendum fuit, quod Ezechiel propheta tres liberatos viros se audisse asserit, Noe scilicet, Danielem et Job. Et cum per Noe..... præpositorum ordo, per Job quoque honorum conjugum vita signatur, restat ut conjugati tantæ prohibitatis, tot tantisque sacrarum virtutum præconiis a Domino laudati viri vitam actusque pro viribus, suffragante divina gratia, imitentur, ut ejus collegio merito adscisci mereantur. Nam ut in domo nuptiarum, quæ est Ecclesia Christi, triplinum esse describitur, qui nimirum tres sunt in Ecclesia ordines fidelium, doctorum, abstinentium, et conjugatorum. Et alibi in Evangelio iidem tres ordines fidelium ita distinguuntur, ut in duobus in lecto continentium, in duobus

in agro præpositorum. In duobus vero molentibus in unum conjugatorum vita demonstratur. De tertio itaque ordine ita Venerabilis Beda præbyter scribit : « Erunt, inquit, duæ molentes in unum. Molentes appellat eos, qui in plebibus constituti reguntur a doctoribus, agentes ea quæ sunt sæculi, quos et seminarum nomine significavit, quia consiliis, ut dixi, peritorum regi eos expedit; et molentes dixit propter temporarium negotiorum orbem atque circuitum; quas tamen in unum molentes dixit, in quantum de ipsis rebus et negotiis suis præbetur usibus Ecclesiae. Unaquæque enim hujus mundi actio mola est, quæ dum multas aras congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit, atque ex se velut farinas projicit, quia inquieto cordi semper minutissimas cogitationes gignit. *Una assumetur, et altera relinquetur.* Assumetur ea pars quæ connubii tantum propter amoris generis exercuerit, terrenamque substantiam ob acquirenda cœlestia dispensaverit : relinquetur autem quæ... conjugii ob illecebras carnis servierit : terrena vero si qua Ecclesiae vel pauperibus tribuerit, ideo fecerit quasi redempto Domino his amplius abundat. » Liqueat igitur quia juxta Ezechielis prophetae vaticinium et evangelicum documentum tres sunt in Ecclesia ordines ac distinctiones fidelium. Unde, quia de ordine conjugatorum hic agitur, summopere eis prævidendum est, ut sic ea quæ mundi sunt agant, quatenus conditori suo minime displiceant. Caveant ergo relictionem, quæ a Domino terribiliter interminatur, et amplectantur assumptionem, quæ ab eodem Domino pronuntiando feliciter promittitur, ut ab eorum consortio qui relinquendi sunt (non) adnumerentur. Ut ergo dictis beati Gregorii utar in homilia Ezechielis prophetae octava, « ita honorum conjugatorum vita in castris Domini moderanda est, quatenus viventes concorditer in amore omnipotentis Domini, sic vicissim sibi carnis debitum solvant, et tamen quid Domino de bonis operibus debeant, nullatenus obliviscantur, sed et si qua ut homines delinquant, hæc incessanter piis actibus redimant. »

CAPUT II.

Ut qui uxores ducere voluerint, sicut eas castas et incorruptas cupiunt invenire, sic ad eas casti et incorrupti studeant accedere.

Quidam laicorum amore libidinis superati, quidam vero ambiendi honoris terreni cupiditate ducti, imò præstolandi tempus, quo honores mundi nancisci valeant, interim in cœno luxuriæ se volutantes, antequam ad copulam connubii accedant, diversissimis modis se corrumpant, et virginalia decus, quod usque ad tempus legitimæ uxoris accipiendæ conservare debuerant, amittunt, nec non et benedictione, qua Deus copulæ primorum hominum benedixit, et ea quæ nunc in Ecclesia per sacerdotum ministeria secundum canonicam auctoritatem, et sanctæ Romanæ Ecclesiae morem nupturis exhibentur, conjectura quidem, sed quæ fallere nequeat : antea legebatur *mysteria*.

^a De Verbis Domini, serm, 53, cap. 4.

^b Sacerdotum ministeria. Ita emendavimus : ex

ur, se prirent. Unde etiam demanda consuetudo inolevit, ut parrari sponsus et sponsa in missarum celebratione, secundum præmissum ordinem, benedicantur. Nam et filii, qui ex tali concubitu generati sunt, licet uterque parens liberæ sit conditionis, in hæreditate tamen cum fratribus ex legitimo matrimonio natis, quod delendum est, minime juxta mundanæ legis censuram, succedere valent. De qua re beatus Ambrosius in libro primo, cujus titulus est De Abraham, ita scribit: « Discant ergo homines conjugia non spernare, nec sibi sociare impares, ne hujusmodi suscipiant liberos, quos hæredes habere non possint; ut vel transfundendæ hæreditatis contemplatione, si nullo contuitu pudoris moventur, digno studeant matrimonio. » Audiant igitur qui uxores ducere cupiunt, qualiter angelus Raphael, Tobiam de uxore sibi conjungenda instruxerit: *Hi namque, inquit, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a sua mente excludant, et suæ libidini ita vacent, sicut equus et mulas, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmon super eos. Tu autem cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea; nihil aliud nisi orationi vacabis cum ea. Ipsa autem nocte, incenso fœore piscis; sugabitur dæmon. Secunda vero nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admittaris. Tertia autem nocte benedictionem consequeris, ut filii ex vobis incolumem procreantur. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidinis ductus, ut in semine Abraham benedictionem in filiis consequaris (Tob. vi, 16).* Si qui forte sunt qui in accipiendis caste uxoribus sacerdotalem parvipendere voluerint admonitionem, prorsus necesse est ut angelicam magnipendant instructionem.

Qui autem impuri et non casti, castas et puras volunt ducere uxores, audiant quid beatus Augustinus in libro Sermonum a dicat: « Vos qui ducturi estis uxores, servate vos uxoribus vestris. Quales eas vultis invenire, tales vos debent et ipsæ invenire. Quis juvenis est qui non castam velit ducere uxorem? Et si accepturus est virginem, quis non intactam desiderat? Intactam queris, intactus esto. Puram queris, noli esse impurus. Non enim illa potest, et tu non potes. Si fieri non possit, nec illa posset. Quia vero illa potest, doceat te quia fieri potest. Et ut illa possit, Deus regit. Sed tu gloriosior eris, si feceris. Quare gloriosior? Illam premit parentum custodia, refrenat infirmitatis sexus ipsa verecundia. Postremo leges times, quas tu non times. Ideo gloriosior eris si feceris; quia tu si feceris, Deum times. Habet illa multa quæ timet præter Deum, tu solum Deum times. Sed tu quem times, major est omnibus (Cap. 3). Ipse timendus est in publico, ipse in secreto. Præcedis, videris; intras, videris; lucerna ardet, videt te; lucerna extincta est, videt te; in cubiculum intras, videt te; in corde versaris, videt te. Ipsum time, illum cui cura est ut videat te, et vel timendo castus esto. Aut si peccare vis, quære

^a De Verbis Dom. serm. 46, cap. 2.

ubi te non videat, et fac quod vis. » Item idem in sermone ad populum, cujus titulus est de decem chordis (Cap. 20): « Noli, inquit, dicere tibi, quando forte luxurianter aliquid vis agere: Adhuc uxorem non habeo, facio quod volo; non enim post uxorem meam pecco. Jam nosti, pretium tuum; jam, nosti quo accedis, quid manduces, quid bibas. Abstine te a fornicationibus: ne forte dicas mihi: Ad fornicem vado, ad meretricem pergō, ad prostitutam eo; nec illud præceptum violo quod dictum est: *Non macchaberis (Exod. xi, 14)*, quia uxorem nondum habeo, nec post illam aliquid facio; nec illud præceptum violo, ubi dictum est: *Non concupisces uxorem proximi tui (Ibid., 17)*, quia ad publicam vado; in quod præceptum incorro? Non invenimus chordam quam tangamus. Quo nervo ligemus fugitivum istum? Non fugiat, habet unde ligetur. Decem enim præcepta ad duo illa referantur, sicut audivimus, ut diligamus Deum et proximum. Et duo illa, ad unum illud: Unum est autem: *Quod tibi fieri non vis, alii ne feceris (Math. vii, 12)*. Intellegat sanctitas vestra. Eventa quod fieri tibi non vis, alii ne feceris, ad duo præcepta pertinet. Si homini non feceris quod pati non vis ab homine, ad proximi præceptum pertinet. Si autem quod non vis pati ab homine, ipsi Deo vis facere, nonne tuis alteri quod pati non vis? Chârius tibi factus est homo quam Deus. Ergo quomodo ipsi facio, inquit, Deo? Corruptis teipsum. Et unde injuriam Deo facio, quia corrumpto meipsum? Apostolum audi: *Ne quis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? (I Cor. iii, 16)*. Hoc dicit Christianis, hoc dicit fidelibus: *Si quis templum Dei corripit, corrumperet illum Deus (Ibid., 17)*. Videtis quomodo minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei? Certe facis alicui quod pati non vis. Non est ergo quo evadatur. Tenetur ille qui se teneri non putabat.

His igitur quæ prædicta sunt diligenter perspectis, summopere studendum est conjugii copulam adjuvantibus, ut nec clanculo cum meretricibus, nec palam cum ancillis, antequam nuptio vinculo se junctant, corrumpanitur: ut scilicet quæ centesimam virginitatis nequeunt, saltem caste copulati tricesimam fractum a Domino percipere valeant.

CAPUT III.

Quod conjugatis carnali copula indifferenti servare non conveniat.

Sunt plerique conjugalem ducentes vitam, qui tempora cocundi et non cocundi cum uxoribus pudicissimè discernere student; sunt etiam qui hujus discretionis modum non solum habere renuunt, quin potius se castigantibus et redarguentibus impudentè obviare solent. Uxores, inquit, nostræ nobis lege conjunctæ sunt; si pro libitu nostro eis quando et qualiter volumus, utimur, non peccamus. Majoris autem eriminis rei efficiamur, si ab uxorum amplexibus abstinemus, et filios, quos generare debuimus, non generamus. Quod dico, sæpissime mihi objectum

est; quorum impudentissima assertio, imo fibri-
tose voluntati, quam sibi hujuscemodi facere legem
gestiunt, renititur Ecclesiastes dicens: *Tempus am-
plexandi, et tempus longe fieri a complexibus* (Eccl. 3,
5). Et Apostolus: *Tempus inquit, breve est; reli-
quum est, et qui habent uxores, tanquam non habentes
sint; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur;
et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt,
tanquam non possidentes. Præterit enim
figura hujus mundi* (I Cor. VII, 30).

[Scribit itaque Hieronymus in Expositione Eze-
chielis propheta: « Præcipitur ergo, inquit, viris,
ut non solum in alienis mulieribus, sed in suis quo-
que, quibus videntur legē conjugii Scriptura dicente: *Crescite, et multiplicamini, et replete terram* (Gen. 1,
28), carna concubitus norint tempora, quando coeun-
dum, quandoque ab uxoribus suis abstinendum. Quod
quidem et Ecclesiastes sonat: *Tempus, inquit, am-
plexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus* (Eccl. 3,
5). Caveat ergo uxor, ne forte victa desiderio
conjugii, calet virum, et maritus ne vim faciat
uxori, putans omni tempore subjectam sibi debere
esse conjugii voluptatem. »]

Papa enim Gregorius in libro Pastoralium (Part. III,
cap. 28): « Admonendi namque sunt conjugii obli-
gati, ut cum vicissim quæ sunt alterius cogitant, sic
etiam quæque student placere conjugii, ut non dis-
plicent conditori: sic ea quæ hujus mundi sunt, agant,
ut tamen appetere quæ Dei sunt, non omittant. Sic
de bonis presentibus gaudeant, ut tamen intentione
sollicita mala æterna pertimescant. Sic de malis
temporalibus lugeant, ut tamen consolatione integra
spem in bonis futura sigant: quatenus dum in
transitu cognoscunt esse quod agunt, in mansione
quod appetunt, nec mala mundi con-
fringant, cum spes honorum celestium roborat; nec bona
presentis vite decipiant, cum suspecta subsequentis
iudicii mala contristant. Itaque animus Christiano-
rum, conjugum et infans et fidelis, qui et plene
temporalia despiciere non valet, et tamen se contin-
gere per desiderium valet, quamvis in delectatione
carnis interim jaceat, supernæ spei refectione con-
sulescat. Et si habet quæ mundi sunt in usu itineris,
servet quæ Dei sunt in finem perventionis. Nec to-
tum se in hoc quod agit impertat, nec ab eo quod ro-
buste sperare debuit, funditus cadat: quod bene et
breviter Paulus exprimit, dicens: *Qui habent uxores,
tanquam non habentes sint; et qui sunt, tanquam non
sint; et qui gaudent, tanquam non gaudentes* (I Cor.
VII, 30). Uxorem, quippe quasi non habendo habet,

Ut virum. In his emendandis etsi haud admo-
dum vitæ operam nostram intelligamus, propterea
quod inter lectores paucissimi erunt quos talia tan-
gant; quia tamen nihil, cui quidem medelam afferre
possimus, corruptum relinquere animus est, ex
improbissima sententia idoneam efficit posse monemus
quibus, veli mutatione; nam si legatur *ego virum*,
apparet ex mente scriptoris parem esse mariti et
uxoris conditionem quantum ad id quod Paulo au-
ctore matrimonii debitum vocant, ac neutri licere
id ab altero, certis quidem temporibus, importuni-

qui sic per vitam carnali consolatione utitur, ut ta-
men nunquam in prava opera a mellioris intentionis
rectitudine ejus amore flectatur. Uxorem quasi non
habendo habet, qui transitoria cuncta esse conspi-
ciens, curam carnis ex necessitate tolerat, sed æterna
gaudia spiritus ex desiderio expectat. Non flendo
 flere est, sic exteriora adversa plangere, ut tamen
noverit æternæ spei consolatione gaudere. Et rursus
non gaudento gaudere est, sic de infimis animum at-
tollere, ut tamen nonquam desinat summa formidare.
Ubi apte quoque paulo post subdit: *Præterit enim
figura hujus mundi* (Ibid., 31); ac si aperte diceret:
Nolite constanter mundam diligere, quando et ipse
non potest, quem dicitis, stare. Incassum ergo cor
quasi manens figitis, dum fugit ipse quem amatis.
Admonendi sunt conjuges, ut ea in quibus sibi ali-
quando displicent, et patienter invicem tolerant, et
exhortantes invicem satvent. Scriptum namque est:
*Invicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem
Christi* (Gal. VI, 2). Lex quippe Christi charitas est:
quia ex illo nobis et largienter sua bona contulit, et
æquanimitè mala nostra portavit. Tunc ergo legem
Christi et ejus mandata imitando complemus, quando
et nostra bona benigne conferimus, et nostrorum
mala pie sustinemus.

His ergo quæ supra memorata sunt auditis, dili-
genterque perspectis, omittant impudici conjugati
voluptuosam libitum suum sibi facere legem; et
discant ex præmissis auctoritatibus, quod eos non
oporteat suis immoderate uti debere uxoribus.

CAPUT IV.

*De conservanda fide inter virum et uxorem: et quod non
liceat [neque pellicem, neque] concubinam habere.*

Non convenit Christianæ religioni ut unus multas,
aut una diversos in uno corpore societ. Apud Ju-
dæos nempe et quosdam alios incredulos hæc impu-
dica consuetudo perdurat. Non enim fas est, neque
debet Christianum, relicta conjugalis thori fide, per
diversa seorta vagari. Quod etiam ea quæ sequuntur,
fieri non debere demonstrant. Ait autem Dominus
per Malachiam: *Hoc rursus fecistis. Operiebatis la-
terymis altare Domini, fletu et genuitu; ita ut non re-
spiciam ad sacrificium, nec accipiam placabile quid
de manu vestra. Et dixistis: Quam ob causam? Quia
Dominus testificatus est inter te et uxorem pubertatis
tuæ, quam tu despexisti. Et hæc particeps tua, et uxor
fœderis tui. Nonne unus fecit, et residuum ejus spi-
ritus? Et quid unusquisque querit, nisi semen Dei?
Custodite spiritum vestrum, et uxorem adolescentiæ
tuæ noli despiciere* (Malac. II, 15). Et Apostolus:
tate, vel per vim corpori illatam exigere. Infra c. 10,
ubi idem eloquium exscribitur, monet Acherius alias
legi, *illiciat virum, quod non displicet.*

In bonis futuris. Alia, ait Acherius, in bonis
perennibus; quod magis placet. Statim voculam se
expansivam post verbum *cognoscunt*. Haud ita multo
post, ubi *se contingere* habetur, haud paulo mellor
lectio erat in margine *æternis se conjungere*; item
infra, quo loco *servet quæ Dei sunt*; nam illic verbum
speret, quod alias reperi monuit Acherius, tam aptum
est quam hoc *servet* ineptum.

Uxorī, inquit, vir debitum reddat: similiter et uxor
 (1 Cor. vii, 3). Et paulo post dicitur: Inquit,
 studere videtur: ut forte et verbensu ad sententiā,
 ut videtur: ut forte et verbensu ad sententiā,
 ne rētrō vobis Sathanā, propter invidiam vestram
 (1 Cor. vii, 3). Item idem: Mulier, inquit, non habet auct
 corporis potestatem, sed vir. Et vir non habet auct
 potestatem: sed mulier (Ibid., 4).
 Augustinus in libro de Bono conjugali (Cap. 11) d
 Decus ergo conjugalis est castitas procreandi, et
 reddendi carnalis debiti fidem; nec est opus nuptia
 rum, hoc ab omni crimine defendit. Apostolus de
 cendit: Dixit: accipitis uxorem, non peccatis; et ut
 nuptiarū virgo; non peccatis; et quod vult sciat, non
 peccatis; et rubat (1 Cor. vii, 28). Exigendi autem debiti
 ab alterutro sexu immoderatio progressio, propter illa
 que supra diximus, secundum veniant concedatur.
 Item idem in eodem (Cap. 25): Ad castitatem
 namque pertinet non fornicari, non concubari, null
 illicito concubitu maculari; que qui non observant,
 contra preceptam Domini faciunt, et ob hoc extor
 res sudi a virtute obedientiæ. Item (Cap. 6): De
 bent ergo tibi conjugati non solum ipsius delecti suli
 committendi fidem liberorum procreandorum causa;
 que prima est humani generis in ista mortalitate
 societate verum etiam infirmitatis laticem extor
 piendis, ad illitos bonosque vitandos; prout
 quodammodo servitatem; ut et si alteri eorum per
 petua continentia placeat, nisi ex alterius consensu
 non possit. Item ad hoc omnia uxor non habet potesta
 tem. Ad optine, sed vir. Item idem in eodem
 (Cap. 3): Si ergo servitatem fides bonos, et obse
 quium inique dicitur ab alterutro sexu, et dicitur
 si illa quascunq; est, et prope ad alterutrum utriusque
 nequebit, animam tamen rite conjugatorum, tanto
 sincerior quanto potentior, et tanto securior, quanto
 placidior, castitas perseveret. Item idem in libro
 de decem, obediētia (Cap. 8): Invenimus sermone
 Dei. Non concubatis (Exod. xx, 17). Nolite
 concubatis, post uxores vestras, quia non nullis im
 chentur, post vos uxores vestras. Nolite ira vos
 sequi, non nullis. Sine causa vos excusare non
 quando dicitis; Nunquid ad uxorem alienam? Ad
 ancillam vestram ea. Nisi ut dicat uxor tua tibi. Nun
 quid ea ad virum alienum, ad servum meum eo?
 Dixit. Non est uxor aliena, ad quam rādo. Absit ut
 dicat hoc illa; melius enim ut doleat de te, quam
 impletur te. Illa enim casta et sancta femina, et vere
 Christiana est, que dolet fornicationem virum, et non
 dicit propter carnem, sed propter charitatem dolet.
 Non ideo non vult ut facias, quia et ipsa non facit,
 sed quia illa non expedit, nam si propterea non
 facit ut non facias, si feceris, faciet. Si autem Deo
 illud debeat, si Christo illud debeat, quod tu exigit,
 et ideo reddit, quia jubet ille, etsi fornicatur vir,
 castitatem illa Deo exhibet. Christus enim loquitur
 in cordibus bonarum seminarum; loquitur inus hu
 jusmodi verbis; De injuriis viri tui torqueris; quod

libi enim facit, dole, sed ipsum noli imitari, ut male
 facias, sed ipse te imitetur in bono. Nam in eo quod
 male facit, noli eum putare caput tuum, sed me.
 Nam si in eo quod male facit, caput est, secutum
 est corpus caput suum; eunt ambo in preceptis. Ut
 autem non sequatur malum caput suum, debet se
 ad caput Ecclesie Christum. Hinc debet charitatem
 stant, hinc deserit honorem suum. Absens sit vir,
 presens sit vir, non peccat illa, quia nunquam est
 absens, cui debet et non peccat.
 Item idem in libro de adulterio conjugali (27.
 cap. 6). Illi, inquit, quibus displicet, ut inter
 virum et uxorem pudicitie forma servetur, et
 potius eligunt maximeque in hac causa mitti legi
 bus subditi esse quam Christi, regant quid impera
 tor Antonius, non utique Christianus, de hac re
 constituerit. Alii enim inter reliqua: Persequamur
 enim mihi videtur esse, ut pudicitiam vir ab
 uxore exigat, quam ipse non exhibet; que res
 potest et virum damnare, et ob confessionem ma
 culat criminis rem inter utrumque componere, vel
 causam facti tollere. Si hinc observanda sunt
 propter decus terrene civitatis, quanto castiores
 querit ecclesie patria et societas angelorum.
 Beda in Expositione Proverborum: Clero charis
 simo, et gloriosissimo mundus (Prov. vi, 19). Illa, in
 quit, sit tibi semper horridissima conjux, que sicut
 cervæ serpentes, ita persequatur sobria, et suis effu
 get ad pedibus. Hieronymus in Epistola de morte
 Fabiani (Epist. 50): Quidquid inquit, vitis pab
 tur, hoc consequenter pedandas ad feminas. Neque
 enim adultera uxor dimittenda est; et vir nec otus
 tenendus. Si quis imperatrici inhingeret, unum corpus
 facit. Ergo, quæ scomatori, impuroque sociatur;
 unum cum eo corpus efficitur. Alia sunt leges Can
 rum, alia sunt. Christiani. Aliud Papinianus, aliud
 Paulus noster precipit. Appud illos viris pudicitia
 fræna laxantur; et solo stupro atque adulterio con
 demnato, passim per lupanaria, et ancillales, libid
 permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non vo
 luptas. Appud nos, quod non licet feminis, æque non
 licet viris; eadem servituti pari conditione consertur.
 Scribit autem et Lactantius. Cum quis habet
 uxorem, neque servam, neque liberam habere po
 terit, ut matrimonium fidem serret. Neque quia ut
 viris publicatio, est, sola mulier adultera, est, que
 virum habens ab altero polluitur; dum divina lex
 ita, duos in unum matrimonii corpore conjunxit,
 ut adulter sit quisquis conjugem corporis in diversa
 detraxerit. Iniquum est enim, ut vir id exigat, ab
 uxore, quod prestare non possit. Ambrosius in
 libro de Abraham (Lib. 3, cap. 3). Impituntur ergo
 Abraham, ut heredes simus terra per justitiam fidei,
 per quam ille mundi heres factus est. Sed fortasse
 dicat aliquis: Quomodo Abraham nobis imitandum
 proponis, cum de ancilla suscepisti filium? Aut quid
 tibi hoc vult, ut tantus vir huic errori fuerit ob
 noxius, cujus tanta opera miramur? Sed considere

Ed. Lactantius. Hab. sanè Lactantius, de vero Cultu, lib. vi, cap. 23, sed non iisdem verbis.

mus primum, quia Abraham ante legem Moysi, et ante Evangelium fuit; nondum interdictum adulterium videbatur. Poena criminis ex tempore legis est que crimen inhibuit; nec ante legem illa est rei damnatio, sed ex lege Deus in paradiso legit conjugium laudaverit, non adulterium damnaverat. Habes unam Abraham defensionem. Secunda illa est, quod non ardore aliquo, vagis succensus, libidinis, non petulantis formae captus, decone ancillae conu- beratio conjugalem posthabuit toram, sed studio posteritatis, et propagandae sobolis. Adhuc post dilu- vium raritas erat generis humani. Erat etiam reli- gionis, ne quis non reddidisse videretur debitum naturae.

Vox ergo moneta vini maxima, qui ad gratiam Domini tepidus, non conjugii adulterio corporis, qui epim se, meretrici conjungit, unum tempus est. Nec dare hanc occasionem, dicitur mulieribus. Ne- mo sibi blanditur, de legitima hominum concupis- cencia adulterium est, nec vira licet quod mulieri non legit. Eadem a vira que ab uxore debetur, ea stimonia. Quidquid in ea non sit legitime uxori commissum fuerit, adulterio damnatur arimiae. Ergo advertitis, quid debeatis cavere, ne quia sacramen- tis se impignat, prebeat. Accipite etiam illud, quia hujusmodi intemperantia solvit charitatem conjugii, superbas ancillas facit, incedas matronas, discor- dias, contumaces, concubinas, proceas, inverte- dos maritos. Simul ut de domino conceperit, ancilla sperat dominam suam, aequas, di- pro partu, de- maina, se despici, dolet, maritum auctorem injus- ticiae suam arguit. Patet nemp quod intervirum et uxorem pap pudicitiae forma, et conjugalis soli- fides sit observanda; neque fas sit viro; aut causa- phois, ad causa, fuxisse cum altera; neque mulieri cum altero vinculum conjugale dissolvere, non admi- -no, circilite sup.

CAPIT. V.

Quod viri in castitate uxores suas diligere, etque ut- pota, nisi infirmari sparem, debeant impedire.

In precedenti capitulo de fide conservanda inter virum et uxorem breviter collectum; in hoc quoque sequenti de diligendis a viris uxoribus amore casto restat colligendum. Legitur in Proverbiis: *Servum tuum benedictum, et letare cum muliere adolescentia- tate. Cerva castissima, et gratissimus hinnulus, ubera ejus inebriant te omni tempore, et in umbra illius delictare fulget* (Prov. v, 18, 19). Et in Eccle- siaste: *Perfuerit virum uxore quam diligit, cum- cis dicitur vire instabilitatis, que, qui autem dicitur sub sole, omni tempore vanitatis tute* (Eccles. ix, 9). Petrus vero apostolus ait: *Viri similiter ut abhan- tes obsequium ostentam, quasi imperatori vasi mulie- ris imperibiles honorem; sanguine conheredibus gra- tia venite, ut non impellantur irrationes, bestre* (I Petr. iii, 7). Paulus quoque: *Vir, inquit, dilige uxorem, sicut et Christus Ecclesiam* (Coloss. iii, 10). Item: *Idem. Nemo enim sanguinem carnem suam odio habuit, sed mater nec fovet, eam, ita ut*

A viri debent diligere uxores suas, sicut corpore suo (Ephes. v, 29). Augustinus quoque in libro ad Na- lanium contra Religium, Pubitari non potest, na- turali ordine viros, potius feminis quam viris semi- nas principari. Quod servans apostolus ait: *Conat mulieria vis, Et Mulieres, subditae, astote, vira, vestria* (Coloss. iii, 18). Et apostolus Petrus: *Quomodo inquit, Sara quaeque habuit Abraham, dominum, cum vocavit* (I Petr. iii, 6). Quod licet ista, se habeat, ut natura principiorum, ameti singularitatem, ista illa- tamem pluralitatem videmus in subditis, tamen plu- res, septuaginta, una vira nunquam licite jungantur, nisi ex hoc, plures, filii nascerentur. Unde si una concupit- bat, cum pluribus, quia non est, ei hinc multiplicatio proliis, sed frequentatio libidinis, conjux non potest esse, sed meretrix (Cap. 10). Quoniam sane non tan- tum fecunditas, cujus fructus in prole est, nec tam- tam pudicitia, cujus vinculum est fides, necque quiam quoddam sacramentum nuptiarum commendat, ut fide- libus conjugatis. Unde dicit apostolus: *Vir, diligite uxores, sicut et Christus Ecclesiam* (Coloss. iii, 19). Hujus proculdubio sacramentum, reg, est, ut masculina et femina concubio copulati, quandim vi- vunt, inseparabiliter perseverent, nec licet, excepta causa fornicationis, a non jure, conjugem dirimant. Hieronymus, in libro contra Jovinianum (Lib. ii) q. 1. Si inquit, Christus sancte, nisi castet, nisi absequ- ula macula. Ecclesiam diligit, vira quoque in casti- tate uxores suas diligant; et sicut unusquisque suum vas possideret, in sanctificatione et honore (I Thess. iv, 1). Ambrosius in libro primo, ejus titulos est. De Abraham ubi de ejusdem Abraham hospitalitate, quam angelis exhibuit, describit (Gen. xviii, 17). Ita dicit (Lib. i, cap. 5): *Et dicit Sara: Festinavit et cenapege, tras, mensuras, simillaginis, et fac subme- rita. Bonus maritus ex sortem religiosi muneri esse non patitur uxorem, nec avare, sibi totum manum usurpat. Recte igitur et pietatis et verecundiae causa servatur. Quod pietatis est, vult esse commune; quod pudoris est, integrum manet Sara. Ante ta- benesentem vir hospitem explorat advenitum; intra tabernaculum Sara tuetur, feminae verecundiam, et opera muliebria toto exercet pudore. Forts maritus invitat, intus Sara adorna convivium, nec solum ipso festinat Abraham, sed etiam festinantur illi uxori, sociam devotionis ostendens, nec fide disparem.*

Qui ergo magis potestudinem corporis, et desti- defunt voluptatis quam decorem mentis in uxori- bus diligunt, nullant, quid praefatus Ambrosius in memorato primo libro dicit (Lib. i, cap. 2): *Decetur, qatsque non magis opere decorem querendam conju- gis, qui vito plerumque necem gignere solet. Non enim tam pulchritudo mulieris quam virtus ejus, et gravitas delectat virum. Qui stavitalem querit conjugii, non superiorem censu ambiat quam neces- sitates non teneant maritales; non monilibus orna- tam, sed moribus. Augustinus in libro de Sermone Domini in monte (Cap. 15) et Inveniunt, inquit, bo-*

De Nupt. et Concup., cap. 9.

nus Christianus diligere in una femina creaturam Dei, quam renovari et reformari desiderat; odisse autem conjunctionem copulationemque corruptibilem atque mortalem, hoc est diligere in ea quod homo est, odisse quod uxor est. Et paulo post. Potest igitur Christianus cum conjugæ concorditer vivere: sive indulgentiam carnalem cum ea supplens, quod secundum veniam, non secundum debitum, dicit Apostolus: sive filiorum propagationem, quod jam nonnullo gradu potest esse laudabile; sive fraternam societatem sine ulla corporum commistione; habens uxorem tanquam non habens, quod est in conjugio Christianorum excellentissimum atque sublime: ut tamen oderit in ea nomen temporalis necessitatis, et diligat sempiternæ beatitudinis. Scribit etiam idem ad Valerium comitem: Absit ergo ut fidelis homo, cum audit ab Apostolo, *Diligite uxores vestras (Coloss. iii, 19)*; concupiscentiam carnis diligat in uxore, quam nec in seipso debet diligere, audiens alterum Apostolum: *Nolite diligere mundum, et nec ea quæ in mundo sunt (I Joan. ii, 15)*.

Perpendant itaque conjugati, quod sicut præmissa documenta declarant, exterior pulchritudo, et carnalis uxorū delectatio, earum interiori casto amori nullatenus sit præferenda. Non sunt igitur in uxoribus divitiarum tantum et pulchritudo, sed potius pudicitia, et morum probitas querenda.

CAPUT VI.

Quod cum uxoribus carnis commistio, gratia fieri debeat prolis, non voluptatis.

Audiant hoc fideles conjugati, apud quos in explenda cum uxoribus carnali voluptate, pene quidlibet est, licitum putatur: quod non expediat eis secundum ritum gentium quæ ignorant Deum, in morbo desiderii vasa sua, id est conjuges suas, sed in sanctificatione et honore possidere, sicut plenissime sanctorum Patrum documenta subnexa declarant. Hieronymus in expositione Ecclesiastæ (Cap. iii, 5): *« Nolite fraudare, inquit, invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi (I Cor. vii, 5). Liberis scilicet dandam operam, et rursus continentiam. »* Item idem in expositione Epistolæ ad Galatas, immunditiam et luxuriam tractans, ita dicit: *« Sequitur enim immunditiam comes luxuria. Quomodo enim in veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, et ea nominare turpissimum est, ne et dicentis os et aures audientium polluerentur, generaliter Scriptura complexa est dicens: Verecundos, vel reverentes fuisse filios Israel ab omni immunditia: sic in hoc loco ceteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque operum nuptiarum, si non verecunde et cum honestate quasi sub oculis Dei fiunt, et tantum liberis serviatur, immunditiam, et luxuriam nominavit. »* Notandum quod coitus cum uxore, nisi causa prolis fiat, immunditia et luxuria ab Apostolo nominetur. Beatus

^a De Nupt. et Concup., cap. 18.

^b De Nuptiis et Concup., cap. 8.

quoque Augustinus in libro ^a, quem ad Valerium comitem scribit, exponens sententiam Pauli: *Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, abstinere vos a fornicatione, ut sciatis unusquisque vestrum suam vas possidere in sanctificatione et honore, non in morbo desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum (I Thes. iv, 5)*. Ita dicit: Non solum igitur conjugatus fidelis vas non utitur alieno, quod faciunt a quibus uxores appetuntur alienæ; sed nec ipsum proprium in concupiscentiæ carnalis morbo possidendam sciatis. Quod non sic accipiendum est, tanquam prohibuerit Apostolus conjugalem, hoc est fœditum honestumque concubitus; sed ut iste concubitus, qui nihil morbidiæ libidinis haberet adjunctum, si non præcedente peccato in eo periisset libertatis arbitrium; quod nunc ideo habet adjunctum, ut non sit causa voluptatis, sed necessitatis, sine qua tamen in procreandis filiis ad fructum perveniri non potest ipsius voluntatis: quæ voluptas in concubitu fidelium, non eo fine determinatur, ut transiituri filii nascantur in sæculo isto, sed ut permansuri renascantur in Christo. Quod si provenit, merces erit de conjugio plenæ fidelitatis; si autem non provenit, pax erit conjugibus bonæ voluntatis. Hæc intentione cordis qui suum vas possidet, id est conjugem suam, procul dubio non possidet in morbo desiderii sicut gentes, quæ ignorant Deum, sed in sanctificatione et honore, sicut fideles, qui sperant in Deum. Illo quippe concupiscentiæ malo utitur homo, non vincitur, quando eam inordinatis atque indecoris motibus æstuantem frenat et cohibet; nec nisi propagati consules relaxat atque adhibet, ut spiritaliter generandos carnaliter gignat, non ut spiritum carni sordida servitute subiciat.

Item idem in libro de Bono conjugali (Cap. 10): *« Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis, et solus ipse nuptialis. Ille autem qui ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi, sed libidini obsequitur. »* Item idem in eodem: *« Nuptiarum quippe usus ita se habet, ut si quid in eis per carnis commistionem quod excedat generandi necessitatem, quamvis venialiter factum fuerit, contaminatio sit. »* Et paulo post (Cap. 6): *« Conjugalis enim concubitus generandi gratia non habet culpam; concupiscentiæ vero satiandæ, sed cum conjugæ propter thori fidem, venialem habet culpam, adulterium vero, sive fornicatio, lethalem habet culpam. Ac per hoc melior quidem ab omni concubitu continentia, quam vel ipse matrimonialis concubitus, qui sit causa gignendi (Cap. 7). Sed quia illa continentia meriti amplioris est, reddere vero debitum conjugale nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem, culpa venialis fornicari porro, vel mœchari, puniendi criminis cavere debet chara castitas, ne dum sibi querit unde amplius honoretur, conjugis faciat unde damnetur. »* *Quæ voluptas.* Lege, ut in margine prioris editionis legendum moneret Acherius, *quæ voluntas.*

Item idem in eodem (Cap. 16): Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis: et utrumque non est sine delectatione carnali. Quae tamen modificata, et temperantia refrenante in usum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod est autem in sustentando victu illicitus cibus, hoc est in quaerenda prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod est in luxuria ventris et gutturis illicitus cibus, hoc est in libidine nullam prolem quaerente illicitus concubitus. Et quod est in cibo licito immoderatio appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus. Sicut ergo satius est mori fame quam idolythytis vesci, ita satius est defungi sine liberis quam ex illicito concubitu stirpem quaerere. Undecunque autem nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, et Deum recte colant, honesti et salvi erunt: semen enim hominis ex qualicumque homine Dei creatura est; et eo male utentibus, male erit, non ipsum aliquando malum erit. Sicut autem filii boni adulterorum nulla defensio est adulteriorum, sic mali filii conjugatorum, nullum crimen est nuptiarum. Item idem in libro de Doctrina Christiana (Lib. III, cap. 18): « Nam si multis uxoribus castè uti quisquam pro tempore potuit, potest alius una libidinose. Magis enim probò multarum fecunditate utentem propter aliud quam unus carnis fruentem propter ipsam. Ibi enim quaeritur utilitas temporum opportunitatibus congrua, hic satiatur cupiditas temporalibus voluptatibus implicata; inferiorisque gradus ad Deum sunt, quibus secundum veniam concedit Apostolus carnalem cum singulis conjugibus consuetudinem propter intemperantiam eorum, quam illi qui plures singuli cum haberent, sicut sapiens in cibo et potu non nisi salutem corporis, sic in concubitu non nisi procreationem filiorum intuebantur. »

Gregorius in libro Pastoralis (Part. III, cap. 28): « Admonendi sunt conjuges, ut suscipiendae prolis se meminerint causa conjunctos, et cum immoderate admistioni servientes, propagationis articulum in usum transferunt voluptatis, perpendant, ut per hoc, quod licet extra non exeant, in ipso tamen conjugio, et conjugii jura transcendant. Unde necesse est, ut crebris exortationibus desistant, quod pulchram copulae speciem admistis voluptatibus sedant; hinc est enim quod peritus medicinae caelestis Apostolus, non tam sanos instituit, quam infirmis medicamenta monstravit, dicens: *De quibus scripsistis mihi, bonum est nomini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat; et unaquaeque suum virum habeat* (I Cor. VII, 1). Qui enim fornicationis metum permisit, profecto non stantibus præceptum contulit; sed ne fortasse in terram ruerent, lectum cadentibus ostendit. Unde adhuc infirmantibus subdit: *Uxori vir debitum reddat: sicut et vobis et vobis debetis* (Ibid., 3). Quibus dum

^a Metum permisit. Acherius in margine monet alias legi præmissi, quæ quidem tam bona est, quam hæc

in magna honestate conjugii aliquid de voluptate largiretur, paulo post adjungit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam; non secundum imperium* (Ibid., 3). Culpa quippe esse innuitur; quod indulgere prohibetur. Sed quæ tantè citius relaxetur, quanto non per hæc illicitum quid agatur; sed hoc quod est licitum, sub moderamine non tenetur. Exemplum Loth, qui ne cum Sodomis quasi in incendio libidinis deperiret, non ad montem castitatis conscendit, sed in Segor mansit conjugii (Gen. XIX). Legitur etiam in historia Anglorum^b, ita beatum Gregorium ad consola Augustini scripsisse: « Oportet itaque legitima carnis copula ut causa sit prolis, non voluptatis; et carnis commistio, procreandorum liberorum sit gratia; non satisfactio vitiorum. Cum vero non amor procreandae sobolis, sed voluptas dominatur in opere commistionis, habeat conjuges etiam de sua commistione quod desistant. »

Quod quia desendum esse tot tantaque documenta perhibent, caveri prorsus oportet. Quapropter attendant conjugati quod ipse coitus cum uxore, si non amore suscipiendae prolis, sed causa libidinis existit, sicut opus habeat.

CAPUT VII.

Contra eos qui a coitu uxorum prægnantium se minus abstinere debere contendunt.

Si causa prolis uxor ducitur, et commistio maris et feminae amore filiorum, non ardore libidinis debet exerceri, postquam fructum orituræ prolis tumefactus uxoris venter indicaverit, quid coitus cum uxore, jam nisi restam libidinis demonstrat? Nonne ad hujusmodi coitu abstinere volenti quodammodo dixit Dominus: « Si causa liberorum uxorem duxerit, jam me operante adeptus es quod voluisti; et quid operi meo morbida libidinis quidquam superaddideris præsumpti. Hi autem qui cum prægnantibus uxoribus licenter coire posse contendunt, legunt beatum [Ambrosium in Expositione Actæ evangelistæ ita scribentem: « Quid mirum, inquit, de animalibus, si pecudes quoque merito quodam opere loquantur, generandi sibi studium, non desiderium esse coeundi. Siquidem ubi semel gravem alvum sibi senserint, et genitali alve semen percipiunt, jam nec concubitus indulgent, nec lasciviam amant, sed caram patientiam assument. At vero homines nec conceptis, nec Domino parant: illos contaminant, hunc exasperant. Præquam, inquit, te formatam in utero, navis te, et in vulva sanctificavi te (Jer. XV). Ad colubendam petulantiam tuam manus quondam tui auctoris in utero hominem formantis advertis? Illo operatur, et tu uteri secretum incestas libidine: vel pecudes intus loquantur, terra ipsa a generandi opere sæpe requiescit, et si impatienti hominum desiderio jactatis frequenter seminibus occupetur, imprudentiam multiplicat agricolæ, fecunditatem sterilitate commutat. »

^b Bedæ Hist. Angl. lib. I, cap. 27. et Greg. epist. 31, lib. XII.

Ita quidem in ipsis elementis, nec pecudibus ab usu non cessare generandi naturæ pudor est. Legant etiam in beatissimi Augustini a in libro de Bono conjugali ita scribentem: «Sunt item viri usque adeo incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parcant. Quidquid ergo inter se conjugati, immodestum, inaverecundum, sordidumque gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Est etiam et cujusdam septentis sententia, a beato Hieronymo approbata, hunc habens modum: «Adulter est, inquit, in suam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis, in sua nimius. Sapiens vir iudicio debet amare conjugem, non affectu: regit impetus voluntatis, nec præceps fertur in coitum. Nichil est foedius quam uxorem, amare quasi adulterant. Certe qui dicunt se causa reipublicæ, et generis humani uxoribus jungi, et liberos tollere, impienter saltem pecudes. Et postquam uxorem amantes intumescunt, non perdant filios, nec amatores se uxoribus exhibeant, sed maritos.

Liquido igitur scietur, quoniam sicut clarissimorum doctorum diota sançant, et antiqui conjugati Patres in exemplum sunt, prorsus a coitu uxorum prægnantium sit abstinendum. At si quispiam contendere voluerit, se aut nolle, aut non posse, aut certe non debere huiusmodi coitu abstinere, non poterit quod culpa non careat concubitus cum uxore, quando non proles, sed causa exercetur libidinis.

De incestis.

Quæ omnis illicitus concubitus incestus sit, multo in hæc genera concubitus, cum propinquis Deoque dicatis demeritis, habetur incestus: qui enim vel cum virginibus Deo astrictis, vel sanguine propinquis miscetur incesti, id est, incesti iudicantur. Tandem vero, ut Christiana religio, et auctoritas sanctæ Ecclesiæ sancit, conjugia, inter propinquos vitanda sunt, quando necessitudinum nomina perseverant. Quoniam nunquam Christianis convenit, ut duæ aut tres necessitudines, at beatus ait Augustinus, in homine uno fiant. Auctoritate quippe sanctæ Dei Ecclesiæ, quam apostolis sibi traditam creditur observare, chi refutari fas non est, et mundanæ legis censura nec non et ipsius naturæ honestissimo ordine perdocetur, propinquitatis conjugia usque in septimum gradum differenda, et tunc, (ut idem beatus Augustinus in libro de Civitate Dei dicit) ne ipsa propinquitatis longius abeat, et esse desinat, hæc matrimonii vinculo rursus colligari, et quodammodo fugientem revocari.

Isidorus itaque de consanguinitate sic loquitur: «In comment. Ezech., cap. xviii, vers. 6. Ex. Kisti Pythagorici sent., in Biblioth. Patrum, 322.

Liquido igitur. Horum verborum loco sequentia leguntur in codice Clarom. quæ magis placent: Perpendant igitur conjugati, quod, juxta dignitatis humanæ rationem, tantorumque clarissimorum Patrum saluberrimam instructionem, a coitu prægnantium uxorem usquequaque eis, aperiens abstinere, Et quod cum super huiusmodi concubitu admonen-

«Cujus series septem gradibus dirigitur, hæc modo: filius et filia, nepos et neptis, pronepos, et proneptis, abnepos et abneptis, adnepos, et adneptis, trinepos et trinepotis, trinepotis filius, et trinepotis filia. Hæc consanguinitas dem paulatim, propagulum ordinibus dirimens, usque ad ultimum gradum sese subtraherit, et propinquitas esse desinat, eam rursus lex matrimonii repetit, et quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum gradum generis consanguinitas constituta est, ut propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Item papa Gregorius Junior in decretalibus suis, inter cætera eos qui de propria cognatione uxores ducunt, apostolice anathemate percussit, dicens: «Si quis fratris uxorem dixerit in conjugio anathema sit, et responderunt omnes iten, Anathema sit. Si quis nuptam dixerit in conjugio, anathema sit: et responderunt omnes, Anathema sit. Si quis rovercam aut uxorem suam duxerit in conjugio, anathema sit: et responderunt omnes iten, Anathema sit. Si quis consobrinam dixerit in conjugio, anathema sit, et responderunt ter omnes, Anathema sit. Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit: et responderunt ter omnes, Anathema sit. At si quis obijcere voluerit aliter beatum papam Gregorium de gradibus propinquitatis Augustino Anglorum episcopo scripisse, noverit item non ut auctoritati Ecclesiæ contraierit, sed potius ut eidem rudi populo consuleret, id fecisse.

Quia ergo Christianis incesta conjugia omnino sint vitanda, aperte demonstratur. Ut quid igitur appetitur tale conjugium, ubi et culpa innuitur, et mundanæ dignitatis nobilitas infamæ denotatur? Denotatur dico, quia qui tali conjugio miscetur, denobilitatur, et filii qui ex tali conjugio nascuntur, in hereditatem secundum humanæ legis censuram non admittuntur. Porro inde necesse est, ut unusquisque fidelis huiusmodi incesta conjugia caveat; ne id quod licite, et inculpabiliter potest cum aliis, id illicite, et culpabiliter gerendo cum propinquis, et peccati lapsum incurrat, et apostolice anathemate percellatur.

CAPUT IX.

Contra imprudens qui dicunt, cum genitalia a sapientissima creatore Domino sint creata, cur mutuos patiat ardor, et non potius pro uniuscujusque libidinis libido exerceatur.

Non desunt suæ libidini vacare volentes, qui dicant: Genitalia membra idem a summo vobis Deo in utroque sexu creata sunt, ut pariter commisceantur, non ad cachinnationem ora dissolvere, sed magis ad correctionem, et ad contritionem et penitentiam cordis se debent convertere.

De Civitate Dei lib. xv, cap. 16.
• Item papa, etc. Sic codex Clarom. In priori editione: Beatus quoque papa Gregor. in, quasi hæc Magni Greg. essent.
• Greg. II Concil. Rom. 1, cap. 1 et seq.
• Lib. xii, epist. 31, resp. 7.

CAPUT X.

Quid ergo delinquimus, si pro libitu nostro
 concubimus exerceamus? Quod qui dicunt, perpendant
 necesse est, quod non solum genitalia, verum etiam
 et cetera corporis membra idem Deus creaverit, ut
 his libitu non illicita agantur. Membris igitur suis
 quodammodo ordinabiliter, et sua lege utitur, pro-
 cal. *Ab his bonis benequitur, et si ea in illicitis, et*
extrabonarios usos, converterit, bona quibus bene
uti debet, in sui perniciem vertit. Scribit itaque
beatus Hieronymus contra obiecta Ioviniani (Lib. 1)
dicentis: Cui, inquit, creata sunt genitalia, et sic a
conditore sapientissimè creati, sumus, ut mutuum
vestri patiamur ardorem, et gemitibus in naturalem
copulam? Ita periclitamur, respicientis, verecundia,
et quasi inter duos scopulos, et quasi in necessitate
et pudicitia, et pudicitiam, hinc, atque inde, vel
pudoris, vel causæ naufragium, sustinemus. Poteram
quidem dicere, quomodo, posterior pars corporis et
mitatis, per quam alibi, si coram egeritur, relegatus
est ab oculis, et quasi post tergum positus, ita et
hic qui sub ventre est, ad digerendos humores, po-
stus, quibus vasa corporis irrigantur. De concu-
bitis est: Compellam aliquid loqui, et insipiens feri-
redves me ut loqui audeam cogessit. Dominus no-
ten atque Salvator, cum in forma Dei esset, for-
mam servi dignatus est accipere; factus obediens
iusque ad mortem, et mortem crucis (Phil. 2); quid
necesse erat, ut cum his membris nasceretur, quibus
capitis non erat, certe ut sexum ostenderet
etiam circumcisus est? Cur Joannem apostolum et
baptistam, sua dilectio, quos viros nasci
fecerat? Qui in Christum credimus, Christi scetemur
etiam. Si si reveramus eum secundum carnem;
sed iam nunc non novimus eum. Item idem in ex-
positione libri Ecclesiastæ (Cap. xii. v. 11). Uni-
versa enim bona fecit Dominus in tempore suo:
bonum est vigilare atque dormire; nec tamen sem-
per vigilare atque dormire bonum est; quia vicissim
juxta dispositionem Dei, bonum est unumquodque,
et unumquodque, ut quibus, non ut quidam aestimant, ad luxuriam
et ad delicias instar animalium provocantur. Ait et
Psalmographus: Nolite fieri sicut equus et mulus,
quibus non est intellectus. Item: Homo cum in honore
esset, non intellexit; comparatus est jumentis insi-
mentibus, et similitis factus est illis (Psal. cxviii). Et
in libro quoque Tobitæ: Hæc namque, in-
quit, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a sua
impiente, excludant, et sua libidini ita vacent sicut equus
et mulus, habet potestatem demon super eos (Tob. vi,
16). His enim testimoniis tante impudenti asserto-
res convicti, intelligant, quod membris genitalibus a
Deo non creatis, non liceat ad immensusque libi-
tum, sed ad ea pro quibus a Deo ordinabiliter instituta
sunt, secundum ejus voluntatem, tempora, et ordina-

Quo tempore mentis omnino ab luxurialibus absti-
 nendum. Cum dignitas humanæ conditionis post primi pa-
 rentis lapsum propter Christi gratiam maruerit, ut
 per munditiam honorum operum ad societatem, ra-
 teat pervenire supernorum civium, cavendum, in-
 moperere conjugatis est; ne quibuslibet immundis
 mancipando, eorum consortio se quodammodo, indi-
 gnos faciant, quoniam sicut ad eorum societatem
 per munditiam pervenitur, ita ab ea per immunditiam
 receditur. Sunt enim plerique, qui ut ait bea-
 tus Hieronymus, putant omni tempore subjectam sibi
 debere esse conjugii voluptatem; et non discernunt
 certa concubitus tempora, quando oportet, quan-
 doque ab uxoribus sit abstinendum; et ideo dicitur
 pregnantibus non parcunt, ita etiam ab his, quæ
 menstrua patiuntur, minime se abstinere. Sicut enim
 qui id nec sciunt, et sunt qui solent agere, quod
 quantum sit obnoxie Domino præcipiente cavendum,
 subter oracula divina collecta declinant. *Proxi 92*
 Ezechiel propheta, cum bona viri justissimi enu-
 meraret, sexto loco ita ait: *Ad mulierem men-*
struatam non accesserit (Ezech. xviii, 6). Quæ locum
ita beatus Hieronymus exponit: Quos singulos,
inquit, menses gravia atque turpenta in herbam cor-
pore, immundi sanguinis effusione relaxantur. Quo
tempore si vir coierit cum muliere, et optime con-
cepti fetus virum seminis trahere; ita ut leprosi et
elephantiosi ex hac conceptione nascantur, et foeda
in utroque sexu corpora parvitate vel enormitate
membrorum sanies corrupta degenerare præcipitur
ergo viri ut non solent in alienis moribus, sed in
suis quoque, quibus videtur lege conjugii. Scri-
*ptura præcipit: *Christe de multiplicandis, et deplete**
telam (Gen. v, 8), certe concubitus non in tem-
pore, quando coeundum, quin etiam ab arboribus sit
abstinendum. Quod quidem et apostolus in eccle-
*siastes sonant: *Tempus inquit, inquit, complexibus, optem-**
pus longe fieri a complexibus (Eccl. x, 17). Cor. xviii, 11,
3). Caveat ergo et uxore: contenti illa desiderio
 coeundi celestem virum; et maritalis ne ratione faciat
 uxori, putans omni tempore subjectam sibi debere
 esse conjugii voluptatem. Unde et Paulus: *Idem no-*
 verit, inquit, utriusque vasa suam possessione, in san-
 ctificatione et justitia. (1 Thess. iv, 4). Augustinus in
 libro sermionum ad populum: *Quibuscunque, in-*
 quit, dies Dominicus venerit, aut festivitas, nullus
 uxorem suam cognoscat. Quosque sanguinis fluxum
 patitur mulieres, similiter observandum est; quia
 qui tunc concepti fuerint, aut demoniaci, aut curvi,
 aut epilectici erant. Et ab animalia ista. Intellectu
 non se conjungunt, nisi certo et legitimo tempore,
 quanto magis homines, qui ad imaginem et similitu-
 dinem Dei creati sunt, debent se observare.
 Scribitur etiam in Levitico: *Mulier que redeunte*
menstruata fuerit, non accubabit cum ea, et separa-
bitur, et illicita erit. De Tempore serm. 3, post medium.

In commentis in Ezech. ad eumdem versum.
 Celestem virum. Supra monuimus legi oportere

Vir. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperam, sicut in quo dormierit, vel sederit in diebus separationis suae, polluetur. Qui tetigerit, lectum ejus lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperam. Omne vas super quod illa sederit, quisquis tetigerit, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua pollutus erit usque ad vesperam. Si coierit vir cum ea tempore menstruali, immundus erit septem diebus; et omne stratum in quo dormierit, polluetur. Mulier quae patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quae post menstruum sanguinem fluere non cessat, quando huic subjacet passio, immunda erit quasi in tempore menstruo; omne stratum in quo dormierit, et vas in quo sederit, pollutum erit. Quicumque tetigerit eam, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperam. Docetibus ergo filios Israel ut caveant immunditiam, et non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos. Item ibi: Ad mulierem quae menstrua patitur, non accedes; nec revelabis secretum ejus. Item ibi: Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsa peribit quia aperuit fontem sanguinis sui, interficientur umbra de medio populi sui (Lev. xv. 19).

Cum enim Apostolus dicat: Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (Rom. xv. 4): et lex spiritalis sit, et spiritaliter intelligi debeat, in hoc loco sicut praemissa sanctorum Patrum documenta declarant, et superficies litterae demonstrat, salvo spiritali intellectu, viris omnino ab uxoribus menstruum patientibus est abstinendum.

CAPUT XI.

Post quot dies a partu mulier ecclesiam ingredi, et post quantum temporis in carnis copulatione cum viro suo conjungi; et quod vir conjugii sui permissus, non nisi primo aqua totam ecclesiam debeat intrare.

Quaquam populus fidelis ab oneribus legis, quibus adhuc propter incredulitatem suam Judaicus deprimitur populus, per gratiam Christi sit immunis; quoniam spiritalis est, et spiritaliter legem intelligit et didicital, sunt tamen quaedam quae mos Christianus salvo mystico intellectu, ob honestatem munditiamque corporis, juxta legem hactenus servat. Sicut est de mulieribus parturientibus ab ingressu templi se cohibentibus, similiter et de his quae menstruum fluxumque sanguinis patiuntur, apud plerasque:

^a Post quot dies. Titulum hunc e codice Clarom. repositum loco ejus quem Acherius ediderat, supra monimus in Indice capitum.
^b Quod praemissum est. Ita edidi, cum in prioribus editionibus legeretur quod permissum est.
 Lib. xii, epist. 12; et Beda Hist. Angl. lib. 1, cap. 27.
^c Debeat abstinere. In codice Clarom. hoc loco describitur continenter quod sequitur in Gregorii epistola ad haec verba, Prava autem.
^d Hic contra illos. Hae et pluribus verbis, et melius descripta habentur in coll. Cl. Si qui forte incontinentes existant, quia ante ablaetationem illius qui gignitur, ad concubitum uxoris accedere, et post

provincias propter immunditiam carnis ab aedibus semihilominus basilicae arceantibus. Et sic et in beatus papa Gregorius docet, spiritaliter sine infirmitate non est tamen incedens, nec inhoneſtati, nec spiritali intellectui contrarium, sicut juxta priscorum Christianorum usum ad litteram, propter id quod praemissum est, observentur.

Scribit ergo idem papa Gregorius consentienti Augustino Anglorum episcopo: Cum enim fuerit mulier, post quot dies ecclesiam intrare debeat, Testamenti Veteris praedictione distincti, ut pro masculo diebus triginta tribus, pro femina autem diebus sexaginta sex, debeat abstinere. Et paulo post: Prava autem, inquit, in conjugatorum moribus consuetudo obrepit, ut contemnant eos lactare quos gignant, alioque mulieribus ad nutriendum tradant: quod videlicet et sola causa incontinentiae videtur inventum; quia dum continere se nolunt, despiciunt lactare quos gignant. (Ibid., paulo post.) Vir autem cum propria conjugio dormiens, nisi lotus aqua intrare ecclesiam non debet; sed neque lotus intrare statim debet: lex autem veteri populo praecipit, ut mistus vir molliet, et lavari aqua debeat, et ante solis occasum ecclesiam non intrare. Quod tamen intelligi spiritaliter potest; quia mulieri vir miscetur, quando illicita concupiscentiae animus in cogitatione per delectationem conjungitur: quia nisi prius ignis concupiscentiae a mente deferreat, magna se congregationi fratrum estimare non debet, qui se gravari per inquisitionem pravae voluptatis videt. Quamvis de hac re diversa hominum nationes diversa sentiant, atque alia custodire videantur: Romanorum tamen semper antiquioribus usus fuit, post admissionem propriae conjugis, et lavacri purificationem quaerere, et ab ingressu ecclesiae paulatim reverenterque abstinere. Hic contra illos agit, qui a conjugum uxorum surgentes, irreverenter ecclesiam ingressi, non solum ad sacrosanctum altare sed et creta accedunt, verum etiam corpus et sanguinem Domini indifferenter accipiunt, intelligant ergo, quod ecclesiam Christi ingressi, corpus et sanguinem ejus non nisi mundo corpore, puroque corde percipere debeant.

CAPUT XII.

Quod nisi causa fornicationis, ut Dominus ait, non sit uxor dimittenda, sed potius sustinenda.

Varias ob causas quidam suas diribere solent uxores. Quatuor quippe sunt, quibus feminae viri admissionem propriae conjugis ante lavacri purificationem irreverenter ecclesiam intrare posse et debere contendunt, sollicite perpendant quantum hujusmodi incontinentiam orapula divina, et tanti egregii doctoris documenta inhiibeant. Sunt igitur nonnulli, quod emendatione dignum est, qui a conjugum uxorum surgentes, postposita lavacri purificatione, irreverenter ecclesiam ingrediuntur, et non solum ad sacrosanctum altare accedunt indiscrete, verum etiam corpus et sanguinem Domini indifferenter accipiunt. Quapropter intelligant necesse est, quod in ecclesiam Christi reverenter oporteat ingredi, ejusque corpus et sanguis non nisi mundo corpore puroque corde salubriter debeat percipi.

appetibiles sunt, genus, prudentia, divites, et pulchritudo. Sunt namque nonnulli qui, dum libere condisipiunt, sortitos se putant esse uxores, si aliqua occasione postea servituti subactae fuerint, illico eas a iure conjugii sciunt: et hoc lege mundi faciunt, non lege Christi. Sunt etiam alii qui dum prudentes, et formosas, et divites sortiuntur in conjugium, si postea aut mente capte, aut aliqua alia incommoditate corporis correptae, aut earum patrimonio prodiga effusione consumpto in paupertatem fuerint redactae, impudenter eas dimittunt, prudentibus, et pulchrioribus ac dioribus delectantes. Quod ne fiat Domini sententia prohibetur, dicens in Evangelio, quod qui uxorem suam, excepta causa fornicationis, dimiserit, machetur: et qui dimissam duxerit, simili modo machetur (Matth. xix). Sunt enim plerique laicorum, qui huius sententiae, imo legi Christi resultantes, libitum carni suae sibi legem facere non verentur. Quod quantum nefas sit, et a religione Christiana remotum, ea quae sequuntur indicant.

Scribitur enim in Genesi: Quamobrem relinquet homo patrem suam, et matrem suam, et adheret uxori suae: et erunt duo in carne una. (Gen. 2: 24). Et in Evangelio: Quod Deus conjunxit, homo non separat. (Matth. xix, 6). Et Apostolus: His usque inquit, qui matrimonio iuncti sunt, praecipit non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere in nuptiis, aut viro suo reconciliari: et vir uxorem non dimittat. (I Cor. vii, 10). Et paulo post: Unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet: sicut in omnibus Ecclesiis doceo. Circumcisae aliquis vocatus est: non inducat praeputium: In praeputio aliquis vocatus est: non circumcietur. Circumcisio nihil est, et praeputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei. Unusquisque enim in sua vocatione vocatus est, in ea permanent. (Ibid., 17).

Augustinus in libro de sermone Domini in monte (Lib. iii, cap. 14): Dicitur est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam, et alii libellum repudii (Matth. v, 31). Haec iustitia minor est Phariseorum, cui non est contrarium quod dicit Dominus: Ego autem dico vobis, quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, machetur: et qui solutam a viro duxerit, machetur. (Ibid., xix, 7). Non enim qui praecipit dari libellum repudii, hoc praecipit, ut uxor dimittatur, sed qui dimiserit, inquit, det illi libellum repudii: ut incantiam temerariam proleptis uxorem, libelli cogitatio temperaret. Qui ergo dimittendi moram quaesivit, significavit quantum potuit ducit hominibus, se non esse dissiduum. Et ideo ipse Dominus alio loco interrogatus, ita respondit: Haec Moyses propter duritiam cordis vestri fecit. (Ibid.). Quantumvis enim durus esset qui vellet dimittere uxorem, cum cogitaret libello repudii dato jam sine periculo eam posse alteri nubere, facile placaretur. Dominus ergo ad illud confirmandum, ut non facile uxori dimittatur, solam causam fornicationis exceptit: ceteras vero universas molestias, si quae existerint, jubet pro fide conjugali, et pro castitate for-

nicationis, et mactatum debet etiam uxorem, qui eam dimisit, quae soluta est a viro. Et paulo post (Ibid., 10): Nihil enim magis quam fornicationis causa dimittere uxorem, nisi et ipse convineatur fornicari. Occurrit enim illud: In quo enim alterum iudicet, seipsum condemnat; eadem enim agit qui iudicat. (Rom. xii, 1). Quapropter quisquis fornicationis causa vult abdicere uxorem, prior debet esse a fornicatione purgatus; quod similiter etiam de femina dicitur.

Hieronymus in commentariis Matthaei evangelistae (In cap. xix, v. 1): Interrogatus Dominus dixit: Non legis quid qui fecit, ab initio masculum et feminam fecit? Hoc in exordio Genesios scriptum est. Dicendo autem masculum et feminam, ostendit secunda vitanda conjugia. Non enim ait masculum et feminam fecit, quod ex priorum repudio quaerebatur; sed masculum et feminam, ut unus conjugis consortio neceberetur. Propter hoc dimittet homo patrem suum et matrem, et adheret uxori suae (Matth. xix, 5). Similiter ait: Et adheret uxori suae, non uxoriibus. Et erunt duo in carne una. Praemium nuptiarum est e duabus unam carnem fieri. Castitas juncta spiritui, unus elicitur spiritus. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat. Deus conjunxit unam faciendo carnem viri et feminae, hanc homo non potest separare, nisi forsitan Deus solus. Homo separat, quando propter desiderium secundae uxoris primam dimittit. Deus separat, qui et conjunxit, quando ex consensu propter servitatem Dei, et quod tempus in arcto sit, sic habemus uxores quasi non habentes. Dicunt illi, Quid ergo mandavit Moyses dari libellum repudii, et dimittere (Ibid., 7)? Aperit calumniam quam paraverant. Et certe Dominus non propriam sententiam protulerat, sed veteris historiae, et mandatorum fuerat recordatus Dei: Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras ab initio autem non fuit sic (Ibid., 8). Quod dicitur modum esse. Nunquid potest Dominus sibi esse contrarius, et aliud ante iusserit, et sententiam suam novo frangat imperio? Non ita sentiendum est: sed Moyses cum videret propter desiderium secundarum conjugum, quae vel ditiores vel iuniores, vel pulchiores essent, alibi indulgere primas uxores, aut interibi, aut malam vitam ducere: male intercedere discordiam, quam odia et homicidia perseverare. Et paulo post: Dicunt ei discipuli: Si ita est, cur homo cum uxore non expedit nubere. Grave pondus est uxorum, si, excepta causa fornicationis, eas non licet dimittere. Quid enim si temulenta fuerit, si invidiosa, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si vaga, si iurgatrix, et maledica, istiusmodi tenenda erit? velimus nolimus, sustinenda est.

Ex evidentissimis iudiciis comprobatum est uxores, nisi causa fornicationis interveniente, penitus dimitti nec posse, nec debere. Sicut enim viri nulla adversitate fracti, nulla adversitate corporis corru-

pti, ad uxores suis se patiuntur dimitti, aut negligi; ita nihilominus propter quasdam adversitates et calamitates, nisi, ut præmissum est, causa fornicationis, viri uxores suas dimittere, aut negligere sine periculo animæ suæ non possunt. Et sicut pudicis et honestis feminis moris est, virorum suorum infirmantium, et longa ægritudine tabescentium leclitibus jugiter assidere, eisque famulari, et pro viribus optulari, et in nullo a conjugalis thori fide deficere; ita prorsus decet, et Christianæ professioni congruit, ut viri eandem vicem uxoris suis rependant.

CAPUT XIII.

Quod hi qui causa fornicationis, dimissis uxoris suis, alias ducunt, Domini sententia adulteri esse involantur.

Quod qui uxorem suam, excepta causa fornicationis, dimiserit, et aliam duxerit, mœchus sit: et qui dimissam duxerit, simili modo mœchus sit, et superius ex Domini sententia declaratum, et in hoc capitulo non ex superfluo est replicandum. Apostolus quoque ait: *Quod si discesserit mulier, manens in nuptiam, qui viro suo reconciliari.* (I Cor. vii). Hieronymus etiam in Commentariis Matthæi evangelistæ (Cap. 19): « Quia poterat, inquit, accedere ut aliquis calumpniam faceret innocenti, et ab secundam copulam nuptiarum veteri crimine impingeret, si priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit, tale est: Si non propter libidinem, sed propter injuriam dimittis uxorem, quare expertus infelices priores nuptias, novarum te immittis periculo? Nec non quia poterat evenire, ut juxta eandem legem prior, quæ quæ marito daret repudium: eadem cautela præcipitur, ne secundum accipiat virum. Et quia meretrix, et quæ semel fuerat adulterata, opprobrium non timebat, secundo præcipitur viro, quod si talem duxerit, sub adulterii crimine sit. » Augustinus in libro ad Valerium contra Pelagium: « Hoc anim custoditur in Christo et in Ecclesia, ut vivens cum vivente in æternum nullo divortio separetur: cujus sacramenti tanta observatio est in civitate Dei nostri in monte sancto ejus, hoc est in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus conjugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, ut cum filiorum præcreandum causa vel nubant semper, vel ducantur uxores, nec sterilem conjugem fas sit relinquere, ut alia secunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege hujus sæculi, ubi interveniente repudio sine crimine conceditur cum aliis alia copulare connubia: quod etiam secundum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israëlitis permisisse testatur: sed lege Evangelii reus est adulterii; sicut etiam ipsa, si alteri nupserit, et usque adeo manent inter viventes semel inita nuptiarum, ut potius sint inter se conjuges, qui ab alterutro separati sunt, quam cum his, quibus aliis adhaeserunt. Cum aliis quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum conjuges perman-

a De Nupt. et Concup., cap. 10.

nerent. Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium potest cum quo prius adulterium fuit. Ita manet inter viventes quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum adultero copulatio possit auferre. Item idem de Sermone Domini in monte (Lib. 1, cap. 14): Mœchum dicit virum, qui eam duxerit, quæ soluta est a viro. Cui rei Apostolus terminum ostendit, quia tandiu dicit observandum, quandiu vir ejus vivit: illo autem mortuo, dat nubendi licentiam.

Hoc igitur tantum nefas contra præceptum Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, de dimittendis uxoris, et aliis ducendis, ideo inolevisse dubium non est; quoniam nefandi tanti criminis operatores severissima canonica censura, ut oportet, non percelluntur. De qua re ita Innocentius papa in decretalibus b scribit: « De his etiam, inquit, requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio aliis se matrimonio copularunt; quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel vivente uxore, quamvis dissociatam videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri; in tantum ut etiam hæ personæ, quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundum illud quod legitur in Evangelio: *Et qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, mœchatur; similiter qui dimissam duxerit, mœchatur.* (Matth. v, 32). Et ideo omnes a communionem fidelium abstinendos.

CAPUT XIV

Ut parentes liberos suos diligenter in timore Dei erudiant, docentes eos qualiter caste vivere, Deumque colere, et parentibus honorem debeant impendere. Et quæ periculum eis imminet, qui id facere negligunt.

Sunt multi qui liberos suos plus spiritu, quam carne, et sunt qui plus carne quam spiritu diligunt. Sunt item alii qui plus eos legem cæli quam mundi, et sunt e contrario qui plus leges mundi quam cæli, discere suadent. Sunt etiam qui plus cœlestibus quam terrenis, et sunt e contrario qui plus terrenis quam cœlestibus, eos imbare doceant. Audiant igitur, qui carnaliter filios suos diligunt, et legibus mundi potius quam cœlestibus eos instruere satagunt, quid Dominus in Deuteronomia dicat: *Et erunt, inquit, verba mea hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo; et docebit ea filios tuos, et meditaberis ea sedens in domo tua.* (Deut. vi, 6). Item post pauca: *Quia hæc verba mea in cordibus, et in animis vestris, et suspendite ea pro signo in manibus, et inter vestros oculos collocata. Docete filios vestros, et illa meditentur.* Imitentur ergo beatum Job, cujus studium circa filios erudiendos tale existit, ut non solum eos exterius perfectos opere et sermone efficeret; verum eorum etiam corda sacrificii oblatione mœdaret. Scribit enim beatus Gregorius in Moralibus (Lib. 1, cap. 4): *Et cum in orbem transissent dies convivi, mittabat Job, et sanctificabat illos, surgensque diluculo, offe-*

b Innocent. I, epist. 3, cap. 6

rebat holocausta per singulos. Cum dicitur mittebat, et sacrificabat illos, aperte monstratur quid districe erga filios præsens ageret, quibus absens sollicitudine non deesset. Item idem post pauca: « Sed quia beati Job filii tanta fuerant disciplina bonæ accincti institutionis, ut neque per facta in conviviis, neque per verba delinquerent, aperte monstratur tum subditur: *Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis* (Job. 1, 5). Perfectos quippe in opere esse et sermone docuerat; pro quibus de sola pariter cogitatione mittebat. Et post pauca (Ibid., cap. 5): « Sed in hac re solenter intractandum est, quanta pater potuit severitate filiorum opera corrigere, et quanta sollicitudine studuit corda mundare.

Attendant etiam et David Instruentem Salomonem filium suum. De quo ita in primo libro Malachie legitur: *Ego ingredior viam universæ terre. Confortare et esto vir fortis, et observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, et custodias caeremonias ejus, et judicia ejus, et præcepta et testimonia* (III Reg. ii, 2): sicut scriptum est in lege Moysi, et in libro Paralipomenon: *Tu autem, Salomon fili mi, scito Deum patris tui, et servi ei corde perfecto, et animo voluntario. Omnia enim corda scrutatur, et universas mentium cogitationes intelligit. Si quaesieris eum, invenies: si autem derelliqueris ipsum, proficiet te in æternum* (I Paral. xxviii, 9).

Attendant et Tobiam; de quo ita legitur, quod cum factus esset vir, accepit uxorem Annam ex tribu sua; et genuit ex ea filium, nomenque suum imponens ei. *Quem ab infantia qua timere Deum docuit, et abstinere ab omni peccato* (Tob. i, 9). Item idem post pauca filium suum Tobiam alloquens ait: *Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in corde tuo quasi fundamentum construe. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli, et honorem habebis matris tue omnibus diebus vite ejus. Memor enim esse debes que et quanta pericula passa sit propter te in utero suo. Cum autem ipse complerentur tempus vite sue, sepelies eam circum me. Omnibus autem diebus vite sue habebit Deum in mente: et bene ne aliquando peccato consentias, et præteritis præcepta Dei nostri. Ex substantia sua fac elemosynam, et non avertire faciem tuam ab ullo paupere. Ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini. Quomodo porceris, ita esto misericors: si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum fuerit, etiam exiguum libenter impertire stude. Præmium enim tibi bonum thesaurizas in die necessitatis: quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patitur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus qui faciunt eam. Attende tibi, fili, ab omni fornicatione, et prius uxorem tuam nunquam patiaris crimine scire. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas, in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mercedem apud te omnino non maneat.*

Quod ab alio odis fieri tibi, vide ne aliquando tu alteri facias. Panem tuum cum esurientibus et egenis comede, et de vestimentis tuis nudos tege. Panem tuum et vinum tuum super sepulturam iusti constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus. Consilium semper a sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant. Item idem: *Audite ergo, filii mei, patrem vestrum; servite Domina in veritate, et inquirete ut faciatis quæ sunt placita ejus. Et filii vestri mandate ut faciant justitias et elemosynas, ut sint memores Dei, et benedicant eum in omni tempore in veritate, et in tota virtute sua* (Ibid. xiv, 10).

Legitur et in Proverbis: *Erudivi filium tuum, ne desperes: ad interfectionem autem ejus ne veniam enim tuam* (Prov. xix, 18). *Ne subtrahas a puero disciplinam; et si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percussies eum, et unguentum ejus de inferno liberabis* (Prov. xxiii, 13, 14). *Erudivi filium tuum, et refrigerabit te, et habet delicias anime tue* (Ibid. xxix, 17). *Qui parcat virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit* (Ibid. xiii, 24). *Jesus filius Sirach: Filii, inquit, tibi sunt, eradi filios, et turba illos a pueritia illorum. Filii tibi sunt, serva corpus illorum, et non ostendas hylarem faciem tuam ad illas* (Eccli. vii, 25, 26). *Apostolus quoque ait: Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in doctrina et correctione Domini* (Ephes. vi, 4). *Item idem: Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant* (Coloss. iii, 21). *Hieronymus ad Letaniam* (Epist. 7): « Si perfecta ætas et sui juris impotatur parentibus, quanto magis lactans et fragilis, et quæ juxta sententiam Domini ignorat dexteram et sinistram (Joan. vii), id est boni et mali nescit differentiam? Si sollicita provides, ne filia percutiatur a vipera, cur non eadem cura provideas ne feriatur a malleo universæ terræ; ne bibat de aureo calice Babylonis (Jer. l, 51); ne egredietur cum Dina, et velit videre filias regionis alienæ (Gen. xxxiv); ne ludat pedibus; ne trahat tunicas? Venena non dantur nisi melle circumlita. Et vitia non decipiunt nisi sub specie umbræque virtutum. Et infra: Qui autem parvulus est, et sapit ut parvulus, donec ad annos sapientiæ veniat, et Pythagoræ Y littera eum perducatur ad bivium, tam bona ejus quam mala parentibus imputantur: nisi forte existimes Christianorum filios, si baptisma non receperint, ipsos tantum reos esse peccati; et non etiam scelus referri ad eos qui dare noluertint, maxime eo tempore quo contradicere non poterant, quæ accepturi erant: sicut e regione salus infantum, majorum lucrum est. »

Ambrosius in libro de Joseph (Cap. 2): « Instruuntur igitur qualis esse debeat affectus parentum, filiorumque gratia; sed frequenter amor ipse patrius nisi moderationem teneat, nocet liberis, si aut nimia indulgentia delictum resolvat, aut prælatio unius

interior ab affectione gratitudo arectat. Plus acquiritur filio, cui fratrum acquiritur amor. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hereditas filiorum. Jungat filios æquales gratia, quos junxit equalis natura. Insuper pietas necesse pecuniam, in quo pietatis dispendium est. Quid miraris, si propter fundum aut domum oriuntur inter fratres jurgia, quando propter univiam inter Jacob sancti filios exarsit invidia? Quid ergo? reprehendendus est Jacob, qui præfererat unum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant quos plus credant mereri, nec filijs rescare studium debemus, plus placendi. Denique et Jacob plus illum amabat in quo majora virtutum insignia prævidebat.

Quidam autem sunt qui filios suos blandis tantum hortantur sermonibus, et non deterrentur exemplo Heli sacerdotis, qui filios suos verbis tantum coercuit, et severissima districtione ferire detrectavit (1. Reg. ii). Porro sunt plerique parentes, qui filios suos dum lubricæ ætatis existunt, verberibus ad bene agendum corrigere negligunt: qui cum ad intelligibilem ætatem pervenerint, et malis operibus deservire cœperint, non facile a malo cohiberi parentum castigatione possunt: quorum peccata parentibus, qui eos in tenera ætate castigare noluerunt, imputari dubium non est.

CAPUT XV.

Quod filii debitum honorem parentibus impendere debeant.

[Sicut sunt qui parentibus honorem digne reverenterque impendunt, ita sunt e contrario qui id facere negligunt: non animadvertentes, aut certe animadvertere nolentes, quod qui parentes dehonorent Deo, qui omnium creator verusque pater est, injuriam faciant, et quod Dominus injurias parentum nisi digna poenitentia subsequuta fuerit, minime impune remanere patitur. Quanta igitur sit damnationis, quantumque ab humana dignitate remotum parentes venerabiliter non agnoscere, quantæque sit remunerationis eis debitum honorem obedienter impendere, subter testimonia breviter collecta demonstrans.]

Ait Deus in lege: *Honora patrem tuum et matrem* (nam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi (Exod. xx, 12). Item ibi: *Qui maledixerit patri et matri, morte moriatur* (Ibid. xxi, 17). Salomon: *Deulya, inquit, qui subvertat patrem, et despiciat partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant illum filii aquilæ* (Prov. xxx, 17). Item: *Stultus irridet disciplinam patris sui, qui autem custodit increpationes, astutior fiet* (Ibid. xv, 5). Item: *Filius sapiens laticificat patrem, et stultus despiciat matrem suam* (Ibid. ii, 20). Item: *Qui affigit patrem et fugit matrem, ignominiosus est et infelix*. Item: *Qui maledixerit patri suo et matri, extinguetur lucerna ejus in me-*

diis tenebris. Et Apostolus: *Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim est justum, et honorem patrem tuum, et matrem tuam* (quod est mandatum primum in promissione), *ut bene sit tibi, et longævus sis super terram* (Ephas. vi, 1). Et Tobias filium suum instruens ait: *Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: et honorem habebis matris tuæ omnibus diebus vitæ ejus. Memor enim esse debes quam et quanta pericula passa sit propter te in utero matris. Cum autem et ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelies eam circa me* (Tob. ix, 3).

Augustinus in decem præceptarum expositionibus ita scribit: *Quartum præceptum est: Honora patrem tuum, et matrem tuam*. Huic contraria in quinta Ægyptiorum plaga cynomia est. Quid est cynomia? Musca canina, græcum vocabulum est. Caninum est parentes non agnoscere. Nihil tam caninum quam cum illi qui genuerunt, non agnoscuntur. Merito ergo et catuli capum cæci nascuntur. Hieronymus a in Epistola ad Furiam (Epist. 10): *Bonum est quidem post Deum amari parentes a filiis; sed si necessitas venerit, ut amor parentum et filiorum Dei amore comparetur, et non possit utrumque servari, tunc odium in propinquis, pietas in Deo est. Honora patrem tuum* (Exod. xx): *sed si te a vero patre non separat, Tandiu scite sanguinis copulam, quando ille suum noverit creatorem*. Ambrosius in libro cuius titulus est *De Joseph*: *Primum omnium quantum discimus parentibus deferre reverentiam, cum legimus, quoniam qui benedicebatur a patre, benedictus erat; et qui maledicebatur, maledictus erat? Ideo hæc parentibus gratiam donavit Deus, ut filiorum pietas provocaretur. Prærogativa parentum, disciplina est filiorum. Honora ergo patrem, ut benedicat te; honoret patrem pius propter gratiam, ingratus propter timorem. Etsi pauper est pater, et non habet divitiarum copias, quas relinquit filijs, habet tamen ultimæ benedictionis hereditatem, quas sanctificationis opes successoribus largiatur. Et merito plus est beatum quam divitem fieri. Sicut nempe perversæ voluntatis filii, qui honorem parentibus impendendum male intelligentes, cum in eo solo constare dissimulant, quod parentes recognoscunt, eisque se corpore non animo humiliant; et ea quibus indigent, eis administrare refugiunt. Animadvertant ergo, quod honor in Scripturis, ut beatus Hieronymus ait, non tantum in salutationum officijs deferendis, quantum in elemosynis, ac munerum oblatione sentitur. Et idem post pauca: *Præcepit, inquit, Dominus vel imbecillitates, vel ætates, vel penurias parentum considerans, ut filii honorarent, etiam in vitæ necessariis ministrandis, parentes suos*.*

Restat igitur tunc filios digne honorem impendere debitum parentibus, cum eos suos generatores humiliter veneranterque recognoscere, eisque necessaria procuraverint administrare.

^a Hieronymus. Hæc ille quidem scripsit laudato loco, sed non iisdem plane verbis.

^b De Benedict. patriarch., cap. 1.

^c Ex comment. in Matth. cap. iv, vers. 4.

adhibere quilibet. CAPUT XVIII.

Ubi conjugati in domibus suis pastorale de nocentibus
 docere debent ministerium.

Extant in utroque sexu, qui in sibi subjectis plus
 satiarum horum, quam commotum terrenum quaerunt:
 sunt etiam e contrario normali potentes, et
 quaedam nobiles matrone, qui ab eis questum tan-
 tum terrenum avaro exigunt, et saluationem animarum
 innotam aut dissimulant, aut certe penitus parvipendunt:
 potantes se nullum in horum lapsibus periculum subituros,
 nullamque pro eis Deo rationem reddituros; quibus ne illud propheticum
 quoque modo aptari possit, verendum est, in quo loquitur:
*Lac comedebatis, et lanis operiebimini; et quod crassum erat, occidebatis; gregem autem vaeum non pascebatis, et caetera quae de pastoribus prophetice
 sermo exsequitur (Ezech. xxiv, 3). Si languente capite, ut beatus ait Gregorius, membra incassum
 vigent, languentibus utique membris, caput aut languidum, aut languori vicinum sit, ne-
 cesse est.*

Qualem autem sollicitudinem et curam erga subiectam sibi domum huiuscemodi exhibere debeant, sequentia docent. Ait Salomon in Proverbiis: *Diligenter attende vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Item: Ubi non est gubernator, populus corrumpit. In doctrina noscitur vir: cor sapientis quaerit doctrinam (Prov. xxvii, 23; xi, 14; xii, 8; xv, 14). Beda in homilia de pastoribus. Non solum, inquit, pastores episcopi et presbyteri, et diaconi, vel etiam rectores monasteriorum, sed et omnes fideles, qui parvula ante domus custodiam gerunt, pastores recte vocantur, in quantum eidem suae domui sollicita vigilantia praesent. Et quicumque vestrum saltem uni aut duabus fratribus quotidiano regimine praest, pastorem eidem debet officium implere; quia in quantum sufficit, pascere hos verbi dapibus jubetur. Item unusquisque vestrum, fratres, qui etiam private vivere creditur, pastorem officium tenet, et spiritalem pacis gregem, vigilansque noctis custodit super illum; si bonorum actuum, cogitationumque mundanum sibi aggregans multitudinem, hunc justo moderamine gubernare, et celestibus Scripturarum pascis nutrire, et vigili solertia contra immundorum spirituum insidias servare contendit. Gregorius in homilia Evangelii: Utinam, fratres charissimi, non ad iudicium nostrum dicamus, quia omnes qui sacerdotii nomine censentur, angeli vocantur, propheta attestante, qui ait: *Labia sacerdotum custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quid angelus Domini exercituum est (Malac. ii, 7). Sed ejus altitudinem nominis etiam vos, si vultis, potestis mereri: nam unusquisque vestrum in tantum sufficit, in quantum gratiam supernae aspirationis accepit, si a sua pravitate proximum revocat, si exhortari ad bene operandum curat, si aeternum re-**

agnum vel supplicium errantem denuncias. Cum verba sanctae annuntiationis impendit, profecto angelus existit. Et nemo dicat: Admonere non sufficit, exhortari idoneas non sum. Quantum potes exhas, ne male servatum, quod accepit, in tormentis exigaris. Neque enim plus quam unum talentum acceperat, qui hoc abscondere magis studuit quam erogare. Et scimus quod in tabernaculo Dei non solum phialae, sed praecipiente Domino etiam cyathi facti sunt. Per phialas quippe doctrina exuberans; per cyathos vero parva atque angusta scientia designatur. Aliis doctrina veritatis plenus, audientium mentes inebriat: per hoc ergo quod dicit, profecto phialam porrigit. Aliis explorare quod sensit, non valet; sed quia hoc utinque denuntiat, profecto per cyathum gustum praebet. In Dei ergo tabernaculo, id est, in sancta Ecclesia positi, si per doctrinam sapientiam ministrare phialas minime potestis, in quantum pro divina largitate sufficitis, proxima vestris Domini verbi cyathos date. In quantum vos perfectis existimatis, etiam alios trahite, in via Dei habere socios desiderate. Si quis vestrum, fratres, ad forum aut fortasse ad balneum pergit, quem otiosum esse considerat, ut secum veniat, invitat. Ipsa ergo terrena vetit vos vestra conveniat, et si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli ventatis. Hinc enim scriptum: *Qui audit, dicat veni (Apo. xii, 17).* Item idem in homilia de sermone ordinibus angelorum. *Nata sunt plerique qui parva capiunt, sed tamen haec eadem parva ple antiantare fratibus non desistant. Ita itaque in angelorum numero discurrunt.*

Augustinus in sermone ad populum: Filios, inquit, et omnes familias vestras admonete, ut caste, et juste, et sobrie vivant, et ad bonum exemplum et bona opera provocate. Item idem in libro sermonum: A malis corde semper disjungimini; ad tempus caute corpore copulamini; nec tamen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquomodo pertinentibus, monendo, hortando, docendo, terrendo, quibuscumque modis potestis, agite. Nec cum invenitis in Scripturis, et in exemplis sanctorum, sive qui ante, sive qui post Domini adventum in hac vita fuerunt, quod mali bonos in unitate non maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos. Clamat enim Isaias propheta: *Recedite, exite inde, pollutum nolite tangere (Isai. xy, 11). Quod idem beatus Augustinus ita exponit (Cap. 20): Quid est enim, inquit, tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem, exire inde, nisi facere quod perinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscujusque gradu atque persona, salva pace, fieri potest? Displicuit tibi, quod quisque peccavit, non tetigisti immundum. Redarguisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam, si res exigit, congruam, et quae unitatem non violet*

^a Pastoralis curae part. ii, cap. 7.

^b Ex homil. in aurora Natalis Domini, Luc. ii, inter hom. hiales de sanctis.

^c Homil. 6.

^d Homil. 31.

^e De Verbis Domini, serm. 18, cap. 18.

disciplinam, existi inde. » Multi nempe sunt, qui hanc recessionem, et hunc exitum facere, et hoc immundum non tangere parvipendunt. Dum enim in domibus suis rapinas, oppressiones pauperum, furta, adulteria, et cætera innumera mala fieri sinunt, et talium obsequiis delinuti, societate delectati, eis corde junguntur, procul dubio non inde recedere comprobantur. Cum vero talibus peccantibus consentiunt, ab eorum consortio non exeunt. Cum igitur erga hujusmodi delinquentes congruam disciplinam non exhibent. pollutum, et immundum minime tangere cavent. Videant itaque hujusmodi prælati, qualem erga male agentes rigorem disciplinæ, et erga oppressos opera misericordiæ beatus Job impendebat. Ait namque : *Auris audiens beatificabat me : et oculus videns testimonium reddebat mihi, quod liberasset pauperem vociferantem, et pupillum cui non esset adjutor. Benedictio perituri supra me veniebat ; et cor viduæ consolatus sum. Justitia indutus sum, et vestivi me sicut vestimento et diademate judicio meo. Oculus fui cæco, et pes claudus : pater eram pauperum ; et causam quam nesciebam, diligentissime investigabam. Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam (Job. xxix, 11 et seq.).* Item idem post pauca : *Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu ; eram tamen mærentium consolator (Ibid., 25).*

Videant etiam qualem sollicitudinem domus suæ beatus Tobias cæcus corpore, videns corde, gerebat, qui cum hædi balantis vocem audisset, ait : *Videte ne forte furtivus sit : reddite eum dominis suis : quia non licet nobis ex furto aliquid aut edere aut contingere (Tob. 11, 21).* Quibus verbis innuitur, quod sicut a furto, ita quoque a cæteris vitiis domum suam pervigili sollicitudine immunem efficiebat. Summopere igitur his qui præsent procurandum est, ut providam sollicitudinem domui suæ indesinenter gerant, ne, quod absit, quispiam subjectorum suorum instinctu hostis antiqui decipiatur ; et eis dissimulantibus, aut consentientibus, aut non redarguentibus, in peccatum convertatur.

CAPUT XVII.

Quod peccata prius fratribus sint remittenda ; et tunc munus Deo offerendum.

Sunt quam plures qui frigido corde, nullo scilicet charitatis ardore succenso, Deo et munus ad altare offerunt, et orationes et eleemosynas frequentare non cessant, putantes ista sine charitate Deo placere ; præsertim cum nulla bona sine charitate, cum charitate autem ei omnia placeant. Tunc enim Deo exteriora gratis dari, et offerri possunt, cum interior homo charitatis ardore succenditur, et templum sancti Spiritus efficitur.

Qualiter vero munus Deo offerri debeat, Dominus docet in Evangelio dicens : *Si offers munus tuum ad altare, et illic recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare ; et vade prius reconciliari fratri tuo : et tunc ve-*

niens offeres munus tuum (Matth. v, 23). Et alibi in Evangelio : *Accedens, inquit, Petrus ad Jesum dixit : Domine, quoties peccaverit in me frater meus, dimittam usque septies ? Cui respondit Dominus : non usque septies ; sed usque septuagies septies (Ibid. xviii, 21).* Et post aliqua : *Sic et Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris (Ibid. xxxv).* Quod ita beatus edisserit Hieronymus : « Formidolosa, inquit, sententia, si juxta nostram mentem sententia Dei flectitur, atque mutatur. Si parva fratribus non dimittimus, majora nobis a Deo non dimittuntur. Et quia potest unusquisque dicere, nihil habeo contra eum, ipse novit : habet Deum judicem, non est mihi curæ quid velit agere, ego ignovi ei : confirmat sententiam suam et omnem simulationem fictæ pacis evertit, dicens : *Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris (Ibid. xxxv).* »

Augustinus in libro de Sermone Domini in monte (Lib. 1, cap. 10) : « Jubemur ergo illaturi munus in altare, si recordati fuerimus aliquid adversum nos habere fratrem, munus ante altare relinquere, et pergere, ac reconciliari fratri ; deinde venire, et munus offerre. Quod si accipiatur ad litteram, fortassis aliquis credit ita fieri oportere, si præsens sit frater : non enim diutius differri potest, cum munus tuum relinquere ante altare jubearis. Si ergo de absente, et quod fieri potest etiam trans mare constituto, aliquid tale veniat in mentem, absurdum est credere ante altare munus tuum relinquendum, quod post terras, et maria pererrata offeras Deo. Et ideo prorsus intro ad spiritalia refugere cogimur, ut hoc quod dictum est, sine absurditate possit intelligi. Altare itaque spiritaliter, in interiore Dei templo ipsam fidem accipere possumus, cujus signum est altare visibile. Quodlibet enim munus offerimus Deo, sive prophetiam, sive doctrinam, sive orationem, sive hymnum, sive psalmum, et si quid tale aliud spiritalium donorum animo occurrit, acceptum esse non potest Deo, nisi fidei sinceritate fulciatur.

Gregorius in Moralibus (Lib. xxii, cap. 8) : « Ab omnipotente, inquit, Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia perfertur. Mundari etenim debet prius animus, qui munus offerre vult Deo ; quia omne quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Omnis malitiæ macula ab interiore nostro homine, cogitationis immutatione tergenda est : quia iram judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis, sicut in libro Genesis scriptum est : *Respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus ; ad Cain autem, et ad munera ejus non respexit (Gen. iv, 4).* Neque etenim sacrum eloquium dicit : *Respexit ad munera Abel, et ad Cain munera non respexit ;* sed prius ait : *quia respexit Dominus ad Abel, deinde subjunxit : et ad munera ejus.* Et rursus dicit : *quia non respexit ad Cain ;* ac deinde subdit : *nec ad munera ejus.* Ex dantis

* Lib. iii in Matth., cap. 18.

namque corde id quod fit, accipitur : idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominum respexisse, qui dabat, quam ad illa, quæ dabat. » Ut auditio scilicet hujus ordine narrationis, discamus quia exteriora munera ex interna cordis munditia condiuntur, ut virtus hujus discretionis unumquemque nostrum doceat, qualis apud se esse debeat, cum exteriora bona non solum Deo per oblationis votum, sed etiam proximis subministrat. A discordantibus Deus accipere non vult sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hinc ergo perpendi debet quantum sit malum discordiæ, propter quod illud abjicitur, per quod culpa laxatur. In libro Ecclesiastico scriptum est : *Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui (Eccli. xxxiv, 24)*. Quid namque esse intolerabilis potest, quam mors filii ante oculos patris? Hoc itaque sacrificium, quanta ira aspiciatur, ostenditur, cum orbatu patris dolori comparatur. Aliud est pro peccatis misericordiam facere, aliud pro misericordia facienda peccare : quæ jam nec misericordia nuncupari potest, quia ad dulcem fructum non proficit, quæ per virus pestiferæ radicis amarescit.

Improbiorum hominum sacrificia per prophetam Dominus reprobatur dicens : *Ego Dominus diligens judicium : et odio habens rapinam in holocausto (Isa. lxi, 8)*. Plerique etenim indigentibus subtrahunt, quæ Deo largiuntur. Sed quanta eos animadversione reuatur Dominus, demonstrat, dicens : *Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere (Prov. xxi, 27)*. Plerumque homines pessimi quanta per oblationem Deo tribuant, pensant, quanta autem rapiant, dissimulant considerare, quasi mercedem operum numerant, et perpendere scelerum culpas recusant. Item idem in libro pastorali : *Si offers munus tuum ad altare, et cætera (Matth. xv, 23)*. « Ex qua scilicet perceptione pensandum est, quorum hostia repellitur, quam intolerabilis culpa monstratur. Nam cum mala cuncta bonis sequentibus diluantur, pensemus quanta sint mala discordiæ, quæ nisi extincta fuerint funditus, bonum subsequi non permittunt. »

His itaque prælibatis sentiis, affatim instrui-
mur, tunc nos exterius hostiam mundam Deo offerre
posse, cum a corde nostro omne nubilum discordiæ
deterserimus : et, juxta Apostolum, *hostiam vivam, sanctam, Deo placentem (Rom. xii, 1)*, ante divinæ majestatis oculos nos exhibuerimus.

CAPUT XVIII.

Quod ad perceptionem Domini corporis et sanguinis frequenter et discrete sit accedendum

Sacrosanctum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, ubi et redemptio totius salutis, et mysterium fidei nostræ consistit, quidam reverenter et salubriter, quidam indiscrete et indigne perci-

piunt. Sunt etiam nonnulli, qui tanti sacramenti participatione ob reatum suorum obligationem, sacerdotis judicio, merito privantur. Sunt item plerique (quod valde periculosum et congrua emendatione dignum est) qui ab hoc sacramento partim incuria, partim desidia adeo se subtrahunt, ut vix in anno, nisi sub tribus tantum festis præclaris [ex consuetudine ^b] potius quam ex devotione faciant; nescientes aut scire nolentes, quod sicut corpus sine cibo et potu, ita et anima sine spiritali cibo moritur.

Quanti autem sit discriminis, nisi accipiatur, et quanti, si indiscrete sumatur, subito breviter collecta evangelica et apostolica testimonia, et sanctorum Patrum dicta demonstrant. Ait autem Dominus in Evangelio : *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo (Joan. vi, 57)*. Et alibi : *Amen dico vobis : nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, habet vitam æternam : et ego resuscitabo eum in novissimo die (Ibid. 54, 55)*. Paulus ad Corinthios : *Calix, inquit, cui benedicimus : nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? (I Cor. x, 16)*. Item : *Itaque quicumque manducaverit panem, et biberit calicem Domini indigne, judicium sibi manducat et bibit, non discernens corpus Domini (Ibid. xi, 27)*.

Hieronymus in libro adversus Jovinianum (Lib. 1) : « Omnis populus accessurus ad montem Sina, et Dei auditurus eloquium, tribus diebus sanctificari jussus est, et se ab uxoribus abstinere. Quod quidem scimus etiam et ad David fugientem ab Abimelec sacerdote dictum : *Si mundi sunt pueri ab uxoribus? Et ille respondit : Ab heri et nudius tertius (I Reg. xxi, 4)*. Panes enim propositionis, quasi corpus Christi, de uxorum cubilibus consurgentes edere non poterant. Et in transitu contemplandum quod dixerat : *si mundi sunt pueri ab uxoribus?* videlicet quod ad munditias corporis Christi omnis coitus sit immundus. » Gregorius in libro Moralium : « Quis namque sit sanguis Christi non jam audiendo, sed bibendo discimus : qui sanguis super utrumque posteni juxta exemplum antiqui populi ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur : in utroque etenim poste agni sanguis est positus, quando sacramentum passionis Christi, cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Quasi in nocte agni carnes comedimus, cum in sacramento modo dominicum corpus accipimus, quando adhuc ad invicem nostras conscientias non videmus. Nam nihil prodest corpus et sanguinem Christi Jesu ore percipere, et ei perversis moribus contraire. Qui scelerate vivunt in Ecclesia, et communicare non desinunt; et putant se tali communionem mundari, discant nihil ad

^a Ex Greg. ubi supra, cap. 23.

^b Ex consuetudine. Hæc quæ omnino necessaria erant adiecit.

emundationem proficere sibi, dicente propheta : *Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit sceleris multa? Nunquid carnes sanctæ quæferent a te malitias tuas? (Jerem. xi, 15.)* Et Apostolus : *Qui enim hæc accipit, indigne, judicium sibi manducat et bibit (I. Cor. xi, 29).*

Isidorus in libro Officiorum (Lib. i, cap. 18) : « Dicunt, inquit, aliqui, nisi aliquo interveniente peccato, eucharistiam quotidie nobis, jubente Domino, postulamus, dicentes : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Luc. xi, 3)*; quod quidem bene dicunt, si hoc cum religione, et devotione, et humilitate suscipiunt; ne confidendo de justitia, superba præsumptione id faciant. Cæterum si talia sunt peccata, quæ quasi mortuum ab altari removeant, prius agenda poenitentia est, ac sic deinde salutiferum medicamentum suscipiendum; quia dicit Apostolus : *Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit (I. Cor. xi, 29)*. Hoc est enim indigne accipere, si eo tempore quis accipiat, quo debeat agere poenitentiam. Cæterum si tanta non sunt peccata, ut non excommunicatus quisque judicetur, non se debet a medicina Domini corporis separare; ne dum forte diu abstinere prohibetur, a Christi corpore separetur. Manifestum est enim eos vivere qui corpus ejus attingunt. Unde timendum est, ne dum diu quisque separatur a Christi corpore, alienus remaneat a salute, ipso docente : *Nisi comederitis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi, 54)*. Qui enim jam peccare quievit, communicare non desinat. Conjugatis autem abstinendum est a coitu, plurimisque diebus orationi vacare, et sic deinde ad Christi corpus accedere. » Et paulo post : « Quapropter eligendi sunt aliqui dies, quibus prius homo continentius vivat, quo ad tantum sacramentum dignus accedere possit. »

Item idem, in libello • qui Synonyma inscribitur : « Quotidie, inquit, eucharistiæ communionem percipere nec modo nec vituperò : omnibus tamen dominicis diebus communicandum suadeo et hortor : si tamen mens in affectu peccandi non sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, gravari magis dico eucharistiæ perceptione, quam purificari. Et ideo quamvis quis peccato mordetur, peccandi cæterum non habeat voluntatem, et communicaturus satisfaciat lacrymis, et orationibus, et confidens de Domini miseratione, qui peccata pice confessioni donare consuevit, accedat ad eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia et mortalia peccata non gravant. Nam quem mortalia post baptismum crimina commissa premunt, hortor prius publica poenitentia satisfacere, et ita sacerdotis judicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad judicium et condemnationem sui eucharistiam accipere.

Cum igitur conventus Christianorum ad ecclesiam ideo præcipue institutus sit, ut inter hymnorum et

^a Est S. Aug. c. 53, de ecclesiast. Dogmat.

A laudum solemnia participatio corporis et sanguinis Domini celebretur, satis mirari non potest unde usus valde reprehensibilis irrepserit, ut quidam tanto sacramento se privari non pertimescant; et si contigerit ut aliquo interveniente peccato ab eo separantur, nec dolore nec contritione cordis conterantur. Porro idem reprehensibilis usus in tantum inolitus est, ut quasi pro lege haberi, et tanto sacramento non participantibus quamdam impunitatem promittere videatur. Proinde necesse est, ut unusquisque fidelis sibi hinc inde pericula imminere cognoscat; scilicet quia nisi manducaverit et biberit, vitam in se non habebit : si indigne manducat et bibit, judicium sibi manducat et bibit. Præparet ergo se, ut mundo pectore et corpore redemptionis suæ munus et frequenter et discrete accipere valeat; ut Christum in præsentī secum habere et ab eo in futuro ad vitam resuscitari mereatur.

CAPUT XIX.

De decimis fidelium.

Cum oblationes et decimæ fidelium solius Dei causa dari debeant, multifaria distributione, emendatione valde indigente, a plerisque dari solent; quoniam sicut sunt nonnulli qui Deo devote, ita existunt quamplures, qui eas non honoris divini, sed quæstus sui causa, sacerdotibus distribuunt, eosque quibus præsumunt, distribuere compellunt : scilicet ut id quod datum fuerit, aut totum, aut pene totum in suos suorumque retorqueatur usus; hi namque licet ab hominibus honoratores Dei videri velint, dehonoroatores tamen, imo divini dati subreptores, ad sui perniciem existunt.

Porro sunt plerique qui possessionum limitibus coangustati, et redivitibus carentes, aut in juris sui proprio, aut certe ex munere alicujus potentis habent basilicas, ad quas religiosa devotio fidelium oblationum et decimarum magnam conferre solet copiam. Super qua hujuscemodi cupiditate dacti solent dicere : Ille presbyter multa de mea acquirit ecclesia, quapropter volo, ut de eo quod de meo acquirit, ad votum meum mihi serviat, sin alias, meam ultra non habebit ecclesiam. Sed et in talibus basilicis constitui non sinunt presbyteros, nisi ab eis munus quod optant, accipiant.

Sunt etiam plerique potentes, qui oblii ordinis et ministerii sui, hujuscemodi basilicas possidentes, rebus tenues, fidelium vero largissimis decimis abundantes, contra fas suis aut clericis aut laicis beneficiario munere conferunt, ut de hujuscemodi oblationibus et decimis sibi serviant : quod quam sit extraordinarium, et religioni Christianæ incongruum, nec non et facientibus periculosum, qui antheadvertit, intelligit. Non enim ad laicorum, sed ad pontificum ministerium, per quos basilicæ Deo dedicantur, pertinet, qualiter oblationes et decimæ fidelium Deo oblatae dispensentur, ordinare. Pontificum sane ministerium est, quantum ex eisdem fidelium oblationibus in fabricis applicetur ecclesiæ, quantum in

luminaribus concinnandis, quantum in hospitibus colligendis, et pauperibus recreandis, quantumque in presbyterorum eorumque qui secum militiam Christi gerunt necessitatibus sublevandis expensetur, disponere; non laicorum, ut in suos suorumque ex his quidquam retorqueatur usus, exigere. Hoc nempe genus avaritiæ in tantum quosdam obligaverat laicos, ut hoc se juste et rationabiliter, imo inculpabiliter sectari posse putarent, donec gloriosus orthodoxus dominus Ludovicus imperator, inter cætera pietatis suæ beneficia, quæ honore et amore Domini nostri Jesu Christi sanctæ contulit Ecclesiæ, ab hoc quoque eam immunem effecerit. Caveant ergo se laici necesse est, ab appetitu decimarum et oblationum fidelium; nec quidquam sibi ex his per vim, nisi ad periculum suum, vendicare posse sciant, suoque contenti sint ministerio; ne dum alterius usurpant, suo, quo contenti esse debent, ministerio, quodammodo se indignos faciant; et aliorum quoque piæ votæ sibi in peccatum convertant, et sacrilegii notam incurrant, Ozias itaque rex quia temerario ausu sacerdotale ministerium arripuit, illico immundiſſa lepræ mulctatus est. Balthazar quoque rex, quia vasa divinis usibus consecrata in suos usus contra fas convertit, vita cum regno caruit.

Quisquis ergo de hoc genere avaritiæ sibi impunitatem promittit, audiat quid sacri canones in concilio Gangrensi de hac re decernant: « Si quis oblationes ecclesiæ extra ecclesiam accipere vel dare volnerit, præter consensum episcopi vel ejus cui hujuscemodi officia commissa sunt, nec cum ejus volnerit agere consilio, anathema sit. » Scribit quoque Hieronymus in epistola ad Nepotianum (*Epist. 2*): « Ecclesiam fraudare sacrilegium est. » Et infra: « Atque quod apertissimi sceleris est, exinde aliquid subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. » Scribit etiam in Commentariis Matthæi evangelistæ: « Omnes igitur qui stipe templi, et his quæ conferantur ad usus ecclesiæ, abutuntur, in aliis rebus quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribis et sacerdotibus redimentibus mendacium et Salvatoris sanguinem. »

Quod autem decimæ sacerdotibus, imo in sacerdotibus Deo dari debeant, subtus testimonia collecta declarant: Scribitur in Genesi: *Et dedit ei, id est, Abraham Melchisedech, decimas ex omnibus (Gen. xiv)*. Item: *Votum vorit Jacob dicens: Si fuerit Deus mecum, et custodierit me in via per quam ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestem ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste quem erexi, in titulum vocabitur domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi (Ibid. xxviii, 20)*. Et in Exodo: *Decimas tuas et primitias non tardabis offerre (Exod. xxii, 29)*. In Levitico: *Omnes decimæ terræ, sive de frugibus,*

sive de pomis arborum, Domini sunt: et illi sanctificant (Levit. xxvii, 30). Item: *Omnes decimæ bovum et ovium, et omne quodcumque transit sub virga, id est numerum decimum quodcumque evenerit, sanctificatum erit Domino. Non mutabis illum bonum malo, neque malum bono (Num. xv, 17)*. In libro quoque Numerorum: *Separabitis primitias Domino de cibis vestris, sive de areis primitias separabitis; ita et de pulmentis dabitis primitias Domino*. Item: *Omniem medullam vini, olei ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi (Ibid., xviii, 12)*. Item: *Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebis; nec habebis partem inter eos: Ego pars et hæreditas tua in medio filiorum Israel. Filii autem Levi dedit omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis*. In Deuteronomio: *In loco quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo: illuc omnia quæ præcipio conseretis holocausta et hostias, ac victimas; decimas ac primitias manuum vestrarum, et quidquid præcipuum est in muneribus quæ vovistis Domino (Deut. xii, 11)*. Item: *Decimam partem separabis de cunctis frugibus tuis, quæ nascuntur in terra per annos singulos: et comedes eam in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit; ut in eo nomen illius invocetur. Decimam frumenti tui, et vini, et olei, et primogenita de armentis, et ovis tuis; ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore (Ibid., xiv, 22)*. In libro Tobiæ: *Hic solus fugiebat consortia omnium; et pergebat ad Jerusalem, ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum suum Israel: omnia primitiva sua et decimas suas fideliter offerens (Tob. i, 6)*. In Malachia: *Inferre omnem decimam in horreum meum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus. Si non aperuero vobis catarractas cæli, et effundero vobis benedictionem usque ad abundantiam; et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatos vos dicent omnes gentes (Malac. iii, 10)*. Jesus filius Sirach: *In omni dato hilarum fac vultum tuum: in exultatione sanctifica decimas tuas (Eccli. xxxv, 11)*. Paulus: *Equidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a*

fratribus suis (Hebr. vii, 5).

Augustinus in sermone ad populum: « Propitio Christo gratias agite, fratres charissimi: jam prope sunt dies in quibus fructum telluris, et messes colligere debemus: et ideo gratias agentes Deo qui dedit, de offerendis, imo de reddendis decimis cogitemus. Deus enim noster qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatur repetere, non sibi, sed vobis sine dubio profuturam. Sic enim ipse per prophetam promittit, dicens: *Inferre, inquit, omnem decimam in horrea mea: et sit cibus in domo mea; et probate me in his, dicit Dominus, si*

^a Ludov. Pius Capit. Hb. v, cap. 23.

^b Cap. 7. Ex interp. Dionysii Exigui.

^c De Tempore serm. 119.

Non aperuero vobis cataractas cæli, et dederò vobis fructus usque ad abundantiam (*Malac. iii, 10*). Ecce probavimus quomodo decimæ magis nobis quam Deo proficiant. O homines stulti; quid mali imperat Deus, ut non mereatur audiri? Sic enim dicit: *Primitias aræ tuæ et torcularis tui offerre mihi non tardabis (Num. xviii, 30)*. Si tardius dare peccatum est, quanto pejus est non dedisse? et iterum dicit: *Honora Dominum Deum tuum de tuis justis laboribus, deliba ei de fructibus justitiæ tuæ, ut repleantur horrea tua frumento, vinoque torcularia redundabunt (Prov. iii, 10)*. Non præstas hoc gratis, quod cito recipies cum magno fenore. Quæris forte cui proficiat quod Deus accipiat redditurus? Quæris iterum cui proficiat, quod pauperibus datur? Si credis, tibi proficit: si dubitas, perdidisti. Decimæ enim, fratres charissimi, tributa sunt egentium animarum. Redde ergo tributa pauperibus, offer libamina sacerdotibus. Quod si decimas non habes fructuum terrenorum, ut agricola; quodcumque te parascit ingenium Dei est, inde decimas expetit, unde vivis: de militia, de negotio, de artificio tuo redde decimas. Aliud enim pro terra dependimus: aliud pro usu vitæ pensamus. Redde ergo, homo, quia possides; redde, quia nasci meruisti; sic enim dicit Dominus. Dabunt singuli redemptionem animarum suarum, et non erunt in eis morbus neque casus. Ecce habes in Scripturis sanctis cautionem Domini tui, per quam tibi promisit, quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis consequeris. *Replebuntur*, inquit, *aræ tuæ frumento: vino quoque torcularia redundabunt: et non erunt in eis morbi neque casus (Ibid., 3)*. Cum enim decimas dando, terrena et cœlestia possis munera promereri, quare per avaritiam duplici te benedictione defraudas? Audi ergo indévota mortalitas: Nosti, quia Dei sunt cuncta quæ percipis, et de suo non commodas rerum omnium creatori? Non eget Dominus, non præmium postulat, sed honorem, de tuo aliquid exigit, quod refundat. Primitias rerum et decimas petit, et negas avare. Quid faceres, si novem partibus sibi sumptis, tibi decimam reliquisset? Quod certe jam factum est, cum messis tua, pluviarum benedictione subtracta, jejuna defecit, et vindemiam tuam aut grandio percussit, aut pruina decoxit. Quid est avide quod supputatur? Novem tibi partes retractæ sunt, quia decimam dare noluisti. Constat quidem, quod ipse non dederis, sed tamen Deus exegit. Hæc est enim Domini justissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revoceris. Scriptura est enim, quia decimæ agri tui, et primitiæ terræ vobiscum sunt. Video vos, et fallere me existimastis: intus in thesauris vestris et in domibus vestris erit directio. Dabis impio militi quod non vis dare sacerdoti. Quid diceret Dominus? Nempe, meus est

Utique quia honoratur. Ex hoc loco nullus idoneus sensus elici potest, nisi legatur, utique ab eo dehonoratur, aut aliud quiddam simile: malo tamen

A homo quem feci, mea est terra quam colis, mea sunt semina quæ spargis, mea animalia quæ fatigas, meæ sunt pluvie et fimbres, ventorum flamina mea sunt, meus solis calor, et cum omnia mea sint elementa, tu qui manus tantum accommodas, solam decimam merebaris. Qui ergo aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimas, etiam de novem partibus, studeat eleemosynam dare; ita tamen ut quidquid, excepto victu mediocri et vestitu rationabili, superferit, non luxuriæ reservetur, sed in thesauro cœlesti per eleemosynam pauperum reponatur. Quidquid enim nobis Deus plusquam opus est, dederit, non nobis specialiter dedit, sed per nos aliis erogandum transmisit; si non dederimus, res alienas invasimus.

Evidentibus itaque indicibus declaratum est, qualiter decimæ Deo dari debeant. Si igitur, Scriptura monente, decimis, et primitiis, et cæteris terrenorum fructibus Deus honoratur, atque quia honoratur; procul dubio qui hæc Deo dare negligit; et si ille in non dando Deum dehonorat, multo magis ille Deum dehonorat, qui suis militibus Deo oblata contra fas usurpat. Propter hanc nempe avaritiam quæ sacerdotes Domini exinanivit, et ad paupertatem perduxit, exstant hodie nonnullæ basilicæ ita cariosæ, culminibusque egentes, et, quod majus est, paupertate præpediente pene ad solum usque collapsæ, ut in his Christo famulari, ejusque corpus et sanguis confici digne nequeat. Quas etiam dum pagani, et increduli conspiciunt, nomen Christianorum blasphemant, dicentes: Ecce qualia templa Christiani Christo Deo suo fabricant; et impletur illud Apostoli: *Nomen Domini per vos blasphematur in gentibus (Rom. ii, 24)*. Sicut enim priscorum Christianorum devotio circa basilicas Christi fabricandas, et diversis donariis cumulandas, earumque sacerdotes venerandos flagrabat, ita nunc perversis et inordinatis consuetudinibus emergentibus, multorum, quod emendatione dignum est, in his expoliandis et dehonorandis avaritia æstuat. Quisquis vero in eorumdem Christianorum numero a Christo Domino connumerari desiderat, eorum exempla sequi non negligat, ac seipsum filium, non prædonem Ecclesie efficiat.

CAPUT XX.

Quod sacerdotibus, per quos homines Deo reconciliantur, honor debitus sit exhibendus.

Cum igitur sacerdotes, mediatores videlicet inter Dominum et populum, ob amorem et honorem illius cujus ministerium gerunt, congruo honore, remota personarum et divitiarum acceptione, sint venerandi, multi in eis non ministerium Christi, sed quod fas non est, divitias et honores venerantur mundi. Et quanto potentiores et ditiores existunt, tanto majoris honoris et venerationis ab eis

hæc verba servari, et addi *Deum dehonorat. Infra inepte editum est suis militibus Deo oblata: non displiceret suis ministris a Deo data.*

habentur. Sunt etiam quidam sacerdotes divitiis et honoribus mundi carentes, qui adeo contemptui a quibusdam laicis habentur, ut eos non solum administratores et procuratores rerum suarum faciant; sed etiam sibi more laicorum servire compellant, eosque convivas mensæ suæ habere dedignentur: qui videlicet habere sacerdotes nomine tenus sibi videri gestiunt, re autem ipsa propter quam habendi sunt, nolunt, talesque intercessores apud Deum habere volunt, quales esse prorsus despiciunt. Hoc quam sit periculosum, ac reprehensibile, et religioni Christianæ incongruum, et inhonestum, verbis explicari fas non est: hoc nempe non solum propter quorundam negligentiam sacerdotum, verum etiam propter quorundam superbiam et ignorantiam laicorum accidere dubium non est.

Quantæ autem sint venerationi habendi, et legalia, et evangelica, et apostolica instituta, et sanctorum Patrum dicta breviter subtile collecta sanciant: scribitur enim in Deuteronomio: *Dis non detrahes; et principi populi tui non maledices (Exod. xxii, 28)*. Item: *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et non lepram; et iudicii intra portas tuas videris variari verba; surge, et ascende in locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici generis, et ad iudicem qui fuerit in illo tempore, quæresque ab eis: qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsumt loco quem elegerit Dominus, et docuerint te: juxta legem ejus sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram vel ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministraverit Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille; et auferes malum de medio Israel, cunctusque populus audiens pertimescat, ut nullus deinceps intumescat superbia (Deut. xvii, 8 et seq.)*. Et in Ecclesiaste: *In tota anima tua time Dominum: et sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute dilige eum qui fecit te: et ministros ejus non derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua; et honorifica sacerdotibus ejus. Item: Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium: et in proverbii illorum conversare. Ab ipsis enim disces doctrinam et intellectum, et servare mandatis sine querela (Eccles. vii, 30 et seq.)*. Et in Evangelio: *Qui vos recipit, me recipit. Item idem: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet. Item: In quamcumque civitatem, aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit; et ibi manete donec exeatis. Et infra: Quicumque enim non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel de civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi civitati (Matth. x, 40 et seq.)*. Paulus: *Obedite, inquit, præpositis vestris; et obtemperate eis. Ipsi enim*

pervigilant quasi pro animabus vestris rationem reddituri; ut cum gaudio hoc faciant et non gementes (Hebr. xiii, 17). Paulus iterum: *Qui bene præsumt presbyteri, inquit, duplici honore habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina (I Tim. v, 17)*. Hieronymus ad Heliodorum (Epist. 1): *« Absit, inquit, ut quidquam de his sinistram loquar, qui apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos et nos Christiani sumus; qui claves regni cælorum habentes (Matth. xvi, 18), quodammodo ante iudicii diem judicant, qui sponsam Domini sobria castitate conservant. Clerici oves pascant, ego pascor. »* Joannes Constantinopolitanus: *« Sicut corpus coherere necessarium est capiti, ita et Ecclesiam sacerdoti, et principi populi; utque virgulta radicibus et fontibus fluvii, ita et filii patri, et magistro discipuli. Obedientia discipulorum clarescat in vobis, et quantum affectum patri defertis appareat. Adornate me, filii, et imponite mihi obedientiæ vestræ coronam; facite me apud omnes beatum judicari, et doctrinam meam magnificate per obedientiam vestram, secundum Apostoli verba dicentis: Obedite prepositis vestris, et obtemperate eis: quia ipsi pervigilant pro vobis, quasi pro animabus vestris rationem reddituri (Hebr. xiii, 17)*. Hoc ergo præmoneo, ne quis pro parvo habeat commotionem nostram. Pater enim sum, et necesse est me filiis consilium suadere: quod enim in carnalibus patribus natura carnis, hoc in nobis gratia spiritus agit. »

Ex Historia ecclesiastica Eusebii allocutio Constantini ad episcopos: *« Deus vos constituit sacerdotes, et potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi: et ideo nos a vobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos exspectate iudicium, ut vestra iurgia quæcumque sunt, ad illud divinum reserventur examen. Vos etenim nobis a Deo dati estis dii, et conveniens non est ut homo iudicet Deos, sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat (Psalm. lxxxii, 1)*. » Sicut in nonnullis aliis, ita et in eo formæ vitæ Christianæ fuscatur: eo quod quidam laicorum sacerdotes Domini debito honore non venerantur. Gregorius quippe ait in libro Pastoralis: *« Facta quippe præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda iudicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem penitentiae cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat, et cum præpositæ potestati deliquerit, ejus contra se iudicium, a quo sibi prælata est potestas, perhorrescat. Nam cum præpositis delinquimus, ejus ordinationi, qui eos nobis prætulit, obviamus. »* Scribit et Isidorus in libro Sententiarum (Lib. iii, cap. 39): *« Rectores itaque a Deo iudicandi sunt, a suis autem subditis nequaquam sunt iudicandi. »* Et paulo post: *« Quod si a fide exorbitaverit rector, tunc erit arguendus a*

• Homil. de recipio. Severiano.

• Rufini lib. i, cap. 5.

sabditis. Pro minoribus vero reprobis, tolerandus magis quam distringendus a plebe est. Non ergo propter quosdam sacerdotes negligenter viventes, recte agentes contemptui habendi sunt. Bene itaque agentes non solum venerandi, sed etiam imitandi sunt: male vero agentes venerandi quidem sunt propter ministerium Christi, non tamen imitandi. Unde Dominus ait in Evangelio: *Omnia ergo quæcunque dixerint vobis servate, et facite: secundum opera vero eorum nolite facere* (Matth. xxiii, 5).

Quapropter cavendum est quibusdam laicis, ne sacerdotes Domini tanto despectui habeant, ne eos opprimentes exspolient, nec jure fori constringant, atque diversissimis injuriis, sicuti facere solent, afficiant: quoniam cum eos quibuslibet modis dehonoraunt, Christum, cujus ministri sunt, dehonoraunt, dicentem in Evangelio: *Qui vos spernit, me spernit: et qui vos recipit, me recipit* (Luc. x, 16). Quod beatus Augustinus ita in libro sermonum^a edisserit: « Si solis, inquit, Apostolis dixit, *qui vos spernit, me spernit*, spernite et nos. Si autem sermo ejus pervenit ad nos, et vocavit nos, et in eorum loco nos constituit, videte ne spernatis nos, et ad illum perveniat injuria, quam nobis feceritis. Si enim nos non timetis, timete illum qui dixit: *Qui vos spernit, me spernit*. Imitentur ergo in venerandis et obtemperandis sacerdotibus potentia, et copiosissimis honoribus sublimatum Theodosium orthodoxum imperatorem, quam humiliter reverenterque beati Ambrosii memorabilis viri monitis, et increpationibus, atque excommunicationibus paruerit. Sciebat nempe potestatem imperialem, qua insignitus erat, ab illius pendere potestate, cujus famulus et minister Ambrosius erat. Hoc qui plenus nosse voluerit, librum historiae tripartitæ nonum, sub titulo tricesimo legat (Lib. ix, cap. 50).

CAPUT XXI.

Quod nosse oporteat laicos, sacerdotibus ligandi atque solvendi potestatem a Domino esse collatam. Et quod eorum monitis libenter parere, atque excommunicationibus humiliter debeant succumbere.

Quidam laicorum tantæ temeritatis existunt, ut monita, et oburgationes, atque excommunicationes sacerdotum nihili ducant: quod quantum a Christiana professione abhorreat, qui animadvertit, intelligit. Is namque usus valde reprehensibilis et execrabilis adeo apud quosdam excrevit, et ut ita dixerim, in legem devenit, ut jussionem sacerdotis, et excommunicationem æque ut cujusdam laici ducant; quos suadeo ut paulo perpendant ea quæ subjecta sunt.

Ait autem Dominus in Evangelio specialiter Ecclesie principi beato Petro apostolo: *Tibi dabo claves regni cælorum; et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cælis* (Matth. xvi, 19). Ait etiam generaliter omnibus discipulis: *Amen dico vobis: quæcunque alligaveritis super terram, erunt li-*

^a De verbis Domini, serm. 24, cap. 4.

gata et in cælo: et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo. Hunc locum ita beatus Hieronymus in Commentariis exponit (Cap. 18): « Quia dixerat, inquit, *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus*: et poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: si me despicias, et ego te despicio: si tu me condemnas, et mea sententia condemnaris: potestatem tribuit Apostolis, ut sciant qui a talibus condemnantur divina sententia roborari, et quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in cælo. » Item Dominus in Evangelio: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt* (Joan. xx, 23). Quæ verba ita beatus Gregorius exponit^b: « Libet intueri, illi discipuli ad onera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint perducti: Ecce non solum de semetipsis securi fiunt, sed etiam alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiunt; principatum superni judicii sortiuntur, ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic eos a Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Ecce qui districtum Dei judicium metuent, animarum judices fiunt; et alios damnant, vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in Ecclesia episcopi locum tenent: ligandi ac solvendi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. (Et vost multa ibid.) Sub magno ergo moderamine pastores Ecclesie vel solvere studeant, vel ligare. Sed utrum juste, vel injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare; is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel juste, vel injuste, nec pastoris sui judicium temere reprehendat: ne etsi injuste ligatus est, ex ipsius tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. » Hieronymus ad Heliodorum (Epist. 1): « Clerici, inquit, de altari vivunt: mihi quasi infructuosa arbori securis ponitur ad radicem. Si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem, cum in Evangelio viduam duo quæ sola sibi supererant æra mittentem laudet Dominus. Mihi ante presbyterum sedere non licet. Illi, si peccavero, licet tradere me Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in diem Domini Jesu. Et in veteri quidem lege, quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus, lapidabatur a populo, aut gladio cervicæ subjecta, contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediens spiritali mucrone truncatur, aut ejectus de Ecclesia rabido demonum ore discerpitur. »

De multis quædam breviter, de potestate sacerdotibus a Domino collata testimonia collecta sunt: sciant ergo laici huic potestati se subjectos esse debere; et quoniam qui huic superbit, aut in aliquo pertinax existit, ejus ordinationi, a quo attributa est,

^b Homil. 26.

superbissime, imo periculosissime reniti convincitur. A

CAPUT XXII.

De his qui propter honores terrenos et caducos, adeo extolluntur, ut pauperes, natura sibi similes, non recognoscant.

Cavendum his qui præsunt, ne sibi subjectos, sicut ordine, ita natura inferiores se esse putent: provida namque dispensatione divina actum est, ut mortalis a mortali, non natura, sed quasdam mundana dignitate inferior, ut pote imbecillis a valido pia prælatione et gubernatione tueretur; ita tamen ut natura semper æqualis agnosceretur. Quod cum ita sit, multi rebus perituris, et cito præterlabentibus tumentes, tam eos, quibus præsunt, quam etiam eos, quos potentia et honoribus, et divitiis præcedunt, sibi natura æquales non recognoscunt; et si verbis agnoscent, affectione tamen non agnoscent. Quod vitium ex fonte superbiæ emanare manifestum est. Cur enim dominus et servus, dives et pauper, natura non sunt æquales, qui unum Deum non acceptorem personarum habent in cælis?

Quod ergo Domini id quod æquum et justum est servis præstare debeant, Paulus docet dicens: Domini quod justum est et æquum servis præstare; scientes quod vester et illorum Dominus sit in cælo (Coloss. iv, 1). De qua etiam re ita ait beatus Gregorius: « Potentibus viris magna est virtus humilitatis, considerata æqualitas conditionis, Omnes namque homines natura æquales sumus; sed accessit dispensatorio ordine, ut quibusdam prælati videamur. Si igitur hoc a mente deprimumus quod temporaliter accessit, invenimus citius quod naturaliter sumus. Plurimque enim se animo accepta potestas objicit, eumque tumidis cogitationibus fallit. Manu ergo humillimæ considerationis deprimendus est tumor elationis. Si enim apud semetipsam mens descendit de vertice culminis, citius planitiem invenit naturalis æqualitatis. Nam, ut præfati sumus, omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alios aliis dispensatio occulta postponit. Ipsa autem diversitas, quæ accessit ex vitio, recte est divinis judiciis ordinata; ut quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero regatur. Sancti autem viri cum præsunt, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis attendunt; nec præesse gaudent hominibus, sed prodesse: sciunt enim quod antiqui patres nostri, non tam hominum reges, quam pastores pecorum fuisse memorantur. Et cum Noe Dominus filiisque ejus diceret: Crescite et multiplicamini, et replete terram; subdidit: Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ (Gen. ix, 2). Non enim ait, sit super homines qui futuri sunt; sed, sit super cuncta animalia terræ: homo quippe animalibus irrationabilibus, non autem cæteris hominibus natura prælatus est, et ideo ei dicitur, ut ab animalibus, non ab homine timeatur: quia contra naturam superbiere est, ab æquali velle similes. »

^a Moral. in Job lib. xxi, cap. 10.

Augustinus in sermone ad populum: « Nonnulli autem divinarum præceptorum immemores, ita circa servos suos et subditos sibi potestatem dominationis exercent, ut in diebus jejunii non dubitent flagellis eos cedere, poenis afficere, compedibus præpedire. Et si forte cum ad reficiendum venitur, tardius minister adfuerit, statim cum verberibus laniare, et prius se satiare servuli sanguine, quam convivii voluptate. Horum tale jejunium est; quod ideo jejunatum est, non ut divinitatis misericordiam provocaret, sed ut clamorem familiæ ingemiscentis effunderet. Quisquis autem cupit Dei misericordiam promereri, ipse debet esse prior misericors: scriptum est enim: In qua mensura mensi fueritis, eadem mensura remetietur vobis (Matth. vii, 2). Et quod magis dolendum est, Christianus dominus Christiano in his diebus servo non parcat, minime respiciens, quod si servus est conditione, gratia tamen frater est. Etenim similiter Christum induit, iisdem participat sacramentis, eodem quo et tu utitur Deo Patre, cur te non utatur ut fratre. » Item idem in libro sermonum ^b: « Mendici Dei sumus: ut agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros. Sed et etiam ibi cogitemus, quando petitur a nobis, qui petunt, a quibus petunt, quid petunt: Qui petunt? homines. A quibus petunt? ab hominibus. Qui petunt? mortales. A quibus petunt? a mortalibus. Qui petunt? fragiles. A quibus petunt? a fragilibus. Qui petunt? miseri. A quibus? a miseris. Excepta substantia facultatum, tales sunt qui petunt, quales sunt a quibus petunt. Quam frontem habes petendo ad Dominum tuum, qui non agnoscis fratrem tuum? Non sum, inquit, talis: absit a me ut talis sim. Inñatus, obsecratus ista loquitur de panno. Sed ego nudos interrogo: non interrogo in vestibus quales sitis, sed quales nati fueritis. Ambo nudi, ambo infirmi, ambo miseram vitam inchoantes, ideo ambo plorantes. Ecce recole dives primordia tua, vide utrum huc aliquid attuleris. Jam venisti, et tanta invenisti (Cap. 8). Dic, rogo te, quid attulisti? Dic quid attuleris? Aut si dicere ardescis, Apostolum audi: Nihil intulimus in hunc mundum (I Tim. vi, 7). Sed forte quia nihil attulisti, et hic multa invenisti, aliquid hinc tecum ablaturus es? Et hoc fortasse amore divitiarum trepidas confiteri. Audi, et hoc Apostolus dicat, qui te non palpat: Nihil intulimus in hunc mundum (Ibid.): utique quando nati sumus, sed nec auferre aliquid possumus, utique quando de corpore eximus. Nihil attulisti, nihil hinc auferes: quid te inflas contra pauperem? Quando nascuntur infantes, recedant de medio parentes, servi, clientes, recedant de medio turbæ obsequentes, et agnoscantur pueri divites fientes. Pariant simul dives et pauper; pariant simul mulier dives et mulier pauper; non attendant quod pariant: discedant paululum, recedant et cognoscant. Ecce dives, nihil attulisti in hunc mundum; sed nec auferre hinc aliquid potes. » Item in sermone ad populum: « Quare pauper tecum non accipit cibum, qui

^b De verbis Domini serm. 3, cap. 7.

tecum accipiaras est regnum. Quare pauper non accipit veterem tunicam tuam, qui tecum accepturus est immortalitatis stolam? Quare pauper non meretur accipere panem tuum, qui tecum meruit accipere baptismi sacramentum? Cur indignus est accipere vel reliquias ciborum tuorum, qui tecum venturus est ad convivium angelorum?

Hic et ceterorum divinarum eloquiorum sententiis, potentes et divites edocti, agnoscant et servos suos, et pauperes sibi natura æquales. Si igitur servi Dominis natura æquales sunt, utique quia sunt, non se putent impune domini laturos, dum turbida indignatione, et concitanti animi furore adversus errata servorum inflammati, circa eos aut in sævissimis verberibus cædendo, aut in membrorum amputatione debilitando, nimii existunt, quoniam unum Deum habent in oculis. Eos vero quos in hoc sæculo infirmos abjectosque cultu, et cute, et opibus se impares conspiciunt, natura pares, et æquales sibi esse prorsus agnoscant.

CAPUT XXIII.

De his qui propter venationes et amorem canum, causam pauperum negligunt.

Cum causam pauperam Christi, quidam fastu potentie timēfacti, quidam diuturna requie delectati, quidam etiam corporales delicias, in quibus nimium metas discretionis excedentes resolvuntur, amplexati, non magnopere ducere soleant, existunt nihilominus quamplures qui ob amorem canum et diversissimas venationes, quibus miserabiliter insistant, et se, et pauperum curas quodammodo negligunt. Miserabilis plane et valde deplenda res est, quando pro feris, quas cura hominum non aluit, sed Deus in obituante mortalibus ad utendum concessit, pauperes a potentioribus spoliantur, flagellantur, ergastulis detruduntur, et multa alia patiuntur. Hoc enim qui faciunt, lege mundi se id facere juste posse contendunt: quos convenio ut justo libramine decernant, utrum lex mundi legem evacuare Christi debeat, nec hæc qui profecto, sicut fideles respondere oportet, legi Christi legem mundi præponi nequaquam debere respondebunt. Christus enim docet in Evangelio, ut si quis nostram abstulerit, non repetamus ea. Et Apostolus: *Jam quidem omnino delictum est quia iudicia habetis vobiscum; quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini? (I Cor. vi, 7.)* Et enim ille qui sua ablata repetit, contra Evangelium facit, multo magis ille in auctorem Evangelii delinquit, qui ea quæ sua non fuerint, violentè exigit. Quis igitur neget contra regulam Christianitatis fieri, cum propter unius hominis detritas, tot pauperes Christi diversissimis injuriis afficiantur; quod ita multifarie fit, ut vix explicari queat. Palpent vero et promittant talia facientibus impunitatem, qui volunt et audent: ego vero neminem palpere, imo securum super hæc re reddere audeo, quod hæc impune ullo pacto facere possit. Quisquis vero in hoc facto sibi impunitatem promittit, perpendat in meo, quid in tremendi iudicii die

ad legem Christi sectantes, mercedis, quidve a lege Christi propter legem mundi exorbitantes damnationis percipiunt. Nam et hoc summæ est demeritiæ, cum propter venationes quis dominicis et aliis festis diebus a solempnibus missarum celebrationibus et divinis laudibus vacat; et propter hujusmodi venationes salutem animæ suæ, eorumque quibus præest, et prodesse debuit, negligit: hi namque plus delectantur latratibus canum, quam melodiis interesse hymnorum cœlestium.

Beatus itaque Augustinus in homiliis ad populum, venationi immoderate incumbentes ita alloquitur: «An putatis illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca perquirat, sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, silvasque perlustrat. Servulos, inquam, secum pertrahit (fortasse magis ad ecclesiam festinantem) et voluptatibus suis peccata accumulata aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto, quam de perditione servorum. Tota igitur die venatibus immoratur, tunc clamorem immoderatum offerens, tunc silentium latenter indicans; lætus si aliquid ceperit, iratus si id quod non habebat, dimisit, et tanto studio gerit, ut venetur. In his ergo luxuriis, fratres, dicite, quis cultus sit Dei, quæ mentis possit esse devotio. Qui propterea jejunat, non ut Deo aut orationibus vacet, sed ut tota die otiosus et liber propriam exerceat voluntatem. Quamvis igitur qui hujusmodi es, frater, vespere ad domum redeas; quamvis declinante jam sole manduces, potes videri voluptatem tuam exercens, fecisse Domini voluntatem? Hæc enim voluntas est Domini, ut jejunemus a cibis pariter et a peccatis: abstinentiam indicamus corpori, et a vitiis magis animæ abstinere possimus: frenam enim quoddam est luxuriantis animæ, corpus exhaustum; quisquis autem jejunat et peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis; et parcendo copiis replese cellarium, non mentem saginasse virtutibus. Sunt enim plerique qui de venatibus redeuntes, magis canum quam servorum curam gerunt, et satiant eos juxta se vel dormire vel recumbere, quotidianam illis cibam in sui præsentia ministrantes: qui utrum servus ejus fame moriatur, ignorant; et quod gravius est, si diligentè his præparatum non fuerit, pro cane servus occiditur. Vides enim in nonnullorum domibus mitidos, et crasses canes discurrere; homines autem pallentes, et titubantes incidere. Isti ergo non miserentur aliquando pauperibus, qui minime suis famulis miserentur.

Item idem in expositione Psalmi centesimi secundum dicit: «Paululum, inquit, attendat charitas vestra, donec evolvetur res, etiam exemplis, multum utilis ad intelligendum. Hoc dixit cum esurieret nescio quis, si habes unde des, da; si vides dandum esse ad subveniendum, da. Ne pigrescant in te viscera misericordie, quia tibi peccator occurrit. Occurrit enim tibi peccator homo: cum dico occurrit tibi peccator homo, duo nomina dixi: hæc nomina non superflua

sunt. Deo nomina; aliud quod homo; aliud quod peccator: quod homo, opus est Dei; quod peccator, opus hominis est. Da operi Dei; noli operi hominis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum; placenti tibi propter peccatum. Et quis hoc faciet, inquis? Quis hoc faciet? Utinam nemo, utinam pauci, utinam non publice. Qui venatoribus donant, quare donant? Dicant mihi, quare donant venatoribus? Hoc in illo amat; in quo nequissimus est; hoc in illo parcat, hoc in illo vestit, ipsam nequitiam publicam spectaculis omnium. Qui donat histrionibus, qui donat auguribus, qui donat meretricibus; quare donat? Non tamen ibi attendit naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani. Vis videre quid honoras in venatore, quando illum vestis? Dicatur tibi, sis talis; amas illum, gaudes ad illum, vis quodammodo spoliare te et illum vestire. Noli cum injuria accipere, si tibi dicatur de meretricibus: tales sunt illae tuae. Injuria est, inquit: quare injuria est, nisi quia illa iniquitas? Quare injuria est; nisi quia illa turpitudine? Non ergo donas cum donas fortitudini, sed turpitudini. Quomodo ergo qui venatori donat, non homini donat, sed arti nequissimae. Nam si homo tantum esset, et venator non esset, non donares. Honoras in eo vitium, non naturam. Sic contra, si des justo, si des prophetae, si des discipulo Christi aliquid ejus indiget, et non ibi cogites quia discipulus Christi est, quia minister est Dei. Perpendant itaque qui venationibus insistent, quod magis sibi debeant consulere, quam his inservire; magisque debeant pauperum, suorumque servorum coram, quam canum gerere. Nequaquam igitur fidelibus Christi cura canum curae hominis ad imaginem Dei conditi tibi pacto anteponenda est.

His ita dictis, restat de aleatoribus necessario dicendum. Sciant praeterea aleatores, quia, ut beatus Cyprianus eximius martyr scribit, dum aliis inserviant, delinquunt; qui adeo illud opus execratur, et detestatur, ut laqueum diaboli esse protestetur; quod etiam ab omnibus fidelibus, modis omnibus vitandum esse denuntiat: cum etiam multa de aleatoribus granditer scriberet, ad extremum hoc intulit: « Alea ne lisenis; ubi lusus nocivus est, et crimen mortale; ubi dementia sine consideratione; ubi nulla veritas, sed mendaciorum mandra. Abscinde inde manum tuam, et averte inde cor tuum. Abstrahere caliginem inimiciorum ab oculis tuis. » Et infra: « Esto tibi, et vitae tuae in operationibus justus et providus. Fuge diabolum persequentem te, et fuge aleam inimicam retum tuarum; studium sit tibi sapientiae; evangelicis monitis erudire; puras manus ad Christum extende; ut promereri Dominum possis, aleam noli aspiciere. » De hac re qui plenius nosse vult, legat ejusdem sancti viri ex asse allocutionem, quam inde fecit: ubi profecto inveniet, quantum illud opus trivialeque Christiano respondendum sit.

Scio namque quid amatores aleas dicant. Quid mali

facimus quidve delinquimus, si aleis ludimus? Quibus respondendum est, quod multis modis in eodem lusu delinquitur. Primo quia vix sine mendacio, aut perjurio, aut ira, aut discordia peragitur: quod si forte in nullo horum delinquatur, in eo solo procul dubio peccatur, quia otiositati, quae inimica est animae, inservitur. Noveris ergo quicumque es, o aleator, quia de singulis diebus et horis, quas aleis inseriendo insumis, Deo es rationem redditurus. Ad hoc etiam scio multos turbida indignatione responsuros. Quid, inquam, saeculari homini prodest mundus iste, si his et aliis diversissimis jocos ad votum suum repertis non perfruitur? Cui verbis Domini respondeo: *Quid prodest homini si totum mundum lucretur; animae vero suae detrimentum patiatur* (Matth. xvi, 26)? Manifestum est autem quia dum aleis inservitur, nullam exinde animae luerum acquiritur. Audiant etiam hujusmodi Joannem apostolum momentem atque dicentem: *Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt: si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum est, et superbia vitae, quae non ex Patre sed ex mundo est: et mundus transit et concupiscentia ejus: qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in aeternum* (I Joan. ii, 15-18). Audiant et Jacobum: *Quicumque, inquit, voluerit amicus esse saeculi, hujus, inimicus Dei constituetur* (Jac. iv, 4). Cum ergo dilectio mundi ita ab apostolis inhibeatur, ut quid caduca et fumea tam casso amore diliguntur? Ut quid mundus tantum diligitur, qui diu non tenebitur? Ut quid ejus transitoria dilectio aeterni regali dilectioni praepositur? Sic igitur a Christiano diligendus est mundus, ut eo cadente non cadat Christianus.

CAPUT XXIV.

Juste judicandum et munerum acceptionem vitandam.

Sunt qui bonis bene, et sunt e contrario qui bonis male utantur. Quisquis Dei donis non ad Dei voluntatem, sed ad suam cupiditatem utitur, Deo ingratus existens bonis male uti probatur. Scientiam porro recte judicandi a Deo mortalibus conferri dubium non est, apostolo Jacobo testante et dicente: *Omnia datum optimum, et omne donum perfectum deorsum est, descendens a Patre luminum* (Jac. i, 17). Ac per hoc qui a tramite justitiae, quae sua unicuique tribuit, aut timore, aut cupiditate, aut odio, aut amore reflectitur, Christam utique, qui justitia est, dehonoreare convincitur. Sicut enim aequum est ut qui recte sapit, recte agat, ita iniquum est recte sapere et non recte agere. Per justitiam quippe stabilitur regnum, et per injustitiam eventitur: unde et multa regna jam per injustitiam eversa, in exemplum sunt. Cum igitur et legalia, et evangelica doceant documenta Deum inter illos habitare, qui ejus monitis parentes a calle justitiae non deviant; cur homines, quos ipse ad suam imaginem creavit, et nobilitate ditavit, et scientia recte judicandi sublimavit, in non

recte judicando a medio sui eum repellunt? Quem procul dubio qui a se prave judicando repellunt, inimicum suæ salutis in medio sui constituunt; quoniam sicut illi qui iustitiæ et veritati student, Christo adherent, ita illi qui pro justo injuste, et pro vero falso judicant, illi absque dubio qui mendax est, et pater ejus, se quodammodo manciant. Quid, inquam, iniquius, Deoque pòbilius potest esse, quando in foro plus sectatur amor nummi, quam Christi? Qui enim pro recte judicando nummos accipiunt, more Judæ Christum, qui utique justitia est, accepta pecunia vendunt. Nam et ille qui alieujus rei gratia falso judicat, et qui veritatem occultat, utique abominabilis est apud Deum, et pene æquali crimine apud eum detinetur. Quapropter his qui judiciaria potestate præditi sunt, magna circumspectio, et vigilantia necessaria est; ne ab eis, vel coram eis iudicium rectum in aliquo pervertatur. Quoniam si propter suam incuriam, et diurnam quietem, diversasque delicias, quibus dum plus justo incumbunt, pauperum causa contempitur, et sæpe æquitas iudicii violatur, pravum, iniquumque quid gestum fuerit, in eos procul dubio id retorquetur.

Quod autem remota personarum et munerum acceptione recte judicandum sit, sequentia indicant. Legitur in Exodo : *Non declinabis in iudicio pauperis. Mendacium fugies. Insonitem et justum non occides : quia aversor impij ; nec accipies munera quæ occæcant etiam prudentes, et subvertunt verba justorum* (Exod. xxvi, 3). Item idem in eodem : *Non contemnas pauperem in iudicio*. In Levitico : *Non facies quod iniquum est : nec injuste iudicabis ; nec consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis : juste iudica proximo tuo* (Levit. xix, 15). Item ibi : *Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura ; statera justa et æqua sint pondera : justus modius, æquusque sextarius ; Ego Dominus Deus tuus*. In Deuteronomio : *Dixit itaque Moyses : Præcipe eis (hæud dubium quin iudicibus) dicens : Audite illos, et quod justum est iudicate, siue civis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum : ita parvum audietis, ut magnum ; nec accipietis cujuscumque personam, quia iudicium Dei est* (Deut. 1, 17). Item : *Judices et magistras constitue in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas : ut iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipient personam, nec munera : quia munera obtæcant oculos sapientum, et mutant verba justorum. Juste quod justum est persequeris*. Item idem in eodem : *Malodictus qui pervertit iudicium advenæ* (Ibid., xxvii, 19). In Paralipomenon libro secundo : *Constituitque iudices Josaphat terræ in cunctis civitatibus mansis, per loca singula, et præcipiens iudicibus : Videte, ait, quid facitis. Non enim hominis iudicium exercetis, sed Domini : et quodcumque iudicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum ; et cum diligentia cuncta facite. Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum*

acceptio, nec cupido munerum (II Paral. xix, 17). In Psalmo : *Si vere utique justitiam loquimini, recte iudicate, filii hominum* (Psal. lvn, 1). Item : *Judicate egeno et pupillo : humilem et pauperem iudificate* (Ibid., lxxxi, 3). In Proverbiis : *Misericordia et veritas non te deserant* (Prov. iii, 3 et seq.). Item in eodem : *Munera de sinu impij accipit, ut pervertat semitas iudicii*. Item ibi : *Qui cognoscit in iudicio faciem, non facit bene*. Item ibi : *Facere misericordiam et iudicium, magis placent Domino quam victimæ*. Item ibi : *Accipere personam impij, non est bonum in iudicio*. Item : *Qui iustificat impij, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum*. Item : *Novi justus causam pauperis : impius ignorat scientiam*. In Isaia : *Væ qui justificatis impij pro muneribus, et justitiam justi aufertis ab eo : væ qui condunt leges iniquas, et scribentes injustitias scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerent causæ humilium populi mei : ut essent viduæ præda eorum, et pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis et calamitatis?* (Isa. v, 23, et seq.) Item : *Hæc dicit Dominus : Custodite iudicium, et facite justitiam : quia juxta est salus mea, ut veniat ; et iustitia mea, ut reveletur. Beatus vir qui facit hoc, et filius hominis qui apprehendit istud : custodiens sabbatum, ne polluat illud : custodiens manus suas ne faciat omne malum*. In Zacharia : *Hæc sunt, inquit, verba quæ facietis, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, veritatem et iudicium pacis iudicate in portis vestris. Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris ; et iuramentum mendax ne diligatis : omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus* (Zac. viii, 16). Scribit itaque in Job : *Congregatio hypocritæ sterilis, et ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt* (Job. xv, 34). In Evangelio : *Nolite iudicare, et non iudicabimini : nolite condemnare, et non condemnabimini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini* (Matth. vii, 2). Joannes in Epistola sua : *Nolite, inquit, iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate* (I Joan. vii, 24).

Gregorius in Moralibus : « Iudices sæculi hujus pro terrenis lucris multas injurias tolerant, et pro cælesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant. Terreno iudicio tota etiam die insistere iudices fortes sunt, in oratione vero coram Domino ad unius horæ momentum lassantur. Plerumque nonnulli iudices terrena præmia appetunt, et justitiam defendunt, seque innocentes æstimant, et esse defensores rectitudinis exsultant; quibus si spes nummi subtrahitur, a defensione protinus justitiæ cessatur; et tamen defensores se justitiæ cogitant, sibi que rectores asserunt, qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quaerunt. Isidorus in libro Sententiarum (Lib. iii, cap. 54) : « Ad delictum, inquit, pertinet principum, qui pravos iudices contra voluntatem Dei populis fidelibus præferunt. Nam sicut populi delictum est, quando principes mali sunt, sic principis est peccatum, quando iudices iniqui

existunt. » Item idem (Cap. 55) : « Gravius lacerantur pauperes a pravis iudicibus, quam a cruentissimis hostibus. Nullus enim prædo tam cupidus est in alienis, quam iudex iniquus in suis. » Et paulo post : « Sæpe iudices ipsam justitiam, quam ad obtinendam saltem æternam suscipiunt, muneribus acceptis destrunt ; et cum de justo iudicio temporalia lucra conquirunt, præmio æterno privantur. » Item idem (Cap. 38) : « Qui recte iudicat, et præmium inde remunerationis expectat, fraudem in Deo perpetrat : quia justitiam, quam gratis impertire debuit, acceptione pecuniæ vendit. » Et paulo post : « Tres sunt, inquit, munerum acceptiones, quibus contra justitiam humana vanitas militat, id est, favor amicitiarum, adulatio laudis, et corporalis acceptione muneris. » Item idem post pauca : « Quatuor modis iudicium humanum pervertitur ; timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu potestatis alicujus veritatem loqui pavescimus ; cupiditate, dum præmio muneris alicujus corrumpimur ; odio, dum contra quemlibet adversa molimur ; amore, dum amico et propinquis præstare contendimus. His enim quatuor modis sæpe æquitas violatur, sæpe innocentia læditur. »

Plura quidem et alia exstant divinæ auctoritatis præcepta de sectanda justitia, et munerum acceptione cavenda, quæ necesse est ut unusquisque, qui officium recte iudicandi suscepit, diligenter perpendat et tractet : et secundum ea et recte vivere, et recte iudicare satagat. Caveat ergo ne accepta pecunia Christum vendat ; ne pro lucro terreno æterna remuneratione se privet : Deique iudicia ante oculos semper præponat, timens tremensque ne de justitiæ tramite devians cadat, et unde justificari debuit, inde condempnetur.

CAPUT XXV.

De vitanda iuratione.

Cum in multis omnes, apostolo Jacobo teste, offendamus, apud utrumque ordinem, clericalem videlicet et laicalem, imo apud utrumque sexum, in incauta iuratione valde et miserabiliter delinquitur. Putatur enim a quibusdam quod solummodo ille qui falsitatem super ossa alicujus sancti viri, aut super reliquias, aut super altare, aut Evangelia jurat, perjurii crimine teneatur obnoxius : ille vero qui pro qualibet re magna, aut parva Deum testem invocat, et per sanctam Trinitatem, supernosque cives jurare non trepidat, immunis habeatur a perjurio ; præsertim cum omnis qui testem adhibet Deum, jurare comprobetur, sicut beatus Augustinus in libro sermonum ait ^a. Dominus quoque ait in lege : *Non assumas nomen Domini Dei tui in vanum : nec enim Dominus eum habebit insonsem, qui assumpserit nomen Dei sui frustra* (Exod. xx, 7). Et Zacharias propheta : *Juramentum mendax ne diligatis* (Zac. viii, 17). Et Salomon : *Jurationi non assuescat os tuum* (Eccli. xxiii, 9). Item : *Qui multum jurat, non effugiet peccatum*. Item : *Vir multum jurans, replebitur*

^a Sermo de Decollat. sancti Joan. cap. 3.

iniquitate, et non discedit de domo illius plaga (Ibid., 12). Et in Evangelio : *Audistis quia dictum est antiquis, redde Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia sedes Dei est : neque per terram, quia scabellum est pedum ejus : neque per caput tuum, quia non potes facere unum capillum album, aut nigrum. Sit autem sermo vester, est, est ; non, non : quod autem amplius est, a malo est* (Matth. v, 33, 34).

Augustinus de sermone Domini in monte (Lib. i, cap. 17) : « Ita, inquit, intelligitur præcepisse Dominum ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum ; et assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem dilabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi iuratione firmetur. Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur : *Sit autem sermo vester, est, est ; non, non, hoc bonum est et appetendum : Quod autem amplius est, a malo est* (Matth. v, 37) : Id est, si jurare cogaris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades. Quæ infirmitas utique malum est : unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus : *Libera nos a malo* (Ibid. vi, 13). Itaque dixit : *Quod autem amplius est, a malo est* (Luc. xi, 4). Tu autem non malum facis, qui bene uteris iuratione : quæ etsi non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas, quod utiliter suades : sed a malo est illius, cujus infirmitate jurare cogaris. Sed nemo novit, nisi qui expertus est, quam sit difficile et consuetudinem jurandi extinguere, et nunquam temere facere, quod nonnunquam facere necessitas cogit. Quæri autem potest cum diceretur : *Ego autem dico vobis non jurare omnino* : cur additum sit : *Neque per cælum, quia thronus Dei est, et cætera usque ad id quod dictum est, neque per caput tuum* (Matth. v, 34). Credo propterea, quia non putabant se Jewishi teneri jurejurando, si per ista juravissent : et quoniam audierant : *Reddes autem Domino usque jusjurandum tuum* (Ibid., 33), non se putabant Domino debere jusjurandum, si per cælum, ut terram, aut Jerosolymam, aut per caput suum jurarent : quod non vitio præcipientis, sed male intelligentis est factum. Itaque Dominus docet, nihil esse tam vile in creaturis Dei, ut per hoc quisque perjurandum arbitretur : quando a summis ad infima divina providentia creata regerentur, incipiens a throno Dei usque ad capillum album aut nigrum. *Neque per cælum, inquit, quia thronus Dei est : neque per terram, quæ scabellum est pedum ejus* (Ibid., 36).

Item idem in libro Sermonum ^b : « Plura sunt, inquit, plerumque juramenta, quam verba. Si discipulatus homo quoties juret per totum diem, quoties se vulneret, quoties gladio linguam feriat, et transigat, quis in illo locus invenitur sanus? Quia ergo grave peccatum est perjurare, compendium tibi dedit

^b De verbis Apost. serm. 28, cap. 2.

Scriptura : *Noli jurare* (Jac. v, 12). » Item : « Vis ergo longe esse a perjurio? Jurare noli : qui enim jurat, aliquando verum jurare potest : qui autem non jurat, mendacium jurare nunquam potest. Juret ergo Deus, qui jurat securus, quem nihil fallit, quem nihil latet, qui omnino fallere ignorat; quia nec falli potest. Cum enim jurat, se adhibet testem. Quomodo tu cum juras Deum adhibes testem : sic ipse cum jurat, se testem adhibet. Tu quando illum adhibes testem, forte supra mendacium tuum accipis in vanum nomen Domini Dei tui. Ne mendacium jures, ergo jurare noli. Ipsa est angustia : perjurium præcipitum est : qui jurat, juxta est; qui non jurat, longe est. Peccat et graviter, qui falsum jurat : non peccat, qui verum jurat; sed nec ille peccat qui omnino non jurat, sed qui non jurat, et non peccat, et longe est a peccato; qui autem verum jurat, non peccat; sed prope est a peccato ad peccatum. » Item (Cap. 6) : Intendite, quæso, et advertite : Non vos fallant qui nescio quomodo volentes ipsas jurationes discernere, vel potius non intelligere, dicunt non esse jurationem, quando dicit homo : *Scit Deus, testis est Deus, invocò Deum supra animam meam* verum medicere. Invocavit, inquit, Deum, testem fecit Deum; nunquid juravit? Qui hæc dicunt, nihil aliud volunt, nisi invocato Deo testem mentiri. Itane vero quis es pravi et perversi cordis, si dicas, *Per Deum, juras*; si dicas, *Testis est Deus, non juras*? Quid est enim *Per Deum*, nisi. *Testis est Deus*? Aut quid est, *testis est Deus*, nisi *per Deum*? » Item : « Sed si aliquid teste filio tuo faceres, et amico vel proximo tuo, vel cuilibet homini diceres : Non feci, et tangeres filio tuo caput, quo teste fecisti, et diceres : Per hujus salutem quia non feci; exclamaret forte filius tuus sub paterna manu tremens, nec tamen paternam manum, sed divinam tremens : Noli pater, non tibi sit vilis salus mea; Deum super me invocasti, ego te vidi, fecisti, noli perjurare; te quidem habeo genitorem, sed plus et meum et tuum timeo creatorem (Cap. vi). Sed quia Deus, quando per eum juras, non tibi dicit : Ego te vidi, fecisti, noli jurare : sed times ne te iste occidat, tu te ante occidis : quia ergo non dicit, ego te vidi, putas quia non vidit. Et ubi est quando dicit : *Tacui, tacui, nunquid semper tacebo*? » Item (Cap. viii) : « Breviter audite, fratres mei, concludam sermonem, ligens in cordibus vestris curam salubrem, ante omnia nolite jurare. » Item (Cap. x) : « Tene ergo linguam et consuetudinem, quantum potes : non quomodo quidam, quando illis dicitur, verum dicis, non credo, non fecisti, non credo, Deus judicet, jura mihi. Et ipse qui exigit jurationem, multum interest, si nescit illum falsum juraturum, an scit; si enim nescit, et ideo dicit, jura mihi, ut fides ei fiat, non audeo dicere non esse peccatum; tamen humana tentatio est. Si autem scit eum fecisse, novit fecisse, vidit fecisse, et cogit jurare, hominida est.

* In expos. Epist. Jac. cap. 5, v. 12.

Ille enim perjurio suo se perimit : sed iste manum interficientis et expressit et pressit. » Item (Cap. xi) : « Nam tantum mali habet juratio, ut qui lapides colunt, timeant falsum jurare per lapides; tu non times Deum præsentem, Deum viventem, Deum scientem, Deum manentem, Deum in contemptore vindicantem? Claudit ille templum super lapidem, et vadit ad domum suam ipse; super domum suam claudit, et tamen quando illi dicitur, jura per Jovem, præsentis oculos timet. (Cap. xii.) Et ecce dico charitati vestræ, et qui per lapidem falsum jurat, perjurus est. Unde hoc dico? quia multi et in hoc falluntur, et putant quia nihil est per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, qui per id quod sanctum putas, falsum juras. Sed ego illud sanctum non puto. Sanctum putas cui juras, non enim quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, non, sed proximo juras. Homini juras ante lapidem; sed nunquid ante Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem.

Beda in expositione Epistolarum canonicorum : « Qui detrahere, inquit, ad alterum, qui judicare proximum interdixit, qui in adversitatibus ad alterutrum ingemiscere prohibuit, quæ sunt aperta peccata, addidit etiam hoc, quod quibusdam leve videtur, ut jûris quoque jurandi consuetudinem tollat. Nam hoc quoque illis parvipendendum nequaquam patenter apparet, qui illam Domini sententiam sollicite considerant, qua dicitur : *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii* (Matth. xii, 36) : ut non sub judicio incidatis. Ideo, inquit, vos a jurationis culpa pempesco, ne frequenter vera jurando etiam in perjurium decidatis, sed eo longius a perjurandi vitio stetis, quo nec verum jurare nisi proxima necessitate velitis. » Isidorus in libro Sententiarum (Lib. ii, c. xxxi) : « Cavendam igitur esse jurationem dicimus, nec ea utendum, nisi in sola necessitate : non est contra Dei præceptum facere; sed dum usum jurandi facimus, perjurii crimen incurrimus. Nunquam ergo juret, qui perjurare timet. Multi dum loquuntur, jurare semper delectantur, dum oporteat hoc tantum esse in ore : *Est, est; Non, non : Amplius enim quam Est et Non, a malo est* (Matth. v, 37). Multi enim ut fallant, perjurant; ut per fidem sacramenti, fidem faciant verbi : sicque fallendo dum perjurant, et mentiuntur, hominem incautum decipiunt. Interdum et falsis lacrymis decipimur, et creditur dum plorant, quibus credendum non erat. Plerumque sine juramento loqui disponimus; sed incredulitate eorum qui non credunt quod dicimus, jurare compellimur, talique jurandi necessitate, consuetudinem facimus. Sunt multi ad credendum pigri, qui non moventur ad fidem verbi. Graviter autem delinquant, qui sibi loquentes jurare cogunt. Quacunque arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientie testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui et

Dei nomen in vanum assumit, et proximum dolo capit. Non est conservandum sacramentum quod malum incaute promittit, veluti si quispiam adulteræ perpetuum cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilis est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio. »

Perspicuis itaque testimoniis astruitur nequaquam passim, ut a multis fieri solet, acquiescere debere jurationi : nec ea etiam, quæ peccato caret, utendum nisi in sola necessitate; ne scilicet dum nimum in usu habetur, in perjurii crimen labatur.

CAPUT XXVI.

De falso testimonio.

Inter decem præcepta quæ Dominus in monte Sina per famulum suum Moysen Israelitico populo dedit, falsum testimonium specialiter prohibuit : *Non falsum, iniquis, testimonium dices* (Luc. xviii, 20). Justus itaque Dominus justitiam diligendam monuit, et falsitatem promendam inhibuit. Attende quis, quale edictum mortalibus servandum proposuerit, rex scilicet regum, et Dominus Dominantium, omniumque creator, inter flammam ignium, et fulgura micantia, fragorem quoque tonitruorum, et clangorem buccinæ, hanc legem terribiliter promulgavit, qua malum vetatur, et bonum jubetur, qua etiam veritas sectanda, et falsitas cavenda censetur; et quod valde tremendum, et expavescendum est, contemnitur : quoniam in tantum transgressio hujus Domini præcepti in usum quibusdam devenit, ut pene illud, ut pote legem frequentent, et cum illud proferunt, aut nihil, aut pene nihil se delinquere credant, nisi id quod falso protulerint, verum esse jurejurando confirmant. Hi certe vana spe semetipsos decipiunt. Videant ergo quod Dominus in sancta sua lege specialiter falsum testimonium, specialiter perjurium, specialiter quoque mendacium prohibuerit : quicumque igitur unum ex his transgressus fuerit, Domini præcepti prævaricator sine dubio existit. Hi namque qui contra justitiam falsitatem opponunt, similes sunt falsis testibus qui in passione Christi falsum contra eum dixerunt testimonium.

Luctuosa nempe nimium res est, eo quod nonnulli nihil vilius, imo nihil venalius in hac mortalitate ducunt, quam animas suas : cum enim diversas pecunias accipiunt, et crapula, et ebrietate usque ad vomitum se ingurgitant ut falsitatem proferant, quid aliud nisi animas suas venales faciunt? Hi namque vili pretio magnam rem vendunt; quod accipiunt, fumeum et momentaneum; quod amittunt, æternum, et sine fine mansurum est. Miserabilis plane mercatio; quando quis pro alterius nummis, et cibo, et potu, animam suam tradidit diabolo; sed et ille, qui ne juste superetur, et id quod injuste retinet amittat, et pudorem publicum incurrat, parvamque legis jacturam subeat, diversis munusculis hujuscemodi testes corrumpit, insuper etiam,

* *Mendacium ad munera.* Sic emendare libuit; nam quod antea legebatur *admunerat omnino* erat ineptum.

A sicuti fieri assolet, in perjurium impelli, nullatenus de eorum perditione securus existat, sed pro certo sciat quod omnium animarum, quos aut in falsitatem, aut perjurium perduxit, reus apud Dominum tenebitur. Proinde censoribus diligens ac subtilissima indagatio necessaria est, ut falsos testes, more Danielis prophetæ, separatim examinent, ut quid jus, quid verum, quid falsum sit agnoscere valeant.

Falsi quoque testes diligentissime perscrutari in libro Deuteronomii jubentur : *Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis : stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, et judicum qui fuerint in diebus illis. Cumque diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddant ei sicut fratri suo facere cogitavit, et auferes malum de medio tui; ut audientes cæteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere, et non misereberis ei* (Deut. xix, 18). De falsis quoque testibus Salomon ait : *Testis falsus non erit impunitus* (Prov. xix, 5, 9). Et alibi se Deus odisse dicit testem fallacem, et proferentem mendacium ad munera (Ibid., vi, 19). » * Beda quoque in expositione Lucæ (Cap. xxii, v. 5) : « Multi, inquit, hodie Judæ scelus, quod Dominum ac magistrum Deumque suum vendiderit, veluti immane et nefarium exhorrent, nec tamen cavent; nam cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto quia veritatem pro justitia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit : *Ego sum veritas* (Joan. xiv, 6). Qui etiam si nullus pecuniam det, Dominum argenteis vendunt : quia principis sæculi imaginem, id est, exempla hostis antiqui, neglecta conditoris, ad quam creati sunt, imagine sumunt. Nam sicut Joannes Baptista, qui non pro Christi confessione, sed pro defensione veritatis occubuit, ideo tamen pro Christo, quia pro veritate, martyrium suscepit; ita e contrario qui charitatis et veritatis jura spernit, Christum utique, qui est veritas, et charitas, prodit : maxime cum non infirmitatis causa, vel ignorantia subripiente peccat, sed in similitudinem Judæ quærit opportunitatem : ut arbitris absentibus veritatem mendacio, virtutem crimine mutet. » Isidorus in libro Sententiarum (Lib. iii, c. 59) : « Testis falsidicus tribus est personis obnoxius. Primum Deo, quem perjurando contemnit; sequenter judici, quem mentiendo fallit; postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. Testibus falsis convictis, tarde mendacii falsitas reperitur; quod si separati fuerint, examine judicantis cito manifestatur. »

Ecce quam abominabile, Deoque odibile falsum sit testimonium, breviter collectum est. Sollicite itaque vigilanterque studendum est judicibus, ut judicii causas patienter audiant, diligentique examinent, et justo libramine decernant; ne ab eis, vel coram eis quispiam aut libertate, aut quibuslibet re-

būs injuste privetur. Hi autem qui munerum accep-
tione, aut cujuslibet alterius rei gratia, injusto judi-
cando, et falsum testimonium proferendo, quoslibet
ad servitute[m] addicunt, aut rebus injuste carere faci-
unt, magnum sibi damnationis cumulum acqui-
runt : quoniam non solum præsentibus obsunt, sed
etiam in futuram eorum posteritatem eandem inju-
riam transmittunt.

CAPUT XXVII

De mendacio.

Omne mendacium Veteris Novique Testamenti
series demonstrat esse vitandum. Cui plerique
coacte, multi vero sponte flebiliter implicantur, et
se delinquere non suspicantur, cum Scriptura di-
cat : *Os qui mentitur, occidit animam* (Sap. 1, 11).
Et alibi : *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*
(Psal. v, 7). Et in lege Dominus vetat : *Non men-
tiemini, inquit, neq[ue] decipiet unusquisque proximum
suum* (Levit. xix, 14). Et Salomon : *Qui autem men-
titur, testis est fraudulentus : qui autem testis est
repentinus, concinnat linguam mendacii* (Prov. xii,
17). *Abominatio est lingua mendacii* (Ibid., 19). *Liberat
animus testis fidelis : profert mendacium versipellis*
(Prov. xiv, 25). *Testis fidelis non mentietur : profert
mendacium testis dolosus* (Ibid., 5). *Jesus filius Si-
rach : Nolite mentiri omne mendacium . assiduitas
enim illius non bona* (Eccl. vii, 14). In Evangelio :
Omne mendacium a diabolo est. Et Apostolus : *De-
ponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem
unusquisque cum proximo suo* (Ephes. iv, 25). Item :
Nolite mentiri invicem (Coloss. iii, 9).

Augustinus in libro contra mendacium (Cap. 14) :
1 Primum est capitale mendacium longeque fugien-
dum, quod sit in doctrina religionis; ad quod men-
dacium nulla conditione quisquam debet adduci.
Secundum, ut aliquem lædat injuste, quod tale est,
ut et nulli prosit, et obsit alicui. Tertium, quod ita
prodest alteri, ut obsit alteri quamvis non ad im-
munditiam obsit corporalem. Quartum, sola men-
tendi faciendique libidine; quod verum mendacium
est. Quintum, quod sit placendi cupiditate, de suavi
eloquio. His omnibus penitus evitatis, atque rejectis,
sequitur sextum genus, quod et nulli obest, et pro-
dest alicui, velut si quisquam pecuniam alicujus in-
juste tollendam, sciens ubi sit, nescire se mentia-
tur. Septimum, quod et nulli obest, et prodest alicui,
velut si volens hominem ad mortem quaesitam
prodere, mentiatur, non solum justum atque inno-
centem, sed et reum, quia Christianæ disciplinæ,
est, ut neque de cujusdam correctione desperetur,
neque cuiquam poenitendi aditus intercludatur. De
quibus duobus generibus, quæ solent habere ma-
gnam controversiam, satis tractavimus, et quid
nobis placeret ostendimus, ut suscipiendis incom-
moditatibus, quæ honeste ac fortiter tolerantur, hæc
quoque genera devitentur a fortibus, et fidelibus, et
veracibus viris et feminis. Non ergo mentiendum
quaerenti ubi sit, qui se fidei cujusquam commiserit :
sed potius respondendum : (Cap. 13) Nec pro-

dam, nec mentiar : fecit hoc episcopus quondam
Tagastensis ecclesiæ, Firmus nomine, firmiter vo-
luntate. Nam cum ab eo quaereretur homo jussu im-
peratoris per apparitores ab eo missos, quem ad se
confugientem diligentia quanta poterat, occultabat,
respondit quaerentibus, nec mentiri se posse, nec
hominem prodere, passusque est tam multa tor-
menta corporis (nondum enim erant imperatores
Christiani), permansit in sententia. Deinde ad im-
peratorem ductus, usque adeo mirabilis apparuit, ut
ipse homini quem servabat indulgentiam sine ulla
difficultate impetraret. Quid hoc fieri potest fortius
atque constantius? (Cap. 14.) Octavum est genus
mendacii, quod et nulli obest, et ad hoc prodest ut
ab immunditia corporali quemquam tueatur. Non
igitur est mentiendum in doctrina pietatis. Magnum
enim scelus est, et primum genus detestabilis men-
dacii. (Cap. 21.) Non mentiendum secundo genere,
quia nulli est faciendæ injuria. Non est mentien-
dum tertio genere, quia nulli cum alterius injuria
consulendum est. Non est mentiendum quarto ge-
nere, propter mendacii libidinem, quæ per semet-
ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto ge-
nere, quia nec ipsa veritas sine placendi hominibus
enuntianda est; quanto magis mendacium, quod per
semetipsum quia mendacium est, utique turpe est!
Non est mentiendum sexto genere : neque enim
recte etiam testimonii veritas, pro cujusquam tem-
porali commodo ac salute corrumpitur. Ad sempi-
ternam vero salutem nullus ducendus est, opitulante
mendacio; nemo enim malis convertentium mori-
bus ad bonos mores convertendus est; quia quod
erga illum faciendum est, debet etiam ipse conver-
sus facere erga alios. Atque ita non ad bonos, sed
malos mores convertetur; cum hoc ei præbetur imi-
tandum converso, quod ei præstitum est converten-
do. Neque septimo genere mentiendum est : non
enim cujusquam commoditas, aut salus temporalis
perficiendæ fidei præferenda est. Nec si quisquam
pro recte factis nostris tam male movetur, ut fiat
etiam animo deterior, longeque a pietate remotior,
propterea recta facta deserenda sunt; cum id nobis
præcipue referendum sit, quo vocare atque invitare
debemus, quos sicut nosmetipsos diligamus; fortis-
simoque animo bibenda est illa sententia Apostolica :
*Aliis quidem sumus odor vite in vitam, aliis odor
mortis in mortem* (II Cor. ii, 2). Et ad hæc quis
idoneus? Nec octavo genere mentiendum est; quia
et in bonis castitas animi pudicitia corporis; et in
malis id quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus,
majus est. In his autem octo generibus, tanto quisque
minus peccat cum mentiatur, quanto emergit ad
octavum : tanto amplius, quanto emergit ad pri-
mum. Quisquis autem esse aliquid genus menda-
cii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet
seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem ar-
bitratur aliorum.

Isidorus in libro Sententiarum (Lib. ii, c. 3) :
Mendaces faciunt, ut nec vera dicentibus credatur :

reddit enim sæpe hominem multa falsitas, etiam in veritate suspectum. Sæpe vera præmittit, qui falsa dicturus est; ut cum primum acquisierit fidem, ad reliqua mendacia audientes credulos faciat. Multis videatur vera esse, quæ falsa sunt; et ideo non ex Deo, sed ex suo mandacio loquuntur. Nonnunquam falsitas veriloquio adjungitur, et plerumque a veritate incipit, qui falsa confingit. Ideo post pauca: « Seminopere cavendum est omne mandacium; quantumvis nunquam sit aliquid mendacii genus culpæ levioris, si quoquam pro salute hominum caventur; sed quia scriptum est: *Os qui manitur, occidit animam* (Sap. 1, 11). Et, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. v, 7): hoc quoque mendacii genus perfecti viri seminopere fugiant, ut nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur; nec suæ animæ nocent, dum præstare aliæ carni nituntur; quanquam hoc ipsam peccati genus facillimè credamus relaxari. Nam si quælibet culpa æquæ mercede purgatur, quanto magis hæc facile abstergitur, quam merces ipsa comitatur!»

Quod ergo mendacium omnino cavendum sit, late patet: proinde necesse est ut unusquisque hoc vitium cavere studeat: quisquis huic mancipatur, hoc penitus relinquens, ad poenitentiae lamenta recurat, et de eo inter cætera alia peccata quæ admisit, Deo et sacerdoti confessionem facere non negligat.

CAPUT XXVIII.

De curiositate.

Multi scienter, multi nescienter in curiositatis labantur vitium: cui dum quis inservit, semetipsum debiliter negligit. Nostra quippe quæ mala gessimus, sunt defendenda, non aliorum errata (quæ nec emendare nolumus, nec possumus) curiosè inquirenda, morsuque detractionis carpenda. Sunt itaque quorundam pia facta, quæ nobis diligenter sunt scrutanda, et ad exemplum bonæ actionis sumenda. Sunt item quorundam quedam facta, quæ nobis nescientibus nihil periculi, scientibus nihil momenti afferunt: sed dum curiosè in his scrutandis dies insumimus, procul dubio delinquimus; quo vitio multi canonicorum et monachorum suum negligentes propositum, laborant. Nam et sunt plerique laici, qui in hujuscemodi curiositate pene a mane usque ad vespeream delectabiliter versantur, et se delinquere, aut non intelligunt, aut intelligere recusant: hi necesse est ut perpendant factum Dinæ filię Jacob, quæ dum curiositate ducta egreditur, ut mulieres extraneæ regionis videat, a Sichem filio Emmor adamatur, et rapitur, et vi oppressa violatur, ejusque detestabili sociatur (Gen. xxxiv, 1). «Dina quippe, ut beatus Gregorius in libro Pastoralis scribit (Part. III, cap. 30), ut mulieres videat extraneæ regionis, egreditur, quando unaquæque mens sua studia negligens, actiones alienas curans, extra anabitam, at-

que extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichem Princeps terræ opprimit; quia videlicet inventam in curis exterioribus diabolus corrumpit.

Plura siquidem et alia exstant divinarum scripturarum documenta, quæ vitium curiositatis vitandum esse demonstrant, e quibus quedam breviter subnotantur. Ait enim Jesus filius Sirach: *In supervacua robus noli scrutari, ne multiplicentur* (Eccel. iii, 24). *Non est tibi necessarium ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis* (Eccel. iii, 25); *De re autem quæ te non molestat, ne cõtes* (Ibid. xi, 9). In libro autem Eccel. *Sed et cunctis, inquit, sermonibus qui dicuntur ne accomodes cor tuum, ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi: scit enim tua conscientia quia crebro maledixisti aliis* (Eccel. vii, 22). Et Prosper: « Tandem enim quis peccata sua, quæ nosse et desistere debet, ignorat, quandiu curiosè aliena considerat. Quod si mores suos ad seipsum reversus aspiciat, non requirat quid in aliis specialiter reprehendat, sed in seipso quod lugeat. Proinde fratrum nostrorum vitia non facile debemus accusare, sed genere: ut huicem onera nostra portantem, legem Christi possimus implere. » Gregorius ^c in expositione Evangelii: « *Alter dixit: Jugis boum emi quinque, et eo probare illa, rogo te, habe me excusatum* (Lao. xiv, 19). Quid in quinque jugis boum, nisi quinque sensus corporis accipimus? qui recte quoque jugi vocati sunt; quia in utroque sexu gemantur: qui videlicet corporales sensus, quia interna comprehendere nesciunt, sed sola exteriora cognoscunt, et deserentes intima, ea quæ extra sunt, tangunt, recte per eos curiositas designatur, quæ dum alienam quærit vitam discutere, semper sua intima nesciens, studet exteriora cogitare. Grave namque curiositatis est vitium, quæ dum cujuslibet mentem ad investigandam vitam proximi exteriùs ducit, semper ei sua intima abscondit, ut aliena sciens, se nesciat. Et curiosi animus quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto sit ignarus sui. Propter hoc namque de eisdem quinque jugis boum dicitur: *eo probare illa, rogo te habe me excusatum*. Ipsa enim excusantis verba a vitii sui significatione non discrepant, dum dicitur, *eo probare illa*; quia videlicet aliquando pertinere probatio ad curiositatem solè. » Habes et in libello qui dicitur Synonyma ^d: « Quod ad te quoque non pertinet, noli quærere: quod inter se loquantur homines, cognoscere nunquam desideres. Noli quærere quod quisque dicat, vel faciat: evita curiositatem: omittè eorum quæ ad causam tuam non pertinet. Curiositas periculosa præsumptio est. Multi aliorum vitia discernunt, sua non aspiciunt. »

Patet igitur quod curiositatis vitium omnibus Christianis seminopere sit cavendum. Quia ergo de singulis temporibus, quæ loqui et agere debemus, fructum bonæ operationis Dominus a nobis est exarturus, oportet ut unusquisque fidelis ab hujuscemodi curio-

^a Ejus ætastabili. Deest, ait Acherius, aut copula, aut commercio: prius præfero.

^b Seu Julian. Pomer. de Vita contemplat. c. 6.

^c Homil. 36.

^d Lib. II Synon., cap. 15 de curiositate, sed verbis diversis.

sialibus et supervacuis rebus serotandis, prorsus se alienum efficiat.

CAPUT XXIX.

De sectanda hospitalitate.

Quoniam hospitalitas intra sex opera misericordiae breviter in Evangelio commemorata sit, necessario tamen in hoc capitulo propter quosdam quae eam negligunt, prolixiora testimonia colligenda restant. Inter caetera quippe Christianae religioni contraria, quorundam libitu in consuetudinem eoque deducta, ut his pro lege videantur insistere, hospitalitas quoque, quae est apud Christianos insigne atque excellentissimum opus misericordiae, ita a plurimis negligitur, ut et in hoc, sicut et in nonnullis aliis, Christianitatis decus magna ex parte fuscetur; quoniam in tantum a quibusdam parvipenditur, ut cum amplas et spatiosas domos habeant, vix dignentur sub tecum saum recipere peregrinum, imo in peregrino Christum, dicentem in Evang. Hospes fui, et collegistis me (Matth. xxv, 35). Sed neque advenientes hospito carentes, in domos suas alter recipiunt, nisi prius pari conventionis staretur, quid pro solo, quid pro singulis vasis, quid pro igno accenso, et caeteris innumeris rebus, quibus usi fuerint, dare debeant. Verum si contigerit ut sine hac praefactione eos primum blande ac simulate charitatis officio suscipere videantur, tanto tandem postea eos afficiunt, ut nullatenus quiescant, donec id quod avare ab eis exigunt, eos dare compellant. Quod factum a Christiana religione ita abhorret, ut quisquis huic vitio succumbit, licet nomine, non tamen opere discipulus Christi existat. Hic autem ab eodem Christo in tremendi examinis die (nisi se antequam diem claudat extremum, correxerit) benedictus vocari non merebitur, eodem dicente in Evangelio: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum: quia hospes fui, et collegistis me, et caetera (Ibid., xxxiv). Cum quae ergo fiducia diem expectat iudicii, qui Christum in hospitibus renuit suscipere? Inhumani itaque circa hospitalitatem audituri sunt: Recedite in ignem aeternum (Ibid., xli). Humani vero et benévoli: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Ibid., xxxiv). Ecce qualem benedictionem hospitalitatem sectantes percipiunt: sunt ad hoc nempè Christiani vocati sumus, Ut, testante beato Petro apostolo, eandem benedictionem haereditate possideamus (I Petr. iii, 9).

Quisquis illa se privati finit, necesse est ut in hac peregrinatione hospitalitati studeat. Qualiter autem sectanda sit, ea quae sequuntur breviter insinuant. Ait enim Isaias propheta: Peregrinos vagosque induc in domum tuam (Isai. lviij, 7). Job: Foris non mansit peregrinus: ostium meum viatori patuit (Job xxi, 32). Et in Evangelio Hospes fui, et collegistis me (Matth. ii, 35). Petrus: Hospitalitatem, inquit, sectantes. Paulus: Caritas fraternitatis maneat in vobis (Rom. xii, 13). Et, hospitalitatem, nolite obli-

De verbis Domini serm. 32.

viset (Hebr. xiiii, 1). Ambrosius in libro de Abr- ham primo (Lib. v) sic dicit: quam impiger bene do- beas ut possis praeveneri hospitalitatem, quae quia praevenerit, et de bono munere defraudabitur, quia non satis est recte facere, nisi etiam mature quid- fatias superiores enim fructus habet oborata devo- tio. Bona est hospitalitas: habet mercedem suam, primum humanae gratiae, deinde quod magis est, te- mmerationis divinae. Omnes in hoc incolas hospi- tes sumus: ad tempus enim habitandi habemus hospitium. Emigramus propere; caveamus ne si nos duri aut negligentes in recipiendis fuerimus hospi- bus, etiam nobis post vitae ipsius cursum sanctorum hospitia denegentur. Sed, gannepriam praetendis, non opes a te hospes requirit, sed gratiam: non ornatum convivium, sed cibum obvium. Haec grata homini- bus, accepta Deo. Unde Dominus Jesus in Evange- lio, eum qui unquam dederit hospiti potum aquae frigi- dae, caelestium asserit praemiorum non exortem futurum (Matth. x, 42). Aug. in lib. Sermorum 9: Cogimur, inquit, loqui vobis quod non debuimus; invenire enim in vobis debuimus quod laudaremus, non querere quod admoneremus. Ecce tamen bre- viter dico, non timoror, agnoscite hospitalita- tem, per hanc portum est ad Deum; suspicis ho- spitem, cuius et tu es comes in via: quia omnes peregrini sumus. Ipse est Christianus, qui et in domo sua et in patria sua peregrinum se esse cogno- scit. Patria nostra sursum est, ibi hospites non erimus: nam unusquisque hic et in domo sua hospes est, sed dimittet illam domum filiis suis, hospes hospitibus. Quare? Et in stabulo si esses, nonne alio veniente discordes? Hoc facis et in domo tua. Ces- sit tibi locum pater tuus, cessurus es filiis tuis, nec mansurus manes, nec massurus relinques. Si omnes transimus, aliquid quod transire non potest, opera- mur, ut cum transferimus, et illuc venerimus, unde non transeamus, opera nostra bona ibi inveniamus. Custos est Christus, quid times ne perdas quod ero- gas?

Gregorius in Moralibus: Hospitalitatem fraterni- tatis amore, charitatis opera diligere, nobis valde necessarium est; unde egregius Praedicator nobis utraque commendans ait: Caritas fraternitatis maneat in vobis. Et, hospitalitatem nolite oblivisci (Hebr. xiii, 1). Beatus princeps apostolorum huius hospita- litatis gratiam cum benignitate fratribus habendam nobis commendat dicens: Hospitales invicem sinei marmuratione (I Petr. iv, 9). Hinc ipsa Veritas dicit: Hospes fui, et susceptis me (Matth. xxv, 35). Mira pietate Redemptor noster loquitur ex suorum com- passione membrorum, dicens: Quodcumque uni est minimis meis fecistis, mihi fecistis (Ibid., 40). Ipsa igitur nos per hoc [qui] caput nostrum est, adjuvat, qui per nostra bona opera in suis membris adjuvat. Pensandum est nobis quantum hospitalitas fraternae compassionis valet, quantum nos omni- potenti Domino misericordiae viscera conjungant

Inde enim et qui est super omnia appropriamus, unde nos per compassionem proximi etiam sub nosmetipsos deponimus. In rebus corporalibus nemo alia tangit, nisi qui cadit. In rebus vero spiritalibus, certum est quia quanto plus per compassionem attrahimur, tanto alius et verius propinquamus.

Plura itaque sanctorum Patrum existant documenta, quae hic ob brevitatem non ponuntur. Opor-

et ergo ut unusquisque fidelis regulam Christianitatis in sectanda hospitalitate custodiat, eaque Christi amore, non mercedis temporalis retributione sectetur. Nemo quidem paupertatem obtendat, dicendo: Non possum hospites suscipere, quoniam non habeo unde illis necessaria ministrem: quia Dominus Jesus Christus, ut hanc occasionem tolleret, etiam de calice aquae frigidae sitienti porrecto se mercedem pollicitus est redditurum.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De charitate.

Ille charitatem habet, qui et Deum plus quam se, et proximum tanquam se, diligit: *In his duobus praeceptis tota lex pendet, et prophetae (Matth. xxii, 40)*. Porro Christianorum proprium est et amicum diligere in Deo, et inimicum propter Deum. Unde dicitur in psalmo: *Latam mandatum tuum nimis (Psalm. cxviii, 96)*. Ideo latum dicitur mandatum, quia et amicum et inimicum pari dilectione complectitur. Judaeis nempe moris est amicum diligere, et inimicum odii execrabilibus insectari. Christianis vero uterque, Domino praeicipiente in Evangelio, aeque diligendus est: *Audistis, inquit, quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est; qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos, etc. (Matth. v, 43 seq.)*. Et alibi: *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis. In hoc cognoscet omnes quod mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii, 34)*. In hac quippe praecipiente non solum amicum, verum etiam inimicum continetur dilectio: nec quisquam gloriari potest veraciter se Deum diligere, si ab inimico exorbitaverit dilectione. Dominus enim in Evangelio ait: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater vester caelestis peccata vestra. Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 14)*. Ad tam magnum tonitruum, ut beatus Augustinus ait, quis non expergiscitur? qui non dormit, sed mortuus est: sed tamen potens est Dominus etiam mortuos suscitare.

De charitate autem Salomon ita dicit: *Odium suscitabit rixas, et universa delicta operit charitas (Prov. x, 12)*. Petrus: *Ante omnia, inquit, in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8)*. Paulus: *Charitas patiens est, benigna est, et reliqua (I Cor. xiii, 4)*. Joannes: *Deus, inquit, charitas est: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (I Joan. iv, 8)*. Gregorius in Libro Pastoralibus: *c Virtus*

^a Ab inimici. Ita sane scripsit Jonas; nihilque erat ab ejus mente alienum magis quam quod Ache-

itaque est coram hominibus, adversarios tolerare; sed virtus coram Deo, diligere; quia hoc solum Deus, sacrificium accipit, quod ante ejus oculos in altari, boni operis flamma charitatis incendit. Item idem: *c Cum cuncta sacra eloquia Dominicis plena sunt praeceptis, quid est quod de dilectione, quasi de singulari mandato, Dominus dicit: Hoc est praeceptum meum ut diligatis invicem (Joan. xv, 12)? nisi quia omne mandatum de sola dilectione est, et omnia, unum praeceptum sunt. Quia quicquid praecipitur, in sola charitate solidatur. Ut enim multi arboris rami, ex una radice prodeunt, sic multae virtutes ex una charitate generantur: nec habet aliquid viriditatis, ramus boni operis, si non remaneat in radice charitatis. Praecepta ergo Dominica et multa sunt, et unum: multa per diversitatem operis, unum in radice dilectionis. Qualiter autem ista dilectio sit tenenda ipse insinuat, qui in plerisque Scripturae suae sententiis et amicum jubet diligi in se, et inimicos propter se. Ille enim veraciter charitatem habet, qui et amicum diligit in Deo, et inimicum diligit propter Deum. Item idem: *Omni enim habenti dabitur et abundabit: ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo (Matth. xiii, 12)*; habenti namque dabitur et abundabit; quia quisquis charitatem habet etiam dona alia percipit; quia quisquis charitatem non habet, etiam dona quae percepisse videbatur, amittit.*

[Cum enim Apostolo testante, plenitudo legis sit dilectio, sciendum est quia nemo proximum sine Dei, nec Deum sine proximi dilectione diligere valet. Unde quia] de charitate, quae Deus est, pauca hic collecta sunt, quisquis ad eum pervenire desiderat, qui charitas est, oportet ut Dei et proximi dilectione veraciter ignitus existat.

CAPUT II.

De humilitate.

Sicut superbia de angelis demones, ita humilitas de hominibus angelorum efficit civis. Diabolus itaque per superbiam corruens de caelo, hominum primum stravit et de paradiso expulit. Christus autem Dei filius ad redimendum genus humanum humilis venit in mundum. Unde ait Apostolus: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem*

rius ediderat, ab amici.

^b Homil. 35.

Dei, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens (Phil. II, 6). Et infra: Humiliavit seipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Ibid. v. 8). De humilitate autem ait Dominus per Prophetam: Super quem requiescat Spiritus meus nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos (Isa. LXVI, 2)? Salomon: Ubi erit superbia, ibi et contumelia. Ubi autem humilitas, ibi et sapientia. Superbum sequitur humilitas, et humilem spiritum suscipiet gloria. Priusquam conteratur, exaltatur cor hominis: et antequam glorificetur, humiliatur (Prov. XI, 2; XVIII, 12; XX, 23; XXIX, 25). Et in Evangelio: Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic major est in regno cælorum (Matth. XVIII, 14). Petrus in Epistola prima: Omnes autem invicem humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. V, 5). Et, Humilianini in conspectu Domini, et exaltabit vos (Jac. IV, 10). Jesus filius Sirach: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam (Eccli. III, 20).

Gregorius in Moralibus^a: Ad hoc ergo unigenitus Dei Filius formam humilitatis suscepit: ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum probra passionumque tormenta toleravit, ut superbum hominem non esse doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, quamque sublimis celsitudo, propter quam solam veraciter edocendam is, qui sine estimatione magnus est, veniens ad passionem factus est parvus. Quia originem perditionis nostræ se præbuit superbia diaboli; instrumentam redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hominis noster magnus inter omnia conditus, videri super omnia voluit elatus. Redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus. Et humilitas magistra est omnium, materque virtutum, sicut Veritas ait: Discite a me quia mitis sum et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris (Matth. XI, 29). Quia dum se humiles dejiciunt, ad Dei similitudinem ascendant. Quid igitur humilitate sublimius? Quæ dum se in ima deprimit, auctori suo manenti super summa se conjungit.

Cæsarius episcopus in homiliis^b: Humilitatem ergo, fratres dilectissimi, ante omnia teneamus; non illam quæ aliquoties foris tantum ostenditur, sed illam quæ in conscientia retinetur. Sunt enim aliqui, qui quando aliqua tranquillitas fuerit, humilitatem et in ore et in corpore solent ostendere: et si aliqua, ut assolet, tribulatio, vel scandali procella surrexerit, effrenato ore, erecta cervice, superbia, quæ in corde tegebatur, multis conviciis profertur ex ore. Quare hoc factum est, fratres? quia fundamentam veræ humilitatis non habuit; quia humilitatem, quam prius promittebat in corpore, non habebat in corde. Et humiles ergo simes, fratres charissimi, non solum senioribus, sed etiam coæqualibus, et junioribus

^a Lib. XXXIV in c. XLII Job, c. 18.

^b Homil. 18.

nostris, ne Deus superbis resistat, ne se exaltantes humiliet, ne inflati per viam angustam transire non possimus.

Ecce quantum humilitati studendum est, breviter demonstratur. Proinde necesse est ut superbia cum auctore suo diabolo vigilanter caveatur, et humilitas Christi obedienter amplectatur, quoniam sicut illa se imitantes ad ima prosternit, ita ista se amplectentes ad summa erigit.

CAPUT III.

De patientia.

Patientia quæ Christi amore suffertur, laudanda et prædicanda est: quando autem amore terrenorum fit, non est virtus patientiæ dicenda, quæ nulla est, sed, ut beatus Augustinus scribit^c, miranda duritia, prædicanda patientia. Patientia ergo tunc est laudanda et virtus prædicanda, cum ob Christi amorem non solum in accidentibus exteriorum rerum adversitatibus habetur, sed etiam in corde potissimum retinetur. Nec enim prodest exterius demonstrari patientiam, et interius bella dissensionum, et cæterorum fomenta retineri vitiorum. Quando igitur foris prætenditur sapientia, et interius regnant bella vitiorum, non est hujusmodi patientiæ virtus, sed virtutis simulatio æstimanda. Exstat igitur beatus Job exterioris interiorisque exemplum patientiæ: qui non solum exteriorum damna rerum, et orbitates filiorum, et injurias illatas amicorum, verum etiam flagellum sui corporis patienter sustinuit, et inter tot adversa non ad murmurationem, sed ad Dei laudem erupit dicens: Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustineamus (Job. II, 10)?

Item: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum (Job. I, 21). De patientia autem ait Salomon: Qui patiens est, multa gubernat prudentia; qui autem impatiens, exaltat stultitiam suam (Prov. XIV, 29). Item: Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnator urbium (Prov. XVI, 32). Item: Doctrina viri per patientiam noscitur (Prov. XIX, 11). Dominus in Evangelio: Beati, inquit, pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. V, 9). Item: In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. XXI, 19). Paulus: Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete (Rom. XII, 18). Item: Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem (Hebr. X, 36). Item: Pacem sequimini in omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. XII, 41). De his autem qui propter honores terrenos nascendos, et diversas cupiditates explendas, jocosque et multimodas delectationes, et vanitates insectandas, multa dura et acerba patientissime, et molestissime, ac periculosissime tolerant, cum loqueretur beatus Augustinus in libro de Bono patientiæ (capp. 5-10), ita ad extremum intulit: In his, inquit, hominibus miranda est potius quam laudanda patientia, imo nec miranda

^c De Patientia cap. 2.

nec laudanda, quæ nulla est, sed miranda duritia, negantia patientia. Nihil autem illic jure laudandum, nihil utiliter admirandum. Tantuque rectius majore supplicio dignum judicabis animum, quanto magis vilis subdit instrumenta virtutum. Patientia comes est sapientiæ, non famula concupiscentiæ. Patientia amica est conscientiæ bonæ, non inimica innocentie. Cum ergo videris quemquam patienter aliquid pati, noli continuo laudare patientiam, quam non ostendit nisi causa patiendi. Quando illa bona est, tunc ista vera est: quando illa non polluitur cupiditate, tunc a falsitate distinguitur. Cum vero illa tenetur in crimine, tunc hujus multum erratur in nomine. Non enim sicut homines qui sciunt, sunt participes scientiæ, ita omnes qui patiuntur sunt participes patientiæ: sed qui passione recte utuntur, in patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur. Verumtamen cum pro libidinibus, vel etiam sceleribus; cum denique pro ista temporali vita ac salute multa homines horrenda mirabiliter sufferunt, satis nos admonent quanta sufferenda sunt pro vita bona, ut et possit esse æterna, et sine ullo temporis termino, sine utilitatis ullius detrimento, vera felicitate secunda. Unde Dominus ait: *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. XXI, 19)*. Non ait villas vestras, laudes vestras, luxurias vestras, sed *animas vestras*. Si ergo tanta suffert anima ut possideat, unde pereat; quanta debet sufferre ne pereat? Et paulo post: *Quamvis autem patientia virtus sit animi, partim tamen ea utitur animus in seipso, partim vero in corpore suo. In seipso utitur patientia, quando illeso et intacto corpore aliquid quod non expedit, vel quod non deceat, facere aut dicere, quibuslibet adversitatibus aut fœditatibus rerum, seu verborum stimulis incitatus, et patienter mala omnia tolerat, nec ipse mali aliquid opere vel ore committit. Per hanc patientiam sustinemus etiam cum corpore sani sumus, quod inter hujus sæculi scandala beatitudo nostra differtur.* Item post quædam: *« Hæc omnia, et si qua sunt alia, quæ commemorare longum est, ad eum patientiæ modum pertinent, quo animus non sua peccata, sed quæcunque extrinsecus mala patienter sustinet in seipso, suo prorsus corpore illeso. Alius autem patientiæ modus est, quod idem ipse animus quæcunque molesta et gravia in sui corporis passionibus perfert, non sicut stulti vel maligni homines propter adipiscenda vana, vel scelera perpetranda, sed sicut a Domino definitum est propter justitiam (Matth. v, 10). Utroque sancti martyres modo certaverunt. Nam et impiorum . . . saturati sunt, ubi animus corpore intacto quasdam veluti plagas suas integer sustinet, et in corporibus vincti sunt, inclusi sunt, fame ac siti affecti sunt, torti sunt, secti sunt, dilaniati sunt, incensi sunt, trucidati sunt, et pietate immobili subdiderunt Deo mentem, cum paterentur in carne, quidquid exquerenti crudelitati venit in mente. »*

Gregorius in homiliis Evangelii a: *« Sciendum »*
 • Homil. 35.

A præterea est, quod tribus modis patientia exerceri solet. Alia namque sunt quæ a Deo, alia quæ ab adversario, alia quæ a proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna et contumelias, ab adversario tentamenta, a Deo autem flagella toleramus. Sed in omnibus tribus his modis vigilantem oculo semetipsam debet mens circumspicere; ne contra mala proximi pertrahatur ad retributionem mali; ne contra tentamenta adversarii seducatur ad delectationem, vel consensum delicti; ne contra flagella opilicis ad excessum proruat murmurationis. Perfectè enim adversarius vincitur, quando mens nostra et inter tentamenta ejus a delectatione, atque consensu omnimodis refrænatur, et inter contumelias proximi custoditur ab odio; et inter flagella Dei comescitur a murmuratione. Nec hæc agentes, retribuere nobis præsentia bona requiramus. Nam pro labore patientiæ bona speranda sunt sequentis vite, ut præmium nostri laboris incipiat, quando jam omnibus labor funditus cessat. Item idem: *« In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. XXI, 19)*. Idcirco possessio animæ in virtute patientiæ ponitur; quia radix omnium custosque virtutum patientia est. Per patientiam vero possidemus animas nostras; quia dum nobis ipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. Patientia vera est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. Nam qui sic mala proximi portat, ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributionis quaerat, patientiam non exhibet, sed ostentat. Scriptum quippe est: *Charitas benigna est, patiens est (I Cor. XIII, 4)*. Patiens namque est, ut aliena mala toleret, benigna vero est, ut ipsos etiam quos portat amet. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Orate pro persequentibus et calumniantibus vos (Matth. v, 44)*. Virtus itaque est coram hominibus adversarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere: quia hoc solum Deus sacrificium accipit, quod ante ejus oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit. Sciendum vero est, quod plerumque patientes videmur, quia retribuere mala non possumus; sed qui idcirco malum non retribuit, quia nequaquam valet, procul dubio, ut diximus, patiens non est: quia patientia non in ostensione acquiritur, sed in corde. »

Hæc quippe et his similia eximia ac saluberrima testimonia nos ad patientiæ virtutem informant. Et quia sine charitate in nobis non potest vera esse patientia, imitemur ejus exemplum, qui propter nos flagella, et ludibria, et crucis patibulum patienter sustinuit, ut exterius interiusque ejus amore virtutem patientiæ exhibentes, illo quo ille præcessit, post mortem pervenire valeamus.

CAPUT IV.

De superbia.

Aliquando propter donum alicujus virtutis, aliquando propter mundi honores, aliquando vero

propter carnis fragilitatem labitur in superbiam, quod totius peccati initium est: Unde scriptum est: *Belisim omnis peccator superbus* (Ecdi. x, 15). Hæc idem angelis dramones socii humilitas autem homines equales angelis reddidit. De superbia namque ait Psalmista: *Populum humilem saluum facies* et orationes *superborum humilia* (Psal. lxxvii, 28). Item: *Superbi inique legebantur* et nequaquam a lege autem tua non desolantur (Psal. cxviii, 51). Item: *In ore pasti superbas, in lediati quod decimant in mundatis iustis* (Isid., u. 64). Item: *Non habebis in mentis domus mansueti facis superbiam* (Psal. c, 7). In Proverbiis: *Domus superborum demolitur* Dominus (Prov. xv, 25). In Ecclesiaste: *Quid superbis terra et civitas?* (Ecdi. x, 9). In Actibus: *Juravit Dominus in anima sua, ut sic Dominus servitium*. *Detestor ego superbum Jacob, et odiosus ejus odi* (Amos vi, 8). Tobias adloquens sibi inquit: *Superbum, inquit, nunquam in hoc seculo, aut in hoc verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumptu omni perditio* (Tob. iv, 14). Et Solomonus: *Ubi inquit, fuerit superbia, ibi erit et contumelia* (Prov. xi, 2). Item: *Mentis est humilitas cum iudicibus, inquam altitudo spolia cum superbis* (Prov. xv, 49). Jesus illius Sacerdotis *Obiit Dominus et dominibus superbia. Prædictum superbia hominis, apostatare a Deo: Innotum peccati est omnis superbia. Qui te superbia peccat, inquit, inquit ab eo, qui est omni munditatis superborum inibi in superbia* (Ecdi. x, 7 seq.; xv, 17). Et Dominus in Evangelio: *Omnis, inquit, qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. xvi, 14). Petrus: *Deus superbis resistit* (I Petri. v, 5). Paulus: *Non altam sapere, sed time* (Rom. xi, 20).

Augustinus in libro sermonum: *Sola, inquit, diaboli superbia, et invidia mittit in ignem æternum. Non potest superbus esse non invidus: invidia superbia illa est. Sed ista mater superbia nescit esse sterilis, ubi fuerit, continuo parit.* Et paulo post: *Præior est in vitiis superbia, deinde invidia. Non enim invidia peperit superbia, sed superbia invidiam. Non enim invidet, nisi amor excellentie. Amor excellentie superbia vocatur.* Gregorius in Moraliis: *Inp. Occasio perditionis nostræ facta est superbia diaboli, et argumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Quid elatione dejectus, quæ cum supra se tenditur, ab altitudine veræ celsitudinis elongatur: Initium omnis peccati, superbia est. Qui est apertus superbia, nisi perverse celsitudinis appetitus? Perversa etenim est celsitudo, cum deserto, ubi debet animus inherere, principio, sibi quodammodo fieri vult, atque esse principium. Menti sepe superbia luxuriæ seminariū fuit; quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro in infimis mersit. Qui superbia in secreto cordis prius elevatur, postea publice corrumpit: quia dum occultis inflatescent motibus cordis, aperti cadunt lapsibus iniquitatis obediunt.*

De verbis Dom., serm. 53, c. 4 et 5.
Lib. xxiv, c. 18.

corporis. Unde per Osee prophetam contra Israelitas dicitur: *Spiritus iudicantis in mento eorum: et Dominum non cognoverunt* (Osee v, 4). Qui ut ostenderet, quod causa iudicantis ex culpa propefuit iudicantis, mox subdit: *Et respondit arroganti Israel in faciem ejus* (Ibid. v, 5). Si auctorem suum homo superbiendo contempsit, iure et a subiecta carne præfiam suscipit: unde et ille primus inobediens mox ut superbiendo peccavit, pudentia contexti: quia enim calumniam spiritus Dei inobediens, mox calumniam carnis invenit. Et paulo post: *Superbi quippe eo ipso quo videntur alti appetunt, vera essentia Dei longe per elationem sunt: subsistere etenim nequeunt qui ab æterna essentia soliditate dividuntur, sicut per Psalmistam dicitur: Defecisti eos dum alleverantur* (Psal. lxxii, 18). Qui eo intrinsicus horridunt, quo male intrinsicus surgunt. Sic aurarum flata in altum stipula rapitur; sed casu concito ad ima revocatur. Sic ad nubila fumus tollitur; sed repente in nihilum tumescendo dissipatur. Sic ab infimis nebula deorsum se erigit, sed exortus solis ratiis ac si non fuerit, abstergit: ac in herbarum superficie nocturnis horis humor aspergitur, sed diuturni luminis subito calore siccat: sic spumose aquarum bulæ inchoantibus pluviis exitate ab intus certatim procedunt, sed eo celerius disruptæ obpereunt, quo inflate altius exceduntur: eundem exorescant et appareant, crescendo peragunt, ne subsistant. Scriptum est: *innotis diebus suis impius superbus. Solent etiam oculi in quibusdam suis cogitationibus, inque oculibus superbi, sed quia electi sunt, cunctis diebus superbiere non possunt; quia prius quam vitam finiant, ad humilitatis metum ab elatione corda commutant.* *Caesarius Massiliensis episcopus: in homiliis (Homil. 18): Duo, inquit, edificia, et duæ civitates a mundi initio construantur: unam edificat Christus, alteram diabolus: unam humilis, alteram superbus. Attendat ergo unusquisque conscientiam suam, et si in se viderit dominari superbiam, in civitate diaboli se infelicitate edificare, imo precipitare non dubitet ad vulnam. Non enim discernitur filii Dei et filii diaboli, nisi humilitate atque superbia. Quemcumque esse superbum videris, diaboli esse filium non dubites. Quemcumque esse humilem conspexeris, Dei filium esse veraciter credere debeas. Et ut hoc verum esse cognoscas, audi Scripturam dicentem: Initium apostature a Deo omnis superbia (Ecdi. x, 14). De superbia namque nascitur contemptus mandatorum Dei, et de bonis quæ aguntur vanæ laudis appetitus. Hæc Caesarius dixerit: Fit vero et in eo superbia, quando quis aut pro virtutibus, aut pro divitiis mundi aliis meliorem se aestimat: cum utique in eo pejor sit, quo se meliorem aliis arbitratur. Nascitur etiam ex superbia contumacia, inobediencia, contentiones, hereses et luit, quod Acherius recte monuit. In eo pejor sit. Antea legebatur in eo prior falsus et contra mentem auctoris.*

corruit, quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit; et quem meliorem se esse exhorruit; ne utrumque esset, amputavit. Beati ad persecutionem hæc de se fratris exarsit, qui primogenitorum benedictione perditâ, quam tamen Esau iocundula ipse vendiderat, in honorem se eo, quem nascendo præbat, ingemuit. Joseph sanctum fratres sui Ismaëlitis transeuntibus ideo vendiderunt; quia cognitio revelationis mysterio, ne eis melior fieret; hujus profectibus obviari conati sunt. Sciendum summopere est quia quamvis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infundatur, in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens conceatit, et imprimendæ malitiæ pestem vomit. Per invidiam color pallor afficitur, et oculi deprimuntur, mens accenditur; membra frigescent, fit in cogitatione rantes, in dentibus stridor.

Isidorus in libro Sententiarum (Lib. III, c. 25): « Invidus membrum est diaboli, cuius invidia mors introivit in orbem terrarum. Nulla est virtus, quæ non habeat contrarium invidiæ malum: sed sola miseria caret invidia: quia nemo invidet misero. » Et post pauca: « Hoc omnis invidet alienis virtutibus præstat, quod beato Job Satan præstitit. Nam dum æmulator prosperitatibus, commovet adversa. » Non homines, sed vitia odio habenda sunt. Flebiter deplorandi sunt qui odio in fratrem tabescant, et contra alios perniciosum animæ dolum servant; a regno enim Dei se separant, qui semetipsos a charitate dissociant. Beda in expositione Joannis Epistolæ (Cap. II, v. 9; cap. III, v. 15): « Dominus, inquit, præcipit in Evangelio diligere inimicos. Qui ergo dicit se esse Christianum, et fratrem suum odit, in peccatis est usque adhuc; bene addidit usque adhuc, quia nimirum omnes homines in tenebris nascuntur vitiorum. In tenebris nament homines, donec gratia baptismi per Christum illuminentur. Sed is qui cum odio fratris accedit ad fontem vitæ, quo renascatur, ad potum sanguinis pretiosum, quo redimatur, etsi se illuminatum a Domino æstimet, in tenebris est usque adhuc: neque ultra ratione peccatorum tenebras exuere potuit; qui vitæ scera charitatis induere non curavit. » Item idem: « Omnis, inquit, qui odit fratrem suum homicida est. Si contemnebat quisque odium fratrum, nunquid et homicidium in corde suo contemneretur? Non movit manus ad occidendum hominem; homicidium jam tenetur a Deo. Vivit ille, et isto jam interfecto judicatur: Et scitis quoniam omnis homicidium non habet vitam æternam in se manentem. Et si hic per fidem inter sanctos vivere cernitur, non habet in se perpetuam vitam manentem. Nam ubi retributionis tempus advenerit, cum Cain, qui ex maligno erat, damnabitur: etiam qui hoc homicidium genere tenetur, ut discordet, et dissideat, et pacem cum fratribus non habeat. Notandum est quod non ait absolute, homicidium non habet vitam in se manentem, sed, omnis, inquit, homicida, scilicet non solum

ille qui ferro, verum et ille qui odio fratrem interficitur.

Hic et ibi similibus divine Scripturæ auctoritatibus percontetur et ostendit, quod seculares suos spiritibus necat, eandem, et invidiam, quæ rubiginem suam invidiorum mentes consumit, vitandam. Constat enim mens his malis infecta fuerit, lemptam sancti Spiritus esse non merebitur, nisi his caruerit.

CAPUT VI.

De octo vitiis principalibus.

Quid longum est octo vitia principalia capitulatim enumerare, utile judicatum est ea sub unius capituli adnotationem congerere. Horum primum est superbia, de qua superius dictum est. Secundum gula, in quod vitium cum multi labuntur, impunitatem sibi promittunt dicentes: Quid desinquimus si potum et cibum, quæ Deus ad utendum hominibus tribuit, ad libitum nostrum percipimus? Quæ dum aut ante tempus, aut in tempore ultra mensuræ modum indiscretè percipiunt, præcul dubio delinquant. Quibus perpendendum illud est, quod Deus in Evangelio ait: Videte ne graventur corda vestra in ebrietate, et crapula, et curis hujus vite (Luc. XXI, 34). Et Apostolus: Esca et potus non commendant Deo (I Cor. VII, 9). Et Isaias: Vite qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendum ebrietatem (Isai. V, 22). Item: Ecce gaudium et lætitia occidere vitulos, jugulare artes, comedere carnes, et bibere vinum. Vno ego, ultis Dominus, si remittetur vobis iniquitas hæc, donec moriamini (Isai. XXII, 13). Et Salomon: Luxuriosa res ebrietas, et turba ebrietas: quicunque enim his delectatur, non erit sapiens (Prov. XX, 1). Item: Ne intuearis vinum quando susceperis, cum dilexerit in vitro colere ejus: ingreditur blandus, sed in novissimo mordet ut coluber; et sicut regulus venena diffundit. Nullum secretum est tibi regni ebrietas (Prov. XXIII, 31). Item: Potentes trucidati si sunt, vinum non bibunt, ne cum bibent oblitiscantur sapientiam (Prov. XXXI, 4). Joel propheta: Exsperscintilli, ebrii, et steti, stultit, omnes qui bibitis vinum in altitudine (Joel I, 5). Job: Cum convivatis fuerit, arebitur, et omnia color irruet in eum (Job: XX, 22). Jesus filius Sirach: Operarius ebrius non deceptabitur. Vinum et mulieres apostatæ faciunt stultos, et arguunt sensatos. Vinum potatum multum irrationem, et iram, et insaniam vitiosum facit (Eccl. XIX, 1; XXXI, 28). Ex gula quippe nascitur inepta lætitia, scurrilitas, levitas, vaniloquium, immunditia corporis, instabilitas mentis, ebrietas, libido; ut enim beatus Hieronymus ait, ventrem cibo distentum et diversis potionibus irrigatum statim voluptas genitalis sequitur.

Tertium vitium fornicatio dicitur; quæ non solum per corpus, sed etiam per mentem fieri solet. Per corpus quidem fit, per comixtionem carnis cum femina qualibet, vel etiam alia quacunque immunditia ad explendum libidinis ardorem. Per mentem vero, cum anima relicto conubio legitimi viri sui, et

est Christi, aut per idololatriam, aut per quodlibet aliud peccatum connubio adulterino, imo exitiabili, antiqui hostis se copulat. De hac quippe fornicatione dicit Psalmista: *Perdes omnes, qui fornicantur abs te (Psal. lxxii, 27)*. Nascitur vero, ex fornicatione cæcitas mentis, inconstantia oculorum, vel totius corporis, amor immoderatus, sæpe periculum vitæ, lascivia, joca, petulantia, et omnia incontinentia; odium mandatorum Dei, mentis enervatio, et injustæ cupiditates, negligentia vitæ futuræ, et presentis delectatio.

Quartum vitium est avaritia, de qua scribit Salomon: *Avarus non impletur pecunia (Eccli. v, 9)*. Quæ a Deo in Evangelio hydrofici morbo comparatur, qui quanto plus bibit, tanto amplius sitit; ac et avarus quanto plus habet, tanto amplius habere desiderat, et dum modum discretionis in habendo non tenet, eum in nimium concupiscendo amittit. De avaris autem tremenda sententia a Domino in Evangelio, et ab Apostolo deprompta est, quod avari regnum Dei non possidebunt. De arbore autem avaritiæ prodeunt pestiferi ramusculi, invidiæ scilicet, furta, latrocinia, homicidia, mendacia, perjuria, rapinæ, violentiæ, inquietudo, injusta judicia, contemptus veritatis, futuræ beatitudinis oblitio, obduratio cordis, quæ contraria est operibus misericordiæ.

Quintum vitium est ira: de qua ait Salomon: *Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas (Prov. v, 18)*. Item: *Ne valox sis ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit (Eccli. vii, 10)*. *Semper jurgia querit malus; angelus autem credulis mittetur contra eum. Spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere? (Prov. xxvii, 11; xxviii, 14)*. Item: *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitatus ferre quis poterit? (Prov. xxvii, 4)*. Jesus filius Sirach: *Cum iracundo non facias rixas (Eccli. viii, 19)*. Item: *Homo iracundus incendit ignem, Zelus et ira minuent dies, et ante tempus ad senectutem perducent (Eccli. xxviii, 11; xx, 26)*. Et in Evangelio: *Omnia qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (Math. v, 22)*. Paulus: *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. iv, 26)*. Jacobus: *Ira enim viri justitiam non operatur (Jac. i, 20)*. Quisquis namque motum animi sui ratione non regit, facile in furorem incidit, et cuncta quæ agit, precipitanter agere comprobatur; quoniam hujusmodi vitio captus, et maturitatem consilii, et modum rectæ discretionis, et honestatem piæ actionis facile amittit. Nam et de iracundia tumor mentis, rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, præsumptio, blasphemia, sanguinis effusio, homicidia, ulciscendi cupiditas, injuriarum memoria, et alia quamplurima.

Sextum vitium acedia, id est otiositas, de qua ait Salomon: *Otiositas inimica est animæ (Prov. xx, 4)*. Item: *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit æstate, et non dabitur ei. Otiosus vero Dominus arguit in Evangelio dicens: Quid hic statis tota die*

otiosi? ite is vineam meam (Math. xx, 7). Qua peste multi clericorum et laicorum laborant, et se delinquere minime intelligunt. Sicut enim exercituum boni operis animus hilarescit, et ad melius semper agendum ignescit.... De qua nascitur somnolentia, pigritia operis boni, instabilitas loci, pervagatio de loco in locum, tepiditas laborandi, tedium cordis, murmurationis et inaniloquia.

Septimum vitium est tristitia. Tristitia itaque cum duobus modis fiat, id est aliquando salubriter, aliquando lethalter: quando salubriter fit, non est vitium computanda, sed virtus: salubriter quippe fit, quando quis longa inedia et alia quælibet castigatione corporali decoctus, multis sanctarum virtutum certaminibus exercitatus, a dulcedine æternæ patriæ se diu exsulari tristatur. De talibus dicit in Evangelio Dominus: *Tristitia vestra convertetur in gaudium (Joan. xvi, 20)*. Lethalter autem tristitia fit, quando quis de amissione terrenarum rerum, illisque sibi ab aliis injuriis ita tristatur, ut nihil boni operis eum agere delectet; quoniam dum hæc ei accidunt, ita animus ejus perturbare solent, ut non solum a bonis eum retrahant, verum etiam in precipitium desperationis ire compellant. Quisquis igitur tali absorbetur tristitia, patet quod in fundamento mentis suæ amorem terrenam amoris præposuit Christi. Quod autem tristantes non ad murmurationem, sed potius ad orationem, et ad Dei laudationem se convertere debeant, Jacobus apostolus docet, dicens: *Tristatur aliquis vestrum, ore æquo animus et pallat (Jac. v, 13)*. Quæ verba ita venerabilis Beda presbyter exponit: *Si quis, inquit, velisquam aliqua tristitia deprimatur, vel ab illis hominibus illata forte injuria ingruerit, vel culpa accedente, vel domestico damno preoccupante, vel alia qualibet vos ratione contristari contigerit, nequam illa hora ad invicem murmuraturi, et de Dei judiciis querelaturi convulsistis, sed potius ad Ecclesiam convenientes sexis genibus Dominum orate, et consolationis suæ gratiam militet, ne vos tristitia sancti, que mortem operatur, absorbeat. Ipsi quoque crebra psalmodiæ dulcedine noxiam tristitiæ postem vestro de corde pellite.*

Octavum est vanitas, id est vana gloria, quod proprie arrogantiam et vane laudis amatorium est. De hac enim ait Dominus in Evangelio: *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus (Math. xxiii, 5)*. Item: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Arrogantium quippe quatuor sunt species, cum bonum aut a semetipsis habere æstimant, aut sibi datum desuper pro eis se accepisse meritis putant; aut certe cum jactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris, singulariter videri appetunt habere quod non habent. Docet namque Apostolus, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. i, 31)*. Et Dominus in Evangelio discipulis suis ait: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5)*. Cum igitur bona quis agit, nequaquam laudem ab hominibus captare, sed retributionem æternam a Deo de-

bet de peccatis. *His sunt, in venerabilis magister, A*
Athenius dicitur, octo totius impietatis, duces,
cum exterius visis, et fontissimi, contra humanum
genus diabolice fraudis bellatores, qui, Deo auxi-
liante, facillime vincuntur a bellatoribus Christi per
virtutes sanctas. Prima, scilicet superbia, per hu-
militeriam; gula per abstinentiam; fornicatio per
castitatem; irascitia per largitatem; ira per patientiam;
acedia per instantiam boni operis; tristitia
maia per laetitiam spiritalem; vana gloria per cha-
ritatem Dei.

His plane octo vitis principalibus multi, intelli-
gendo multi non intelligendo, subvertebantur. Quae
ad hoc in usum devenerunt, ut a quibusdam aut nulla,
aut bene nulla peccata esse arbitretur. De quibus
Nulla hic sanctorum Patrum, dicta, aggregari pote-
rant, quae ob proximitatem vitandam praetermissa
sunt. Ceterum oportet unumquemque, ut haec, di-
villa ope suffragante, caveat: et si forte his tandem
inlappatus facti Deo, et sacerdoti, inde puram hu-
militeriam confessionem facere non negligat.

CAPUT VII.
De detractone.

Detractionibus inservire non debere patenter di-
 vina indicat Scriptura. Legitur itaque in libro Nu-
 meri: *Descendit Dominus in optimum nubis, et stetit*
super nubem, et vocavit Aaron, et Mariam
(Num. xii. 5). *Et inquit: Quapropter non simulatis*
destruere verbo meo Moysi? Iste quoque contra eos abiit,
nubes quoque recessit, quae erat super tabernaculum,
et ecce Maria apparuit dandens lepia, quasi nix. Habes
et in psalmo: Detrahentem secreto prodigio suo, per-
struatur (Psalm. 53). Et Salomon: Remove ab im-
probitate os pravum: et detrahentia labia, sicut procul
de te. Qui detrahit a fratre suo, ipse se in futurum obli-
vit: qui autem timet preceptum, in pace versatur.
Cum detractoribus ne commiscearis, quoniam repente
consurgit perditio eorum, et ruinam utriusque quis
videt? (Prov. xv. 22; xxiii. 23; xxiv. 21). Jacobus
 apostolus: *Si quis putat se religiosum esse, non re-*
fricans inquam vnum, sed seducens eorum animum, huius
vitae est religio (Jacobi 1. 26). Hunc locum Beda Vene-
 rabilis presbyter ita exponit: *Mulierat, inquit,*
supra verbum Dei non solum audire, sed et facere.
Tunc addit, quia et si mandata, quae Domini, quae
videntur, factis exercere videtur, si non etiam lin-
guam a detractonebus, maledictis, blasphemis,
stultis, et aliis, ab ipso etiam multiloquio, castisque
quibus peccari solet, refravenent, frustra se de
operum iustitia iactat. Item: Nolite detrahere in
alium fratrem meum. Qui detrahit fratri, aut qui
judicat fratrem suum, detrahit legi, et iudicat legem
(Jac. iv. 11).

Hieronymus ad Nepotianum (Epist. 11): *Cave ne*
aut linguam, aut aures habeas prurientes, id est, ne
aut ipse aliis detrahas, aut alios detrahentes audias.
Sciens, inquit, adversus fratrem tuum loquebaris, et
adversus filium matris tuae ponebas scandalum. Haec

fecisti, et tacui. Existimasti inique quod ego tui am-
lia, arguam te et statuum contra faciem tuam (Psalm.
xliv. 26), subauditur sermones tuos, et cuncta quae
 de aliis es locutus, ut tua sententia iudiceres, in his
 ipsis deprehensus, quae in aliis arguebas. Neque vero
 illa iusta excusatio: referentibus aliis injuriam fa-
 cere non possum, Nemo invito auditori libenter re-
 fert. Sagitta in lapide nonnunquam figitur, interdum
 resiliens percutit dirigentem. Discat detractor dum
 te videt non libenter audire, non facile detrahere.
 Cum detractoribus, ait Salomon, *ne commiscearis:*
quoniam repente veniet perditio eorum: et ruinam
utriusque quis novit? (Prov. xxiv. 21.) Tam videlicet
 ejus qui detrahit, quam illius qui aurem accommodat
 detractenti. Gregorius in Moralibus: *Qui aliena*
 vita detractone pascuntur, alienis procul dubio car-
 nibus satiantur, sicut scriptum est: *Ne comedas cum*
eis, qui carnes ad vescendum conferunt (Prov. xliii.
20). Carnes quippe ad vescendum conferre est in
 locutione derogationis vicissim proximorum vitia di-
 cere. De detractoribus recte per Salomonem dicitur,
Quia vacantes potibus et dantes symbola consumerunt,
et vestietur pannis dormitatio (Ibid. v. 21). Potibus
 vacant, qui de opprobrio alienae vitae se inebriant.
 Symbola vero dare est, sicut unusquisque solet de
 parte sua cilios ad vescendum, ita in confabulatione
 detractiois verba conferre. *Vacantes, inquit, pot-*
ibus et dantes symbola, consumerunt, quia (sicut scri-
ptum est): Omnis detractor eradicabitur. Multi nempe
 in populo Christiano dum hoc vitio laborant, quan-
 tum a propria salute deficiant, ignorant. Saepe enim
 detractores pia acta proximorum perversa voluntate
 mala esse protestantur: saepe etiam eorum errata
 non studio corrigendi, aut amore compatiendi, sed
 sola curiositate nosse desiderant, ut scilicet eorum
 detractioibus pascantur. Hi procul dubio aliena
 peccata per detractorem sua faciunt, quoniam qui
 hoc faciunt, charitatis viscera se non habere demon-
 strant. Et congratulandum quippe est proximis recte
 viventibus, et recte agentibus non detrahendum.
 Condolendum est etiam his et compatiendum qui a
 semetipsis rectitudinis exorbitant, non insultandum.

CAPUT VIII.

De convitiis, et otiosis sermonibus, et maledictionibus
cavendis.

Quaedam sunt peccata, ut beatus ait Gregorius,
 quae dum in usum venerint, aut levia aut nulla esse
 putantur; e quibus sunt convicia, et otiosi sermo-
 nes, et maledictiones. Convicia enim in aliis gerere,
 et otiosos sermones proferre, necnon maledictioni-
 bus execrabilibus aliorum vitam insectari, innotus
 usus jam pene culpa carere falso promittit. Haec
 enim vitia perfecti viri summopere student cavere.
 Porro nonnulli imbecilles et infirmi sensu et actu
 periculosissime his insistent, et se, quod pejus est,
 in his peccare non recognoscunt. Ait enim Salomon:
Propter peccata labiorum ruina proximal malo
(Prov. xii. 13). Et Dominus in Evangelio: *Dico au-*

• Lib. de Virtutibus et Vitiis, cap. 34.

tem, quia de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, rationem reddent de eo in die iudicii (Matth. xii, 36). Unusquisque enim aut ex verbis suis iustificabitur, aut ex verbis suis condemnabitur. Paulus apostolus: *Ineptas et inanes fabulas deicit* (I. Tim. iv, 7). Item in Evangelio: *Qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehennæ ignis* (Matth. v, 22). Hieronymus in Commentariis Matthei (In 58): *Racha enim dicitur inanis et vacuus, quem nos possumus vulgata injuria absque cerebro nuncupare. Si de otioso sermone reddituri sumus rationem, quanto magis de contumelia? Sed et signanter additur: Qui dixerit fratri suo, Racha. Frater enim noster nullus est, nisi ille qui eundem nobiscum habet et patrem. Cum ergo similiter credat in Deum, et Christum Dei noverit sapientiam, qua ratione stultitiæ elogio denotari potest?*

Augustinus in libro de Sermonè Domini in monte (Lib. 1, c. 9): *Gradus ilaque sunt in istis peccatis; ut primo quisque irascatur, et eum motum refineat corde, mente conceptum. Jam si extorserit vocem indignantis ipsa commotio non significantem aliquid; sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriatur ille, cui irascitur, plus est utique, quam si surgens ira silentio premeretur. Si verò non solum vox indignantis audiatur, sed etiam verbum quod jam certam ejus vituperationem, in quem profertur, designet et notet, quis dubitet amplius hoc esse, quam si solus indignationis sonus ederetur? Itaque in primo unum est, id est ira sola; in secundo duo, et ira et vox quæ iram significat; in tertio tria, et ira et vox quæ iram significat, et in voce ipsa certa vituperationis expressio. Unde nunc etiam tres reatus iudicii, concilii et gehennæ ignis. Gregorius in homiliis Evangelii: *Mecum vos admonet. Ab otioso sermone parcamus, inutiliter loqui declinamus, in quantum refrænare linguam prævalemus; in ventum verba non defluant, cum iudex dicat: Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicii* (Matth. xii, 36). Otiosum verbum quippe est, quod aut inutilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret.*

De maledictione autem vitanda sic Dominus in lege: *Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum* (Levit. xix, 14). Et Salomon: *Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio matris eradicat fundamenta* (Ecclesi. xxvii, 16). Utique igitur sexus, qui maledictionibus inservire solet, attendat quid beatus Augustinus, in libro de Civitate Dei, de quadam femina dicat, quæ instinctu hostis antiqui liberis suis maledixit, quam poenam eadem maledictione subierint, vel quid postremo illa perpessa fuerit. Nam dum et illi totis membrorum compagibus quaterentur, illa pro eisdem cruciatibus dolore commota laqueo se suspendit. Qui vero ad plerius nosse desiderat, legat sermonem beati Augustini de hac re habitum ad populum. Quapropter necesse est, ut omnes ab hujuscemodi maledictionibus se

compeſcant, attendentes beatum Paulum apostolum dicentem: *Negus maledicti regni Dei possidebunt* (I Cor. vi, 10). At autem et Jacobus apostolus: *Lingua autem hominum nihil domare potest; iniquitum matrem, plana veneno mortifero. In ipso benedictimus Dominum et patrem, et in ipso maledictimus homines qui ad imaginem et similitudinem Dei facti sunt. Et ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid sors de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?* (Jac. iii, 8-11.) Quod ita Beda exponit: *Sicut dulcis et amara aqua non possunt simul de una vena fontis ebullire, sed et si misceantur in vase vel cisterna, deflets quidem mox amarescit ad amaram, amara autem et admixtione dulcedinis in dulcedinem nescit immutari; ita benedictio et maledictio in uno ore nullatenus possunt convenire; sed quicumque sic Deum benedictore orando, vel verbum ejus predicando consuevit, ut etiam maledicere homines non omiserit, constat quia dulcedinem benedictionis ejus amaritudo maledictionis consumit, quoniam juxta apostolum modicum fermentum totam massam corrumpit, et non est pulchra in ore peccatoris laudatio.*

CAPUT IX. De turpiloquio, et scurrilitate.

Non solum qui turpiloquio et scurrilitati, verum etiam in his quæ necessaria esse videmus, superflue vacat, delinquere comprobatur. Turpiloquium quippe et scurrilitas ab Apostolo inhibetur. De multiloquio namque Salomon ait: *In multiloquio non deerit peccatum* (Prov. x, 19). Porro Jacobus ait: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir* (Jac. iii, 2). Illo videlicet verbo, ut Beda exponit, cujus offensivam humana potest vitare fragilitas, ut est verbum doli, detractionis, maledictionis, superbiæ, jaectantiæ, excusationis in peccatis, emulationis, dissensionis, hæresis, mendacii, perjurii, sed et otiosæ locutionis, nec non etiam superflue locutionis in his quæ necessaria videntur. In quo nimiam verbo, quisquis se sine offensione custodit, hic perfectus est vir; *Qui enim custodit os suum et linguam suam, custodit ab inquinamentis animam suam* (Prov. xxi, 23). Paulus: *Fornicatio, inquit, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet canatas, aut turpilitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio* (Ephes. v, 3). Hieronymus in expositione Epistolæ ad Ephesios: *Stultiloquium esse æstimo non solum eorum, qui aliqua narrant turpia, ut risum moveant, et lascivitate simulata magis illudant eis quibus placere desiderant; sed etiam eorum qui sapientes sæculi putantur, et de rebus physicis disputantes dicunt se arenas littorum, guttas oceani, celorum spatia, terræque punctum liquido comprehendisse. Inter stultiloquium et scurrilitatem hoc interest, quod stultiloquium in de nihil sapienter habet, scurrilitas vero de prudenti mente decernit, et consulto appetit*

quædam urbana verba, vel rustica, vel faceta, quam nos jocunditatem possemus alio verbo appellare, ut risum moveat audientibus. Verum et hæc a sanctis viris penitus propellenda, quibus magis convenit lugere: *Beati enim qui lugent, quoniam ipsi consolantur* (Matth. v, 5).

Augustinus in libro Sermorum ad populum (serm. 215): « Ante omnia ubicunque fueritis, sive in domo, sive in itinere, sive in convivio, sive in consessu, verba turpia et luxuriosa nolite ex ore proferre, sed semper quod bonum est et honestum loqui studete. » Anadverti sane et evidenter potest, quod nec in domo interioris, nec aliquo membro exterioris hominis aliquem locum peccato Deus inesse, sed potius et exteriora ejus. et exteriora sibi, non peccato, famulari voluerit.

CAPUT X.

De operibus misericordie, et quod unusquisque a seipso eleemosynam incipere debeat.

Quisquis in tremendi examinis die auditum malum exhorrescit, et se benedictum Patris a Christo optat vocari, operibus misericordie in Evangelio ab eodem Domino nostro Jesu Christo promulgatis studeat deditus esse. Ille quippe digne his valet insistere, qui a se ipso primum eleemosynam incipit facere. De misericordia namque ait Dominus per prophetam: *Misericordiam volo, et non sacrificium* (Matth. ix, 13). Et Job: *Ab infantia, inquit, crevit mecum miseria, et de utero matris meae egressa est mecum* (Job. xxxi, 18). Salomon: *Misericordia et veritas non te deserant* (Prov. vi, 3). Item idem: *Benefecit animæ suæ ut misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abjicit. Facere misericordiam et iudicium magis placent Deo, quam victimæ* (Prov. xi, 17; xxi, 3). Jesus filius Sirach: *Fili, miserere animæ tuæ, placens Deo* (Eccli. xxx, 14). Et Dominus in Evangelio: *Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est* (Luc. vi, 36). Item: *Beati misericordes, quoniam ipsorum miseretur Deus* (Matth. v, 7). Paulus: *Estote, inquit, in invicem benigni et misericordes* (Ephes. iv, 32). *Induite vos sicut electi Dei, viscera misericordie* (Coloss. iii, 12).

Augustinus in libro de Sermonibus Domini in monte (cap. 2): « Beatos, inquit, esse dicit qui subveniunt miseris, quoniam ita eis rependitur, ut de miseria liberentur. » Et paulo post (cap. iv): « Misericordibus, misericordia tanquam vero et optimo consilio utentibus, ut hoc eis exhibeatur a potentiore quod invalidioribus exhibent. » Cyprianus in Expositione orationis Dominicæ: « Neque, inquit, mereri Dei misericordiam poterit, qui misericors ipse non fuerit, neque enim impetrabit a divina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. » Isidorus in libro Sententiarum (Lib. iii, c. 64): « Verum est quod peccata omnia misericordie operibus expurgentur, sed si jam caveat peccare qui misericordiam impertit. Cæterum nulla est delicti venia, quando sic præcedit misericordia, ut eam

• In libro de Opere et eleemosynis.

A sequantur peccata. Dum enim causa iactantia pauper pascitur, etiam ipsum misericordie opus in peccatum convertitur. In tantum misericordie opera peccata extinguunt, ut etiam iudex celestis in futuro iudicio veniens in dexteram consistentibus dicat: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis mihi manducare; sitivi et dedistis mihi bibere: hospes eram et collegistis me; nudus, et cooperuistis me; infirmus, et visitastis me, in carcere eram, et venistis ad me* (Matth. xxv, 34).

Quod autem nemo eadem opera misericordie alius, si sibi crudelis est, digne exhibere possit, Dominus docet in Evangelio; qui cum increpasset Phariseos, quod forinsecus se lavabant, intus autem rapina et iniquitate pleni erant, admonens quendam eleemosyna, quam sibi homo debet primitus dare, interiora mundari: *Verumtamen, inquit, quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41). Quod etiam post paulo apertius exsequitur dicens: *Mundate quæ intus sunt, et quæ foris sunt munda erunt*. Ait itaque beatus Augustinus in libro Enchiridii (cap. 75): « Qui sceleratissime vivant, nec curant talem vitam moresque corrigere, et inter ipsa facinora et flagitia sua, eleemosynas frequentare non cessant, frustra ideo sibi blandiuntur, quoniam Dominus ait: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*. » Et paulo post (Cap. 76): « Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, a seipso debet incipere, et eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordie, verissimeque dictum est: *Miserere animæ tuæ placens Deo* (Eccli. xxx, 24). » In eodem post pauca (Cap. 77): « Non ergo se fallant, qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum, vel cujuscunque pecunie, impunitatem se emere existimant, in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permittendi; nec solum hæc faciunt, sed ita diligunt, ut in eis semper optent, tantum si possint impune, versari. *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam* (Psal. v, 6); et qui odit animam suam, non est misericors, sed crudelis. Diligendo eam quippe secundum seculum, odit eam secundum Deum: si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam illi essent munda omnia, odisset eam secundum seculum et diligeret secundum Deum. » Item idem in eodem (Cap. 70): « Sane cavendum est ne quisquam existimet nefanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, et eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, et per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendatus quodammodo, ut semper liceat impune committere. Nemini enim sedit laxamentum peccandi, quamvis miserando delectat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. » Et post pauca (Cap. 71 et 72): « Eleemosyna est, inquit, veniam petenti ignoscere. Ac per hoc ad omnia quæ utili miseri-

cordia flunt, valet quod Dominus ait : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41). Non solum ergo qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudò vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captivo redemptionem, debili subvectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non saho medellam, erranti viam, deliberanti consilium, et quodcumque necessarium indigenti ; verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat ; et qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, et tamen peccatum suum, quò ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum etiam in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, et alia emendatoria poena plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. »

Greg. in libro *Moralium* (Lib. xxix, c. 14) : « Qui indigenti proximo exteriorem substantiam præbet, sed vitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, et se peccato. Hoc quod minus est, obtulit auctori, et quod majus est, servavit iniquitati. » Et paulo post (Lib. xii, c. 23) : « Nam, qui et semper peccare vult, et quasi semper eleemosynam largiri, frustra pretium tribuit, quia non redimit animam, quam a vitis non compercit. » Item idem : « Qui vero escam atque vestimentam pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est, justitiæ obtinet, et quod majus est, præbuit culpæ : sua enim Deo dedit, et se diabolo præparavit. »

Ecce sicut oracula divina et clarissimorum doctorum eximia documenta ostendunt, nemo et flagitiis inservire, et operibus misericordiæ valet recte incumbere. Multi nempe sunt, sicut superius dictum est, qui scelerate vivunt, et id quod admittunt, profusis eleemosynarum largitionibus se redimere posse putant. Unde etiam quamplures vana, imo perversa fiducia decepti, adulteria, homicidia, falsa testimonia, perjuria et cætera alia multa audacter admittunt. Solet enim quilibet hujusmodi, cum arguitur, obficere : si me de injuriis tibi illatis vitus fuero ; et illud, vel illud quod animo mihi sedet, perpetravero ; laudo Deum : habeo multa quibus tale admittam facillime redimere possum ; quasi Deum mercedè conducere possit, ut sibi sibi suo liceat, quod Dei sancta lege inhibetur ne fiat. Non est itaque Deus ut peccemus mercedè conducendus, sed ne peccemus, et a peccatis præteritis absolvamur, rogandus. Quisquis vero fastu potentis elatus, divitiarumque copiis confusus, tale quid admisit, non facile hujuscemodi divitiis illud explari posse credat. Sed potius necesse est, et ad penitentiam lamenta se toto corde convertat, et contritione corporis id quod nequiter admisit, diluere satagat.

CAPUT XI.

De tenacia.

Pleraque sunt quæ levia putantur, et non sunt,

• Lib. Past. parte iii, cap. 21.

A sicut est tenacia, et prodiga effusio, et multa his similia. Sicut enim rapina Deo est abominabilis, ita et tenacia reprobabilis. De qua cavenda ait Dominus in lege : *Si unus de fratribus tuis qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit ; non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum, sed aperies eam pauperi, et dabis mutuum quo eum indidere perspexeris. Cave ne forte subripiat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo, appropinquat septimus annus remissionis : et avertas oculos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare, ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum, sed dabis ei, nec agas quidpiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Idcirco ego præcipio tibi ut aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versantur in terra* (Deut. xv, 7, seq.). Et Dominus ait in Evangelio : *Videte et cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his quæ possidet* (Luc. xii, 15). Et cum præmississet similitudinem de quodam divite, cujus ager uberes fructus auulerat, ad extremum intulit a Deo eidem diviti dictum : *Stulte, hac nocte animam tuam repetemus a te : quæ autem præparasti, cujus erunt ? Sic est, inquit, qui sibi thesaurizat, et non est in Deo dives* (Ibid. v, 20).

De ejusdem namque divitis tenacitate beatus Augustinus in libro *Sermonum* ait (Serm. 19, cap. 2) : « Quando mihi audet dicere Christianus, bonum esse rapere res alienas ? quandoquidem non audet dicere bonum esse servare tenaciter res suas. Nunquid dives ille, cui successerat rogatio, et non iaveniebat ubi poneret fructus suos, et se consilium invenisse gaudebat destruendi veteres apothecas, et construendi novas ampliores, ut impletet eas, et diceret animæ suæ : Anima, habes multa bona in multum tempus, lætare, jucundare, satiare. Nunquid id iste dives aliena quærebat ? Non de cujusdam vicini agri limite perturbato, non spoliato paupere, non circumvento simplice, tantummodo de suis colligendis cogitabat. Audite quid audierit, qui tenaciter sua servabat ; et hinc intelligite quid expectant qui rapiunt aliena. Cum ergo se prudentissimum consilium invenisse arbitraretur de apothecis veteribus angustis deiciendis, et amplioribus novis edificandis, et in iis omnibus fructibus colligendis et recordandis, non alienis concupiendis atque rapiendis ; ait illi Dominus : stulte, ubi tibi sapiens videris, ibi stultus es. *Stulte, inquit, hac nocte repetem a te animam tuam ; ea quæ præparasti, cujus erunt ?* (Luc. xii, 21.) Si servaveris, tua non erunt ; si erogaveris, tua erunt. » Item idem in homilia in die judicii : « Attendite, fratres, et videte quia non dicit Dominus, *Discedite a me, maledicti, quia furtum fecistis, quia falsum testimonium dixistis, quia homicidium et adulterium commisistis, quod gravius est, non*

huc dixit, sed ait: *Esurii enim, et non dedistis mihi manducare* (Matth. xxy, 55). Non dixit: *Discedite a me quia res alienas tulistis, quod magis iniquum est; sed ait, quia de substantia vestra pauperibus non sedistis. Non quia mala opera fecistis, sed quia bona facere nolistis. At sicut illos qui in dextra sunt, sola misericordia liberabit, ita et illos qui in sinistra sunt, sola tenacia condemnabit. In ista enim sententia Domini, qua dixit, quia qui esurientem non pavit, et nudum non vestivit, mittetur in ignem aeternum, possumus evidenter agnoscere, fratres, quali tormento vel quali poena damnandi sunt illi qui mala faciunt, quando illi in ignem mittuntur qui bona non faciunt. Si enim cum diabolo condemnatur, qui pauperibus non dedit panem suum, ubi damnandus est ille qui tulit alienum? si in ignem mittitur, qui nudum non vestivit, putas ubi damnandus est ille, qui expoliavit?*

Gregorius in homilia de divite et Lazaro: *Non enim dicitur quod dives quempiam vi oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. Hinc ergo summo perere colligendum est quia poena mulctandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur qui propria non largitur. Nemo itaque securum se existimet, dicens: Ecce aliena non rapio, sed concessis licite rebus fruor; quia dives iste non idcirco punitus est, quoniam aliena abstulit, sed quia in acceptis rebus semetipsum male dereliquit. Hocque fuit quod hunc in inferno tradidit, qui in sua felicitate timidus non fuit; quia percepta dona ad usum arrogantiæ inflexit, quia viscera pietatis igoravit, quia peccata sua redimere, etiam dum sibi abundaret pretium, noluit.*

Vitium ergo tenacitatis quam sit pestiferum et detestabile patenter innuitur, quod valde omnibus convenit fidelibus cavere, ne, quod absit, illud sectantes aut cum divite sua tenaciter recondere cogitante, stultitiæ elogio denotari, aut cum altero divite, qui aliena non rapuit, sed sua erogare neglexit, damnari contingat. Tribuant ergo pauperi, si nolunt flammis exuri; dent in terra Christo, quod eis reddat in caelo.

CAPUT XII.

Quod mors ante oculos semper sit constituenda.
Qui ultimam vitæ suæ horam, qua ex hoc luteo habitaculo eximendus est, ante oculos ponit, sequæ vas fragile, citoque conterendum, et in pulvere redigendum gestare meminit, penasque impiorum, et gloriam sanctorum, sedula meditatione tractat, aut vix aut raro peccat. Quia ergo nos horum, ut oportet, non remissimur, idcirco in multa offensionum abrupta labimur. Paratos autem nos esse debere in occursum Domini, utriusque Testamenti paginae copiosissime instruunt. Oportet ergo ut tot tantisque saluberrimis admonitionibus et exhortationibus obtemperantes, mortem quotidie ante oculos nostros constituamus, talesque nos præparemus, ut cum Dominus venerit, et pulsaverit, confestim ei aperiamus, et impleatur in nobis illud Evangelicum:

Beati serui illi, quoniam cum venerit Dominus, invenentur vigilantes (Luc. xxi, 37); et accipere mereamur illud quod sequitur: *Vere dico vobis, quia super omnis bona sua, conatinet eum* (Ibid. 44). Quod vero in omnibus actibus nostris novissimorum nostrorum memores esse debeamus, protestatur Salomon dicens: *In omnibus operibus tuis memorare novissimam tuam, et in aeternum non peccabis* (Ecclesi. vii, 40).

Et Dominus in Evangelio: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* (Matth. xxv, 13). Quod beatus Gregorius in homilia suis ita exponit (Homil. 12): *Quia, inquit, post peccata Dominus penitentiam suscipit, si sciat quisque de presenti saeculo quo tempore exiret, aliud tempus voluptatibus, atque aliud penitentiae aptare potuisset, sed qui penitentiam spondit, peccanti diem crastinum non promisit. Semper, ergo diem extremum debemus metuere, quem nunquam possumus prævidere. Ecce nunc ipsum diem, in quo loquimur, ad inducias conversionis accipimus, et tamen mala quæ fecimus, flere recusamus. Nos omissa non solum non plangimus, sed etiam quæ descantur, augemus. At si aliqua nos ægritudo corripiat, si signa ægritudinis vicinam mortem, dequantent, inducias vivendi quaerimus, ut peccata nostra desleamos, et eas cum magno æstu desiderii petamus, quas acceptas modo penitentiæ habemus. Et post pauco: Nos ergo, fratres, nos sollicite ista cogitemus, ne nobis in vacuum tempora pereant, et tunc quaramus ad bene agenda vivere, cum jam compellimur de corpore eicere.*

Memento quid Veritas dicat: *Orate ne fiat fuga vestra hieme, vel sabbato* (Matth. xxiv, 20). Per legis quippe mandatum ambulare longius in sabbato non licet. Hiems quippe ad ambulandum impedimenta est, quia gressus ambulantium torpor frigoris astringit. Ait ergo, *Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato*. Ac si aperte dicat: *Videte, ne tunc quaratis peccata vestra fugere, quando jam non licet ambulare. Illud ergo tempus quo fugere non licet, modo debet cogitari dum licet. Illa hora est nostri exitus semper intendenda, ista Redemptoris admonitio ante mentis oculos semper ponenda, qui ait: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* (Ibid. 22).

Item idem (Homil. 13): *Horam vero, inquit, ultimam Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitam, ut semper possit esse suspecta, ut dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proinde, fratres mei, in conditione mortalitatis vestrae mentis oculos agite, venienti vos iudicii per fletus quotidie et lamenta præparate. Et cum certa mors maneat omnibus, nolite de temporalis vite providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum vos cum non aggravet; quantislibet enim argenti et auri molibus circumdetur; quibuslibet pretiosis vestibus, induatur caro; quid est aliud quam caro? Nolite ergo attendere, quid habetis, sed quid estis. Vultis audire quid estis? Prophetia indicat dicens: *Vere fenum est populus* (Isa. xl, 7); si enim fenum populus non est, ubi sunt illi qui ea quæ hodie colimus vobiscum,*

ubi sunt illi qui ea quæ hodie colimus vobiscum,

fuerunt, ad dextram ad dexteram, quia his de-
 didi fuerunt; de quibus unum est, *infirmos visitare*,
 sicut ipse in eodem pavendi examinis die dicturus
 est: *Infirmus fui, et visitastis me* (Matth. xxv, 35).
 Cum ille ergo non sit personarum acceptor, qui in
 infirmis visitari se voluit, quidam, quod Christianis
 non convenit, hoc præceptum personaliter et favo-
 rabilitate adimplere videntur. Potentes quippe et di-
 vites cum infirmantur, non a pauperibus, quorum
 persona ad tales visitandos non admittitur, sed a
 suis similibus visitantur; ut scilicet sibi in talibus
 vicem rependant: pauperes vero vix a potentibus
 visitari solent. Sicut enim omnes conditione naturæ
 æquales existunt, ita æqualiter cum infirmantur,
 postposita personarum acceptione, visitandi sunt.
 Non solum autem infirmus cum visitatur, ut in fla-
 gellis Dei nequaquam murmuret, sed potius propter
 peccata sua se flagellari recognoscat, Creatorique suo
 gratias referat, est admonendus: verum etiam his
 quibus indiget, adminiculandus.

Ut autem superbia eorum confunderetur, qui fasti
 potentie et divitiis tumefacti, potentes solum-
 modo et divites visitant, et ad pauperes ire despi-
 ciunt, ideo Dominus ad filium reguli ire noluit,
 et ad servum centurionis se iturum promisit, sicut
 beatus papa Gregorius in homilia ejusdem Evangelii
 (Homil. 28): « Quid est, inquit, quod eum regulus
 rogat, ut ad ejus filium veniat, et tamen ire corpo-
 raliter recusat; ad servum centurionis non invita-
 tur, et tamen se corporaliter ire pollicetur? Reguli
 filio per corporalem presentiam non dignatur ad-
 esse, centurionis servo non indignatur occurrere.
 Quid est hoc? nisi quod superbia nostra retunditur,
 qui in hominibus non naturam, qua ad imaginem
 Dei facti sumus, sed honores et divitias veneramus:
 cumque pensamus quæ circa eos sunt, profecto in-
 teriora minime prævidemus, dum ea consideramus
 quæ in corporibus despecta sunt. Redemptor vero
 noster, ut ostenderet, quia quæ alta sunt homini-
 bus, sanctis despicienda sunt, et quæ despecta sunt
 hominibus, despicienda non sunt; ad filium reguli
 ire noluit filius Dei, ad servum centurionis ire para-
 tus fuit. Increpata est ergo superbia nostra, quæ
 nescit pensare homines propter homines, sola, ut di-
 ximus, quæ circumstant hominibus, pensat, naturam
 non aspicit, honorem Dei in hominibus non agnos-
 cit. Ecce ire non vult Filius Dei ad filium reguli,
 et tamen venire paratus est ad salutem servi. Certe
 si nos cujuscumque servus rogaret ut ad eum ire de-
 beremus, protinus nobis nostra superbia in cogita-
 tione tacita responderet dicens: Non eas, quia tem-
 metipsum degeneras, honor tuus despicitur, locus
 vilescit. Ecce de cælo venit, qui servo occurrere in
 terra non despicit; et tamen humiliari in terra con-
 temnitus, qui de terra sumus. Quid vero apud Deum
 xillus, quid esse despectus potest, quam servare ho-
 norem apud homines, et interni testis oculos non
 timere? »

• In Epist. beati Jacobi, c. v.

A/ Sunt etiam plerique et sublimioris et senioris
 ordinis homines, qui infirmitate mentis præpetente
 infirmos visitare refugiunt, verentes ne aliquid con-
 tagiam ex ipsa visitatione trahant, quasi mors non
 possit eos invenire, nisi in infirmorum visitatione,
 et ipsi mortem possint subterfugere, quam nolla-
 tenus ullus mortuum potest vitare. Unde ait qui-
 dam :

Quis non a timido avari contagia vitat,
 Vicinum metuens ne trahat inde malum?

B Sunt item plerique qui dum infirmantur aut ipsi,
 aut eorum parentes et propinqui, non sibi presby-
 teros Ecclesiæ induci, seque sanctificato oleo se-
 cundum traditionem apostolicam, et sanctæ Ecce-
 siæ morem perungi; sed magis divinos et divina-
 trices, imo in illis diabolium consulere expetunt, si-
 bique divinari quo casu morbum infirmitatis incur-
 rerint, et utrum eandem infirmitatem evadere pos-
 sint, necne. Quod qui faciunt, exemplum Ochozæ
 profani regis imitantur, qui pro eo quod Deum Is-
 rael dereliquit, et Beelzebub deum Acheron per nun-
 tios consuluit, merito a Domino per Eliam prophe-
 tam auditus: *De lectulo super quem ascendisti, non
 descendes, sed morte morieris* (IV Reg. 1, 4). Saul
 quoque rex propter inobedientiam derelictus a Do-
 mino, quia divinari sibi a pythionissa postulavit, id-
 circo audire promeruit: *Dabit Deus etiam tecum Is-
 rael in manus Philistinorum. Cras enim, inquit, tu
 et filii tui mecum eritis* (I Reg. xxviii, 19).

C Quod vero hujuscemodi divinationes ab omnibus
 prorsus vitandæ sint, et unctio sanctificati olei ex-
 petenda, Marcus evangelista indicat: *Et exeuntes,
 inquit, prædicabant ut penitentiam agerent, et da-
 monia multa ejiciebant, et ungebant oleo multos ægro-
 tos, et sanabant* (Marc. vi, 13). Unde patet, ut Beda
 scribit a, hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse tradi-
 tum, ut energumini, vel alii quilibet ægroti, ungan-
 tur oleo pontificali benedictione consecrato. Docet
 quoque Jacobus apostolus dicens: *Infirmatur quis
 in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, ut orent su-
 per eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et
 oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Do-
 minus: et si in peccatis sit, dimittentur ei* (Jac. v,
 14). Quod etiam præfatus Beda ita exponit: « Sicut
 dederat, inquit, contristato, sic dat et infirmanti
 consilium, qualiter se a murmurationis stultitia
 tutetur, juxtaque modum vulneris, modum ponit et
 medelæ, tristato præcipiens, ut ipse pro se oret et
 psallat; infirmanti autem vel corpore, vel fide man-
 dans, ut qui majorem sustinuit plagam, plurimorum
 se adjutorio, et hoc seniorum, curari meminerit;
 neque ad juniores minusque doctos curam suæ im-
 becillitatis referat, ne forte quid per eos allocutio-
 nis aut consilii nocentis accipiat. *Et orent super eum
 ungentes eum oleo in nomine Domini* (Ibid., v. 14).
 Hoc et apostoli in Evangelio leguntur fecisse, et
 nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, ut infirmi oleo con-

secrate unguatur a presbyteris, et oratione commu-

Non solum presbyteris, sed, ut Innocentius papa
scripsit, etiam omnibus Christianis uti licitum est
in eodem loco, in sua aut suorum necessitate un-
gendi. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis li-
cet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini
consecrato, vel certe quia etiam cum unguunt infir-
mum, nomen Domini super eum invocare pariter
debent, et si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi pro-
pter peccata in animo facta, infirmitate, aut etiam
morte plectuntur corporis. Unde et Apostolus Corin-
thiis, quia corpus Domini indigne percipere erant
soliti: ideo, inquit, inter vos multi infirmi et imbe-
cilles, et dormiunt multi (I Cor. xi, 30). Si ergo in-
firmi in peccatis sint, et hæc presbyteris Ecclesie
confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere
atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neque
enim sine confessione emendationis, peccata queunt
dimitti. Multis namque propter ignorantiam, multis
propter incuriam, hæc olei unctio ab usu recessit.
Quibus autem in usu non est, necesse est ut in
usu veniat. Unde oportet ut quando quis infirma-
tur, non a divinis et divinatricibus, quæ utique ha-
bitationes sunt demonum, sed ab Ecclesia, ejus-
que sacerdotibus, et unctione sanctificati olei,
sibi remedium non solum in corpore, sed etiam
in anima a Domino Jesu Christo postulet adfu-
torum.

CAPUT XV.

*De mortuis sepeliendis, et cura pro eorum animabus
gerenda.*

In sepeliendis cadaveribus, non solum affectus
circa charos, sed etiam humanitas generaliter im-
pendenda est circa omnes defunctos. In Vetere
quippe et in Novo Testamento magnis laudibus præ-
dicantur illi qui erga mortuos sepeliendis devotis-
simam exhibuerint humanitatem. In Vetere nam-
que, sicut habes de Tobia: Esurientes, inquit, ale-
bat, nudis vestimenta præbebat (Tob. i, 20). Et post
pauca: Cumque abiisset, reversus nuntiavit unum ex
filiis Israel jugulatum jacere in platea, statimque ex-
siliens de accubitu suo, relinquens prandium jejunos
pervenit ad corpus, et tollens illud, portavit in domum
suam occulte, ut dum sol occubuisset, caute sepeliret
eum (Tob. ii, 5). Et post quædam, angelus ad To-
biam: Quando, inquit, orabas cum lacrymis, et se-
peliabas mortuos, et derelinquebas prandium tuum,
et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte
sepeliabas eos, ego obtuli orationem tuam Domino
(Tob. xii, 12). Habes etiam et alia multa exempla
in eodem Testamento de his qui circa sepulturam
regum, et prophetarum, et cæterorum sanctorum
virorum liberalissimi ac devotissimi extiterunt. In
Novo autem Testamento, non solum Joseph, qui
corpus Christi involvit in sindone, et in monumento
suo novo sepelivit, verum etiam alii innumerabiles
sunt sancti viri tibi in exemplum, qui non solum in

A sanctorum martyrum, sed etiam in aliorum quorum-
libet cadaveribus sepeliendis devotam humanitatem
præbuerunt.

Quæ cum ita sint, multi hodie sunt Christiano-
rum, qui hujus muneris solatium pauperum fone-
ribus subtrahunt, et solummodo divitum, potentum,
suorumque carorum, id spectabiliter atque ambi-
tiose, cum omni ambitio, ut beatus ait Hieronymus,
in morte cessare debeat, impendunt. Ut enim dives
et pauper æque ab omnibus Christianis sunt visi-
tandi, ita nihilominus ab omnibus sunt sepeliendi;
quoniam quicumque ex massa peccati Adæ nascun-
tur, necesse est moriantur. Hoc nempe debitum ita
est inevitabile atque ineluctabile, ut nullus filio-
rum Adam ab eo immunis esse possit; Christi enim
sanguis a perpetua, non a communi nos morte liberat.
In Adam juxta Apostolum omnes morimur;
sed in Christo vivificamur. In Adam igitur ruimus,
sed in Christo resurreximus. Ergo melius post rui-
nam crevimus. Sed quia terra sumus, et in terram
redigendi, resurrectionisque tempore in melius re-
parandi, debet Christiana pietas spe resurrectionis
erecta in sepeliendis mortuis, curaque pro animabus
eorum gerenda, devotissimam habere misericordie
diligentiam. Unde ait beatus Augustinus in libro
sexagesimo^b: Sit pro viribus cura sepeliendi, et
sepulera construendi, quia et hæc in Scripturis sanc-
tis inter bona opera deputata sunt. Nec solum in
corporibus patriarcharum, aliorumque sanctorum
et humanis cadaveribus quorumque jacentium, ve-
rum etiam in ipsius Domini corpore prædicati at-
que laudati sunt qui ista fecerunt. Impleant hæc
homines erga suos officia postremi muneris, et sui
humani lamenta mæroris. Contristamur itaque
amissione carorum nostrorum, et erigimur spe futu-
ræ immortalitatis, donoque resurrectionis hilare-
scimus et consolamur. Admonet quippe nos Apo-
stolus, ut de dormientibus, hoc est mortuis, non con-
tristemur, sicut cæteri, qui spem non habent (I Thess.
iv, 13). Spem scilicet resurrectionis et incorruptio-
nis æternæ. Quos autem dormientes appellat, et vi-
gilaturos tandem demonstrat.

Item Augustinus in eodem libro (cap. 1, 2): Con-
tristamur, inquit, nos in nostrorum mortibus neces-
sitate amittendi, sed cum spe recipendi. Inde an-
gimur, hinc consolamur. Inde infirmitas afficit, hinc
fides reficit. Inde dolet humana conditio, hinc sanat
divina promissio. Proinde pompa funeris, agmina
exsequiarum, sumptuosa diligentia sepulture, monu-
mentorum opulenta constructio, vivorum sunt qua-
liacunque solatia, non adjutoria mortuorum. Ora-
tionibus vero sanctæ Ecclesie, et sacrificio salutari,
et elemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur,
non est dubitandum mortuos adjuvari sed talibus
qui ita vixerunt ante mortem, ut possint eis hæc utilia
esse post mortem. Non ergo mortuis nova merita
comparantur, cum pro eis boni aliquid agitur, sed
eorum præcedentibus meritis consequentia ista red-

^a Epist. i, c. 8; et Beda ubi supra.

^b De verbis apost., sermo. 32, c. 3.

duntur. Patet namque quia in humanis corporibus humanis opus misericordiæ exercendum est. Quod si illis hæc humanitas ad animæ remedium nanciscendum non proficit, nobis utique proficit; et si facientibus proficit, nec facientibus officit. Igitur si pium est mortuos sepelire, impium et inhumanum est non sepelire.

Quid porro de illis putandum est, qui mortuos in agris suis nec sepeliunt, nec sepelire sinunt, sine et alicujus muneris pecunia? Imitantur quippe hi, qui gratis in agris suis mortuos sepeliunt, Joseph, qui corpus Domini in sepulcro suo sepelivit. Illi vero qui astuantes avaritiâ mortuos in agris suis absque pecuniæ pretio sepelire non sinunt, videntur imitari Ephron, qui a famulo Dei Abraham pecuniâ postulavit et accepit, et agrum ubi mortuum suum sepe- llet, vendidit.

Hi vero qui cadavera mortuorum in basilicis sepeliri, et sepultis fructuosum esse didicant, legant librum Dialogorum, ^a et inveniunt quibus prosit sepeliri in ecclesia, et quibus obsit. Sunt namque nonnulli qui propter domos sibi pulchras ædificandas, sepulcra mortuorum effodere non trepidant, ossaque et cineres eorum ad solem projiciunt: et hæc consuetudo in tantum quibusdam irrepsit, ut se in hoc facto peccare non intelligant, dicentes nihil obesse illis, quorum ossa impiant; cum utique si illis non obsit, plurimum sibi tamen noceat. Nihil enim nocuit martyribus cum eorum corpora bestiis et avibus dilanianda projecta fuerunt; illis qui projecerunt plurimum obfuisse dubium non est. Inhumanum nempe est mortuorum corpora effodere, et ad solem projicere, et humanum piumque ea terræ mandare. Quicumque igitur sepulcra mortuorum absque inevitabili necessitate pietatisque honore violant et effodiunt, merito Assyriis comparantur, qui juxta olim præmissam Domini comminationem, projecerunt ossa regum, et prophetarum, et eorum qui habitaverunt in Hierusalem, de sepulcris suis, et ad solem projecerunt. Quæ impietas inter cætera quæ populo Dei, ob eorum peccata intulerunt, quantum Assyriis obfuerit, rei eventus probavit. Desinant ergo homines impiare ossa mortuorum, et sinant ea in urnis suis diem resurrectionis expectare: exhibeantque potius pietatis opus erga mortuos sepellendos.

De qua re ita Lactantius in libro de Opificio Dei scribit ^b: « Non ergo, inquit, patiamur figuram et signum Dei feris ac volucribus in prædam jacere, sed reddamus id terræ unde ortum est. Et quamvis in homine ignoto necessarioram manus implevimus; in quorum locum, quia desunt, succedat humanitas, et ubicunque homo desiderabitur, ibi exigi officium nostrum putabimus. In quo autem magis justitiæ ratio consistit, quam in eo, ut quod præstamus nostris per affectum, præstamus alienis per humanitatem, quæ est certior multo justiorque; cum jam non homini præstamus qui nihil sentit,

A sed Deo soli, cui charissimum sacrificium est, opus justum. »

Oportet nempe ut cum cœlestis origo materiam carnis, quam eatenus inhabitavit et rexit, reliquerit, pietas humana eandem non a feris et avibus dilacerari sinat, sed terræ mandare vigilantibus cura studeat. Officium namque Christianorum est, ut non solum defunctorum corpora sollicitè ac devotè sepeliant, quin potius eorum spiritibus, orationibus et elemosynis opem ferant. Verum licet desint parentes, propinqui et amici, qui specialiter ista gerant pro mortuis, generaliter tamen hæc pro illis facere non cessat mater Ecclesia, quæ eos spiritualiter genuit; unde sicut in libro sermonum beatus ait Augustinus: A sanctis Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis qui in corporis et sanguinis Christi communionem defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oratur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Nullatenus itaque audiendi sunt illi, qui dicunt quod nullæ aliæ elemosynæ optulari possint defunctis, nisi solummodo quæ sacerdotibus dantur, et sacrificia quæ per eos Deo offeruntur. Hoc qui credunt et dicunt, aut ignorantia, aut certe aliorum persuasionem falluntur. Credibile sane est quod hæc persuasio, quæ simpliciter id credere et dicere videntur, ex fonte avaritiæ processerit. sancta quippe et mater Ecclesia pro defunctis suis non solum sacrificia altaris, sed etiam quascunque alias elemosynas offerre consuevit. Unde et quotidie pro eorum spiritibus, qui res suas Deo obtulerunt, offeruntur Deo sacrificia, et multifariæ supplicationes atque orationes, hospitum receptiones, et pauperum recreationes, captivorum redemptiones, et alia innumera adjumenta; sed tamen illis prosunt qui ita vixerunt, ut possint etiam ista eis prodesse post mortem, sicut beatus Augustinus in libro Enchiridii (Cap. 109, 110): « Tempus autem, inquit, quod inter hominis mortem et ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet; sicut unaquæque digna est vel requiæ vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne cum viveret. Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed hæc eis prosunt, qui cum viverent, ut hæc sibi postea possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem: est vero talis in bono, ut non requirat ista: est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum hæc vita transierit, adjuvari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quæpiam, vel gravari. Nemo autem se speret quod hic neglexit, cum obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi apostolicæ sunt adversa sententiæ, quæ dictum est: *Omnes enim astabimus ante*

^a B. Gregorius, Dialog. lib. iv, cap. 50 seq.

^b De Vera cultu. lib. vi. 12.

Vidua Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum (Rom. xv, 10); quia etiam hoc meritum sibi quisque cum in corpore viveret, comparavit, ut ei possint ista prodesse. Non enim omnibus possunt. Et quare non omnibus possunt, nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore? Cum ergo sacrificia sive altaris, sive quarumcunque elemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offerantur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt; pro non valde malis propitiationes sunt; pro valde malis, etiamsi nulla sunt adjuncta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, non ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

Si quis igitur de hac re plenius et copiosius nosse desiderat, legat librum ejusdem beati Augustini de Cura gerenda pro mortuis.

CAPUT XVI.

Quod de resurrectione mortuorum, fidelibus minime sit dubitandum.

Quamquam igitur conditione illatæ mortis afficiamur, spe tamen futuræ resurrectionis erigimur. Quia ergo a quibusdam de resurrectione mortuorum, infirmitate mentis præpediente, ambigitur, necesse est ut quod de ea minime sit ambigendum, utriusque Testamenti paginis et sanctorum Patrum sententiis demonstretur.

At nempe Dominus in lege: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed vivorum (Marc. xii, 27; Luc. xx, 38).* Et Job, Scio, inquit, quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, et non alius: et oculi mei conspexerunt eum, et reposita est hæc spes mea in sinu meo (Job xix, 27). Item: *Cunctis diebus quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea (Job xiv, 14).* Ezechiel: *Ossa, inquit, arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego imramittam in vos spiritum, et vivetis; et dabo super vos nervos, et succrescere faciam super vos carnes, et superextendam in vobis cutem, et dabo spiritum, et scietis, quia ego Dominus, etc. (Ezech. xxxvii, 1, seq.).* In Evangelio: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos, et vivificavit, sic et Filius, quos vult vivificavit (Joan. v, 11).* Item: *Hæc est enim voluntas ejus qui misit me Patris, ut omnia quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die (Joan. vi, 39).* Item: *Qui manducant carnem meam, et bibunt sanguinem meum, habent vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. (Ibid. v, 55).* Paulus ad Thessalonicenses: *Si enim, inquit, credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eps, qui dormierunt per Jesum adducet cum eo (I Thess. iv, 15).* Item idem ad Corinthios: *Si autem, inquit, Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est? Si enim resurrectio*

mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Inanis enim est prædicatio nostra: inanis ergo et fides vestra. Invenimur enim et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non surrexerit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium; quoniam per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Unusquis-

que autem in suo ordine, primitiæ Christi: deinde qui sunt Christi in adventu ejus: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri. Item in eadem: Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore veniunt? Insuper, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur, et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum. Et infra: Sed alia quidem caelestium gloria, alia autem terrestrium; alia claritas solis, alia lune, alia claritas stellarum. Stella enim ab stella differt in gloria: sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale (I Cor. xv, 12, seq.).

Augustinus in libro Enchiridii (Cap. 84). Jam vero, inquit, de resurrectione carnis, non sicut quidam resurrexerunt, iterumque sunt mortui, sed in æternam vitam sicut Christi ipsius caro resurrexit, quemadmodum possum breviter disputare, et omnibus questionibus, quæ de hac re moveri assolent, satisfacere, non invenio. Resurrecturam tamen carnem, qui nati sunt hominum, aut accipitur, mortui sunt atque morientur, nullo modo debet dubitare Christianus. Et paulo post (Cap. 86): Ex quo autem, inquit, incipit homo vivere, ex illo utique jam mori potest. Mortuus vero, abique illi mors poterit evenire, quomodo, ad resurrectionem, non pertineat mortuorum, reperire non possum. Et paulo post (Cap. 88). Non autem operis Deo terrena materies, de qua mortaliū creatur caro, sed in quantilibet pulverem cinerumque solvatur, in quoslibet alius aurasque diffugiatur, in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur; illi anima humana in puncto temporis reddit, qui illam primitas, ut homo serot, cresceret, viveret, animavit. (Cap. 89.) Ipsa itaque terrena materies, quæ discedens anima fit cadaver, non ita resurrectione separabitur ut ea quæ dilabuntur, et in alias atque alias aliarum rerum species formasque vertuntur, quavis ad corpus redeant, unde dilapsa sunt, ad eandem quo-

que corporis partes, ubi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si in capillis redit quod tam crebro tonsura detraxit, si unguibus quod toties dempsit exsectio, immoderata et indecens cogitantibus et ideo resurrectionem carnis non credentibus occurrit infirmitas. Sed quemadmodum si statua cujuslibet solubilis metalli aut igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aut confunderetur in massam, et eam vellet artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparari, nihil interesset ad ejus integritatem quæ particula materiæ cuique membro statuae redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat, resumeretur: ita Deus, mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro nostra constiterat, eam mirabili atque ineffabili celeritate restituet. Nec aliquid atinebit ad ejus redintegrationem utrum capilli ad capillos redeant, et ungues ad ungues, an quidquid eorum perierat mutetur in carne, et ad partes alias corporis revocetur, curante artificis prudentia ne quid indecens fiat. (Cap. 90.) Nec illud est consequens ut ideo diversa statura sit reviviscientium singulorum, quia fuerat diversa viventium, aut macri cum eadem macie, aut pingues cum eadem pinguedine reviviscant. Sed si hoc est in consilio Creatoris, ut in effigie sua cujusque proprietates et discernibilis similitudo servetur, in cæteris autem corporibus bonis æqualia cuncta reddantur, ita mundificabitur in illa in unoquoque materies, ut nec aliquid ex ea pereat, et quod alicui defuerit, ille suppleat, qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. Si autem in corporibus resurgentium rationalis inæqualitas erit, sicut est vocum cum quibus impletur cantus: hoc fiet unicuique de materia corporis sui, quod et hominem reddat angelicis cætitibus, et nihil inconueniens eorum ingerat sensibus. Indecorum quippe aliquid ibi non erit, sed quidquid futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebat. (Cap. 91.) Resurgent ergo sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate. In quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quod et spiritalia dicta sunt, cum procul dubio corpora sint futura, non spiritus. Sed sicut tunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus, non anima est; ita nunc spiritale corpus, tamen non spiritus erit. Proinde quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggravat animam, et vitia quibus caro adversus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus, quia et cælestia corpora perhibentur.

* Gregorius in Moralibus: «Sunt nonnulli qui de resurrectione carnis incerti sunt, et dum carnem in putredinem ossaque in pulverem redigi per sepulcra conspiciunt, reparari ex pulvere carnem et ossa diffidunt; sicque apud se quasi ratiocinantes dicunt: Quando ex pulvere homo reducitur, quomodo agitur ut cinis animetur? Longe minus est Deo reparare quod fuit, quam creasse quod non fuerit.

* Ex diversis tract. sumpta sunt quæ sequuntur: Moral. in Job, lib. xiv, c. 28: item lib. ii in Ezech., homil. 20; et homil. 27 in Evang.

A Aut quid mirum si hominem ex pulvere resuscitet, qui simul omnia ex nihilo creavit? Mirabilis est Deo cælum ac terram ex nullis existentibus condidisse, quam ipsum hominem ex terra reparare. Quid mirum est si ossa, nervos, carnem capillosque Deus reducat ex pulvere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris ex parvo quotidie semine restauret? Cum ergo dubitans animus de resurrectionis potentia rationem quærit, earundem ei rerum quæstiones infereudæ sunt, quæ et incessanter fiunt, et tamen ratione exprimi nequaquam possunt; ut dum non valet ex visione rei penetrare quod conspicit, de promissione divinæ potentiæ credat quod audit. Sæpe infidi homines dum pulverem putrescentis carnis aspiciunt, dicunt: Unde ossa et medullæ, unde caro et capilli poterunt in resurrectione reparari? Hæc itaque requirentes parva semina ingentium arborum videant, atque, si possunt, dicant ubi in eis latet tanta moles roboris, tanta diversitas ramorum, tanta multitudo ac viriditas foliorum, tanta species florum, tanta ubertas saporum atque odor fructuum? Nunquidnam semina arborum odorem vel sorem habeat quem ipse post arbores in suis fructibus proferunt? Si non potes resurrectionis effectum ratione comprehendere, perpende quam multa sunt, quæ non intelligis, qualiter sint, et tamen esse non dubitas. Resurrectio plane mortuorum his et aliis quamplurimis exemplis, et potissimum ipsius capitis nostri Domini nostri Jesu Christi resurrectione, in quo omnes resurreximus et convivificamur, astrui veraciter fideliterque potest. Quid enim congruentius sanæ fidei, quidve credibilis, quam ut membra caput sequantur? Quo illud igitur præcessit, membra sequantur necesse est.

Quod vero resurrectio aliis ad vitam, aliis sit ad penam, testatur Daniel propheta: *Multi, inquit, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium* (Dan. xii, 2). In libro secundo Machabæorum: *Tu quidem, scelestissime, in præsentis vitæ nos perdis: sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit* (II Mach. vii, 9). Item: *Potius est ab hominibus morti datos spem expectare Dei, iterum ab ipso resuscitandos, tibi enim resurrectio ad vitam non erit* (Ibid. v. 14). Et Dominus in Evangelio: *Nolite mirari quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii* (Joan. v, 28). Item: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*. Et apostolus Paulus: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* (I Cor. xv, 51). Resurgent quidem omnes et justi et injusti, sed justi ut immutentur, id est, de corruptione ad incorruptionem; injusti autem de corruptione ad perpetuam et ineffabilem corruptionem.

De quibus per prophetam dicitur: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (Isa. LXVI, 24). Proinde omnibus satagendum est ut resurrectio nobis ad gloriam, non ad opprobrium; ad incorruptionem, non ad corruptionem, proveniat.

CAPUT XVII.

De die iudicii.

In tremendi iudicii die nullius fere conscientia secreta esse potest, praesertim cum non solum de opere, verum etiam de otioso sermone ibi Deo rationes sint reddendae. A nobis autem quibus delectatur mundus, et concupiscentia ejus, qui in studio illius currentes et in agone certantes, de percipienda corona immortalitatis adhuc incerti insistimus, qui etiam in multis offendimus, et quotidianis peccatorum remissionibus indigemus, merito eadem dies tremenda timetur et expavescitur. Cum enim juxta Apostolum, *Omnes ante tribunal Christi astabimus* (Rom. XIV, 10) reddituri rationem de his quae per corpus gessimus, sive bonum, sive malum, patet profecto quod nemo mortalium in transitoriis et cito perlabentibus rebus amorem intentionis suae, sed potius in caelestibus, totis nisibus debeat figere, et ita se ad conventum talem tantumque praeparet, et coram Christo Deo iudice taliter rationes valeat deducere, ut non de malis damnari, sed magis de bonis mereatur remunerari. Ab illis autem quibus carca iste mundus, et non pro patria, sed pro peregrinatione habeatur, quibus autem ipsum vivere laetio est; quorum scilicet conversatio in caelis est; de quibus erat ille qui dicebat (Phil. I, 23): *Cupio dissolvi et esse cum Christo*; et idem alibi: (II Tim. IV, 7): *Bonum, inquit, certamen certavi; cursum consummavi, fidem servavi. De reliquo reposita est corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in die illa iustus iudex: non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum ejus*; non tantum quantum a nobis, qui longe inferioris meriti sumus, ille pertimescitur dies. Credibile est igitur quod a sanctorum spiritibus, quibus est sabbatum perpetuae requiescentis, exspectantibus corporum suorum resurrectionem quaeritur vera circumcisio verusque jubileus, quando revertentur ad antiquam possessionem, acceptari, juxta Apocalypsim, binas stolas, et implebitur in eis illud propheticum: *Sancti in terra sua duplicia possidebunt* (Isa. LXI, 7); memorata nobis tremenda dies inexplicabiliter diligitur, et ut veniat desideratur.

Quod autem eadem dies cunctis mortalibus ante oculos sit ponenda, et die noctuque tractanda, et timenda atque expavescenda, testimonia subter collecta laevant. De hac quippe die ait Dominus per prophetam: *Iusta est, inquit, dies Domini magna et amara nimis. Vox diei Domini amara valde, tribulabitur ibi fortis; dies irae, dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriae, dies tene-*

brarum et caliginis, dies nebulae et turbis, dies tubae et clangoris (Soph. I, 14). De hac enim die iterum per prophetam dicitur: *Adhuc semel et ego movebo; non solum terram, sed etiam caelum* (Jer. XII, 28). Item: *Utulate, quia prope est dies Domini* (Isa. XLII, 6). Et Dominus in Evangelio: *Filius enim, inquit, hominis venturus est in gloria Patris cum angelis suis; et tunc reddet unicuique secundum opus ejus* (Matth. XXIV, 44). Et alibi: *Sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit et adventus filii hominis. Ubiunque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum; et stellae cadent de caelo, et virtutes caelorum commovebuntur; et tunc parebit signum filii hominis in caelo, et tunc plangent se omnes tribus terrae, et videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute magna, et majestate: et mittet angelos suos cum tuba et voce magna; et congregabunt electos ejus a quatuor venis, a summis caelorum usque ad terminos eorum* (Ibid. v. 27, seq.).

Et Apostolus: *Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam semper crescit fides vestra; et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem, ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, et fide, in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus quas sustinetis in exemplum justii iudicii Dei, ut digni habeantur in regno Dei, pro quo et patimur: si tamen justum est apud Dominum retribuere retributionem his qui vos tribulant, et vobis qui tribulamini requiem robiscum, in revelationem Domini nostri Jesu Christi de caelo, cum angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam de his qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. Qui poenas dabunt in interitum aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus, cum venerit glorificare in sanctis ejus, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt* (I Thess. I, 5). Petrus: *Adveniet dies Domini ut fur, in quo caeli magno impetu transient; elementa vero calore solventur* (II Petr. III, 10). In Apocalypsi: *Tumidis autem et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatriis, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda* (Apoc. XXII, 8).

Prosper b: *Age jam, inquit, cum ad illud ultimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam alicujus oblatione corrumpi, cum coeperint omnium secreta revelari, et non solum actus ac verba, sed etiam ipsae cogitationes ostendi. Quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? Quid excusationis obtendere poterimus? Quae nos defensionis arte purgabimus? Quae nobis subventura est poenitentia, quam in hac carne contemptissimus? Quae nos defensura sunt opera bona,*

mescitur reposui, ubi id est pertimescitur antea editum erat.

^b De vita contemp. lib. III, cap. 42.

CAPUT XIX.

De æternis suppliciis reprobatorum.

Quod præmia justorum sint ineffabilia testatur evangelista dicens : *Quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit que præparavit Deus diligentibus se (I Cor. II, 9)*. Unde etiam credibile est, quod sicut, præmia justorum sunt mortalibus incomprehensibilia, ita etiam tormenta impiorum sint ineffabilia. Quia igitur utraque existunt incomprehensibilia, necesse est ut ferventer ad justorum præmia capienda tendamus; et reprobatorum supplicia, dum possumus et tempus habemus, bene agendo caveamus. De suppliciis autem reprobatorum ait Isaias propheta : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. LXVI, 24)*. Et Dominus in Evangelio : *Mittite eum, inquit, in tenebras exteriores : ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. XXII, 13)*. Item : *Sicut ergo colliguntur zizania et igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis : ibi erit fletus et stridor dentium.*

Gregorius * : « Omnipotentis Dei justitia, futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pœna reprobatorum esse semel inciperet, sed ardorem suum etiam sine lignis nunquam finiret. Sciendum est quod omnes reprobi, quia ex anima simul et carne peccaverunt, in æterno supplicio in anima pariter et carne cruciabuntur. Unde per Daniele prophetam recte dicitur : *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui (Psal. XX, 10)*. Clibanus namque intrinsecus ardet, is vero qui ab igne devoratur, ab exteriori parte incipit concremari : ut sacra eloquia ardere et exterius et interiorius reprobos demonstrent, eos et ab igne devorari, et sicut clibanus poni testantur, ut per ignem crucientur in corpore, et per dolorem ardeant in mente. » In tempore vultus Domini injusti omnes ut clibanus ponuntur et ab igne devorantur, quia apparente iudice cum visione illius eorum multitudo repellitur, et intus per desiderium ardet in conscientia, et foris carnem cruciat gehenna. Isaias propheta ait : *Propterea dilatavit animam suam infernus, et aperuit os suum absque ullo termino (Isa. V, 14)*. Sicut enim infernus dilatatus dicitur sine termino, quia ad se plurimos trahit, ita sine fundo altus non incongrue vocatur, quia eos quos in se suscipit, quasi in quadam abyso suæ immensitatis absorbet. Infernus namque recte fundum non habere creditur, quia quisquis ab illo rapitur quasi in immenso devoratur. Quæ scilicet gehenna quamvis cunctis una sit, non tamen una eademque qualitate succenditur : sicut plerumque uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamur, quia juxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris ; sic damnatos et una est gehenna quæ afficit, et ta-

* Moral. in Job, lib. xxv, c. 17.

† S. Greg., Dialog. lib. IV, cap. 44.

Amen non una omnes qualitate comouit, quæ a quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum.

In libro Dialogorum b) Petrus : « Nonquidnam, quæso te, dicimus eos qui illic semel mersi fuerint semper aruros? Gregorius : Constat nimirum, et incunctanter verum est, quia sicut finis non est gaudiorum bonorum, ita finis non erit tormentorum malorum. Petrus : Scire velim quomodo justam sit ut culpa quæ cum fine perpetrata est sine fine puniatur. Gregorius : Hoc recte diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iuiqui enim ideo cum fine deliquerant, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent utique si potuissent sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiant, qui nunquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam vindictam pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. »

Prosper e : « Fletus, inquit, et stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt qui, supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus torquent animos, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideo sibi deputatos ignis inextinguibilis non exstinguitur, ut permanente sentiendi vita, pœna permaneat, et ad dolendum magis, quam ad videndum æternis corporibus competitos habeat, quod in flammis vivacibus immortalitatis secunde mortis occidat. Jam vero quod dicit : *Vermis eorum non morietur et ignis eorum non exstinguetur (Isa. LXVI, 24)*, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis penitentiae ignis exurit, et consumentis conscientiae vermis immortaliter rōdit. Proindeque omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, ut maximis consumpti doloribus aliquando deficiant, sed ut in illis pœnaliter vivant. »

Hæc et his similia libenter audire vel legere, jugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine ulla perturbatione, et vere cogitare quale malum sit ab illo gaudio divitiæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate privari, fieri patriæ cœlestis extorres, mori vitæ beatæ, morti vivere sempiternæ, in æternum ignem eum diabolo et angelis ejus expelli : ubi sit mors secunda damnatis exsilium, vita, supplicium; non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat : exundantis incendii terribiles strepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos cæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finire; hæc et multa his similia cogitare, nihil est aliud quam vitis omnibus repudium dare, omnia blandimenta carnalia refrenare. Quis tam stolidæ mentis, tamque ferrei pectoris

e De Vita contemp., I, III, c. 12.

existit, quem ista non terreant? Miserabilis plane et valde lugubris humana conditio, quæ in hac mortalitate nunquam sine labore vivit. Quid, inquam, miserabilius et infelicius esse potest, si de labore præsentis ad laborem æternum et nullum finem habiturum pervenitur? Nonne satius fuerat eum non nasci, quam natum, et fidei sacramentis imbutum, et periculis hujus vitæ exutum, propter scelorum immanitatem æternis mancipari suppliciis? Proinde necesse est ut hoc parvo temporis spatio sic ab omnibus vivere studeatur, ut quando ex hoc exitum fuerit, æterna supplicia evadantur, et perpetuæ vitæ præmia nanciscantur.

CAPUT XX.

De electorum sempiterna retributione.

Quid majoris remunerationis post resurrectionem consequi poterunt sancti, quam perpetim esse cum Domino suo? Unde Christus ad Patrem: *Volo, inquit, ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum* (Joan. xvii, 14). Ipse quippe caput nostrum est, et quo ille ascendit, nos procul dubio ascensuri sumus, et percepturi illud. Unde Psalmista inhiante aiebat: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te* (Psal. xxx, 20), etc. Item: *Dominus regit me et nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocavit* (Psal. xxii, 1). Item: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum et in sæculum sæculi* (Psal. li, 10). Item: *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psal. xxvi, 13). In libro Sapientiæ: *Justus quacunque morte præoccupatus fuerit, anima illius in refrigerio erit* (Sap. iv, 7). Item: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se* (Jac. i, 12). Item: *Justi autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum, et cogitatio eorum apud Altissimum; ideo accipient regnum decoris et diadema speciei de manu Domini* (Sap. v, 10). Daniel propheta: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuis æternitates* (Dan. xii, 3). In Evangelio: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxiv, 34). Item: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* (Matth. xiii, 41). Paulus: *Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc et apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. iii, 4). Item: *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex, non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum ejus* (II Tim. iv, 7). In Apocalypsi: *Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas in sanguine agni; ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ejus, et qui sedet in throno habitabit super eos. Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus; quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos et deducet eos ad vitæ fontes*

^a Gregor., Moral. lib. viii, c. 4.

aquarum: et absterget Dominus omnem lacrymam ab oculis eorum (Apoc. vii, 14). In libro Enchiridii (Cap. 94): *Remaneantibus itaque angelis et hominibus reprobis in æterna pœna, tunc sancti scient plenius quid boni eis contulerit, gratia. Tunc rebus ipsis evidentibus apparebit quod in psalmo scriptum est: Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine* (Psal. c, 1). Gregorius in Moralibus (Lib. xxxv, cap. 9, init. aliis verbis): *Sancta Ecclesia post finem hujus sæculi duplicia recipit. Unde bene per prophetam dicitur: In terra sua duplicia possidebunt* (Isa. lxi, 7). Sancti quippe in terra viventium duplicia possident, qui nimirum beatitudine mentis simul et corporis gaudent, Joannes in Apocalypsi, qui resurrectionem corporum clamantes sanctorum animas vidit, accepisse eas stolas singulas aspexit, dicens: *Et datae sunt eis stolæ singulæ albae, et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum et fratrum eorum* (Apoc. vi, 11). Ante resurrectionem sancti stolas singulas accepisse ficti sunt, quia sola adhuc mentis beatitudine perfruuntur. Binas ergo accepturi sunt, quando cum animarum perfectio gaudio, etiam corporum incorruptione vestientur; tunc enim vera in nobis libertas erit, cum ad gloriam filiorum Dei adoptio nostra pervenerit. Multitudo electorum nunc ad fidem per sanctos doctores trahitur, sed quandoque ad cœlestem patriam congregatur, ut ibi omnes electi sine fine laudent, cum viderint sine fine quem laudent. In æterna vita perfecte corpus Redemptoris efficitur omnis multitudo sanctorum, eique ita tunc inhaerent, ut eis de corruptione, quæ per resurrectionem vincitur, jam nihil in suo sancto amore contradicat, sed unita gloriæ sui Redemptoris fiat. Egregius predicator ait: *Et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertate gloriæ filiorum Dei* (Rom. viii, 21). Electos enim nunc pœna corruptionis aggravat, sed tunc incorruptionis gloriæ exultat. Et quantum ad præsentis necessitatis pondera, nunc in Dei filii de libertate nihil ostenditur, tantum ad subsequens libertatis gloriam, tunc in Dei famulis de servitute nihil apparebit. Creatura ergo a servitute corruptionis exuta, et libertatis dignitate accepta, in filiorum Dei gloriam vestitur; quia unita Deo per spiritum, quasi hanc ipsam, quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur. Hinc Psalmista ait: *In loco pascuæ ibi me collocavit* (Psal. xxii, 1). Pascua etenim Scriptura sacra, illa viriditatis æternæ pabula vocat, ubi jam nostra reflectio nullius defectus ariditate marcescit. De quo pastore rursus ait: *Nus autem populus ejus, et oves pascuæ ejus. Unde per semetipsam Veritas ait: Per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet* (Joan. x). Justi cum iniquos omnes extrema ultione percussit conspiciant, ipsi de gloria dignæ retributionis hilarescunt, nec damnatis jam tunc ex humanitate compatiuntur, quia divinæ justitiæ per

speciem inherentes, in concusso districtiois intimæ vigore solidantur. Erectas in claritate suprema rectitudinis electorum mentes nulla miseria afficit, quia eas a miseriis altitudo beatitudinis alienas reddit. Bene per Psalmistam dicitur: *Videbunt justi et timebunt, et super eam ridebunt, et dicent: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum (Psal. LI, 8)*. Iniquos enim justi nunc vident et metuant; tunc visuri sunt et ridebunt: quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hi habent formidinem: quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic ne habeant passionem, æternis suppliciis deditis non esse miserendum, in ipsa qua beati sunt justitia judicantis legunt.

Prosper * : (Hæc est, inquit, vita beata, ad quam qui honorum operum consummatione pervenerint, beatis angelis similes erunt, et simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hic crediderant, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt, divina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum et invicem sibi feliciter adhærebunt. Receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ celestis accipient, atque ejus in æternum cives effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cœlestium gratia gaudiorum, ut et remuneratori suo

* De Vita contemp., lib. 1, cap. 4.

b Vivere debeant. In codice quo Acherius usus est, hoc additur: *Obsecro te, lector, memento Herberti*

A pro tantis muneribus gratias agant, et nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subjacent facies corporales; quia humanorum peccatorum tanta ibi erit et tam perfecta munditia, ut habeant unde mundatori suo Deo gratias agant, non unde offensi aliquibus sordibus erubescant; quia ibi nulla peccata nec peccatores erunt, et qui ibi fuerint, jam peccare non poterunt. Nec latebit jam perfecte beatos aliquid secretorum, qui, quod est longe præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum. »

Ecce qualis gloria nobis promittitur; ad quam ut infatigabiliter tendamus a Domino hortamur, atque ut eam tandem consequi mereamur, ab eodem hortatore adjuvamur. Ut quid pigri sumus? Ut quid bona operari negligimus? Ut quid tantæ gloriæ, tantæque remunerationis datorem audire contempnimus? Non enim debemus cunctari quin talem vocantem sequamur, ejusque monitis obtemperemus, ut ab eo tantam gloriam adipisci valeamus. Ad hoc nempe nascimur, ut Christo renascamur. Ad hoc etiam renascimur, ut cum eodem Christo Domino sine fine in æternum vivamus.

Explicit Liber domni Jonæ, quomodo laici vivere debeant b.

Dursensis, qui pro amore Dei et utilitate legentium librum istum renovari fecit.

MONITUM IN OPUSCULUM SUBSEQUENS.

Hoc opusculum conscripsit Jonas Aurelianensis episcopus eodem stylo eademque methodo quibus laicalem Institutionem, imo vero quinque capita repperit ejusdem Institutionis. Unde si Jonas hujus auctorasserat, illius quoque assari necessum est. Cui opusculo, cum nullam præferret inscriptionem, nos de Institutione regia titulum ascripsimus, ut secundæ partis instar fieret Institutionis moralis sive laicalis.

Ceterum eo pluris faciendum est hoc Jonæ opusculum, quod integrum, præter Præfationem et duo extrema capita, in concilio Parisiensi VI, quod anno Christi 829 celebratum est, habeatur. Aut enim Patres concilii Ludovico Pio et Lothario imperatoribus admonitiones, quas isti postularant, subministrare cupientes, consultum fore censuerunt Aurelianensis opusculum innectere decretis: aut sane dixerim Jonæ, qui concilio interfuit, ab iismet Patribus fuisse demandatum ut Acta concilii in ordinem redigeret; atque ea propter cum lucubrations, quas paulo ante prodixerat, ad propositum accelerent concilii, duxisse pretium operæ si ea regis adhortationibus insereret. Utrumlibet elegeris, lector, sentias tamen oportet, antequam concilium celebraretur, Jonam suum Pippinò nuncupasse opusculum.

En itaque, opinor, vera sententia: Conscripsum est illud opusculum priusquam haberetur concilium illud Parisiense, et necdum adversus Ludovicum imperatorem Pippinum quidquam una cum fratribus et aliis molitus fuisset, quin potius cum adhuc perseveraret parenti pie obsecundare: id est, post

C clandestinas factiones, tumultus, barbarorum irruptiones, cladesque diversas, regno victoriis pacato; videlicet an. 828. Nec longe mihi quærenda est sententiæ hujusce probatio, cum ex ipsis Jonæ verbis in Præfatione Pippinum sic alloquentis ad manum habeatur: *Quia igitur quantum orthodoxum virum, etc. Ac præterea ex illis quibus calamitates ante annum 828 exhaustas describit: Quid enim dispendii, etc.*

Iis porro Jonæ verbis suffragatur epistola Ludovici et Lotharii imperatorum, qua jubent apud Moguntiam, Lutetiam, Lugdunum et Tolosam concilia celebrari. Ista inter alia advertere est: « Volueramus siquidem tempore congruo placitum nostrum generale habere, et in eo de communi correctione agere. Et ita Deo miserante fieret, nisi commotio inimicorum, sicut nostis, præpedisset. » Infra: « Nec illud etiam dubitamus ea justa vindicta illius evenire; quod sæpe scandala per tyrannos in hoc regno exsurgunt, qui pacem populi et unitatem imperii sua pravitate nituntur scindere: nam et illud nihilominus peccatis nostris deputandum est, quod inimici Christiani nominis præterito anno in hoc regnum ingressi, depredationes, et incendia ecclesiarum, et captivitates Christianorum, et interfeciones servorum Dei, evidenter et impune, imo et crudeliter fecerunt. »

Vis, lector, advocem scriptores qui non ante, neque multo post an. 828 commonstrent Pippinum esse abalienato animo sæpe subduxisse a paterna reverentia, atque omnium quæ Augusto inflictæ sunt injuriarum, miseriarumque, ac precipue captivitatis